

โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน

พิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่

สำนักวิชาบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ

ลงทะเบียนวันที่	18 ก.พ. 2555
เลขทะเบียน	121184
เลขหมู่	ON NA 2750 ภ 3890
หัวข้อเรื่อง	- พิพิธภัณฑ์ชาวเขา - นครเชียงใหม่ - การออกแบบสถาปัตยกรรม

นางสาว ภััสสร กลิ่นรอด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2553

THE INTERIOR ARCHITECTURE DESIGN
TRIBAL MUSEUM CHIANG MAI

MISS PASSORN KLINROD

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULLFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF ARCHITECTURE IN INTERIOR
ARCHITECTURE FACULTY OF ARCHITECTURE
RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI
ACADEMIC YEAR 2010

หัวข้อวิทยานิพนธ์	โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่
โดย	นางสาวภััสสร กลิ่นรอด
ภาควิชา	สถาปัตยกรรมภายใน
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ประชา ตริรยาภิวัฒน์
ปีการศึกษา	2553

ห้ามฉีก ตัด หรือทำให้เสียหาย
ผู้ใดพบเห็น กรุณาส่งคืนได้ที่
โทรศัพท์ 0-2549-3079
สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มทร.ธัญบุรี
ต.คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต

cm
.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรวัลย์ วรรณโนทัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

Jan ar.
.....ประธาน

(อาจารย์นันทิรา มลิณฑานุช)

ประชา ตริรยาภิวัฒน์
.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ประชา ตริรยาภิวัฒน์)

ประชา ตริรยาภิวัฒน์
.....กรรมการ

(อาจารย์ธงเทพ ศิริไสตา)

ธงเทพ ศิริไสตา
.....กรรมการ

(อาจารย์ภูมินันท์ ธีราช)

ภูมินันท์ ธีราช
.....กรรมการ

(อาจารย์กฤติน วิจิตรไตรธรรม)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่
โดย	นางสาวภััสสร กลิ่นรอด
ภาควิชา	สถาปัตยกรรมภายใน
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ประชา ตริยภาวิวัฒน์
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ และภาพถ่ายต่างๆ ที่ปรากฏเป็นวิถีชีวิตในสังคม วัฒนธรรมของชาวเขาเครื่องมือ เครื่องใช้ในการ ประกอบอาชีพบนพื้นฐานของสังคมเกษตร เพื่อการยังชีพหรือ กึ่งยังชีพเป็นสิ่งที่แสดงถึงสัญชาตญาณ และภูมิปัญญาของมนุษย์ในการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมและมีการ เชื่อมโยงถึงเครือข่ายชุมชน ในการที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้แก่กลุ่มผู้ที่สนใจ ปลูกจิตสำนึกของคนบนพื้นที่ สูงให้รู้จักรักษา อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีค่าของตนเองไว้ เพื่อ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่ชนรุ่นหลังได้สืบสานเรียนรู้ต่อไป และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง

การออกแบบสถาปัตยกรรมในครั้งนี้ จึงได้ศึกษาถึงองค์ประกอบ และหลักการออกแบบใน นิทรรศการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์ ความสะดวกสบาย และสร้างความน่าสนใจเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ในส่วนนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ เป็นการออกแบบเพื่อตอบสนองต่อการเรียนรู้โดยที่ อาศัยตัวช่วยให้เกิดการเรียนรู้โดยไม่เบื่อหน่าย เข้าใจง่าย เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และการ ออกแบบเพื่อสุนทรียภาพ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน และองค์กรต่างๆ ที่ได้ให้ความร่วมมือ คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาในการให้ข้อมูลด้านต่างๆ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังมีรายนามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ผู้ให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ประชา ตริรยาภิวัฒน์

ผู้ให้ข้อมูลเพื่อใช้ในการประกอบการศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดกรุงเทพฯ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ให้ความสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์

ครอบครัวที่ให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจและกำลังทรัพย์

เพื่อนๆ ที่เป็นกำลังใจและมีน้ำใจช่วยเหลือให้ผ่านพ้นสิ่งต่างๆ ไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อทำให้เข้มแข็งขึ้นและรู้จักการแก้ปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ร่วมเงาสถาบันแห่งนี้ตลอดระยะเวลาการศึกษา ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางวิชาการ สถาปัตยกรรม และวิทยาการทางเทคโนโลยีอันก่อให้เกิดความพร้อมของภูมิความรู้ เพื่อจะก้าวไปรับใช้สังคม ประเทศชาติ ด้วยเกียรติภูมิแห่ง "มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล"

ภัสสร กลิ่นรอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญภาพ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของโครงการ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	3
บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไปและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	4
2.1 ความหมาย และคำจำกัดความ.....	4
2.2 ข้อมูลชาวเขาภาคเหนือของประเทศไทย.....	4
2.3 หลักการออกแบบและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.3.1 ประเภทของนิทรรศการ.....	5
2.3.2 ประเภทของนิทรรศการแบ่งตามจุดประสงค์.....	7
2.3.3 การออกแบบพิพิธภัณฑ์.....	9
2.3.4 องค์ประกอบสำคัญในการออกแบบนิทรรศการ.....	19
2.3.5 การใช้สัญลักษณ์และตัวอักษรในพิพิธภัณฑ์.....	21
2.3.6 จิตวิทยาสี.....	23
2.3.7 หลักจิตวิทยาสำหรับเด็ก.....	24
2.3.8 จิตวิทยาความเคยชินของมนุษย์.....	24
2.3.9 การให้แสงสว่าง.....	25

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.3.10 ระบบเสียงและการควบคุม.....	27
2.3.11 การออกแบบห้องแสดง.....	28
2.3.12 ขนาดของห้องแสดง.....	29
2.3.13 การวางผังรูปห้องแสดง.....	29
2.3.14 บรรยากาศของห้องแสดง.....	31
2.3.15 การติดต่อภายในโรงนิทรรศการ.....	32
2.3.16 การจัดกลุ่มห้องแสดง.....	32
2.3.17 ชนิดของทางสัญจร.....	35
2.3.18 ขอบเขตของการมองเห็น.....	38
2.4 การวิเคราะห์กรณีศึกษา.....	39
2.4.1 กรณีศึกษาอาคารภายในประเทศ.....	41
2.4.2 กรณีศึกษาอาคารต่างประเทศ.....	47
2.5 สรุปกรณีศึกษาจากอาคารตัวอย่าง.....	54
บทที่3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
3.1 ผู้ให้บริการ.....	62
3.2 ผู้รับบริการ.....	63
3.3 ที่ตั้งโครงการ.....	68
3.4 การเข้าถึง.....	73
3.5 ทิศทางการวางอาคาร.....	76
3.6 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ.....	78
บทที่4 รายละเอียดโครงการ.....	81
4.1 วัตถุประสงค์การออกแบบ.....	81
4.2 รายละเอียดโครงการ.....	81
4.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการออกแบบ.....	82
บทที่5 การออกแบบทางเลือก.....	83

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 ผลงานการออกแบบ.....	89
6.1 ที่มาและความสำคัญของแนวความคิดในการออกแบบ.....	89
6.2 วัตถุประสงค์ของแนวความคิดในการออกแบบ.....	90
6.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแนวความคิดในการออกแบบ	90
6.4 แนวความคิดกับการออกแบบ.....	90
6.5 ผังเครื่องเรือน.....	91
6.6 ทัศนียภาพ.....	95

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ประวัติผู้เขียน

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงระบบทางสัญจรแบบ Centralized System of Access.....	18
2.2 แสดงระบบทางสัญจรแบบ Decentralized System of Access.....	18
2.3 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่1.....	33
2.4 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่2.....	33
2.5แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่3.....	34
2.6 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่4.....	34
2.7 แสดงการจัดรูปแบบทางเดินที่ไม่ดี	35
2.8 แสดงการจัดทางเดินที่ดี.....	36
2.9การจัดทางเดินที่มีระเบียบ.....	36
2.10 แสดงการปรับปรุงจากแบบที่ 4.....	36
2.11 แสดงการวางทางออกและทางเข้า.....	36
2.12 แสดงการจัดทางเข้าออกที่เหมาะสมสำหรับห้องหมู่ 3 ห้อง.....	37
2.13 แสดงหลักจิตวิทยาในการเดินชม.....	37
2.14แสดงหลักจิตวิทยาในการเดินชม.....	38
2.15 แสดงขอบเขตการมองเห็นของมนุษย์.....	38
2.16 แสดงแผนผังอาคารมิวเซียมสยาม.....	43
2.17 แสดงทัศนียภาพภายในมิวเซียมสยาม.....	43
2.18 แสดงทัศนียภาพภายในมิวเซียมสยาม.....	43
2.19 แสดงทัศนียภาพภายในมิวเซียมสยาม.....	44
2.20 แสดงทัศนียภาพภายในมิวเซียมสยาม.....	44
2.21 แสดงทัศนียภาพภายในมิวเซียมสยาม.....	44
2.22 แสดงแผนผังอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	46
2.23 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Technology ชั้น1.....	48
2.24 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Technology ชั้น2.....	48

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.25 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Technology ชั้น3.....	48
2.26 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Technology ชั้น4.....	49
2.27 แสดงแผนผังการจัดแสดง National Museum of Technology ชั้น2.....	49
2.28 แสดงทัศนียภาพการจัดแสดงEast Asia Ainu Culture.....	50
2.29 แสดงทัศนียภาพการจัดแสดงCentral and North Asia.....	50
2.30 แสดงทัศนียภาพการจัดแสดงSouth Asia.....	50
2.31 แสดงแผนผังอาคาร The Museum of Macao ชั้น1.....	52
2.32 แสดงแผนผังอาคาร The Museum of Macao ชั้น2.....	52
2.33 แสดงแผนผังอาคาร The Museum of Macao ชั้น3.....	53
2.34 แสดงการจัดแสดงบริเวณชั้น 1.....	53
2.35 แสดงการจัดแสดงบริเวณชั้น 2.....	53
2.36 แสดงการจัดแสดงบริเวณชั้น 3.....	53
3.1 แสดงผังองค์กร.....	62
3.2 แสดงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ.....	66
3.3 แสดงพฤติกรรมนักเรียนระดับประถม-มัธยม.....	66
3.4 แสดงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในประเทศ.....	67
3.5 แสดงพฤติกรรมนักวิชาการ.....	67
3.6 ที่ตั้งโครงการ.....	68
3.7 แสดงทิศทางและอาณาเขต.....	70
3.8 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือ.....	70
3.9 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศตะวันออก.....	70
3.10 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศตะวันตก.....	71
3.11 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศใต้.....	71
3.12 แสดงภาพรวมและอาณาเขตติดต่อ.....	72

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.13 แสดงเส้นทางเข้าโครงการ.....	73
3.14 แสดงมุมมองระหว่างทางเข้า.....	74
3.15 แสดงมุมมองระหว่างทางเข้า.....	74
3.16 แสดงมุมมองระหว่างทางเข้า.....	74
3.17 แสดงการจอดรถ.....	75
3.18 แสดงป้ายบอกทาง.....	75
3.19 แสดงทิศทางแสงแดด ภูมิอากาศ.....	76
3.20 แสดงภาพรวมโครงการ.....	77
5.1 ตารางแสดงความสัมพันธ์ภายในโครงการ.....	83
5.2 Bubble Diagram.....	84
5.3 Function Diagram.....	84
5.4Schematic1.....	85
5.5Schematic2.....	86
5.6Schematic3.....	87
6.1 แสดงการสังเคราะห์แนวความคิดในการออกแบบ.....	89
6.2 แสดงธีมในการออกแบบและวัสดุ.....	90
6.3 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 1.....	91
6.4 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 2.....	92
6.5 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 3.....	93
6.6 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 4.....	94
6.7 แสดงทัศนียภาพโรงพักคอย.....	95
6.8 แสดงทัศนียภาพโรงพักคอย.....	95
6.9 แสดงทัศนียภาพโรงพักคอย.....	96
6.10 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงแผ่น้ำมั่ง.....	96

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
6.11 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่าลีซอ.....	97
6.12 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่ามูเซอ.....	97
6.13 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่าอาข่า.....	98
6.14 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่าเย้า.....	98
6.15 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่ากะเหรี่ยง.....	99
6.16 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงการอพยพ.....	99
6.17 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงการอพยพ.....	100
6.18 แสดงทัศนียภาพส่วนการพัฒนาบนดอย.....	100
6.19 แสดงทัศนียภาพส่วนการพัฒนาบนดอย.....	101
6.20 แสดงทัศนียภาพส่วนห้องภาพพระราชกรณียกิจ.....	101
6.21 แสดงทัศนียภาพส่วนห้องภาพพระราชกรณียกิจ.....	102
6.22 แสดงทัศนียภาพส่วนนิทรรศการชั่วคราว.....	102

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงโครงการและหัวข้อการวิเคราะห์เปรียบเทียบ.....	40
2.2 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่.....	41
2.3 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร มิวเซียมสยาม.....	42
2.4 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร นิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	45
2.5 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร National Museum of Ethnology.....	47
2.6 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร The museum of Macao.....	51
2.7 สรุปกรณีศึกษาอาคารภายในประเทศ.....	54
2.8 สรุปกรณีศึกษาอาคารต่างประเทศ.....	58
3.1 แสดงผลการศึกษาและวิเคราะห์ผู้รับบริการ.....	64
3.2 แสดงตารางสรุปการวิเคราะห์.....	78
5.1 แสดงสรุปผลวิเคราะห์การออกแบบทางเลือก.....	88

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของโครงการ

พิพิธภัณฑ์ชาวเขาได้ถูกก่อตั้งขึ้นในปี 2508 ในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้อาณาเขตของสถาบันวิจัยชาวเขา ต่อมาได้ย้ายมาจัดแสดงในอาคารบริเวณล้านนา ร.9 จนถึงปัจจุบัน ภายใต้งักตดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (ในการกำกับดูแลของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่) ด้วยเห็นว่า ชาวเขาเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระ ในดินแดนทางภาคเหนือของไทย และชนกลุ่มนี้ยังมีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยมีภาษาพูด การแต่งกาย ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต่างออกไปจากประชากรส่วนใหญ่ ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ โดยจัดแสดงวัตถุศิลป์ต่าง ๆ ไว้ในพิพิธภัณฑ์โดยหวังให้เป็นสื่อกลางแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับชาวเขาใน จ.เชียงใหม่

ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ชาวเขายังได้รับความสนใจจากกลุ่มต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และทางพิพิธภัณฑ์มีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูล และส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวเขาเอาไว้และต้องการให้เป็นที่น่าสนใจของคนทุกกลุ่ม แต่ทางพิพิธภัณฑ์ยังมีปัญหาในเรื่องการอำนวยความสะดวกในโครงการ และในเรื่องการปรับปรุงเนื้อหาในการแสดงเนื่องจากขาดเนื้อหาการแสดงที่น่าสนใจ ให้มีความดึงดูดและเป็นที่น่าสนใจ กับคนทั่วไป

ดังนั้นการที่จะพัฒนาส่งเสริมพิพิธภัณฑ์ชาวเขาให้เป็นศูนย์กลางเผยแพร่วัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้นแก่คนในท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงเนื้อหาการแสดง รวมทั้งการพัฒนาให้เป็นสถานที่พักผ่อนควบคู่ไปด้วย การพัฒนานี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวเขา และเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ ในด้านการศึกษา สร้างเสริมความเข้าใจอันดียิ่งขึ้นเกี่ยวกับชาวเขา และช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวเขาทางภาคเหนือของประเทศไทย

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักการและกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในประเภทพิพิธภัณฑ

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาโครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่
จำเป็นต้องศึกษาเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1.3.1 ขอบเขตประชากร

ลักษณะเฉพาะและพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
และกลุ่มนักเรียนภายในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวเขา

ลักษณะเฉพาะและพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายรอง คือ กลุ่มบุคคลทั่วไป และ นักวิจัย

1.3.2 ที่ตั้ง

โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่
ตั้งอยู่ที่ บริเวณสวนล้านนา ร.9 ถนน โชตนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่รวม
ทั้งหมด 1,190 ตร.ม

1. บริบท
2. การเข้าถึง
3. ทางเข้าอาคาร
4. ทิศทางการวางอาคาร
5. สถาปัตยกรรมเดิม
6. โครงสร้างและงานระบบ

1.3.3 การสังเคราะห์เรื่องราวเกี่ยวกับชาวเขา สู้ออกแบบสถาปัตยกรรมภายในประเภท
พิพิธภัณฑ จำเป็นต้องศึกษา และวิเคราะห์ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมา
2. อัตลักษณ์องค์กร
3. เอกลักษณ์ท้องถิ่น

4. หลักการออกแบบ
5. ทฤษฎีการวิจัย
6. ทฤษฎีการออกแบบตกแต่งภายใน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

- 1.4.1 สามารถออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ประเภทพิพิธภัณฑ์ได้อย่างสัมฤทธิ์ผล
- 1.4.2 สามารถสังเคราะห์ข้อมูลสู่การออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ประเภทพิพิธภัณฑ์ได้

บทที่ 2

ข้อมูลทั่วไปและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมาย และคำจำกัดความ

พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

ชาวเขา หมายถึง กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บนภูเขา มีอาชีพและรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก

พิพิธภัณฑ์ชาวเขา หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ของกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเป็นของตนเอง และอาศัยอยู่บนภูเขา

2.2 ข้อมูลชาวเขาภาคเหนือของประเทศไทย

ชาวเขาจัดเป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยกระจัดกระจายอยู่ตามภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย การที่ถูกเรียกว่าเป็นชนกลุ่มน้อย เนื่องจากมีภาษาพูด วัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจที่ผิดแผกไปจากคนไทยในพื้นที่ราบทั่วไป เผ่าที่สำคัญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยที่ทำการศึกษา มีอยู่ 6 เผ่าหลักด้วยกัน คือ

- | | |
|--------------------|--------------------|
| 1. เผ่ากะเหรี่ยง | 4. เผ่าเย้า/เมี่ยน |
| 2. เผ่ามูเซอ/ลาหู่ | 5. เผ่าม้ง/แม้ว |
| 3. เผ่าลีซอ/ลีซู | 6. เผ่าอีก้อ/อาข่า |

2.3 หลักการออกแบบและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 ประเภทของนิทรรศการ

นิทรรศการเป็นการแสดงการให้การศึกษาอย่างหนึ่ง ด้วยการแสดงงานให้ชม เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีบทบาทมากขึ้นทุกขณะ ทั้งทางด้าน การศึกษา ธุรกิจ สังคม การเมือง แพทย์ และทางด้านอื่น ๆ อีกมาก ดังนั้นเพื่อให้ผู้สนใจ สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานเลือก จัดนิทรรศการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จึงควรทราบถึงนิทรรศการประเภทต่าง ๆ การแบ่งประเภทนิทรรศการนั้น แบ่งได้หลายประเภท ตามองค์ประกอบของปัจจัยและวัตถุประสงค์ ประเภทของนิทรรศการแบ่งตามลักษณะของวิธีการจัดแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

2.3.1.1 นิทรรศการถาวร (Permanent Exhibition)

นิทรรศการถาวร หมายถึง นิทรรศการที่จัดแสดงเรื่องราวเดิม ๆ ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นที่รวบรวมสิ่งแสดง ของที่ใช้จัดอาจจะเป็นของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ ฯลฯ ที่นำมาแสดงนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบ และวิธีการ จัดอยู่ในอาคารหรือสถานที่เดิม ไม่เปลี่ยนแปลง เปิดโอกาส ให้ผู้ชมเข้ามาชมได้ตลอดเวลา เพื่อศึกษาหรือหาความ เพลิดเพลินได้ทุกฤดู นอกจากจัดในสถานที่หรือในร่มแล้วยังมีนิทรรศการถาวรกลางแจ้งอีก นิทรรศการถาวร มีการจัดกันหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ที่รู้จักกันดีก็คือพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มีจุดประสงค์ เพื่อการศึกษาทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลป โบราณคดีตลอดจนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์หุ่น ขี้ผึ้งไทย ที่จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วรรณคดี ประเพณี และบุคคลสำคัญทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ

วัตถุประสงค์ของนิทรรศการถาวร

1. เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม เนื้อหาสาระทางวิทยาการ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเพื่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของประเทศ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในทะเล หอศิลป์พระศรี ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมวิชาการศิลปะของชาติ
2. เพื่อกระตุ้นและชักจูงความคิด ของผู้ชมในเรื่องที่ต้องการสร้างสำนึก ทางการเมืองของประเทศชาติ เช่น พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง ของสิงคโปร์
3. เพื่อความบันเทิง สนุกสนานเช่นเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ ดิสเนย์แลนด์ของอเมริกา และญี่ปุ่น
4. เพื่อแสดงความเป็นอารยประเทศ ประเทศด้อยพัฒนามาก ๆ จะไม่สามารถจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ถาวรไว้เป็นเกียรติยศและชื่อเสียง ของประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์สถาบันสมิธโซเนียนของอเมริกา พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งของมาดามทุโซ ประเทศอังกฤษ พิพิธภัณฑ์ ทางทะเลก็มีเพียงบางประเทศในโลกเท่านั้น นอกจากนี้นิทรรศการถาวร มีจัดในลักษณะพิพิธภัณฑ์โรงเรียนในโรงเรียนหลายแห่ง

พิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคลและหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของวิทยาลัยครูทุกแห่ง พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งของไทย พิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ เป็นต้น

2.3.1.2 นิทรรศการชั่วคราว

นิทรรศการชั่วคราว เป็นการจัดนิทรรศการเป็นครั้งคราวในวาระโอกาสหรือเทศกาลพิเศษเพื่อแสดงความรู้ใหม่ ๆ แผนงานพิเศษ วาระในวันสำคัญของชาติหรือหน่วยงาน หรือเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์กรณีพิเศษ นิทรรศการชั่วคราวอาจจัดแสดง ในสถานที่เดิม เป็นประจำแต่สื่อที่นำมาแสดงชุดนั้น ๆ จัดอยู่ไม่นานนัก อาจเป็นสัปดาห์หรือสองสามเดือนก็เปลี่ยนใหม่ หรือเลิกไป วัตถุประสงค์ของนิทรรศการชั่วคราว

1. เพื่อสร้างความสนใจของผู้ชมในเรื่องที่จัดแสดง เช่น การป้องกันโรคขาดสารอาหาร การวางแผนครอบครัว การป้องกันยาเสพติด การป้องกันโรคเอดส์
2. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น พิพิธภัณฑ์ อาจจัดนิทรรศการชั่วคราวเพื่อชักจูงให้ประชาชนเข้าชมพิพิธภัณฑ์ เช่น สัปดาห์เครื่อง แต่งกายไทยของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ นิทรรศการของขวัญของกำนัลในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ หรือเทศกาลตรุษจีน เพื่อชักจูง ผู้ชมให้ เข้ามาในห้างสรรพสินค้า
3. เพื่อให้ข้อมูล ข่าวสารบางอย่างแก่ผู้ชม เช่น เรื่องโรคเอดส์ ของสาธารณสุขจังหวัด นิทรรศการ การอนุรักษ์สัตว์น้ำฝั่งทะเลตะวันตก
4. เพื่อเน้นความสำคัญ ของเทศกาลหรือวาระพิเศษ เช่น นิทรรศการวันเด็กแห่งชาติ หรือ นิทรรศการการเลี้ยงไหมในงานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยวของจังหวัด ขอนแก่น
5. เพื่อความบันเทิง สนุกสนาน เช่น งานอะเมซิงอิสาน จังหวัดขอนแก่น นิทรรศการของเล่นในห้างสรรพสินค้า
6. เพื่อให้ความรู้เฉพาะเรื่องแก่ผู้ชม เช่น นิทรรศการ เรื่อง โรคเอดส์ นิทรรศการ เรื่อง พิษภัยของบุหรี่ เป็นต้น

2.3.1.3 นิทรรศการเคลื่อนที่

นิทรรศการเคลื่อนที่ หมายถึง นิทรรศการที่จัดขึ้นเป็นชุดสำเร็จ เพื่อแสดงในหลาย ๆ ที่ หมุนเวียนกันไป รูปแบบและสื่อหลักที่นำมาแสดง เป็นแบบเดิม วัตถุประสงค์ในการจัดเป็นแบบเดิม อาจมีสิ่งของหรือการแสดง ประกอบเพิ่มเติม ในบางครั้งนั้น ส่วนสถานที่จัดก็หมุนเวียน เปลี่ยนไปเรื่อย อาจเคลื่อนที่ไปต่างจังหวัดหรือจังหวัดเดียวกันแต่เปลี่ยนชุมชนที่นำไปแสดง เช่น นิทรรศการศิลปะ นิทรรศการตราไปรษณียากร เป็นนิทรรศการ เคลื่อนที่จัดโดยการสื่อสารแห่งประเทศไทย ในการเคลื่อนที่ก็จะ ร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นซึ่งหน่วยงานหลักก็คือ หน่วยงานในสังกัดสำนักงานไปรษณีย์โทรเลขจังหวัดที่ไปจัด

วัตถุประสงค์ของนิทรรศการเคลื่อนที่

1. เพื่อเสนอนิทรรศการแก่ผู้ชมได้กว้างขวาง และให้ความสะดวกแก่ผู้สนใจได้ถึงพื้นที่
2. เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัด เพราะสื่อมักมีรูปแบบถาวร เพียงแต่ไปจัดเป็นแบบชั่วคราวในพื้นที่หนึ่ง ๆ
3. เพื่อสะดวกในการจัด เพราะองค์ประกอบ ต่าง ๆ ของสื่อเตรียมพร้อมค่อนข้างสมบูรณ์อยู่แล้ว จัดได้ง่ายในแต่ละครั้ง

2.3.2 ประเภทของนิทรรศการแบ่งตามจุดประสงค์การจัด มี 6 ประเภท คือ

2.3.2.1 นิทรรศการทางการศึกษา เป็นนิทรรศการที่มุ่งจัดเพื่อการศึกษา และให้ข้อมูลความรู้ทางวิชาการแก่ผู้ชมโดยเฉพาะ อาจจัดเป็นเฉพาะเรื่อง หรือจัดในแบบความรู้กว้าง ๆ นิทรรศการโดยทั่ว ๆ ไป แทบทุกประเภทจะมีจุดประสงค์ เพื่อการศึกษาแฝงอยู่ด้วยเสมอเช่น นิทรรศการวิทยาศาสตร์การพิมพ์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่วิชาการถ่ายภาพเพื่อการพิมพ์ และแสดงความก้าวหน้า ของการถ่ายภาพ และการพิมพ์ นิทรรศการการศึกษา จัดได้ทุกสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นวิทยาการทางด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปศาสตร์ ตลอดจนวิทยาศาสตร์ประยุกต์สาขาวิชาต่าง ๆ

2.3.2.2 นิทรรศการทางการตลาด เป็นนิทรรศการอีกแบบหนึ่ง ที่จัดกันแพร่หลาย พอ ๆ กับนิทรรศการทางการศึกษานิทรรศการ ประเภทนี้อาจจัดในร่มหรือกลางแจ้งก็ได้ แต่เป็นนิทรรศการ แบบชั่วคราวเท่านั้น จุดประสงค์เพื่อการซื้อขายสินค้า และการพาณิชย์ นิทรรศการทางการตลาดที่ใหญ่ที่สุด คือ งานมหกรรมการแสดง สินค้านานาชาติ ซึ่งหมุนเวียนจัดในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ระยะเวลาจัด 5-6 เดือน การจัดนิทรรศการทางการตลาด โดยมุ่งขายตรงหรือ ส่งเสริม การขายเป็นนิทรรศการทางการพาณิชย์ที่นิยมจัด กันมาก ในช่วงทศวรรษนี้ นิทรรศการขนาดใหญ่ส่วนใหญ่ มุ่งขายสินค้าใหญ่ ๆ เช่น เครื่องเรือน บ้าน รถยนต์ ส่วนนิทรรศการขนาดเล็ก บริษัทผู้ผลิตเป็นเจ้าของนิทรรศการเอง อาจจัดปีละครั้งแต่รวม ๆ กันแล้ว แต่ละห้างสรรพสินค้าก็มีการจัดนิทรรศการทางการตลาดกันตลอดปี นิทรรศการทางการตลาด อาจจะทำจัดเพื่อดึงดูด ผู้ชม ให้เข้ามาในร้าน คำเพื่อซื้อสินค้านั้น ๆ หรือสินค้าอย่างอื่นด้วยก็ได้ ซึ่งมีการจัดกันอยู่เสมอ ๆ ในศูนย์การค้าใหญ่ ๆ หรือ ห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ นิทรรศการประเภทนี้มักจัดเล็ก ๆ เป็นนิทรรศการชั่วคราวมีระยะเวลา กำหนดแน่นอนโดยทั่วไปจะจัดในเทศกาลต่าง ๆ เพื่อการ โฆษณาห้างสรรพสินค้าไปด้วย

2.3.2.3 นิทรรศการทางการเมือง ในหลาย ๆ ประเทศทางด้านการเมืองและ รัฐศาสตร์ โดยเฉพาะประเทศกลุ่มสังคมนิยม จะใช้ พิพิธภัณฑ์ เป็นเครื่องมือปลุกกระดม สำนักทางการเมืองของประชาชนอย่างมาก เช่น พิพิธภัณฑ์แสดงร่องรอยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ที่กระทำโดยฝ่าย สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา หรือที่เรียกว่า "กลุ่มเขมรแดง" จัดแสดงโดย

รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย รัฐบาลเกาหลีเหนือก็สร้าง พิพิธภัณฑสถานแสดงหลักฐานการรุกรานของญี่ปุ่น ที่กระทำร้ายประชาชนชาวเกาหลีอย่างโหดร้าย และหลักฐานการโจมตีของกลุ่มพันธมิตร ต่อเกาหลีเหนือ เมื่อครั้งสงครามเกาหลี จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑสถานก็คือ ปลุกสำนึกของเยาวชนรุ่นใหม่ ให้มีความรู้สึกร่วม กับบรรพบุรุษรุ่นก่อน ซึ่งถูกกดขี่ทำทารุณกรรม นิตรรศการทางการเมืองประเภทชั่วคราว เป็นเครื่องมือและกิจกรรม ที่ทรงประสิทธิภาพ มากที่สุดในการต่อสู้ในทางการเมือง ในทุกสังคมทุกประเทศทั่วโลก สำหรับประเทศไทย นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำ จะจัดนิตรรศการประเภทนี้กันเป็นประจำ

2.3.2.4 นิตรรศการศิลปะ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม นิตรรศการทางศิลปะ นอกจากจิตรศิลป์ และประยุกตศิลป์แล้ว ยังรวมถึงศิลปะแขนงอื่น ๆ ด้วย เช่น อนุมณี เครื่องแก้ว งานศิลปะหัตถกรรมต่าง ๆ นิตรรศการวัฒนธรรม นอกจากการจัดแบบถาวรแล้ว ก็มีการจัด นิตรรศการเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรม และอนุรักษ์ วัฒนธรรมต่าง ๆ ด้วย นิตรรศการทางสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีหน่วยงาน สมาคม มูลนิธิ สถาบันทางการศึกษาทุกระดับ จัดกันแพร่หลาย โดยเฉพาะการรณรงค์เกี่ยวกับการนำมาใช้ใหม่ นิตรรศการทางศิลปะ ที่เด่นดังและดีเยี่ยมที่สุดของไทย คือ "นิตรรศการศิลปะอาชีพ" ของมูลนิธิส่งเสริมศิลปะอาชีพ ฯ เพราะนอกจาก เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแล้วยังเป็นการเผยแพร่ศิลปะของชาติ และเป็นการส่งเสริมอาชีพอิสระของประชาชนอีกด้วย ปัจจุบัน มีศูนย์ศิลปะอาชีพในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ความเพลิดเพลินและจำหน่ายสินค้าศิลปะหัตถกรรมต่าง ๆ

2.3.2.5 นิตรรศการทางการทหาร นิตรรศการทางการทหารโดยทั่ว ๆ ไปนิยมจัดแบบถาวร คือเป็นพิพิธภัณฑสถานทหารนั่นเอง การจัดแสดง เพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน และเกียรติประวัติการสู้รบ แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทหาร และสร้างความภาคภูมิใจให้กับนานาชาติ

2.3.2.6 นิตรรศการเพื่อการประชาสัมพันธ์องค์กร นิตรรศการผลงานของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต แสดงเกี่ยวกับผลงาน ของนักศึกษา การจัดการศึกษา สาขาเวชนิทัศน์ ของคณะแพทยศาสตร์ เพื่อประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทั่วไป ได้ทราบถึงบทบาท ภาระหน้าที่ของหลักสูตร ดังกล่าว การจัดประเภทของนิตรรศการนั้น จัดได้หลายแบบ ตามแต่ผู้ใช้พึงประสงค์ สำหรับความนิยมโดยทั่ว ๆ แล้วนิยมแบ่งประเภทของ นิตรรศการตามลักษณะการจัดคือ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ นิตรรศการถาวร นิตรรศการชั่วคราว และ นิตรรศการเคลื่อนที่ การกล่าวถึงนิตรรศการ ตามประเภทของสถานที่ที่จัดแสดงก็มีบ้างคือ นิตรรศการกลางแจ้งหรือนิตรรศการการในร่ม การแบ่งประเภทของนิตรรศการตามวัตถุประสงค์ ของการจัดนั้น มักจะกล่าวโดยรวม ๆ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

นิทรรศการเพื่อการศึกษา กับนิทรรศการทางการตลาด และนิทรรศการทางการตลาดที่สำคัญ และกล่าวถึงกันมากที่สุดก็คือ มหกรรม นานาชาติ หรืองานเอ็กซ์โป นั่นเอง นิทรรศการเพื่อการศึกษาในปัจจุบันนี้ มีการจัด อย่างแพร่หลายมาก ทั้งการจัดตาม หลักสูตร ใน บทเรียน และการจัดเพื่อการศึกษามวลชน

2.3.3 การออกแบบพิพิธภัณฑ์

2.3.3.1 ความหมายของการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่ในฐานะเป็นสื่อในพิพิธภัณฑ์สถาน (MUSEUM EXHIBITION IS MEDIUM) สื่อประเภทนี้ นักวิชาการทางการพิพิธภัณฑ์สถานวิทยาได้กล่าวไว้ว่า เป็นสื่อที่ใกล้เคียงกับหนังสือและภาพยนตร์ เป็นสื่อที่มุ่งเน้นให้ผู้ชมได้รับทั้งสาระและบันเทิงไปในเวลาเดียวกัน ความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเข้าชมถือว่าเป็นประสบการณ์ที่สำคัญที่ผู้ชมควรจะได้รับ ในขณะที่เดียวกันการถ่ายทอดเนื้อหาทางวิชาการก็ควรได้รับการนำเสนออย่างเหมาะสม ด้วยการจัดแสดงมิใช่สื่อประเภทหนังสือเรียนหรือสื่อประกอบการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้เน้นการให้ความบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นส่วนผสมของทั้งสองสิ่งในปริมาณที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ของผู้เข้าชม

2.3.3.2 บทบาทและหน้าที่ของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์

1. จัดแสดงสิ่งของ

มักมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งของหรือวัตถุ ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะเป็นศิลปะ วัตถุโบราณ วัตถุที่มีคุณค่าและประวัติศาสตร์อันยาวนานในฐานะที่เป็นวัตถุในการจัดแสดง หรือจะเป็นวัตถุที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อในการนำเสนอเรื่องราวในนิทรรศการ

นิทรรศการที่ดีจึงควรที่จะสามารถนำเสนอออกมาให้เป็นลักษณะรูปธรรมได้โดยง่าย มีความกระชับในรูปร่างหน้าตาและสื่อที่จะใช้นำเสนอ โดยอาศัยการใช้คำบรรยายให้น้อย สั้น กระชับ และตรงประเด็นที่สุด แต่ครอบคลุมประเด็นต่างๆที่ต้องการจะนำเสนอได้อย่างชัดเจน ถึงแม้จะเป็นการจัดแสดงสิ่งของ แต่นิทรรศการมิใช่เพียงแค่ตู้ใส่ของ และแท่นฐานสำหรับจัดวางวัตถุเท่านั้น การออกแบบนิทรรศการจึงไม่เป็นเพียงการออกแบบตู้หรือแท่นฐานเท่านั้น หากแต่เป็นองค์ประกอบทั้งหมดที่รวมกันเป็นตัวนิทรรศการ ไม่ว่าจะเป็น สี บรรยากาศ สิ่งต่างๆ ที่เลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้ชม

2. เป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร

ในเมื่อนิทรรศการคือสื่อชนิดหนึ่ง หน้าที่ของสื่อก็คือใช้เพื่อการสื่อสาร ซึ่งในที่นี้เป็น การสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑ์และผู้เข้าชม การสื่อสารนิทรรศการจะเกิดขึ้นในทุกๆจุดของการ จัดแสดง ผ่านสื่อต่างๆที่พิพิธภัณฑ์จัดเตรียมไว้ ซึ่งไม่ควรจำกัดไว้ที่สื่อประเภทใดประเภทหนึ่ง ควรเป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถเรียนรู้ได้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ร่วมกันผ่านสื่อการมองเห็นและความรู้สึกต่างๆไว้ในนิทรรศการเดียวกัน เนื้อหาที่ผู้ส่ง (พิพิธภัณฑ์) และผู้รับ (ผู้ชม) ควรเป็นเนื้อหาเดียวกันนั่นคือนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์จึงจำเป็นต้องทราบว่าคุณสมบัติของตัวสื่อคือใคร เพื่อที่จะสามารถเข้าใจความรู้สึกและความต้องการ ของผู้ชมได้ หากพิพิธภัณฑ์ไม่สนใจที่จะทำความรู้จักกับผู้ชม ความคาดหวัง และความ ต้องการของผู้ชมที่มีต่อพิพิธภัณฑ์แล้ว ย่อมไม่สามารถที่จะสื่อสารกับผู้ชมได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

3.เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์

สำหรับผู้เข้าเยี่ยมชมแล้ว การเข้าชมนิทรรศการคือประสบการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นใน ห้องจัดแสดง สิ่งที่ผู้ชมกระทำหรือรู้สึกในนิทรรศการย่อมมีความสำคัญเทียบเท่ากับสิ่งที่ได้ เรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ในนิทรรศการเป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ผ่านปฏิสัมพันธ์จากสื่อ ต่างๆที่พิพิธภัณฑ์จัดเตรียมไว้ให้

2.3.3.3 การเรียนรู้ในนิทรรศการ

เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยวิธีการทางธรรมชาติด้วยการสำรวจ ค้นหา เรียนรู้ด้วย ตัวเอง ซึ่งไม่ใช่การเรียนรู้ในรูปแบบที่เป็นการเหมือนการเรียนการสอนในห้องเรียน ผู้ชมจะ เข้าใจเนื้อหาทางวิชาการเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการสื่อความหมายของ พิพิธภัณฑ์ และความเข้าใจในรูปแบบการเรียนรู้ของผู้ชมเป็นสำคัญ

ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ

สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. นิทรรศการถาวร (Permanent Exhibition)

ระยะเวลาของนิทรรศการถาวรมันแตกต่างออกไปในนิยามของแต่ละพิพิธภัณฑ์ โดย ที่ไม่มีข้อกำหนดตายตัวแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องมีหลักการสำคัญอยู่ว่า

1. นิทรรศการถาวรจะต้องเปิดให้บริการเป็นระยะเวลานาน จึงต้องสร้างสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชม แม้ว่าจะกลับมาชมซ้ำอีกหลายครั้ง พร้อมทั้งต้องสร้างประสบการณ์ที่หลากหลายและประทับใจให้ผู้ชมในทุกครั้งที่มาชม

2. หัวข้อและเนื้อหาของนิทรรศการถาวร จะต้องอยู่ในความสนใจของผู้ชมตลอดระยะเวลาที่เปิดให้บริการไม่ว่ากระแสของสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม

3. การจัดแสดงถาวรในห้องนิทรรศการ โดยเลือกวัตถุที่มีความสำคัญออกจัดแสดงให้มากขึ้น ใช้เทคนิคต่างๆตามประเภทของวัตถุ

4. การจัดแสดงเพื่อการศึกษาค้นคว้า (Study Collection) เป็นการจัดนิทรรศการของเหลือซึ่งแต่เดิมจะเก็บเข้าคลัง แต่ในปัจจุบันเพื่อตอบสนองนักวิชาการที่ต้องศึกษาค้นคว้าวัตถุจำนวนมาก โดยมีการแยกวัตถุอย่างเป็นระเบียบ มีบัตรค้นอ่านรายละเอียด มีป้ายบอกหมวดหมู่

5. การจัดแสดงเพื่อการศึกษา (Education Collection) ของบางประเภทไม่มีคุณค่าในตนเอง แต่มีคุณค่าเพื่อการศึกษา หลักสำคัญที่พึงระมัดระวังคือ พิพิธภัณฑสถานจะต้องไม่จัดของจริงปนกับของจำลอง ถ้าจะจัดแสดงของจำลองต้องแยกไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก

2. นิทรรศการชั่วคราว และนิทรรศการเคลื่อนที่ (Temporary Exhibition)

ระยะเวลาของนิทรรศการชั่วคราวขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของแต่ละพิพิธภัณฑสถานส่วนใหญ่แล้วนิทรรศการชั่วคราว มักเป็นโอกาสของพิพิธภัณฑสถานในการทดลองทำสิ่งใหม่ๆที่แตกต่างไปจากนิทรรศการถาวร ซึ่งเป็นการเพิ่มเติมชีวิตชีวา และดึงดูดความสนใจของผู้ชมกลุ่มใหม่เข้ามาในพิพิธภัณฑสถาน หัวข้อที่นำมาจัดแสดงอาจจะเป็นการนำวัตถุที่มีอยู่ในคลังที่ปกติไม่ได้นำออกมาจัดแสดง หรือเป็นการจับเอาประเด็นที่เป็นที่น่าสนใจของผู้คนในปัจจุบันออกมาถ่ายทอดเป็นนิทรรศการ

ขั้นตอนการทำงานของนิทรรศการชั่วคราวมีรูปแบบที่เหมือนกับนิทรรศการถาวร แต่ใช้ระยะเวลาในการทำงานและงบประมาณน้อยกว่า รูปแบบก็มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนและเคลื่อนย้ายง่ายเพื่อความคงทนในระยะเวลาหนึ่ง และสามารถปรับเป็นนิทรรศการเคลื่อนที่ได้ด้วย ซึ่งในกรณีนั้น จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความสะดวกในการจัดเก็บขนส่ง การติดตั้งและเคลื่อนย้าย รวมทั้งการรักษาความปลอดภัยด้วย

3. นิทรรศการกลางแจ้ง

เป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้คนที่ผ่านไปมาให้เกิดความสนใจอยากเข้ามาชม นิทรรศการหรือใช้บริการอื่นๆ ของโครงการ วัตถุประสงค์แสดงมีความคงทนต่อสภาพแวดล้อม การ จัดแสดงลักษณะนี้ นอกจากให้ความรู้แล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งให้ผู้เข้าชมสามารถใช้เป็นสถานที่ สำหรับพักผ่อนได้ด้วย

2.3.3.4 รูปแบบการจัดแสดง

1.รูปแบบดั้งเดิม

คือการจัดรวบรวมจำแนกประเภทและจัดวางในลักษณะต่างๆ พร้อมทั้งมีคำบรรยาย แต่บางแห่งจัดวางน่าสนใจ คือ จัดวางในสถานที่จำลองต่างจากของจริง เช่น แสดงเกี่ยวกับ วิวัฒนาการเครื่องครัวที่จัดสถานที่เป็นครัว แล้ววางอุปกรณ์พร้อม คำอธิบาย ในที่ควรอยู่ทำ ให้อยู่ในบรรยากาศที่น่าชมมากกว่าที่อยู่บนโต๊ะหรือในตู้ บางแห่งมี การนำเสนอคำบรรยายที่ น่าตื่นเต้นเช่น ต้องดูผ่านรูเล็กๆ ก็จะสามารถอ่านคำบรรยายได้เป็น ต้น การจัดนิทรรศการ รูปแบบนี้ส่วนใหญ่ จะเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรม

2.การใช้มัลติมีเดีย เข้าช่วยในการนำเสนอ และกระตุ้นให้ผู้ชมสนใจติดตาม ตอบคำถาม

3.นำเสนอกิจกรรมที่ผู้ชมสามารถทดลอง สัมผัสและทดสอบได้ด้วยตัวเอง ซึ่งรูปแบบนี้ถ้ามี เจ้าหน้าที่มาช่วยจะมีประโยชน์มาก หรือมีครูพานักเรียนเข้าชม จะสามารถ ช่วยชี้แนะในการทำกิจกรรมที่ศูนย์การศึกษาในรูปแบบนี้ ถ้าไม่ลงมือจับต้องทดลอง ก็จะไม่ เกิดการเรียนรู้อะไรเลย ซึ่งทุกจุดจะมีคำเชิญชวนไว้ ยกตัวอย่างเช่น เขาแสดงโครงสร้างกระดูก ไว้ โดยมีจับที่ ลูกบิดประตู เมื่อเราใช้มือของเราเปิดประตูเราจะเห็นว่าทันทีว่า กระดูกแขน ข้อมูลทำงาน อย่างไร

4.ใช้หุ่นจำลอง

เพื่อให้ผู้ชมเกิดจินตนาการขณะชมซึ่งบางอย่างอาจจะขยายใหญ่กว่าของจริง เช่น เซลล์ของ มนุษย์ เซลล์ของใบไม้ เราเดินเข้าไปชม คือ เดินเข้าไปเซลล์นั่นเอง จะเห็น ส่วนประกอบอยู่ ตรงไหนทำหน้าที่อะไร หรือเดินเข้าไปชมเกี่ยวกับดาวพระเคราะห์ซึ่งจะทำให้ เราอยู่ในอวกาศ จะสัมผัสบรรยากาศรอบๆดาวเคราะห์แต่ละดวงต่างกันไป

5.ใช้สถานการณ์จำลอง

พิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับอวกาศของแคนาดา ที่มีชื่อว่า COSMODOME เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการเดินทางในอวกาศ เขาจะปลูกฝังเด็กๆคือ นักบินได้ฝึกทักษะ เกี่ยวกับที่นักบินอวกาศ ฝึกทุกอย่าง ด้วยยานจะเท่าจริงและทำงานได้เหมือนของจริงด้วย

6.การฉายภาพยนตร์ มัลติวิชชั่น วีดิทัศน์

ผสมผสานเรื่องราวที่น่าตื่นเต้นในห้องภาพยนตร์ การนำเสนอทุกขณะตื่นเต้นเร้าใจเช่น จอมิ การเคลื่อนไหว ภาพปรากฏเป็น 3 มิติ แก้อึดที่นั่น เคลื่อนไหวกลมกลืนไปกับเรื่องราวที่ นำเสนอ บางแห่งใช้จอครึ่งวงกลมและยังเคลื่อนที่อยู่นั้น เนื้อสาระของผู้ชม เรียกระบบ CINEPLUS ประกอบด้วยระบบ IMAX และ OMNIMAX ซึ่ง ผู้ชมจะรู้สึกว่าเป็นอยู่ท้องฟ้าและ มองลงมายังพื้นโลก

7.จัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในศูนย์จะมีเครื่องทดลอง

มีคู่มือและใบงาน ซึ่งครูสามารถประสานงานพาเด็กมาเรียนได้ และทางศูนย์จะจัดครู เอกสาร และสถานที่รับประทานอาหารไว้ให้

2.3.3.5 การออกแบบและจัดพื้นที่แสดงด้วยสื่อ

1.ประเภท object และ model

เป็นวัตถุ 3 มิติ มีขนาดแตกต่างกันตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น กล้องถ่ายภาพโทรทัศน์จนถึง ขนาดใหญ่ เช่นรถยนต์ ดาวเทียม ยาวอวกาศ การจัดแสดงอาจจัดแสดงวัตถุแบบเดี่ยวๆ ชนิด เดียวหรือเอาวัตถุหลายๆขนาดมาจัดรวมกัน เพื่อเพิ่มความน่าสนใจหรือแสดงความสัมพันธ์

2. ประเภท แผ่น 2 มิติ BOARD

ส่วนใหญ่จัดเป็นระนาบเป็นจุดๆมีขนาดไม่แตกต่างกันมากนักในแต่ละชุด เพราะการ นำบอร์ด มาจัดแสดงคราวละหลายๆหรือต่อเนื่องกันเป็นจำนวนมาก จะทำให้ผู้ชมเบื่อง่าย หรือ อาจจะเป็นบอร์ดที่จัดแสดงรอบตัวหรือตัดผนัง แบ่งออกเป็น 2 ชนิด บอร์ดแบบธรรมดาใช้จัด แสดงภาพ 2 มิติ ทั่วไป และ อิเล็กทรอนิกส์ บอร์ด ที่ใช้อุปกรณ์เข้าช่วยเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ และสามารถตอบสนองประสาทสัมผัสได้มากกว่าใช้สายตาอย่างเดียว เช่นไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์

3. อันตรทัศน์

เป็นการนำอาบอร์ตซึ่งเป็นการจัดฉากและวัตถุประเภท OBJECT หรือ MODL มาประกอบกันเพื่อแสดง เพื่อให้เห็นบรรยากาศธรรมชาติได้ใกล้เคียง ความเป็นจริงมากขึ้น เช่น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ยุคหินความเป็นอยู่ของสัตว์ต่างๆ ตามถ้ำหรือป่า เป็นต้น การจัดแสดงเล็กสุดเป็นการจัดแสดงเป็นตู้ DIORAMA ลึกประมาณ 60 เซนติเมตร และมีขนาดใหญ่ขึ้นจนเป็นห้อง ซึ่งสามารถเดินเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดแสดงได้

4. ประเภท EQUIPMENT

เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าหรืออิเล็กทรอนิกส์ มีข้อจำกัดบางอย่างในการจัดแสดงเช่น การฉายภาพยนตร์แบบสไลด์ไม่สามารถทำการจัดแสดงแบบการจัดแสดงทั่วไป เพราะต้องการความร่วมมือพอสมควร จำเป็นต้องควบคุมแสงสว่าง ดังนั้นการจัดแสดง จึงจำเป็นต้องมีสัดส่วนเฉพาะเป็นห้องหรือส่วนที่สามารถควบคุมแสงได้

2.3.3.6 ลักษณะของการจัดห้องแสดง

1. Simple chamber ห้องที่มีหน้าต่าง อาจเป็นหน้าต่างสูงหรือมีหน้าต่างด้านหนึ่งและใช้แสงไฟช่วยในการจัดแสดง
2. Hall with Balcony ห้องแสดงแบบพื้นที่โล่ง เป็นแบบเก่าที่นิยมใช้ในยุโรป คือมีโถงชั้นล่าง มีบันไดเข้าห้องโถง มองลงมาเป็นชั้นล่าง
3. Clearstory Hall ห้องแสดงแบบห้องประชุมใหญ่
4. Exhibition Corridore ห้องแสดงแบบเฉลียง
5. Skylight Picture Galler ห้องแสดงแบบภาพเขียน ที่ใช้แสงธรรมชาติจากหลังคา ใช้สำหรับพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ห้องหอศิลป์
6. ห้องแสดงแบบ Carbinet คือห้องแสดงแบบติดผนังตลอด
7. ห้องแสดงแบบไม่มีหน้าต่าง Windowless ปล่อยเนื้อที่ไว้สำหรับดัดแปลงการจัดแสดงได้ตามต้องการ

นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงอยู่ 4 ชนิดที่ต้องเตรียมไว้เป็นพิเศษ คือ

1. Period room ใช้กับพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และประวัติศาสตร์โบราณคดี
2. Habitant Groups ใช้กับพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา ซึ่งต้องการเนื้อที่มาก
3. การจัดแสดงตามธรรมชาติ คือการจัดแสดงให้เหมือนจริงตามธรรมชาติ

4. การจัดแสดงตามสภาพจริง จัดแสดงตามสภาพเป็นช่วงๆ ตามยุคสมัย

2.3.3.7 เทคนิคการจัดแสดง (PRESENTATION TECHNIC)

1. การจัดแสดงเพื่อความงาม นิยมในการจัดแสดงศิลปวัตถุ การจัดวางรูปห้องอาคารให้มีพื้นหลังการให้แสงสว่างแก่วัตถุแบบตู้ และแผ่นฐานที่เหมาะสมประณีตสวยงาม การเน้นความงามของวัตถุองค์ประกอบจะต้องเป็นตัวช่วยส่งเสริมให้วัตถุโดยรวมเด่นยิ่งขึ้น ไม่ใช่องค์ประกอบเด่นกว่าวัตถุ

2. การจัดแสดงให้ความรู้ เป็นการจัดแสดงที่ให้คำบรรยาย ภาพถ่าย ภาพเขียน แผนภูมิ หรือองค์ประกอบอื่นๆที่จะให้เรื่องราวแก่วัตถุ และเรื่องราวที่จัดแสดง การจัดแบบนี้มีความสำคัญอยู่ที่องค์ประกอบมากกว่าวัตถุ เพราะตัววัตถุเองอาจไม่มีคุณค่าความงามเลยก็เป็นได้ ผู้ชมจะไม่สามารถเรียนรู้เรื่องราวของวัตถุถ้าไม่มีคำบรรยายและภาพประกอบ ในพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะจะไม่เน้นในเทคนิคด้านนี้มากนัก

3. การจัดแสดงตามสภาพธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ หลักการสำคัญคือ จัดแสดงให้เหมือนจริงตามธรรมชาติมากที่สุด โดยใช้เทคนิคการจัดฉากละคร มีทั้งขนาดจริงและขนาดย่อ การจัดวิธีนี้ต้องศึกษาสภาพความเป็นจริงอย่างละเอียด และต้องเป็นข้อเท็จจริงทั้งหมด

4. การจัดแสดงตามสภาพจริง นิยมใช้พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศิลปะพื้นเมือง และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง เป็นการจัดแสดงตามสภาพความเป็นจริง หรือรวบรวมมาจัดแสดงตามความเป็นอยู่เดิม อาจแสดงกลางแจ้งหรือนำไปจัดแสดงในอาคารก็ได้ การจัดแสดงแบบนี้ทำให้ผู้ชมสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้ได้โดยง่ายโดยไม่ต้องบรรยายด้วยข้อความยืดยาว

5. เทคนิคทางโสตทัศนะ มีความสำคัญมากในพิพิธภัณฑ์สถานให้ปัจจุบัน เพราะนอกจากใช้การมองเห็นอย่างเดียวแล้ว ยังสามารถใช้ประสาทส่วนอื่นๆ ช่วยเร้าให้เกิดความสนใจมากขึ้น เช่น ใช้เสียงประกอบ ใช้ภาพนิ่ง หรือภาพยนตร์ที่ฉายโดยอัตโนมัติประกอบการแสดง แต่ต้องระวังในการใช้ให้มีความพอดีพอควร ตรงตามวัตถุประสงค์ เพราะถ้าใช้มากเกินไปอาจทำให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้นจนอาจไม่สามารถเรียนรู้อะไรได้เลย

2.3.3.8 การจักระบบทางสัญจรในพิพิธภัณฑ์

ในการพิจารณาระบบทางสัญจรของส่วนนิทรรศการโดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 แบบ

1. Centralized System of Access

การสัญจรที่มีทางเข้าออกทางเดียว และมีการชมตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง และย้อนกลับมายังจุดเดิมอีกครั้ง

- ข้อดี
1. รักษาความปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 2. สะดวกในการควบคุมดูแล
 3. ผู้ชมถูกชักนำไปตามเส้นทางที่กำหนดตามแบบแผนที่ตายตัวจากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย

- ข้อเสีย
1. รู้สึกบีบบังคับระบบทางเดิน
 2. ไม่สามารถเลือกชมสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อนได้

แบ่งได้ลักษณะการสัญจรออกเป็น 8 รูปแบบ ดังนี้

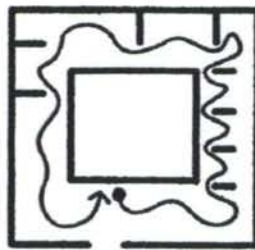
1. ลักษณะการสัญจรมีการเคลื่อนตัวของผู้ชมเป็นแนวตรง
2. ลักษณะการสัญจรมีการเคลื่อนตัวของผู้ชมเป็นวงจรรอบโรงกลาง มีบันไดเชื่อมต่อระหว่างชั้น
3. ลักษณะทางสัญจรมีการเคลื่อนตัวของผู้ชมไปตามทางเดินซึ่งมีผังสานไปมาอย่างอิสระ เป็นส่วนโค้งของวงกลมหรือรูปบิดเกลียว โดยปกติมักใช้ทางลาดเข้าช่วย และใช้ข้อศอกประกอบที่น่าสนใจเป็นตัวชักนำ ผังแบบนี้อาจทำให้ผู้ชมหลงได้
4. ลักษณะการสัญจรซึ่งมีทางเดินกลางเป็นหลัก ส่วนจัดแสดงกระจายเกาะกันอยู่ข้างแกนทั้งสองทางเข้า อาจเข้าทางด้านท้ายด้านใดด้านหนึ่งหรือมีทางเข้าอยู่ตรงกลาง ซึ่งผู้ชมสามารถเลือกที่จะไปทางซ้ายหรือทางขวาก่อนก็ได้
5. ลักษณะการสัญจรแบบเชื่อมหน่วยจัดแสดงแต่ละหน่วยเข้าด้วยกันด้วยทางเชื่อม
6. ลักษณะการสัญจรโดยมีทางเข้าจากโรงกลางซึ่งเป็นตัวจ่ายสู่ส่วนแสดงหน่วยต่างๆ ซึ่งเกาะกันอยู่เป็นรูปพัด การจัดแบบนี้ทำให้มีโอกาสมากในการเลือกชม ผู้ชมต้องตัดสินใจในการเลือกชมเร็ว นอกจากนั้นที่โรงจะเป็นจุดที่วุ่นวายมาก

7. ลักษณะการสัญจรโดยมีทางเข้าจากศูนย์กลางของผังรูปดาว มีส่วนแสดงเกาะเป็นแฉกโดยรอบ อาจมีบันไดเป็นจุดเชื่อมระหว่างชั้นที่ส่วนกลางผัง จะเกิดปัญหาในการเคลื่อนไหวของผู้ชมได้ ถ้าหากจัดแกนบริการสมดุลงมากเกินไป

8. ลักษณะการสัญจรโดยหน่วยจัดแสดงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ถ้ามีขนาดใหญ่ทางเข้าหลักควรอยู่ตรงกลาง เพื่อความสะดวกในการจัดแสดงและเดินชมงาน ถ้ามีขนาดเล็กทางเข้าหลักควรอยู่มุมใดมุมหนึ่งของห้อง เพื่อสามารถใช้พื้นที่ในการจัดแสดงได้เต็มที่



1 Rectilinear Circuit



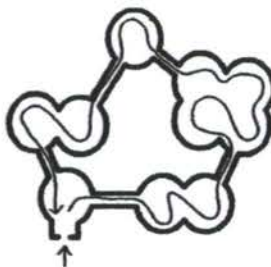
2 Twisting Circuit



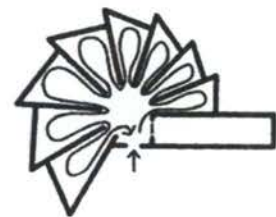
3 Weaving Freely Circuit



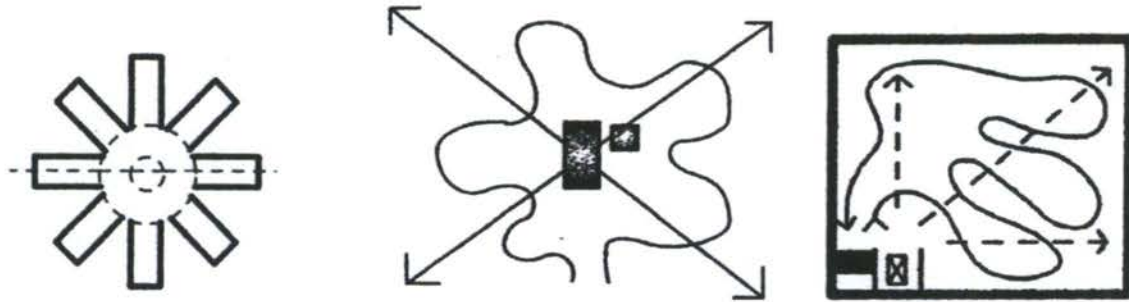
4 Chain Layout



5 Comb Tube Circuit



6 Fan Shape



7 Star Shape

8 Block Arrangement

ภาพที่ 2.1 แสดงระบบทางสัญจรแบบ Centralized System of Access

2. Decentralized System of Access

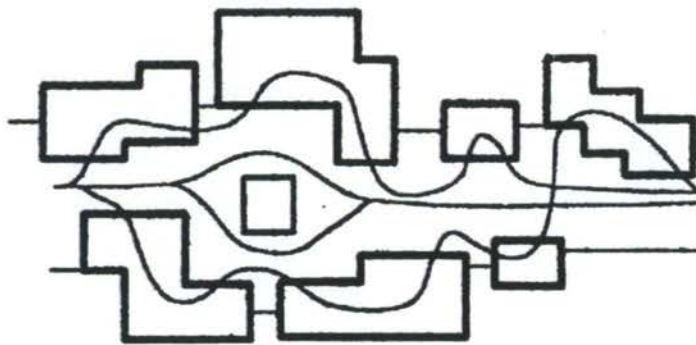
การสัญจรที่มีทางเข้าออก 2 ทางขึ้นไป เนื่องจากมีการแสดงหลายประเภท ไม่ต่อเนื่อง ให้อิสระในการเลือกชม ซึ่งสำคัญที่ต้องมีคือ เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้ชมสามารถรู้ทิศทาง

ข้อดี 1. ไม่มีการบังคับ ดูแลง่าย

ข้อเสีย 1. ไม่น่าสนใจ

2. ขาดความต่อเนื่องของการแสดง

3. ผู้ชมจะผ่านไปอย่างรวดเร็ว จะชมไม่ทั่วถึง



ภาพที่ 2.2 แสดงระบบทางสัญจรแบบ Decentralized System of Access

2.3.3.8 การจัดระบบสัญญาณภายในพิพิธภัณฑ์ มีหลักสำคัญ คือ

1. แบ่งระบบการสัญจรของผู้เข้าชมและระบบการสัญจรของเจ้าหน้าที่ด้านการให้บริการแยกออกจากกัน เพื่อป้องกันการสับสนและการรบกวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ และผลงานด้านการแสดงด้วย นอกจากนี้ยังต้องป้องกันเสียงจากทั้งสองส่วนไม่ให้รบกวนถึงกันอีกด้วย
2. จัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จัดแสดง และทางเดินภายในพิพิธภัณฑ์ต้องทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจและเพลิดเพลินในสิ่งที่แสดงมากที่สุด
3. ทางเข้าและทางออกอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือใกล้กัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถมองเห็นและดูแลได้อย่างสะดวก
4. ห้องแสดงแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยที่ว่าง โดยให้ผู้เข้าชมมีอิสระในการเคลื่อนไหวไปตามทิศทางในการแสดงงาน และควรมีพื้นที่มากพอที่จะสัญจรภายในได้อย่างสะดวก โดยไม่มีความรู้สึกว่ามีกรับบังค้ำทางเดินโดยเฉพาะในส่วนพิพิธภัณฑ์ที่จะต้องตระหนักว่า ผู้ชมมีความต้องการ พื้นฐานทางการศึกษาและวัตถุประสงค์ต่างกันย่อมจะต้องมีอิสระที่จะศึกษาเรื่องราวตามความสนใจของตนเองได้

2.3.4 องค์ประกอบสำคัญในการออกแบบนิทรรศการ

2.3.4.1 ค่าความเข้ม(Value)

ค่าความเข้ม หมายถึง คุณภาพของความมืดและสว่าง โดยค่าความเข้มนี้ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับสี สีดำมีค่าความสว่างต่ำสุดในขณะที่สีขาวมีค่าความสว่างสูงสุด โดยค่าความสว่างระหว่างสีขาวและดำสามารถแบ่งออกได้มากมายนับไม่ถ้วน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความละเอียดในการแบ่งค่าความสว่างที่มีผลต่อการรับรู้ทางน้ำหนักของสายตา โดยปกติค่าความสว่างที่ต่ำจะทำให้ความรู้สึกหนักกว่าค่าความสว่างสูงๆ ค่าความสว่างนั้นมีความสำคัญในการเน้นจุดสนใจ การนำสายตาและดึงดูดสายตา การออกแบบนิทรรศการที่นำค่าความสว่างไปใช้ร่วมกับองค์ประกอบอื่นอย่างเหมาะสม จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจของนิทรรศการได้เป็นอย่างดี

2.3.4.2 สี(Color)

การจัดแสดงนิทรรศการทำให้สีมีความสำคัญมาก เพราะงานออกแบบจะออกมาดีหรือไม่ดีสีมีส่วนช่วยอยู่มาก ดังนั้นการให้สีในห้องจัดแสดงจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีสี ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้

1. ลักษณะน้ำหนักของสี แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ

1.1 สีแดง สีส้ม และสีเหลือง คือสีอุ่น

1.2 สีน้ำเงิน คือสีเย็น

1.3 สีเขียวเหลือง คือสีที่มีน้ำหนักอยู่ระหว่างกึ่งกลางของกลุ่มสีอุ่นและสีเย็น

2. น้ำหนักของสีที่มองเห็น

2.1 สีอ่อนจะสะท้อนแสงได้มาก

2.2 สีเข้มจะดูดแสงสว่างมาก

2.3 เราสามารถลดการสะท้อนของสีได้โดยใช้สีกลาง

3. คุณลักษณะของสี

การแบ่งสีตามค่าต่างๆมีดังนี้

3.1 ตัวสีของแต่ละชนิด

3.2 ความเข้มของสี อ่อนแก่ เช่น แดงเข้ม หรือเขียวอ่อน

3.3 ความแรงของสี เช่นสีแดงสด จะมีความแรงของสีสูง

3.4 ขนาด สีอ่อน ทำให้ของแลดูเล็กลง สีเข้มทำให้ของแลดูใหญ่ขึ้น

3.5 น้ำหนัก สีอ่อนเป็นสีเย็น ทำให้รู้สึกเบา สีเข้มเป็นสีร้อน ทำให้รู้สึกหนัก

3.6 ความแข็งแรง สีร้อนทำให้เกิดความรู้สึกแข็งแรงมากกว่า สีเย็นให้ความรู้สึก

แข็งแรงน้อยกว่า

2.3.4.3 พื้นผิว(Texture)

ความขรุขระของพื้นผิว คือลักษณะความหยาบและเรียบของพื้นวัสดุที่สามารถรับรู้ทางสายตา ในพื้นผิวที่มีลักษณะ 2 มิติเรียบ อาจทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีพื้นผิวได้โดยการเลือกใช้ความหนาแน่นของจุด ลักษณะของเส้น และความอ่อนแก่ของสี การเลือกใช้พื้นผิวในการออกแบบนิทรรศการอย่างเหมาะสมจะทำให้นิทรรศการเกิดความน่าสนใจในแง่ของความงามมากขึ้น

ความสมดุล(Balance)

ความสมดุล คือคุณภาพการกระจายน้ำหนักทางสายตา เมื่อวัตถุต่างๆถูกจัดเรียงให้มีความสมมาตรกัน โดยขนาดและน้ำหนักของวัตถุทั้งสองที่อยู่สองข้างมีขนาดเท่าๆกัน ซึ่งมีจุดกึ่งกลางอยู่ระหว่างวัตถุ ซึ่งจะเรียกลักษณะแบบนี้ว่า Symmetrical Balance ความสมดุลมีทั้งแบบเป็นทางการ โดยทั่วไปแล้วสมดุลแบบสมมาตรจะให้ความรู้สึกที่เป็นทางการ ในขณะที่ความสมดุลแบบอสมมาตรจะให้ความรู้สึกที่ไม่เป็นทางการ

2.3.4.4 เส้น(Line)

เส้น ประกอบไปด้วยจุดเล็กที่มาเรียงต่อกัน ทำให้เกิดผลในการนำสายตาและทิศทางเกิดขึ้น เส้นมีอิทธิพลสูงในการนำสายตาในนิทรรศการและมีหลายรูปแบบ เช่น มีขนาดความกว้าง ความหนาแน่นของความแข็งแรง และลักษณะอื่นๆ เส้นต่างๆในนิทรรศการจะช่วยเป็นคุณสมบัติต่างๆที่ผู้ออกแบบต้องการ เช่น เพิ่มหรือลดความรู้สึกขรุขระของพื้นผิว เพิ่มน้ำหนักทางสายตา เป็นสิ่งนำสายตาและเน้นความเป็นสเปซ(Space)ให้เด่นชัด

2.3.4.5 รูปร่าง(Shape)

รูปร่าง เป็นคุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุหรือพื้นที่ว่างภายใน เราสามารถพบวัตถุทั้ง 2 และ 3 มิติ มีรูปร่างที่แตกต่างกันออกไปนับไม่ถ้วน บ้างก็มีลักษณะเป็นรูปเรขาคณิต และมีขอบเขตที่แน่นอน เช่น สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลม ทรงกระบอก ฯลฯ บ้างก็มีลักษณะที่อ่อนนุ่ม มีขอบที่เป็นเส้น เช่น สิ่งมีชีวิตต่างๆเรียกรูปร่างดังกล่าวว่า รูปร่างอิสระ(Organic Shape) การตัดกัน ซ้อนกัน และผสมกันของรูปแบบต่างๆดังกล่าวข้างต้น จะเพิ่มความน่าสนใจทางสายตาให้กับนิทรรศการได้เป็นอย่างดี

2.3.5 การใช้สัญลักษณ์และตัวอักษรในพิพิธภัณฑ์

สัญลักษณ์ (Sign Symbol)คือภาษาที่ใช้แทนคำอธิบาย ประโยคหรือข้อความที่เป็นรูปแบบสากล ทุกชาติสามารถเข้าใจได้คือสัญลักษณ์นั้น การนำสัญลักษณ์สากลมาใช้จึงช่วยจัดปัญหาการเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของภาษาออกไป

2.3.5.1 หลักเกณฑ์การออกแบบสัญลักษณ์สาธารณะ

จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของผู้สื่อความหมายนั้น ซึ่งมีความแตกต่างกัน จึงมีหลักเกณฑ์ในการออกแบบดังนี้

- 1 ความหมายของสัญลักษณ์สามารถสื่อความหมายได้ทันที
- 2 มีลักษณะที่ตรงไปตรงมา มีความเรียบง่ายที่สุด
- 3 มีรูปแบบที่เข้าใจง่ายสะดวกต่อการจำ
- 4 มีเอกภาพมีความหมายแยกจากสัญลักษณ์ที่มีความหมายต่างกัน

2.3.5.2 การใช้ตัวอักษรประกอบคำอธิบายและสัญลักษณ์

ในการใช้ตัวอักษรแสดงประกอบคำอธิบาย และป้ายสัญลักษณ์ เป็นการนำหลักการที่ใช้หน้าหนักของตัวอักษรที่มีน้ำหนักเท่ากันตลอด โดยมีหลักดังนี้

1. รูปแบบของตัวอักษรแต่ละตัว ต้องมีสัดส่วนที่มีความงามเฉพาะ
2. ลักษณะของคำจะต้องมีเอกภาพ มีช่องไฟเหมาะสม
3. การใช้สีกับป้ายสัญลักษณ์และตัวอักษร

สีมีผลต่อความรู้สึกของมนุษย์ มนุษย์มักจะนิยมสีที่เป็นแม่สีมากกว่าสีที่ผสมจากการสำรวจพบว่า สีที่มนุษย์นิยมนั้น เรียงลำดับคือ น้ำเงิน แดง เขียว น้ำตาล ม่วง แสด เหลืองดำ และขาว นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับอายุ

ประเพณีและสภาพแวดล้อม เด็กมักชอบสีสด ผู้ใหญ่นิยมสีเข้ม ส่วนผู้สูงอายุนิยมสีอ่อน ดังนั้นการออกแบบป้ายสัญลักษณ์ จะต้องคำนึงถึงความนิยมในเรื่องสีของบุคคลต่าง ๆ ที่ใช้โครงการส่วนใหญ่ด้วย จากการศึกษาประเภทสีที่มีความสะดุดตาพบว่า

สีส้ม 21.4%	สีแดง 18.6%	สีเขียว 12.6%	สีม่วง 5.5%
สีดำ 13.4%	สีน้ำเงิน 17.0%	สีเหลือง 12.0%	สีเทา 0.7%

2.3.5.3 ความสูงของป้ายในระดับสายตาตามมนุษย์

ระยะของสิ่งที่สนใจไกลที่สุดที่มนุษย์สามารถอ่านหรือดูสัญลักษณ์ได้ คือ 7.00 เมตร ที่ระยะ 7.00 เมตร มนุษย์เหลือตามองได้สูงสุดประมาณ 2.50 เมตร สำหรับการใช้งานได้ในระยะใกล้โดยไม่ต้องถอยหลังออกไป

2.3.6 จิตวิทยาของสีภายในพิพิธภัณฑ์

ทางด้านจิตวิทยาถือว่าสีเป็นสิ่งเร้า ทำให้เกิดการสนองตอบขบวนการของสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลเหล่านี้เป็นสิ่งก่อให้เกิดขึ้นในความรู้สึกของมนุษย์ เช่น ก่อให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น กระวนกระวายใจ สดชื่น เศร้าหมอง ฯลฯ ดังนั้นการเลือกใช้สีจึงเป็นเรื่องสำคัญในการตกแต่งภายในเป็นอย่างยิ่ง

อิทธิพลของสีที่มีผลต่อจิตใจของมนุษย์

อิทธิพลของสีที่ต่างกันนั้น ย่อมมีผลต่อจิตใจมนุษย์ต่างกันไปดังนี้

สีน้ำเงิน	เจียบขริม เอาการเอางาน สงบสุข มีสมาธิ
สีเขียว	ปกติ มีชีวิต มีพลัง มีความสุข
สีแดง	กระตุ้นให้เกิดความตื่นเต้นเร้าใจ
สีเหลืองแก่	เกิดพลัง กระชุ่มกระชวย เป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคง
สีเหลือง	สดใส ร่าเริง เบิกบาน
สีส้ม	ทำให้เกิดกำลังวังชา
สีขาว	บริสุทธิ์ สะอาด ใหม่ สดใส ร่าเริง
สีแดงเข้ม	มั่งคั่งสมบูรณ์ สง่าง่าเผย ปิติ อิ่มเอิบ
สีฟ้า	กว้าง สว่าง
สีดำ	หนักแน่น มีดี โศกเศร้า ลึกลับ ว่างเปล่า

2.3.7 หลักจิตวิทยาสำหรับเด็ก

จากการศึกษาพบว่าในโครงการประกอบไปด้วยผู้ชมส่วนหนึ่งที่เป็นกลุ่มเด็กนักเรียน ดังนั้นการออกแบบจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

2.3.7.1 การสร้างจุดสนใจโดยแสดงให้เห็นความแตกต่างให้เห็นเป็นจุดเด่น เช่น การใช้แสงจ้า เสียงดัง การตัดกันของจุดเด่นในการวางวัตถุ เป็นต้น

2.3.7.2 การออกแบบให้มีการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการสร้างจุดเร้าทางสายตา เพราะสายตาจะมีปฏิกิริยาที่เร็วต่อสิ่งเคลื่อนไหว

2.3.7.3 วัตถุขนาดใหญ่เห็นง่ายสะดุดตา เข้าใจได้ง่ายกว่าวัตถุขนาดเล็ก

2.3.7.4 สร้างบรรยากาศด้วยพื้นผิวเป็นสิ่งที่จุดสนใจ ในแง่การเลือกใช้วัสดุตกแต่ง

2.3.7.5 มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งพื้นที่ ขนาด รูปทรง สี สัน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ

2.3.8 จิตวิทยากับความเคยชินของมนุษย์

โดยทั่วไปมนุษย์เรามีพฤติกรรมรูปแบบหนึ่ง ที่มีความคล้ายคลึงกันเรียกว่าความเคยชิน ในบางครั้งเราสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบได้ในกรณีต่างๆกัน และจากการสำรวจความคุ้นเคยของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทั่วไป สามารถสรุปเป็นข้อควรระวังในการออกแบบดังนี้

2.3.8.1 การที่ผู้ชมมักจะหันไปทางขวา ในขณะที่มีจุดสนใจเท่ากัน

2.3.8.2 การเดินเลี้ยวขวา และการเดินขวาทวนเข็มนาฬิกาและการเดินออกจากห้อง โดยเลี้ยวซ้ายออกทางประตูทางออก

2.3.8.3 การหยุดชมพื้นที่จัดแสดงแรกของห้องแต่มักจะเดินผ่านพื้นที่จัดแสดงท้ายหรือที่อยู่ใกล้ประตูทางออก

2.3.8.4 ความต้องการที่จะเห็นทางออกชัดเจนเมื่อเดินเข้าห้อง เนื่องจากจิตใต้สำนึกที่ต้องการหลีกเลี่ยงการถูกหลอกลวงต่าง ๆ

2.3.8.5 เนื่องจากมนุษย์มีความสามารถในการมองเห็นในที่มืดได้ต่ำจึงมักไม่ชอบเดินในที่มืดมาก ๆ

2.3.8.6 ข้อความที่เป็นตัวหนาขนาดใหญ่ รูปภาพ รูปลักษณะต่าง ๆ สีที่สว่างจะถูกสนใจมากกว่าส่วน ข้อความที่อ่านยาก เช่นตัวเล็กเกินไปสีที่เข้มมากหรือหม่นหมองมักจะถูก ละเลย ไม่ได้รับความสนใจ

2.3.9 การให้แสงสว่างภายในห้องนิทรรศการ

โดยทั่วไปการให้แสงสว่างในอาคารแสดงนิทรรศการก็เหมือนกับการให้แสงสว่างในอาคาร อื่นๆ เว้นแต่ส่วนแสดงงานเท่านั้น ที่ต้องการลักษณะพิเศษ ซึ่งควรคำนึงถึงให้มาก โดยจะต้องจัดให้มีความเหมาะสมเพื่อการมองเห็นได้ชัดเจน ตลอดจนการได้บรรยากาศของ สิ่งแสดง นอกจากนั้นการเลือกใช้ชนิดของพลังแสง ยังมีความจำเป็นมากเพื่อไม่ให้เป็นการ ทำลายสายตาของผู้เข้าชม และไม่ทำความเสียหายให้กับสิ่งแสดงด้วย

การให้แสงสว่างภายในพิพิธภัณฑ์มีการให้แสงสว่างได้ 2 แบบ คือ

2.3.9.1 แสงธรรมชาติ

ก่อให้เกิดบรรยากาศเป็นไปตามธรรมชาติและมีชีวิตชีวาแต่ไม่สามารถควบคุมคุณภาพและปริมาณของแสงได้เปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลาฤดูกาลเปลี่ยนทิศทางและตามอากาศลักษณะการให้แสงสว่างจากธรรมชาติภายในส่วนแสดงงานมี4วิธีคือ

1. แสงสว่างจากทางด้านบน

แสงสว่างแบบนี้เหมาะสำหรับสิ่งแสดงทางวัตถุ แต่แสงส่วนใหญ่จะตกที่พื้นมากกว่าที่ผนัง และจะเกิดการสะท้อนจากกระจก ซึ่งมีผลกระทบนัยน์ตาของผู้ชมงานที่ต้องทำงานมากกว่าที่ควร

2. แสงสว่างจากทางด้านข้าง

แสงในลักษณะนี้จะทำให้ด้านหลังของวัตถุนั้นรับแสงได้ไม่เพียงพอ ทำให้เกิดแสงสะท้อน และเกิดเงาของผู้ชมปรากฏที่วัตถุที่แสดง

3. การให้แสงสว่างจากหน้าต่างค่อนข้างสูง

เป็นการให้แสงที่เหมาะสม แสงตกทำมุม 45องศาและกระจายได้ทั่วห้อง หน้าต่างที่สูงมากจะไม่ทำให้เกิดแสงสะท้อนและนัยน์ตาพร่า แสงจากด้านข้างที่สูงนี้อาจใช้เพดานหรือฉากแขวนอยู่กลางห้องเพื่อกระจายแสง ต่อมามีการดัดแปลงให้ดีขึ้น โดยการทำหลังคาเอียงด้วยกระจกเพื่อให้แสงสว่างส่องมายังผนังได้

4. แสงสว่างจากธรรมชาติโดยทางอ้อม

แสงธรรมชาติเพื่อไม่ให้ตาพร่า ทิศทางของแสงสว่างจะมีผลโดยตรงกับการออกแบบสถาปัตยกรรม การพิจารณากิจกรรมต่างๆ และแนวความคิดของการจัดการ แสงจะช่วยในการเลือกวิธีการให้แสงได้

2.3.9.2 แสงประดิษฐ์

มีจุดเด่นคือสามารถควบคุมปริมาณแสงและสามารถกำหนดการส่องสว่างไป ณ จุดใดได้รวมไปถึงระยะเวลาในการเปิดปิดการใช้แสงประดิษฐ์ในงานการออกแบบพิพิธภัณฑ์จึงมีความจำเป็นค่อนข้างสูงเพราะสามารถสร้างปฏิกิริยาที่เกิดจากแสงได้ในลักษณะที่ต่างกัน

แสงประดิษฐ์ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท

1 แสงไฟฟ้าธรรมดา เป็นแสงที่มีความร้อนและมีกำลังส่องสว่างของแสงสีแดงมากกว่าแสงอาทิตย์ แสงจากดวงอาทิตย์มีสีน้ำเงินมากกว่า เพื่อแก้ไขข้อแตกต่างนี้ จึงใช้หลอดสีขาวปนกับหลอดสีน้ำเงิน แต่ปรากฏว่าคลื่นแสงตัดกันแล้วไม่เท่ากัน เมื่อปรากฏให้เห็นบนพาดานความเท่ากันของแสงจึงเสียไปมีข้อเสียมากคือทำให้ตาพร่า แสงกระจายออกไปไม่เท่ากัน แต่บางครั้งก็อาจใช้หลอดไฟฟ้าที่ทำให้แสงกระจายออกได้เท่ากัน โดยการใส่การสะท้อนจากฉากอีกทีหนึ่ง

2 แสงไฟฟลูออเรสเซนต์ (FLUORESCENT) เดิมใช้เฉพาะร้านค้าและท้องถนน เป็นแสงสว่างที่ไม่มีเงา สีของแสงทั่วไปคล้ายแสงธรรมชาติ เป็นที่ยอมรับกันว่าแสงประดิษฐ์มีผลต่อการจัดแสดงของวัตถุมากกว่าแสงธรรมชาติเพราะ

2.1 สามารถควบคุมความเข้มของแสงได้

2.2 สามารถควบคุมแหล่งกำเนิดของแสงได้

2.3 สามารถควบคุมทิศทางได้ค่อนข้างแน่นอน

3. ไฟฟ้าที่ส่องออกมาโดยเฉพาะ โดยมากนิยมให้วัตถุอยู่ในความมืด แล้วใช้แสงพวกนี้โดยรอบ มีวัตถุบังหน้าไฟจะเห็นวัตถุที่แสดงได้อย่างดี แต่ต้องระวังอย่าให้วัตถุเคลื่อนที่ได้

4. อินแคนเดสเซนต์ ให้โทนออกมานุ่มนวลและชัดกว่า FLUORESCENT จึงเหมาะอย่างยิ่งในการให้แสงเน้นจุดที่สำคัญ โดยกำหนดความเข้มของแสงให้มากกว่าที่อื่น

การให้แสงวิทยศาสตร์ในห้องแสดงนิทรรศการต่างๆ ควรจะต้องระวังไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ควรมีการพักสายตาจากสิ่งแสดง โดยมองผ่านไปไต้ยังภายนอก ซึ่งอาจออกแบบให้มีมุมมองไปรับแสงธรรมชาติหรือความสวยงามของธรรมชาติ

การจัดแสงประดิษฐ์นั้นสามารถจัดแสดงแบบต่างๆได้ไม่จำกัด และเปิดโอกาสในการจัดวางผังได้อย่างอิสระ แต่ยังมีข้อเสีย คือ

1. เกิดความร้อนทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น โดยเฉพาะการใช้แสงสปอตไลท์ (SPOT LIGHT)
2. เกิดความยุ่งยากในการจัดความแตกต่างของแสง
3. แสงไม่แผ่กระจายเป็นบริเวณกว้าง

2.3.10 ระบบเสียงและการควบคุม

เสียงและองค์ประกอบ

2.3.10.1 สิ่งแวดล้อมในการป้องกันเสียงสะท้อน

- 1 ความเข้มและลักษณะของเสียงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกห้อง
- 2 วิธีเสียงต่าง ๆ จะกระจายไปยังจุดต่าง ๆ มาถึงห้อง

2.3.10.2 สภาวะการฟังเสียงในห้อง

สภาวะการฟังเสียงในห้องจะได้อผลเป็นที่พึงพอใจนั้นต้องการส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- 1 เสียงเบื่องหลังต้องมีระดับส่งพอ
- 2 การขจัดเสียงสะท้อนกลับ ซึ่งต่อเนื่องกันหลายครั้งหลายหน
- 3 การกระจายเสียงในที่ว่างในห้องได้อย่างสม่ำเสมอ
- 4 ให้เสียงไปยังผู้ฟังชัดเจน และดังเพียงพอ

2.3.10.3 มาตรฐานการป้องกันเสียงสะท้อน

มาตรฐานการป้องกันเสียงสะท้อนเพื่อประโยชน์ในการออกแบบให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

1 ควบคุมเสียงสิ่งแวดล้อม ดึงควบคุมเสียง เบื้องหลังระดับเสียงนี้เรา

อนุญาตให้มีในห้องต่าง ๆ ได้ไม่เท่ากัน

2 การควบคุมเสียงต่อเนื่อง ได้แก่การกันเสียงให้จากไป แม้ว่าจุดที่เปล่งเสียงจะหยุดแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีเสียงสะท้อนอีกชั่วระยะเวลาหนึ่งเรียกว่า เวลาของเสียงสะท้อนต่อเนื่อง

2.3.10.4 วัสดุในการดูดซับเสียง

การเลือกใช้วัสดุดูดซับเสียงในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3ชนิด

1. ประเภทแผ่นสำเร็จรูป รวมทั้งแผ่นดูดซับเสียง เช่น เซฟวิงบอร์ดและพวกวัสดุที่มีรูพรุน โดยมีวัสดุเก็บเสียงอยู่ด้านหลัง

2. ประเภทใช้ฉาบหรือพ่น เป็นพลาสติกและวัสดุ เช่น ไม้ไฟเบอร์ ใช้ทาหรือพ่นบนสิ่งที่ต้องการ

3. ชนิดที่เป็นแบบยืดหยุ่นได้ เป็นพลาสติกหรือไฟเบอร์

2.3.11 การออกแบบห้องแสดง

การออกแบบห้องแสดงนั้นจะต้องจัดทำภายหลังที่ได้ศึกษาหรือเรียบเรียงแนวนิทรรศการเรียบร้อยแล้ว โดยปกติห้องแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ มักมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวและแบบลักษณะของห้องแสดงอยู่เสมอเพื่อเป็นส่วนที่จะกระตุ้นประชาชนให้อยากเข้าชมพิพิธภัณฑ์มากขึ้น



2.3.12 ขนาดของห้องแสดง

โดยทั่วไปห้องจัดแสดงควรให้มีเนื้อที่มาก เพื่อสะดวกในการตกแต่ง แบ่งกัน เมื่อออกแบบการจัดแสดงขนาดที่ใช้กันทั่วไปในปัจจุบันมีความกว้างตั้งแต่ 6-12 เมตร(ไม่ควรต่ำกว่า 6 เมตร) ความยาวอย่างน้อย $1\frac{1}{2}$ เท่าของความกว้าง

2.3.12.1 ฝ้าเพดาน

ระดับของฝ้าเพดานควรพอเหมาะ ไม่สูงหรือต่ำเกินไป โดยทั่วไปถ้าต้องการแสดงจากหลังคาจะโดยวิธีธรรมชาติหรือแสงประดิษฐ์ก็ตามความสูง 5.40-6.00 เมตร ห้องที่มีขนาดเล็ก ความสูงไม่ควรต่ำกว่า 3 เมตร

การสร้างเพดานให้มีความสูงจะสะดวกในการดัดแปลง เช่นในลักษณะเป็นเพดานแขวนสามารถปรับระดับความสูงได้

ประโยชน์ที่ได้จากเพดานแขวน คือสามารถใช้ที่ว่างเหนือเพดานเป็นช่องอากาศ เป็นทางเดินสายไฟ กันแสงที่ไม่ต้องการจากเหนือหัว ช่วยเก็บเสียงสะท้อน

2.3.12.2 ผนัง

ผนังที่สะดวกที่สุดสำหรับการจัดแสดงนั้นควรยึดกับโครงสร้างของอาคาร แต่ในทางปฏิบัติแล้วควรจะเปลี่ยนแปลงได้ เช่นเปลี่ยนสีของผนัง เพิ่มผิวของผนัง ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อผลในการจัดแสดง

ในการออกแบบห้องแสดงไม่ว่าจะเป็นนิทรรศการประจำ หรือนิทรรศการพิเศษก็ตาม สิ่งที่จะช่วยให้ห้องแสดงเปลี่ยนรูปร่างได้ดีที่สุดคือ แผง (Panel) ทำด้วยไม้อัด หรือวัสดุที่มีน้ำหนักเบา สามารถเคลื่อนย้ายได้หรือแผงที่ทำด้วยโครงไม้บุด้วยผ้าหรือทาสีตามแบบต่างๆ

2.3.13 การวางผังรูปห้องแสดง

หลักสำคัญของการวางผังรูปห้องแสดงนั้นไม่จำกัดรูปลักษณะที่แน่นอนแต่อย่างใด หากแต่อย่างน้อยตามเรื่องราวที่จัดแสดงนั้นๆ โดยปกติแผงด้านหนึ่งจะใช้ไปในการจัดแสดงเรื่องราวเพียงตอนเดียวเท่านั้น ไม่ควรจัดเรื่องราวในแผงเดียวกัน เพราะจะทำให้ผู้ชมสับสนในการชมแผงชั่วคราวรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็กๆซึ่งยกเยื้องเป็นแบบต่างๆหลายรูป แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงหลักต่างๆ

2.3.13.1 การจัดห้องแสดงไม่ว่าจะเป็นห้องแสดงประจำหรือชั่วคราว ไม่ควรปล่อยให้ห้องโล่งจนมองดูอ้างว้าง เพราะหากห้องโล่งจะไม่ใช่การดึงดูดผู้ชม ทำให้ผู้ชมเดินผ่านไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ได้สนใจเรื่องราวและวัตถุต่างๆ มากเท่าที่ควร ทำยที่สุดเมื่อเดินจบห้องแสดงแล้วจะไม่ได้อะไรจากการจัดแสดง แต่การวางแผนมากน้อยเพียงใดนั้นต้องพิจารณาในหัวข้อย่อยในหัวข้อใหญ่ว่ามีมากน้อยเพียงไร และวัตถุอะไรบ้างที่ควรแยกออกจัดแสดงโดดๆ เพื่อเพิ่มความสง่างาม

2.3.13.2 การวางแผนไม่ว่าจะยกย่องอย่างไรก็ควรเรียงลำดับเรื่องราวที่จะจัดแสดงซึ่งอยู่ในดุลยพินิจของผู้ออกแบบว่าจะอะไรเป็นเรื่องหนึ่ง และเรื่องถัดไปตามลำดับจนสิ้นการแสดง

2.3.13.3 ขนาดของแผน ตลอดจนสิ่งที่ใช้ทำแผน จะมีความหนักเบา มากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของห้องแสดง ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงสีของแผนต่างๆบ้างตามความเหมาะสมแต่ธรรมชาติของสีไม่ควรดูฉูดฉาด ควรมีความเย็นตาสบายใจชวนแก่การมอง

2.3.13.4 เนื้อที่ระหว่างแผนแต่ละตอนไม่ควรน้อยจนผู้ชมเบียดเสียดยัดเยียดกัน หากแต่ควรมีช่องว่างให้ผู้ชมเคลื่อนไหวไปมาอย่างสะดวก และเคลื่อนที่ได้โดยรูปแบบของแผนโน้มนำคนโดยอัตโนมัติ ซึ่งปัญหาการเคลื่อนไหวของผู้ชมนี้ภัณฑารักษ์หรือผู้ออกแบบจะต้องศึกษาให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะสรุปผล เพราะหากการจัดรูปแบบห้องแสดงบังคับจนเกินไปจะทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนถูกขัง

2.3.13.5 ผังห้องแสดงแต่ละตอนต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยที่ผู้ชมมีอิสระที่จะ เคลื่อนไหวไปตามความต้องการของผู้ออกแบบ เลือกชมตามความสนใจของตนเอง ระหว่าง แผนแต่ละแผนควรมีเนื้อที่มากพอที่จะหมุนหรือแหวกการจรรายภายในได้สะดวก โดยที่ไม่รู้สึกว่ามีกรบีบบังคับ ทั้งนี้เพราะตระหนักต่อความจริงว่า ผู้ที่ชมต้องมีความต้องการและพื้นฐานทางการศึกษากับวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ย่อมมีอิสระที่จะเลือกศึกษาเรื่องราวตามที่ตนสนใจ

2.3.14 บรรยากาศของห้องแสดง

ในการจัดนิทรรศการประเภทใดก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษคือ บรรยากาศของห้องแสดงจะต้องสัมพันธ์กับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งมี ธรรมเนียมการเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานเป็น 3 แบบคือ

เข้าชมเพราะต้องการหาความงาม

เข้าชมเพราะต้องการความเพลิดเพลิน

เข้าชมเพราะต้องการศึกษาค้นคว้า

ผู้ชมทั้งสามประเภทนี้มีความต้องการไม่เหมือนกัน การจัดแสดงที่ดีจะต้องคล้อยตาม ธรรมเนียมของคนทั้ง 3 กลุ่ม กล่าวคือ ห้องแสดงจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

2.3.14.1 ระวังในด้านความงาม (Aesthetic)

ความงามของวัตถุและองค์ประกอบของห้องแสดงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นในการจัดแสดง วัตถุต่างๆจะต้องถือว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญ ห้องแสดงใดที่แห้งแล้งไม่เร้าใจความสนใจแล้ว ห้องแสดงนั้นจะไม่ตื่นเต้นและเป็นที่น่าสนใจของคนมากนัก

2.3.14.2 ระวังให้เพลิดเพลิน (Romantic)

ความเพลิดเพลินเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของห้องจัดแสดง เพราะเพียงแสดงความงามของวัตถุหรือห้องแสดงอย่างเดียวจะทำให้ผู้ชมรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่อยากเที่ยวเดินดูเดินชมนานเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ห้องแสดงจึงควรระวังในด้านความเพลิดเพลินด้วย

2.3.14.3 ระวังให้เกิดการอยากรู้อยากเห็นอยากรู้ (Intellectual)

ความอยากรู้อยากเห็นเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป้าหมายของห้องแสดงนั้นสำคัญที่สุด คือให้ความรู้แก่ประชาชนที่เข้าชม หากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งใดที่มีความงาม และความเพลิดเพลินเท่านั้นแต่ขาดการกระตุ้นผู้ชมให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นแล้วย่อมไม่ประสบผลสำเร็จในการจัดแสดง การกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นนั้นกระทำได้หลายวิธีเช่น

1 ออกแบบลักษณะห้องแสดงให้เร้าใจเป็นขั้นเป็นตอน ไม่อ้างว้างหรือโล่งจนเกินไป เมื่อเข้าไปห้องแสดงตอนหนึ่งก็เห็นตอนสอง และตอนสาม ตามลำดับ ห้องแสดงที่ยาวเกินไปจะทำให้เกิดความอ้างว้างและไม่เร้าใจความสนใจ ในขณะเดียวกันห้องแสดงที่เรียงปืนแนวยาวโดยไม่มีขั้นตอนก็ไม่ชวนแก่การชมด้วย

2 คำอธิบายวัตถุประสงค์เป็นส่วนสำคัญที่สร้างความอยากรู้อยากเห็นของผู้ชม พิพิธภัณฑ์สถานหลายแห่งได้ตั้งปัญหาเป็นคำถามแก่ผู้ชมเพื่อจะหยุดและอ่าน คำตอบ สัมพันธ์เช่นนี้ตลอดเวลา ก็เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความอยากรู้อยากเห็น ทั้งสองประการนี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สร้างความสนใจให้ผู้ชมอยากรู้อยากเห็น การจัด พิพิธภัณฑ์สถานไม่ว่าชนิดใดแบบใด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนการนำเสนอ เกี่ยวข้องกับความงาม ความเพลิดเพลิน และสร้างความรู้สึก หากไม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ห้องแสดงประสบความสำเร็จได้ยาก

2.3.15 การติดต่อภายในส่วนโถงนิทรรศการ

ทางสัญจรภายในแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

2.3.15.1 ทางสัญจรของผู้เข้าชม

จะมีทางเข้า-ออก เป็นทางเข้าใหญ่ ซึ่งสามารถ เข้า-ออกได้คราวละหลายๆพร้อมๆกัน สำหรับทางเข้า-ออกนั้น อาจใช้จุดเดียวกันหรือแยกจุดตามความเหมาะสม

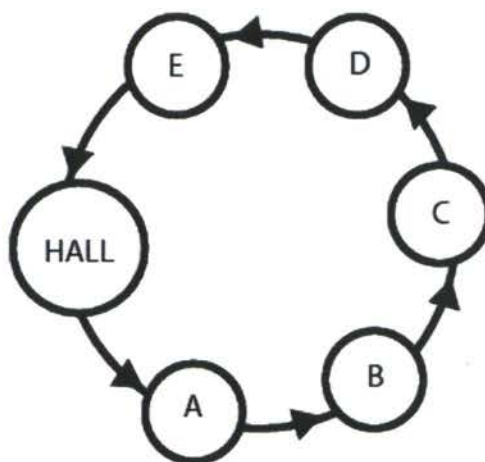
2.3.15.2 ทางสัญจรของผู้บริการ

เป็นทางสัญจร 2 ประเภทคือ ของเจ้าหน้าที่และวัตถุประสงค์ ดังนั้นเพื่อไม่ให้วัตถุประสงค์ปะปนกับทางสัญจรของบุคคลทั่วไป และหลีกเลี่ยงการก่อความรำคาญต่อการเดินชมงาน จึงแยกส่วนนี้ไว้ทางด้านที่ไม่มีคนเดินผ่านมากนัก แต่หากมีความจำเป็นก็อาจใช้ร่วมกับผู้เข้าชมได้ เพราะขณะที่แสดงงานก็ไม่ค่อยมีการขนย้ายด้านวัตถุประสงค์ จะมีแต่เจ้าหน้าที่เท่านั้น

2.3.16 การพิจารณาลักษณะของการจัดกลุ่มห้องแสดง

2.3.16.1 ROOM TO ROOM ARRANGEMENT

เป็นการจัดให้ผู้ชมจากห้องหนึ่งไปสู่อีกห้องหนึ่ง เรื่อยไปจนครบ โดยไม่ต้องย้อนกลับ ทำให้ผู้ชมได้ชมทั่วกันตามลำดับ แต่เมื่อปิดห้องใดห้องหนึ่งแล้ว จะทำให้ติดขัด และทำให้เบื่อหน่ายง่าย



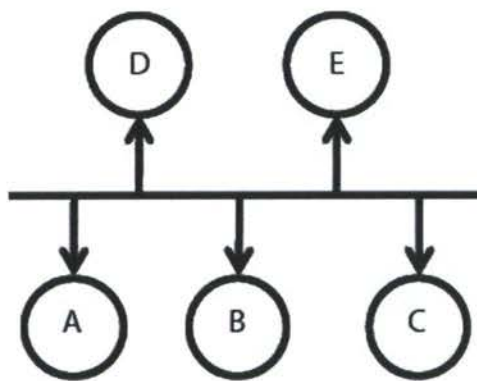
ภาพที่ 2.3 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่ 1

ข้อดี ประหยัดเนื้อที่

ข้อเสีย ไม่อาจเลือกชมเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งได้

2.3.16.2 CORRIDOR TO ROOM ARRANGEMENT

แบบมีเฉลียงด้านยาวเป็นทางเดินแยกเข้าห้องแสดงงาน หรืออาจเป็นแบบมีอยู่ตรงกลาง แต่ละห้องจะมีทางเข้าออกโดยตรง ไม่ผ่านห้องอื่น ถ้าปิดห้องใดห้องหนึ่ง จะไม่กระทบกระเทือนยังห้องอื่น มีข้อเสียด้านการรักษาความปลอดภัย



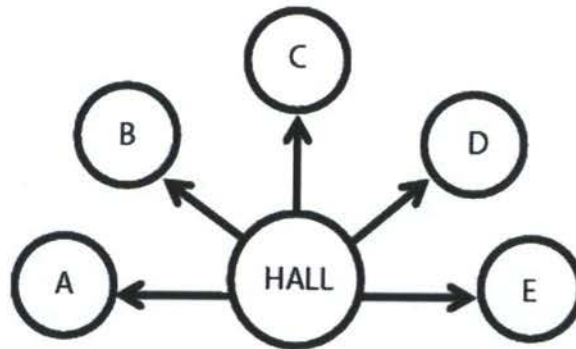
ภาพที่ 2.4 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่ 2

ข้อดี เลือกชมได้ตามสบาย

ข้อเสีย ขาดความต่อเนื่อง เปลืองเนื้อที่แสดง

2.3.16.3 CENTRAL ARRANGEMENT

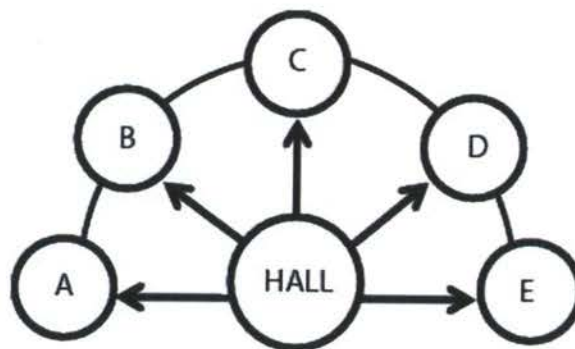
เอาทั้งสองอย่างข้างต้นมารวมกัน มีCourt ตรงกลางเป็นตัวแยกส่วนต่างๆ เมื่อเปิดห้องใดห้องหนึ่งก็ใช้Court เป็นตัวแจกจ่ายได้ ตรงกลางเป็นห้องโถงมีห้องแสดงงานอยู่รอบเหมาะสำหรับการเข้าชมเป็นกลุ่ม ซึ่งจะแยกเข้าชมงานแสดงในแต่ละห้องได้ตามต้องการ



ภาพที่ 2.5 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่3

2.3.16.4 CENTRAL ARRANGEMENT

เป็นการรวมเอาระบบการจัดทั้ง3ลักษณะเข้าด้วยกัน มีห้องโถงเป็นตัวกลางแยกสู่อห้องต่างๆ ทำให้สามารถติดต่อถึงกันได้ เมื่อเปิดห้องใดห้องหนึ่งก็สามารถใช้CourtหรือHall เป็นจุดจ่ายไปยังห้องแสดงอื่นๆ



ภาพที่ 2.6 แสดงการจัดกลุ่มห้องแสดงแบบที่4

2.3.17 ชนิดของทางสัญจร

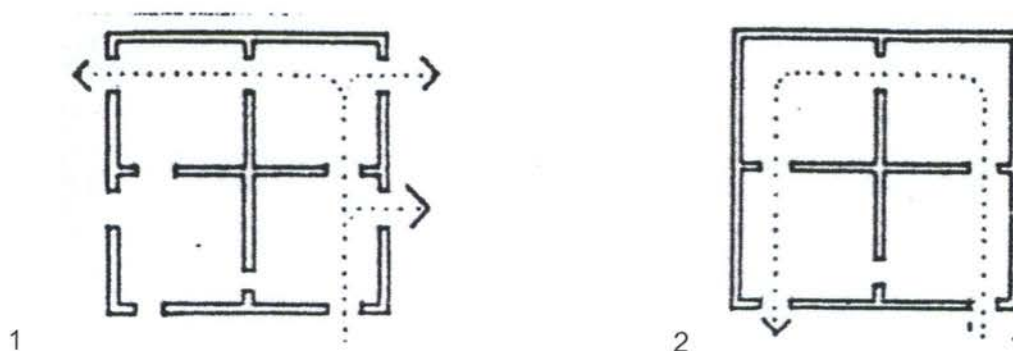
ทางสัญจรภายในโถงนิทรรศการ มีหลักอยู่ว่า ควรให้ผู้ชมเดินไปเรื่อยๆจนครบสิ่งที่ต้องการให้ชมโดยไม่ต้องย้อนไปย้อนมาอีก

2.3.17.1 การกำหนดเส้นทางเดินในห้อง

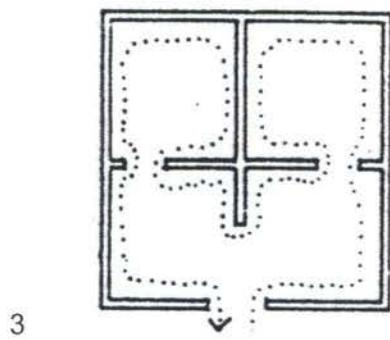
1. มักกำหนดเป็นวงกลม แต่มักเกิดจากผู้ชมเดินเป็นวงกลมเอง
2. มีการเดินเป็นวงโดยเข้าออกประตูเดียวกัน
3. ถ้าเป็นห้องมี 2 ประตูทางออกเป็นจุดสนใจให้ผู้ชมรู้ว่า ควรจะเดินไปทางไหน แต่ประตูทางออกไม่ควรห่างกันเกินไป
4. ทางออกที่อยู่คนละฟากของห้อง จะทำให้กำแพงด้านขวาได้รับความสนใจมาก
5. ประตูทางออกควรอยู่ใกล้มุมห้องห่างจากกลางกำแพงได้มากเท่าไรยิ่งดี

ดังนั้นจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปว่าส่วนที่ควรจะต้องติดตัวประตู คือ

1. การมีประตู 2 ประตูเป็นทางเข้าและออก
2. ประตูไม่ควรอยู่แกนกลางของห้อง
3. ประตูไม่ควรอยู่ในที่ที่ผู้ชมจะออกมาก่อนชมการแสดงได้หมด

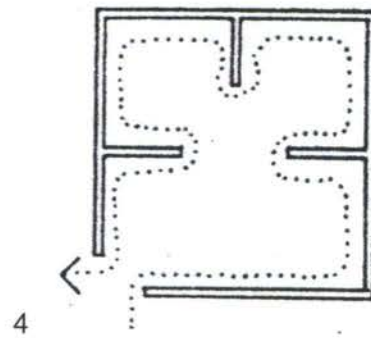


ภาพที่ 2.7 แสดงการจัดรูปแบบทางเดินที่ไม่ดี ทำให้ผู้ชมดูได้ไม่ทั่วถึง



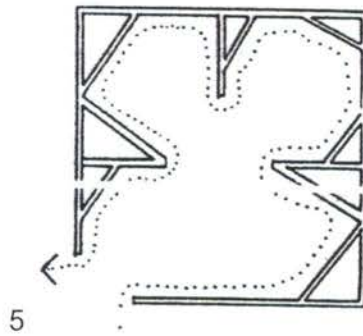
3

ภาพที่ 2.8 การจัดทางเดินที่ดี ทำให้ผู้ชมดูได้ทั่วถึง



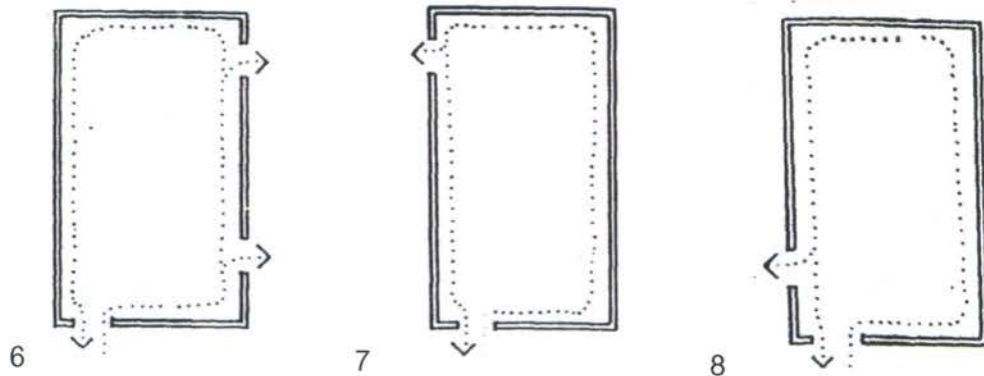
4

ภาพที่ 2.9 การจัดทางเดินที่มีระเบียบ



5

ภาพที่ 2.10 แสดงการปรับปรุงจากแบบที่ 4



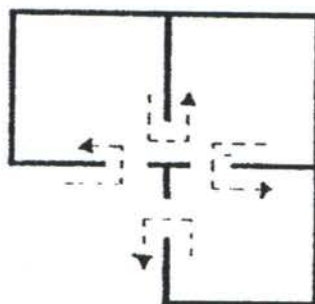
6

7

8

ภาพที่ 2.11 แสดงการวางทางออกและทางเข้า

6. ทางออกชิดเกินไปทำให้ส่วนที่เหลือของห้องกลายเป็นส่วนที่ไม่สำคัญ
7. ทางออกอยู่ห่างจากทางเข้าทำให้ผู้ชมได้ดูเพียง $\frac{3}{4}$ ของห้อง
8. ทางออกที่ดีทำให้ผู้ชมดูได้ทั่วทั้งหมด



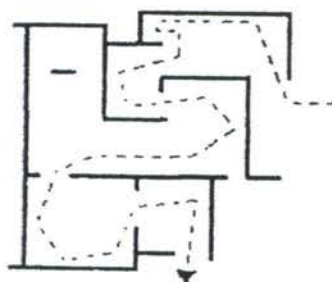
9

ภาพที่ 2.12 แสดง การจัดทางเข้าออกที่เหมาะสมสำหรับห้องหมู่ 3 ห้อง

2.3.17.2 ข้อควรคำนึงในการจัดทางเดินที่สมบูรณ์

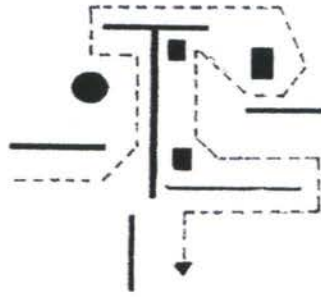
1. เส้นทางที่ผู้ชมเคยชิน
2. ไม่ควรมีประตูมากกว่า 2 ประตู และเมื่อจัดให้มี 2 ประตูไม่ควรจัดให้ประตูทางออก อยู่แกนกลางของห้อง
3. เรื่องที่ให้รายละเอียดสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา ควรอยู่ทางด้านซ้ายของห้อง
4. มีการจัดสิ่งแสดงที่ดึงดูดผู้ชม ตลอดเส้นทางที่จัดแสดง
5. มีการแบ่งส่วนของห้องนิทรรศการสำหรับผู้ชมส่วนใหญ่ ประเภทส่วนน้อยที่ ต้องการศึกษาย่างละเอียด
6. ควรมีการจัดที่สำหรับพักเหนื่อย พักสายตา หรือคลายความตึงเครียด ได้แก่ที่นั่ง พัก หรือถ้าเป็นนิทรรศการใหญ่ๆ ก็ควรให้มีส่วนจำหน่ายเครื่องดื่ม มีการจัดต้นไม้ ในกรณีนี้ควรจัดให้ผู้ชมมีความรู้สึกสบายเต็มที่ อาจใช้เป็นที่นั่งสนทนาหรือถกเถียงระหว่างผู้มาชมเองเกี่ยวกับสิ่งที่แสดงก็ได้

นอกจากนี้ก็อาจพิจารณาแนวทางสัญจรภายในพิพิธภัณฑ์สถานโดยการกำหนดแนวทางในการชมสิ่งแสดงตามหลักจิตวิทยาของมนุษย์ดังนี้



ภาพที่ 2.13 แสดงหลักจิตวิทยาในการเดินชม

จัดภายในห้องเล็ก โดยกำหนดทางเข้า-ออกสู่ห้องแสดงอื่นๆให้ผู้ชมติดตาม



ภาพที่ 2.14 แสดงหลักจิตวิทยาในการเดินชม

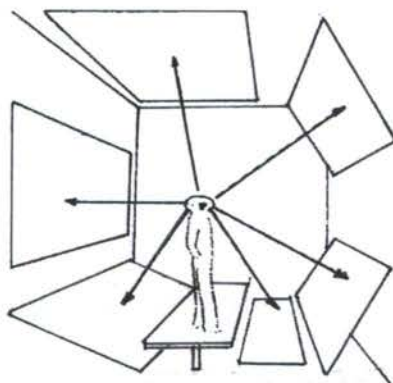
พื้นที่แสดงกว้างๆ กั้นด้วยแผงกั้นส่วนซึ่งเป็นสิ่งแนะนำแนวทางในการเดิน ผู้ชมจะรู้สึกมีอิสระในการชมมากขึ้น

2.3.18 ขอบเขตของการมองเห็น

ในการจัดแสดงนิทรรศการทุกประเภท สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ เรื่องของความสะดวกสบายในการชมงานแสดง ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการมองของมนุษย์

มุมมองของมนุษย์ไม่ได้เห็นศีรษะสามารถมองเห็นกินมูกกว้างประมาณ 40 องศา ซึ่งเป็นการเห็นที่ชัดและเอาใจใส่ แต่เราก็สามารถที่จะมองเห็นได้กว้างกว่านี้ และมุมมองด้านต่ำหรือด้านพื้นจะกินมูกกว้างกว่าด้านบนหรือด้านเพดาน

ผู้ที่กำลังดูภาพภาพหนึ่งหรือจัดเป็นกลุ่มก็ตาม ผู้ดูจะหมุนศีรษะหรือหมุนตัวเพื่อดูภาพอื่นๆดังภาพประกอบด้านล่าง ซึ่งแสดงว่ามนุษย์สามารถดูภาพได้ทุกทิศทางทั้งด้านข้าง ด้านล่าง และด้านบน



ภาพที่ 2.15 แสดงขอบเขตการมองเห็นของมนุษย์

2.4 การวิเคราะห์กรณีศึกษา

การวิเคราะห์กรณีศึกษาของการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ นั้น มีการศึกษาเฉพาะราย เฉพาะโครงการ ซึ่งจะมีการศึกษารายละเอียดต่างๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบข้อดี และข้อเสีย ระหว่างโครงการที่มีความเหมาะสมและใกล้เคียง เพื่อนำมาปรับปรุงและออกแบบอาคารพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ในการใช้งาน

การศึกษาอาคารกรณีศึกษา มีการศึกษาในหัวข้อต่างๆดังนี้

1. ศึกษาด้านอาคารและสถาปัตยกรรม

- ลักษณะทางสถาปัตยกรรม
- สถานที่ตั้งโครงการ
- พื้นที่การใช้สอย

2. พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร

- การแบ่งประเภทผู้ใช้โครงการ
- พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร

3. องค์ประกอบของโครงการ

- เทคนิคและอุปกรณ์อาคาร
- เทคนิคทางการจัดแสดง
- เทคนิคในการให้แสงสว่าง

4. การออกแบบ

- แนวความคิดการออกแบบ
- รูปแบบทางการออกแบบ
- สีและวัสดุที่เลือกใช้ในโครงการ

ตารางที่ 2.1 แสดงโครงการและหัวข้อการวิเคราะห์เปรียบเทียบ


ลำดับ	ชื่อโครงการ	เหตุผลในการเลือก	หัวข้อในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ			
			Planning/ function	Concept/ Design	Material/ Structure	Buildinge Quipment/ techniques
กรณีศึกษาภายในประเทศ						
1	หอศิลป์วัฒนธรรม เมืองเชียงใหม่	มีเนื้อหาไปในทาง เดียวกัน	●	●	●	●
2	มิวเซียมสยาม	การนำเสนอที่ น่าสนใจ	●	●	●	●
3	นิทรรศน์รัตนโกสินทร์	มีเทคนิคการจัด แสดงที่น่าสนใจ	●	●	●	●
กรณีศึกษาต่างประเทศ						
4	National Museum of Ethnology	มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ชาติพันธุ์	●		●	●
5	The museum of Macao	มีความใกล้เคียงกัน	●		●	●

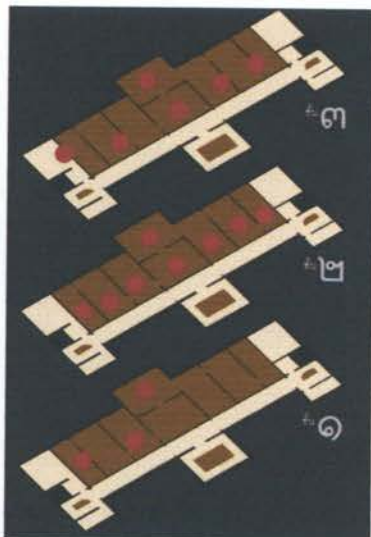
2.4.1 กรณีศึกษาอาคารภายในประเทศ

ตาราง 2.2 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่	
รายละเอียดโครงการ 	มีจุดประสงค์เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รับรู้ถึงประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาของตนเองและบ้านเมือง รู้จักวิถีชีวิต ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของตนเอง เพื่อจะสร้างความรู้ ทัศนคติ และจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป
ลักษณะโครงการ	พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของเชียงใหม่
สถานที่ตั้ง	ถ.พระปกเกล้า ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
สถาปนิก และมัณฑนากร	บริษัทมรดกโลก จำกัด
เจ้าของโครงการ	เทศบาลนครเชียงใหม่
พื้นที่อาคาร	
กลุ่มเป้าหมาย	นักท่องเที่ยว คนท้องถิ่น
เวลาทำการ	8.30-17.00 อังคาร ถึง อาทิตย์ ไม่เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์
หัวข้อในการจัดแสดง	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนต้อนรับและแนะนำการเข้าชม - ประวัติอาคาร - เชียงใหม่วันนี้ - เจ้าหลวงเชียงใหม่ - ก่อนจะเป็นเมืองเชียงใหม่ - ชีวิตริมฝั่งแม่น้ำปิง - อารยธรรมสองลุ่มน้ำ - คนในเวียง - สร้างบ้านแปงเมือง - พุทธศาสนากับคนเมือง - ความสัมพันธ์กับภูมิภาค - ห้องบายศรีทูลพระขวัญ - ร้อยปีล่วงแล้ว - สังคมเกษตรกรรม - สิ่งดีงามของเชียงใหม่ - คนบนดอย
สิ่งที่นำมาศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดวางพื้นที่ใช้สอย - การให้แสงสว่าง - พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร - ระบบอุปกรณ์พิเศษ

ตาราง 2.3 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร มิวเซียมสยาม

มิวเซียมสยาม	
รายละเอียดโครงการ 	จัดตั้งเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แนวใหม่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ อย่างรื่นรมย์ ที่เน้นพัฒนาความคิด เพิ่มความรู้ และสร้างสรรค์ ภูมิปัญญา
ลักษณะโครงการ	พิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้
สถานที่ตั้ง	ถ.สนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กทม.
สถาปนิก และมัณฑนากร	มาริโอ ตามาญโญ(สมัย ร.6)
เจ้าของโครงการ	สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
พื้นที่อาคาร	3,000 ตร.ม.
กลุ่มเป้าหมาย	นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย และประชาชนทั่วไป
เวลาทำการ	10.00-18.00 อังคาร ถึง อาทิตย์ ไม่เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์
หัวข้อในการจัดแสดง	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนต้อนรับและแนะนำการเข้าชม - แผนที่ - เบิกโรง - กรุงเทพฯ ภายใต้ฉากอยุธยา - ไทยแท้ - ชีวิตนอกกรุงเทพฯ - เปิดตำนานสุวรรณภูมิ - แปลงใจสยามประเทศ - สุวรรณภูมิ - กำเนิดประเทศไทย - พุทธิปัญญา - สีสันตะวันตก - กำเนิดสยามประเทศ - เมืองไทยวันนี้ - สยามประเทศ - มองไปข้างหน้า - สยามยุทธ์ - ตึกเก่าเล่าเรื่อง
สิ่งที่น่าสนใจ	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดวางพื้นที่ใช้สอย - การให้แสงสว่าง - พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร - ระบบอุปกรณ์พิเศษ



ภาพที่ 2.16 แสดงแผนผังอาคารมิวเซียมสยาม



ภาพที่ 2.17 ทัดนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม



ภาพที่ 2.18 ทัดนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม



ภาพที่ 2.19 ทศนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม



ภาพที่ 2.20 ทศนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม



ภาพที่ 2.21 ทศนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑ์มิวเซียมสยาม

ตาราง 2.4 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร นิทรรศน์รัตนโกสินทร์

นิทรรศน์รัตนโกสินทร์	
รายละเอียดโครงการ 	ถ่ายทอดการสืบทอดพัฒนา และการผสมผสานด้าน ศิลปวัฒนธรรมต่างๆอย่างต่อเนื่อง และคงเอกลักษณ์ความเป็น ไทย
ลักษณะโครงการ	พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม
สถานที่ตั้ง	ถ.ราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กทม.
สถาปนิก และมัณฑนากร	
เจ้าของโครงการ	สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
พื้นที่อาคาร	เป็นอาคาร 3 ชั้น ไม่รวมชั้นลอย และที่ปลายของ อาคารทั้งสองด้าน มีชั้น 4 สำหรับเป็นจุดชมวิวในมุมสูง พื้นที่ ใช้สอยภายในอาคาร รวมทั้งสิ้น 8,000 ตรม.
กลุ่มเป้าหมาย	นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย และประชาชนทั่วไป
เวลาทำการ	11.00-20.00 อังคาร ถึง ศุกร์ 10.00-20.00 เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
หัวข้อในการจัดแสดง	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนต้อนรับและแนะนำการเข้าชม - ห้องรัตนโกสินทร์เรื่องโรจน์ - ห้องเกียรติยศแผ่นดินสยาม - ห้องเรื่องนามมหรสพศิลป์ - ห้องลือระบิลพระราชพิธี - ห้องสง่าศรีสถาปัตยกรรม - ห้องดื่มด่ำย่านชุมชน - ห้องเยี่ยมยลถิ่นกรุง
สิ่งที่นำมาศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดวางพื้นที่ใช้สอย - พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร - ระบบอุปกรณ์พิเศษ



ชั้น ๔ จุดชมทิวทัศน์

ชมทัศนียภาพอันกว้างไกลโดยรอบ กลุ่มสถาปัตยกรรมสุดยอดเยี่ยมแห่งรัตนโกสินทร์ อาทิ ภูเขาทอง ปิรามิดมหากาฬ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชชนิตดารามวรวิหาร และโลหะปราสาทในมุมสวยที่สุดที่ไม่เคยเห็นมาก่อน และรูปปั้นอ่อน จีนเครื่องดีในบรรยากาศสบายๆ



ชั้น ๓ ห้องจัดแสดงงานนิทรรศการ



ชั้น ๒ ห้องจัดแสดงงานนิทรรศการ



ชั้นลอย ห้องสมุดนิทรรศการรัตนโกสินทร์

ศูนย์รวบรวมหนังสือหายาก หนังสือทรงคุณค่า ตลอดจนสื่อเรียนรู้เกี่ยวกับรัตนโกสินทร์ในทุกด้าน เช่น ประวัติความเป็นมา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น



ภาพที่ 2.22 แสดงแผนผังอาคารนิทรรศการรัตนโกสินทร์

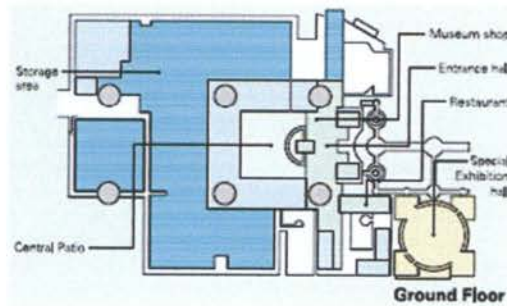
2.4.2 กรณีศึกษาอาคารต่างประเทศ

ตาราง 2.5 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร National Museum of Ethnology

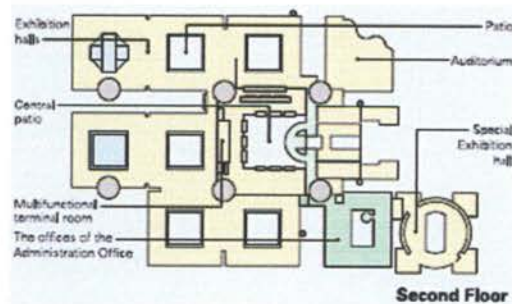
National Museum of Ethnology	
รายละเอียดโครงการ 	National Museum of Ethnology เป็นพิพิธภัณฑ์ทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ เอกลักษณะ และวิถีชีวิต ของผู้คนในทวีปต่างๆในโลก แบ่งออกเป็น กลุ่มทวีปใหญ่ๆ
ลักษณะโครงการ	พิพิธภัณฑ์ด้านชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม
สถานที่ตั้ง	10-1 Senri Expo Park, Suita, Osaka 565-8511, Japan
สถาปนิก และมัณฑนากร	
เจ้าของโครงการ	สถาบันมนุษยศาสตร์แห่งชาติ
พื้นที่อาคาร	51,225 ตารางเมตร
กลุ่มเป้าหมาย	นักเรียน นักศึกษา เด็ก และประชาชนทั่วไป
เวลาทำการ	10:00.-17.00 หยุดทุกวันพุธ
หัวข้อในการจัดแสดง	<ul style="list-style-type: none"> - Oceania - The Americas - Europe - Africa - West Asia - South Asia - Southeast Asia - East Asia - Culture of the Korean Peninsula - East Asia - Regional Cultures of China - Central and North Asia - East Asia - Ainu Culture - East Asia - Japanese Culture

ตาราง 2.5 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร National Museum of Ethnology

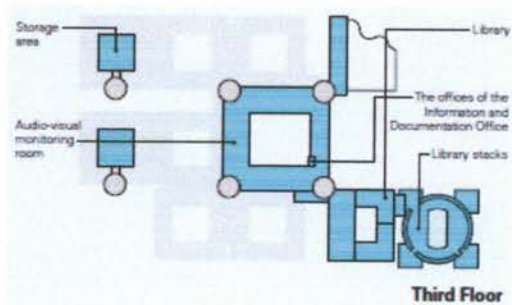
<p>สิ่งที่นำมาศึกษา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดวางพื้นที่ใช้สอย - การให้แสงสว่าง - พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร - ระบบอุปกรณ์พิเศษ
-------------------------	---



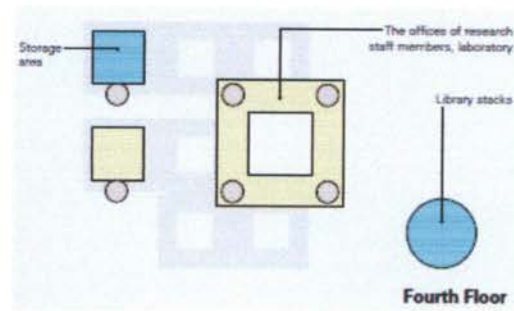
ภาพที่ 2.23 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Ethnology ชั้นล่าง



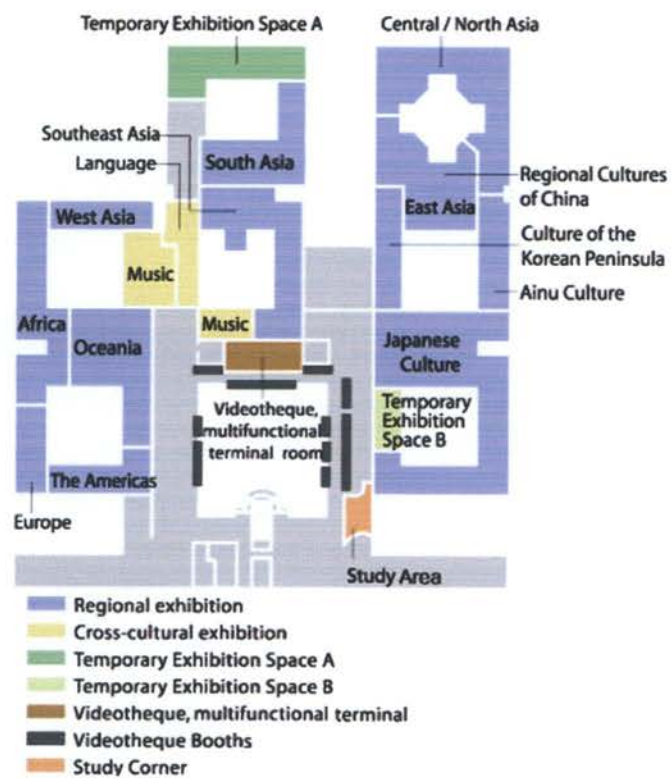
ภาพที่ 2.24 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Ethnology ชั้น 2



ภาพที่ 2.25 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Ethnology ชั้น 3



ภาพที่ 2.26 แสดงแผนผังอาคาร National Museum of Ethnology ชั้น 4



ภาพที่ 2.27 แสดงแผนผังการจัดแสดง National Museum of Ethnology ชั้น 2



ภาพที่ 2.28 แสดงการจัดแสดงในส่วน East Asia - Aino Culture




ภาพที่ 2.29 แสดงการจัดแสดงในส่วน Central and North Asia



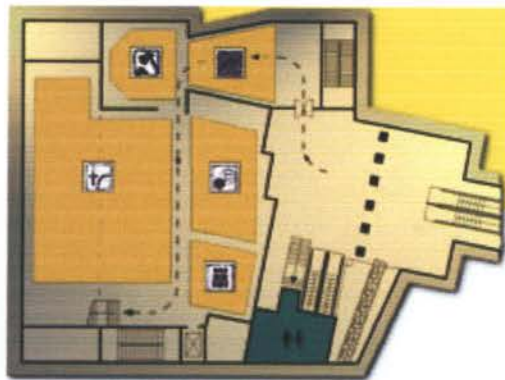
ภาพที่ 2.30 แสดงการจัดแสดงในส่วน South Asia

ตาราง 2.6 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร The museum of Macao

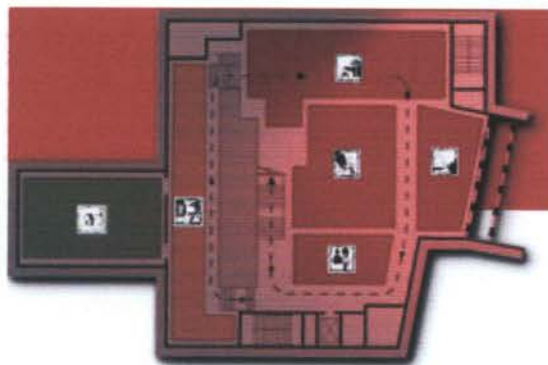
The museum of Macao	
<p>รายละเอียดโครงการ</p> 	<p>แสดงศิลปวัฒนธรรมของชนชาติจีนในยุคสมัยต่างๆ โดยใช้ฉากจำลอง และวัตถุศิลปะที่มีคุณค่า</p>
ลักษณะโครงการ	พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์/ศิลปะ
สถานที่ตั้ง	Praceta do Museu de Macao, No. 112, Macao
สถาปนิก และมัณฑนากร	
เจ้าของโครงการ	
พื้นที่อาคาร	
กลุ่มเป้าหมาย	นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป
เวลาทำการ	Tuesday-Sunday 10:00 a.m.-6:00 p.m., closed on Monday
หัวข้อในการจัดแสดง	<ul style="list-style-type: none"> - Towards the First Encounter - Genesis of Macau region and Early Settlements - Commercial Activities of an international Port - Administration and Fortifications - Sino-Western Cultural Interchange - Traditional Industries and Occupations - Festivals and Pastimes - Manner of Daily Life - Major Rites and Rituals - Scenes of Old Macau - View of the Inner Harbour - Art in Macau - Aspects of Urban Development

ตาราง 2.6 แสดงรายละเอียดพื้นฐานอาคาร The museum of Macao

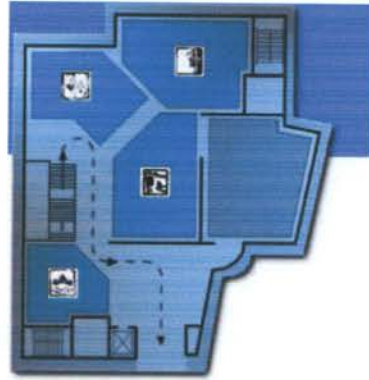
หัวข้อในการจัดแสดง	<ul style="list-style-type: none"> - Contemporary Macau - Into the 21st Century
สิ่งที่น่าสนใจ	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดวางพื้นที่ใช้สอย - การให้แสงสว่าง - พฤติกรรมผู้ใช้อาคาร - ระบบอุปกรณ์พิเศษ



ภาพที่ 2.31 แสดงแผนผังอาคาร The museum of Macao ชั้น1



ภาพที่ 2.32 แสดงแผนผังอาคาร The museum of Macao ชั้น2



ภาพที่ 2.33 แสดงแผนผังอาคาร The museum of Macao ชั้น3



ภาพที่ 2.34 แสดงการจัดแสดงบริเวณชั้น 1






ภาพที่ 2.35 แสดงการจัดแสดงบริเวณชั้น 2



ภาพที่ 2.36 แสดงการจัดแสดงบริเวณชั้น 3

2.5 สรุปกรณีศึกษาจากอาคารตัวอย่าง

ตาราง 2.7 สรุปกรณีศึกษาอาคารภายในประเทศ



ชื่อ	หอศิลปวัฒนธรรมเมือง เชียงใหม่	มิวเซียมสยาม	นิทรรศน์รัตนโกสินทร์
รูปภาพงาน สถาปัตยกรรม			
ประเภท	พิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์และ ศิลปวัฒนธรรม	พิพิธภัณฑ์เพื่อการ เรียนรู้	แหล่งรวบรวมความรู้ ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ของยุคกรุง รัตนโกสินทร์ อีกทั้งยัง เป็นสถานที่ท่องเที่ยว แห่งใหม่บนถนนราช ดำเนิน
รูปแบบงาน สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมเป็นแบบ โคโรเนียล ซึ่งเป็น สถาปัตยกรรมแบบ ตะวันตกที่นำมา ปรับปรุงให้เข้ากับสภ ภาพภูมิศาสตร์ของ ท้องถิ่นเป็นอาคารก่อ อิฐถือปูน 2 ชั้น มี อาคารติดต่อกันเป็นรูป สี่เหลี่ยมมีที่ว่างตรง กลางเป็นลาน อเนกประสงค์สร้าง แบบเรียบง่ายเพื่อ ประโยชน์ในการใช้สอย เป็นหลักมีเพดานสูง พื้นเพดานทำด้วยไม้มุง	รูปแบบ สถาปัตยกรรมเป็นแบบ คลาสสิก รีไววัล มีการ ใช้ colossal order เป็น ลักษณะเด่น ตัวอาคาร สูง 3 ชั้น หลังคา ปั้นหย่า มีโถงบันได ขนาดใหญ่อยู่ที่ กึ่งกลางอาคาร ตัว อาคารโดยทั่วไป ตกแต่งด้วยลวดบัวปูน ปั้นและซุ้มโค้ง เฉพาะ ชั้นล่างทำปูนปั้น เลียนแบบลายหินก่อ (rustication)	สถาปัตยกรรมแบบ คลาสสิกตะวันออก วางตัวอาคารให้ สัมพันธ์กับทิศทาง แดด - ลม เพื่อให้ สามารถรับลม ธรรมชาติได้ดี วัสดุทรง เรขาคณิตพื้นฐานมี ทางเข้าหลักตรงกลาง ผิวผนังภายนอกอาคาร เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ทำผิวไม่เรียบ (Texture) และเจาะร่อง เลียนแบบการเรียงหิน

ชื่อ	หอศิลปวัฒนธรรมเมือง เชียงใหม่	มิวเซียมสยาม	นิทรรศน์รัตนโกสินทร์
รูปแบบงาน สถาปัตยกรรม	ด้วยกระเบื้องว่าว การ ตกแต่งมีวัฒนธรรม พื้นบ้านแทรกเช่นกาแล		
เนื้อหาและแนวทางการ จัดแสดง	แบ่งพื้นที่อาคาร ด้านหน้าเป็นการจัด แสดงนิทรรศการถาวร และอาคารด้านหลังใช้ เป็นอาคารกิจกรรม นิทรรศการหมุนเวียน ส่วนบริการและฝ่าย บริหาร การจัดแสดง แบ่งออกเป็นห้องอย่าง ต่อเนื่องเพื่อลำดับ เรื่องราว	อนุรักษ์อาคารไว้ตาม แบบดั้งเดิมมากที่สุด โดยมีการเพิ่มเติม องค์ประกอบบางอย่าง ที่จำเป็น ได้แก่ ระบบ ไฟฟ้าระบบปรับอากาศ ลิฟต์ และห้องน้ำ มี เนื้อหาหลักเรื่องความ เป็นมาของผู้คนและ วัฒนธรรมในดินแดน ประเทศไทยและ อุษาคเนย์ ส่วนพื้นที่ ด้านหลังได้ก่อสร้าง อาคารนิทรรศการ ชั่วคราวหลังใหม่และ พัฒนาภูมิทัศน์โดยรอบ ให้เป็น ลานกิจกรรม เพื่อการเรียนรู้ ในการ เข้าชมมิวเซียมสยาม นั้น ทางพิพิธภัณฑ์จะ ให้เริ่มชมจากชั้น 1 ต่อไปยังชั้น 3 และลง มาสิ้นสุดที่ชั้น 2	จากห้องแรกเริ่มต้นที่ ชั้น 2 เทคนิคลิฟท์ไปยัง ชั้น 3 เดินชมห้องต่างๆ ตามลำดับวกกลับมา ชั้น 2 และห้องต่อไปด้วย ชั้น 3 จนถึงชั้น 4 เป็นจุด สุดท้าย ซึ่งเป็นจุดชมวิว
เทคนิคการจัดแสดง	ป้ายคำบรรยายภาพ โปร่งแสง ทึบแสง แฉน ที่ แฉนผัง โบราณ	-แผนที่แบบ ภาพเคลื่อนไหวโดย การฉายภาพจาก	-ลิฟท์ -ภาพยนตร์สื่อผสม 4 มิติ

ชื่อ	หอศิลปวัฒนธรรมเมือง เชียงใหม่	มิวเซียมสยาม	นิทรรศน์รัตนโกสินทร์
เทคนิคการจัดแสดง	ศิลปวัตถุ หุ่นและฉาก วิถีชีวิตจำลองขนาด เท่าจริง หุ่นจำลอง ขนาดเล็ก และสื่อระบบ โสตทัศนูปกรณ์ทั้งภาพ และเสียง	โปรเจคเตอร์ -เซนเซอร์อัตโนมัติ -LCD -การเล่าเรื่องผ่านตัว ละคร -วีดีทัศน์ -โมเดลจำลอง -ระบบเสียง -ฉากจำลอง -อินเตอร์แอกทีฟ	-เอฟเฟกต์ละอองน้ำ -โมเดล -หุ่นจำลอง -บรรยากาศเสมือนจริง -จอภาพ360องศา -จำลองเสมือนจริง -แอนิเมชัน -อินเตอร์แอกทีฟ -เมจิกวิชั่น -เซนเซอร์อัตโนมัติ
วัตถุในการจัดแสดง	ใช้วัตถุจำลองเป็นส่วน ใหญ่ เพราะเป็น เรื่องราวเกี่ยวกับภูมิ ประเทศ ตัวบุคคล หรือ สถานที่ และวัตถุที่มีค่า ทางประวัติศาสตร์	ส่วนใหญ่เป็นวัตถุ จำลอง และบางชิ้นเป็น วัตถุโบราณที่มีคุณค่า ชิ้นเล็ก จัดแสดงในตู้ โชว์	ใช้วัตถุจำลองเป็นส่วน ใหญ่ เพราะเป็น เรื่องราวเกี่ยวกับภูมิ ประเทศ ตัวบุคคล หรือ สถานที่ และวัตถุที่มีค่า ทางประวัติศาสตร์
การให้แสงสว่าง	ใช้แสงประดิษฐ์ทั้งหมด และแสงเน้นตามวัตถุ และบอร์ดที่จัดแสดง	ส่วนจัดแสดงจะเป็น ห้องที่ค่อนข้างมืดเพื่อ เน้นแสงสีของการ นำเสนอที่มีวิธีการ แตกต่างกันไปในแต่ละ หัวข้อ	ใช้แสงประดิษฐ์ทั้งหมด และแสงเน้นตามวัตถุ และบอร์ดที่จัดแสดง
นิทรรศการชั่วคราว	มีห้องจัดนิทรรศการ หมุนเวียนโดยเฉพาะ	มีห้องจัดนิทรรศการ หมุนเวียนโดยเฉพาะ	มีส่วนจัดนิทรรศการ หมุนเวียน ห้องอเนกประสงค์
องค์ประกอบเสริม	-ร้านขายของที่ระลึก -ลานกิจกรรมกลางแจ้ง	-นิทรรศการชั่วคราว -นิทรรศการเคลื่อนที่ -นิทรรศการพิเศษ	-ห้องอเนกประสงค์ -ร้านขายของที่ระลึก -ร้านอาหารเครื่องดื่ม

ชื่อ	หอศิลปวัฒนธรรมเมือง เชียงใหม่	มิวเซียมสยาม	นิทรรศน์รัตนโกสินทร์
องค์ประกอบเสริม		-ร้านขายของที่ระลึก -ร้านอาหารเครื่องดื่ม -ห้องอเนกประสงค์ -ห้องสมุด -ลานกิจกรรมกลางแจ้ง	-จุดชมวิว -ห้องสมุด
แนวความคิดการ ออกแบบ	ผสมผสานความเป็น ท้องถิ่นนำเสนอ วัฒนธรรมชาว เชียงใหม่	Play+learn=เพลิน สร้างการเรียนรู้ด้วย ตนเอง การเรียนรู้ควบคู่ ไปกับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน	สัมผัสได้ถึงความ รุ่งเรือง ความล้ำค่า
ข้อดี	ด้วยบริบทและสิ่งที่เกิด รอบข้างทำให้เข้าใจได้ ดีขึ้น เหมือนมาเที่ยวใน ถิ่นวัฒนธรรมที่มีชีวิต	เทคนิคในการจัดแสดง ที่ทันสมัย	มีเทคนิคการแสดง ใหม่ที่ทันสมัยและ เหมาะสมกับเนื้อหา ทำ ให้นำติดตามจนจบ
ข้อเสีย	การจัดห้องแสดงมีการ วกวน ย้อนไปมา ไม่ ชัดเจนอยู่บ้าง	การจัดแสดงในบางจุด มีเนื้อหาที่คนอาจไม่ เข้าใจ ทำให้ห้องนั้นถูก ผ่านเลยไป	ข้อจำกัดทางด้าน อาคารอนุรักษ์
จุดที่น่าสนใจที่นำมา ปรับใช้	การพยายามจำลองวิถี ชีวิตให้ได้รายละเอียด ควบคู่ไปกับตัววัตถุ	เทคนิคการนำเสนอ การเดินชม	เทคนิคการนำเสนอ ใหม่ๆในประเทศ

ตาราง 2.8 สรุปกรณีศึกษาอาคารต่างประเทศ

ชื่อ	National Museum of Ethnology	The museum of Macao
รูปภาพงานสถาปัตยกรรม		
ประเภท	พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาแห่งชาติ	พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์/ศิลปะ
รูปแบบงานสถาปัตยกรรม	การออกแบบอาคารที่เน้นเป็นพิเศษคืออยู่ท่ามกลางความสวยงามของสถาปัตยกรรมแบบญี่ปุ่นดั้งเดิม อาคารสูงต่ำที่เป็นธรรมชาติกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ	พิพิธภัณฑ์สามชั้น ป้อมปราการในศตวรรษที่เจ็ดสิบที่สร้างขึ้นโดย Jesuits รูปแบบยุโรป
เนื้อหาและแนวทางการจัดแสดง	ในแต่ละชั้นจะถูกออกแบบมาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ ใน <u>ชั้นแรก</u> บริเวณโถงทางเข้าลานกลาง, ร้านอาหาร, ห้องโถงนิทรรศการพิเศษ, พื้นที่จัดเก็บข้อมูลและร้านค้าพิพิธภัณฑ์ <u>ชั้นที่สอง</u> ห้องโถงนิทรรศการ, ลาน, ลานกลางห้อมล้อมมีเดีย	แสดงการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของมาเก๊า, เกี่ยวกับการจากประเทศต่างๆที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอยู่อาศัย <u>ชั้นแรก</u> ของการจัดแสดงนิทรรศการเพื่อแนะนำวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมตะวันตกในศตวรรษที่สิบหก <u>ชั้นที่สอง</u> แสดงลักษณะที่แตกต่างกันของวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมและศิลปะพื้นบ้าน <u>ชั้นที่สาม</u> มาเก๊าร่วมสมัย

ตาราง 2.8 สรุปกรณีศึกษาอาคารต่างประเทศ

ชื่อ	National Museum of Ethnology	The museum of Macao
เนื้อหาและแนวทางการจัดแสดง	<p>ฟังก์ชันสำนักงานการบริหาร สำนักงานห้องแสดง นิทรรศการและการประชุม พิเศษ <u>ชั้นที่สาม</u>สำนักงานของ ข้อมูลและเอกสารห้องสมุด สำนักงาน, กองห้องสมุดห้อง ตรวจสอบภาพและเสียงและ พื้นที่จัดเก็บข้อมูลและ<u>ชั้นที่สี่</u> สำนักงานการเจ้าหน้าที่วิจัย ห้องทดลอง, สต็อคห้องสมุด และพื้นที่จัดเก็บข้อมูล มีลิฟท์ และบันไดให้เข้าถึงโดยตรงใน ชั้นเหล่านี้ เป็นเส้นทางที่จะ วางในลักษณะที่ช่วยให้การ เดินทางเป็นวงกลม, ผู้เข้าชม สามารถผ่านการจัด นิทรรศการทั้งหมดหรือเลือกที่ จะเยี่ยมชมการจัดแสดง บางอย่างที่น่าสนใจ</p>	
เทคนิคการจัดแสดง	<p>เน้นไปในด้านแสดงวัตถุ -คู่มือ ดิจิตอลเป็นอุปกรณ์ ภาพและเสียงแบบพกพาที่จะ อธิบายถึงการจัดแสดง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทาง การจัดนิทรรศการและเลือกได้ อย่างอิสระ</p>	<p>การจัดแสดงโดยจำลอง บรรยากาศเสมือนจริงใน แต่ละยุคสมัยต่างๆ</p>

ตาราง 2.8 สรุปกรณีศึกษาอาคารต่างประเทศ

ชื่อ	National Museum of Ethnology	The museum of Macao
เทคนิคการจัดแสดง	-Videthequeโปรแกรมวิดีโอ ที่แนะนำพิธีกรรม ศิลปะการแสดงและวัฒนธรรม การดำรงชีวิตของผู้คนทั่วโลก รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับ สิ่งประดิษฐ์ที่จัดแสดงที่ พิพิธภัณฑ์ -Multifunctional Terminal ห้องพักผู้เข้าชม	
วัตถุในการจัดแสดง	โบราณวัตถุ	โบราณวัตถุ หุ่นจำลอง
การให้แสงสว่าง	เน้นแสงไฟจุดเล็กๆให้สว่างทั่ว บริเวณ และเน้นบรรยากาศใน ส่วนที่เป็นไฮไลท์	ซ่อนไฟเพื่อขับให้วัตถุที่ แสดงมีความน่าสนใจ
นิทรรศการชั่วคราว	มีห้องจัดนิทรรศการหมุนเวียน โดยเฉพาะ	มีสถานที่ในเครือ พิพิธภัณฑ์
องค์ประกอบเสริม	-นิทรรศการพิเศษ -งานแสดงสินค้า - กิจกรรมสำหรับประชาชน ทั่วไป -museum shop -restaurant -ลานกิจกรรม	-นิทรรศการพิเศษ - กิจกรรมสำหรับ ประชาชนทั่วไป -ร้านขายของที่ระลึก -ร้านอาหาร

ชื่อ	National Museum of Ethnology	The museum of Macao
องค์ประกอบเสริม	-ห้องสมุด	
แนวความคิดการออกแบบ	-แนวความคิด ความแตกต่างของวัฒนธรรม -สไตล์ ไม่เน้นการตกแต่งภายใน ใช้แสงไฟสร้างบรรยากาศให้นุ่มนวล -พื้น กระเบื้องสีดำ -ผนัง สีดำ เน้นโชว์วัตถุ -เพดาน สีดำ -โทนสี ●●●	การจำลองยุคสมัยต่างๆ ออกมาแบบสมจริง
ข้อดี	การนำเทคโนโลยีที่น่าสนใจมาใช้ ทำให้เข้าใจง่าย ผลิตเพลิน	จำลองบรรยากาศเสมือนจริงทำให้เกิดการรับรู้ที่ชัดเจนถึงรายละเอียด
ข้อเสีย	การไม่กำหนดการชมและเรื่องราว ทำให้บางห้องถูกละเลย	ดูนิ่งเกินไป ไม่มีเทคนิคพิเศษหรือประสบการณ์ที่ทำให้ได้ตื่นเต้นและกระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจขึ้น
จุดที่น่าสนใจที่นำมาปรับใช้	ถึงพิพิธภัณฑ์จะเน้นไปทางด้านแสดงวัตถุเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจทำให้ผู้ชมเกิดความจำเจ ทางพิพิธภัณฑ์ได้นำเทคโนโลยีคู่มือดิจิทัลมาใช้ ทำให้ผู้ชมสนุกไปกับข้อมูลภาพและเสียงและได้ข้อมูลในสิ่งที่อยากจะรู้	การจำลองบรรยากาศได้ใกล้เคียงทำให้รู้รายละเอียดของคนท้องถิ่นได้ชัดเจน

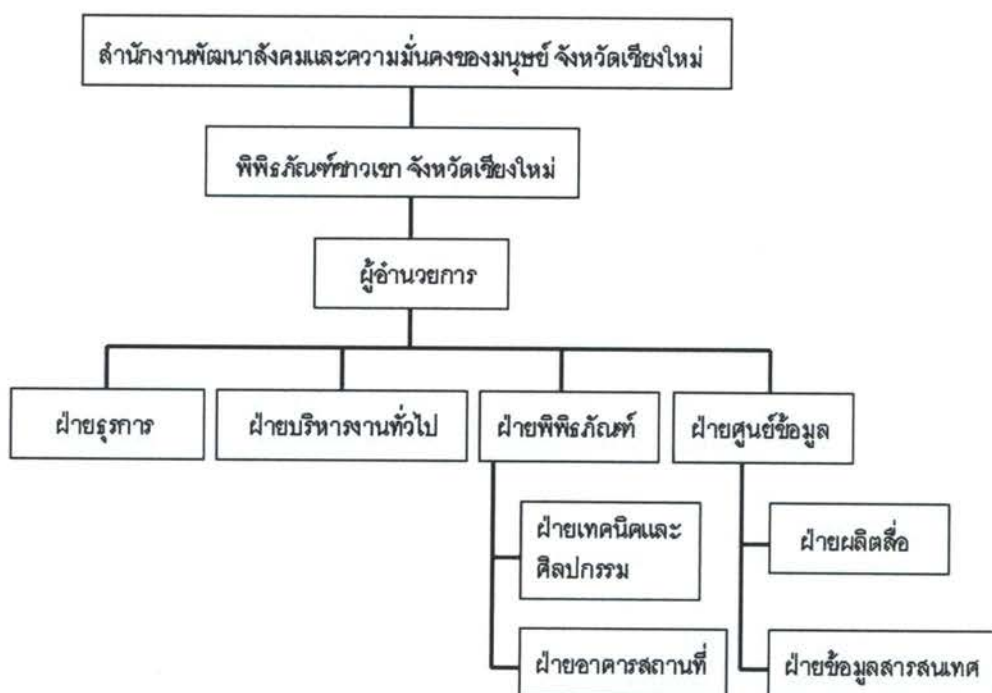
บทที่ 3

การวิเคราะห์ข้อมูล

การออกแบบโครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ จำเป็นต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ ได้แก่ ผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ และที่ตั้งโครงการ

3.1 ผู้ให้บริการ

ผู้ให้บริการของโครงการพิพิธภัณฑ์ชาวเขาคือ หน่วยงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่ มีการบริหารงานตามแผนภูมิดังต่อไปนี้



ภาพที่ 3.1 แสดงผังองค์กร

จากการศึกษาและวิเคราะห์ผู้ให้บริการทำให้เกิดโปรแกรมดังนี้

1. ผู้อำนวยการ 1 ตำแหน่ง
2. ฝ่ายธุรการ 2 ตำแหน่ง
3. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป 2 ตำแหน่ง
4. ฝ่ายพิพิธภัณฑ 2 ตำแหน่ง
5. ฝ่ายศูนย์ข้อมูล 3 ตำแหน่ง

3.2 ผู้รับบริการ

โครงการสามารถแบ่งประเภทของผู้รับบริการออกได้เป็น 2กลุ่ม คือ กลุ่มหลัก และกลุ่มรอง ดังนี้

3.2.1 กลุ่มหลัก ได้แก่

3.2.1.1 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

3.2.1.2 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

3.2.2 กลุ่มรอง ได้แก่

3.2.2.1 นักท่องเที่ยวในประเทศ

3.2.2.2 นักวิชาการ/นักวิจัย

จากการศึกษาพฤติกรรมสามารถวิเคราะห์ความต้องการและโปรแกรมได้ตามตาราง

ตารางที่ 3.1 แสดงผลการศึกษาและวิเคราะห์ผู้รับบริการ

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ใช้โครงการ	จุดมุ่งหมาย	ลักษณะ พฤติกรรม	ลักษณะการ เข้าถึง	เวลา	หมายเหตุ
นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ	1.เข้าชม นิทรรศการ 2.เพื่อศึกษา เก็บเกี่ยวข้อมูล ก่อนที่จะไปดู หมู่บ้านจริง	1.มักมาเป็น กลุ่ม	1.รถรับจ้าง 2.รถของคณะ ทัวร์ 3.จักรยาน	09.00-16.00	

ตารางที่ 3.1 แสดงผลการศึกษาและวิเคราะห์ผู้รับบริการ

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ใช้โครงการ	จุดมุ่งหมาย	ลักษณะ พฤติกรรม	ลักษณะการ เข้าถึง	เวลา	หมายเหตุ
นักเรียน	1.เข้าชม นิทรรศการ 2.หาข้อมูล ประกอบการ เรียน	1.นิยมมาใน วันธรรมดา 2.สถาบันจัด ทัศนศึกษา 3.มาเป็นกลุ่ม	1.รถของทาง สถาบัน	เช้า-เที่ยง	
ประชาชน ทั่วไป	1.เข้าชม นิทรรศการ 2.พักผ่อน	มาเป็นกลุ่ม เล็ก	1.รถรับจ้าง 2.รถส่วนตัว	09.00-16.00	วันหยุด และ วันนักขัตฤกษ์ จะมีกลุ่มนี้ มาก
นักวิจัย/ นักวิชาการ	1.เข้าชม นิทรรศการ 2.ค้นคว้า ข้อมูล	มาเป็นกลุ่ม เล็ก หรือคนเดียว	1.รถรับจ้าง 2.รถส่วนตัว	09.00-16.00	

ที่มา:จากสถิติการเข้าชมในปี 2548 จำนวน 19,547 คน (ชาวไทย 4,522 คน ชาวต่างชาติ 15,125 คน)

จากการบันทึกกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มที่เข้ามาใช้บริการแบบทัศนศึกษา สูงสุดครั้งละ 50 คน

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

นักท่องเที่ยวที่เข้ามามีอายุระหว่าง 25-54 ปี ส่วนมากเป็นชาวยุโรป มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวคือ เพื่อ
แสวงหาประสบการณ์จากรูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่าง โดยจะให้ความสนใจในศิลปะ วัฒนธรรม
และประวัติศาสตร์ (อ้างอิงจากผลการวิจัยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ม.เชียงใหม่)

มักมาเป็นหมู่คณะ หรือเป็นกลุ่มทัวร์ มักมีการจองทัวร์ล่วงหน้าไว้ก่อน กลุ่มที่มามีทั้งประเภทเพื่อน
ครอบครัว กลุ่มทัวร์ มีจุดประสงค์เพื่อเข้ามาชมนิทรรศการเพื่อพักผ่อนและศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม
ของชนชาติท้องถิ่น หรือมีแพลนจะเข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านชาวเขา จึงมาศึกษาข้อมูลล่วงหน้า

นักเรียน

นักเรียนระดับ ประถม-มัธยม ในช่วงอายุ 9-15 ปี

เป็นกลุ่มผู้ชมที่มีความต้องการในการเรียนรู้เรื่องราวที่จัดแสดงไปพร้อมกับความสนุกสนาน

เพลิดเพลิน ตื่นเต้น เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง

ประชาชนทั่วไป

อาจมาเป็นกลุ่มเล็กๆหรือครอบครัว นิยมเข้าชมในช่วงวันหยุด มักมีจุดประสงค์เพื่อความเพลิดเพลิน

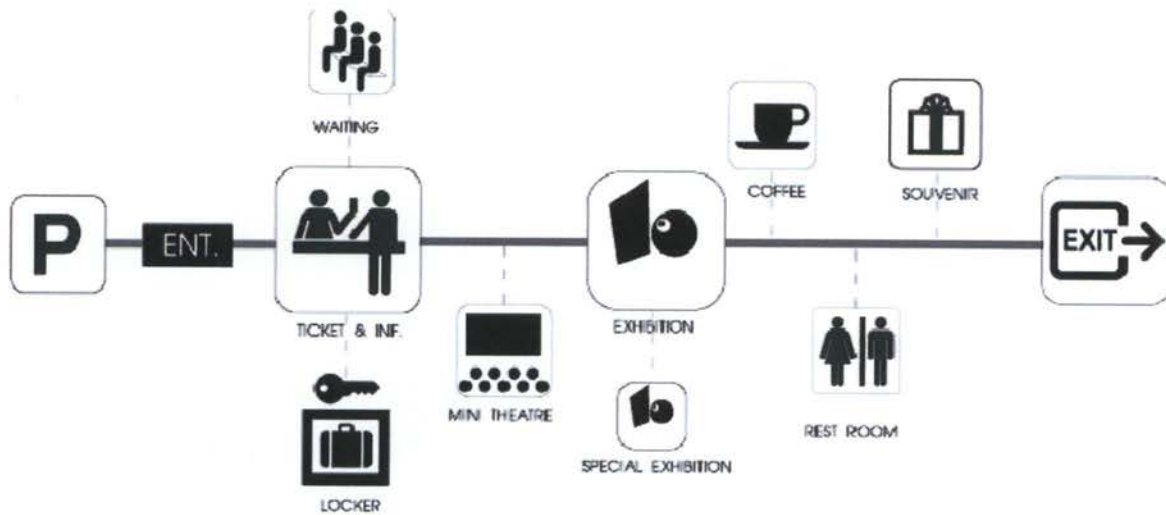
มิได้สนใจต่อหลักวิชาการเท่าใดนัก มักมาจากท้องถิ่นใกล้เคียง

นักวิจัย/นักวิชาการ

เป็นกลุ่มผู้ชมที่มีพื้นฐานในเรื่องราวที่จัดแสดงเป็นอย่างดี มีจุดประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ หรือ
การหาข้อมูล

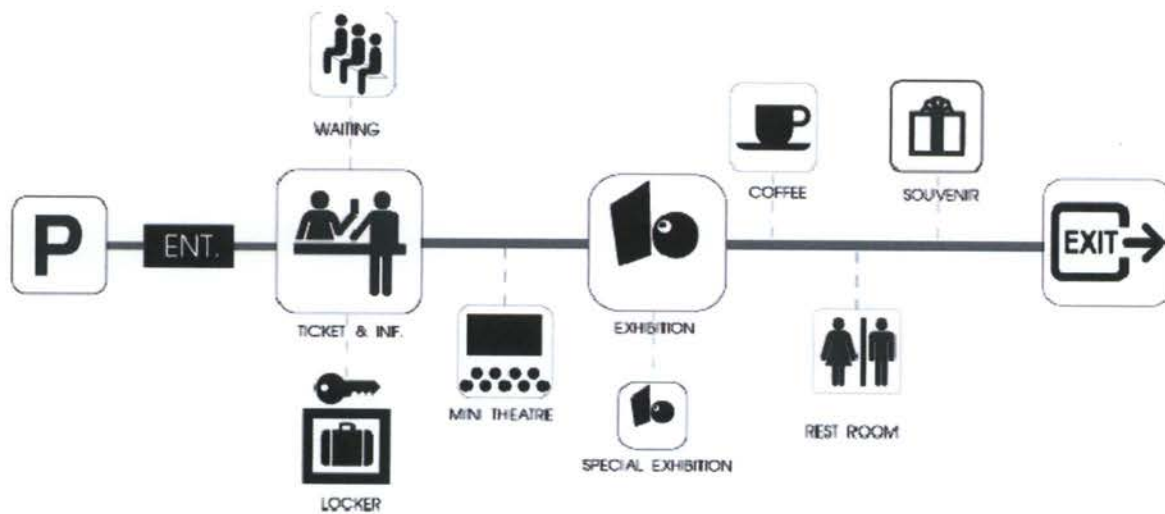
จากการศึกษาและวิเคราะห์ผู้ให้บริการทำให้เกิดโปรแกรมดังต่อไปนี้

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ



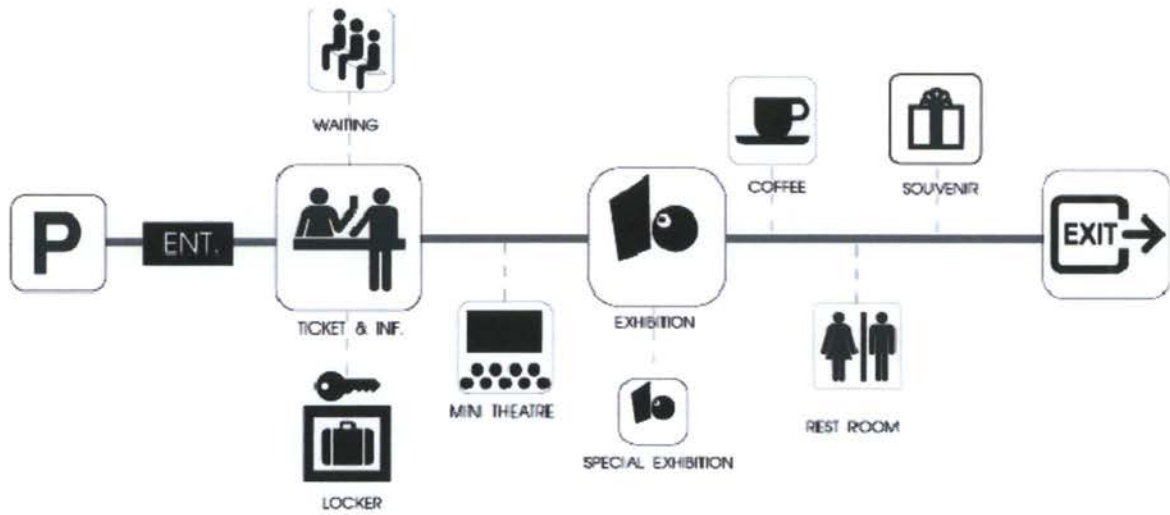
ภาพที่3.2 แสดงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

นักเรียนระดับประถม-มัธยม



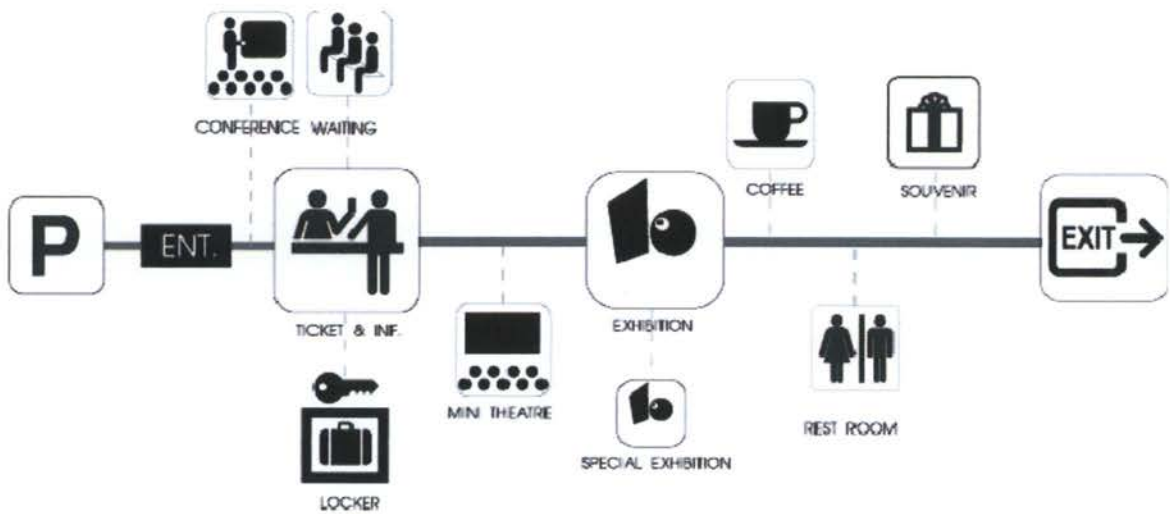
ภาพที่3.3 แสดงแสดงพฤติกรรมนักเรียนระดับประถม-มัธยม

นักท่องเที่ยวในประเทศ



ภาพที่ 3.4 แสดงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในประเทศ

นักวิชาการ/นักวิจัย



ภาพที่ 3.5 แสดงพฤติกรรมนักวิชาการ/นักวิจัย

3.3ที่ตั้งโครงการ



ภาพที่3.6 ที่ตั้งโครงการ

โครงการตั้งอยู่บริเวณสวนล้านนา ร.9 ถนน โชตนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่รวมทั้งหมด 1,190 ตร.ม. เป็นอาคารทรงเจดีย์ มีสี่ชั้น

สถาปนิก:โยธาธิการ จังหวัดเชียงใหม่

แนวความคิดในการวางผัง

อาคารตั้งอยู่ในที่ลุ่มเป็นแอ่งน้ำแต่เดิม สถาปนิกจึงขุดสระโดยรอบและตั้งอาคารไว้ตรงเกาะกลาง

แนวความคิดในการออกแบบประโยชน์ใช้สอย

อาคารนี้เดิมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็น อาคารศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพลักษณะอาคารเป็นรูปหกเหลี่ยมด้านเท่า จำนวน 4 ชั้น ประโยชน์ใช้สอยและกิจกรรมไม่ได้มีการออกแบบและคำนึงถึงไว้ก่อน

แนวความคิดการออกแบบรูปทรงสถาปัตยกรรม

เป็นอาคารสไตล์พม่าประยุกต์ ต้นแบบคือเจดีย์วัดเชียงยืน ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นอาคารรูป 6 เหลี่ยมโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของที่ตั้งในประเด็นต่างๆ 6 ประเด็นดังต่อไปนี้ คือ บริบท การเข้าถึงทางเข้าอาคาร ทิศทางการวางอาคาร สถาปัตยกรรม โครงสร้างและงานระบบที่เกี่ยวข้อง

3.3.1 บริบท

3.3.1.1 สภาพแวดล้อมทางด้านนามธรรม

1. ความเชื่อ

เมืองเชียงใหม่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน คนเชียงใหม่ได้สั่งสมวัฒนธรรมประเพณีสืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม

ประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 91.80 ศาสนาคริสต์ร้อยละ 5.60 ศาสนาอิสลามร้อยละ 1.17 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและลิกขร้อยละ 0.02 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.14

2. กลุ่มชาติพันธุ์

จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรทั้งสิ้น 1,666,024 คน แยกเป็นชาย 818,958 คน หญิง 851,066 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 83 คน/ตร.กม. (ข้อมูลวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2552) ส่วนประชาชนบนพื้นที่สูง มีจำนวนทั้งสิ้น 312,447 คน กระจายอยู่ใน 20 อำเภอ มีกลุ่มชนเผ่าต่างๆ รวม 13 ชนเผ่า แบ่งเป็นชาวเขา ชนกลุ่มน้อย และอื่นๆ

3. ประเพณีวัฒนธรรม

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาในระดับสูง มีศักยภาพในการพัฒนาและเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และการลงทุน จนเป็นเมืองเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศรองจากกรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมากมาย มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนาในสมัยโบราณ มีภาษาล้านนา (คำเมือง) เป็นภาษาท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกับจังหวัดอื่น ๆ ทั้งด้านประเพณีและวัฒนธรรมอันดั้งเดิม

3.3.1.2 สภาพแวดล้อมทางด้านรูปธรรม (อาณาบริเวณ)



ภาพที่ 3.7 แสดงทิศทางและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ สนามกอล์ฟลานนา



ภาพที่ 3.8 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือ

ทิศตะวันออก ติดกับ สวนล้านนา ร.9



ภาพที่ 3.9 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศตะวันออก

ทิศตะวันตก ติดกับ กองร้อยอาสารักษาดินแดน ที่ 1



ภาพที่ 3.10 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศตะวันตก

ทิศใต้ ติดกับ พิพิธภัณฑ์ชาวเขากลางแจ้ง



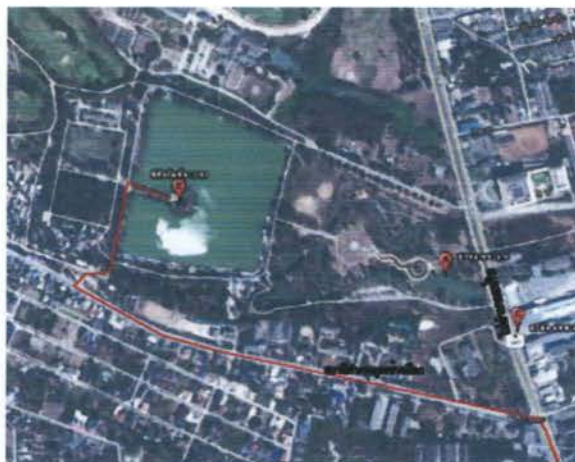
ภาพที่ 3.11 แสดงอาณาเขตติดต่อทางทิศใต้



ภาพที่3.12 แสดงภาพรวมและอาณาเขตติดต่อ

3.4 การเข้าถึง

3.4.1 ความยากง่ายในการเข้าถึง



ภาพที่ 3.13 แสดงเส้นทางเข้าโครงการ

1. ถนนโชตนา เริ่มต้นจากสี่แยกช่วงสิงห์ไปทางอำเภอแมริม เลี้ยวซ้ายตรงแยกศูนย์พัฒนาปิโตรเลียมภาคเหนือ และเลี้ยวขวาตรงทางแยกเลยสถานีตำรวจภูธรข้างฝือกไปเล็กน้อย

2. เส้นทางถนนเรียบริมคลองชลประทานเริ่มจากสี่แยกโรงแรมภูคำไปทางสนามกีฬา 700 ปี เลี้ยวขวาตรงสี่แยกไฟแดง ขับรถไปประมาณ 100 เมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าพิพิธภัณฑ

ทั้งสองเส้นทางจะมีป้ายบอกทางไปตลอดจนถึงพิพิธภัณฑ

3.4.2 มุมมองระหว่างการเดินทาง



ภาพที่ 3.14 แสดงมุมมองระหว่างทางเข้า



ภาพที่ 3.15 แสดงมุมมองระหว่างทางเข้า



ภาพที่ 3.16 แสดงมุมมองระหว่างทางเข้า

3.4.3 ที่จอดรถ



ภาพที่ 3.17 แสดงการจอดรถ

3.4.4 การรับรู้ของทางเข้า

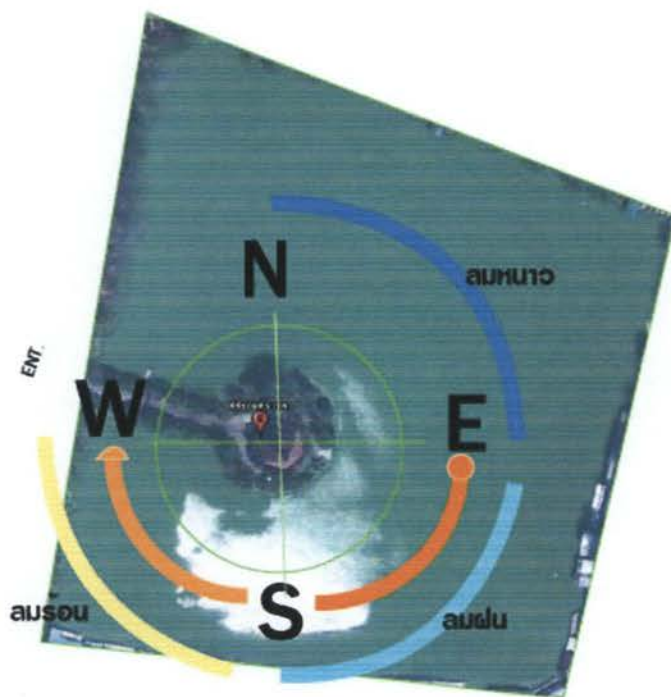


ภาพที่ 3.18 แสดงป้ายบอกทาง

3.5 ทิศทางการวางอาคาร

3.5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างทิศทางการวางอาคารกับภูมิอากาศ

3.5.1.1 อาคารที่ตั้งโครงการ



ภาพที่ 3.19 แสดงทิศทางแสงแดด ภูมิอากาศ

ทิศเหนือ	ส่งผลกระทบต่อฟังก์ชัน คือ มองเห็นวิวอ่างเก็บน้ำและสนามกอล์ฟลานนาอากาศไม่ร้อน
ทิศตะวันออก	ส่งผลกระทบต่อฟังก์ชัน คือ มองเห็นวิวอ่างเก็บน้ำและสวนล้านนา ร.9
ทิศตะวันตก	ส่งผลกระทบต่อฟังก์ชัน คือ เป็นส่วนทางเข้าด้านหน้าอาคารและโดนแดดตอนเย็น
ทิศใต้	ส่งผลกระทบต่อฟังก์ชัน คือ โดนแดดเที่ยงวัน

3.5.1.2 อาคารโดยรอบ



ภาพที่3.20 แสดงภาพรวมโครงการ

เป็นอาคารที่อยู่แยกเป็นเอกเทศ อยู่ในบริเวณสวนสาธารณะ

ยื่นเข้าไปในอ่างเก็บน้ำหนองฮ่อ ล้อมรอบด้วยน้ำ

ทิศเหนือ ส่งผลต่อที่ตั้งโครงการคือ เป็นจุดที่มีทัศนวิสัยดีทัศนียภาพโดยรอบและไม่
มีอาคารสูงมาบังมุมมอง

ทิศตะวันออก ส่งผลต่อที่ตั้งโครงการคือ เป็นจุดที่มีทัศนวิสัยดีทัศนียภาพโดยรอบและไม่
มีอาคารสูงมาบังมุมมอง

ทิศตะวันตก ส่งผลต่อที่ตั้งโครงการคือ เป็นทางเข้าโครงการ

ทิศใต้ ส่งผลต่อที่ตั้งโครงการคือ เป็นจุดที่มีทัศนวิสัยดีทัศนียภาพโดยรอบและไม่
มีอาคารสูงมาบังมุมมอง

3.6 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ

ตารางที่ 3.2 แสดงตารางสรุปการวิเคราะห์

หัวข้อหลัก	หัวข้อรอง	หัวข้อย่อย	รายละเอียด	การปรับปรุงหรือแก้ไข
บริบท	สภาพแวดล้อมทางด้านนามธรรม	วิถีชีวิต	พุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม	-
		กลุ่มชาติพันธุ์	มีกลุ่มชนเผ่าต่างๆ	-
		ประเพณีวัฒนธรรม	เมืองเศรษฐกิจอันดับ 2	-
	สภาพแวดล้อมทางด้านรูปธรรม	ทิศเหนือ	ติดสนามกอล์ฟลานนา	-
		ทิศใต้	ติดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	-
		ทิศตะวันออก	ติดสวนล้านนา ร.9	-
		ทิศตะวันตก	ติดกองร้อยอาสา รักษาดินแดน ที่ 1	-
	การเข้าถึง	ความยากง่ายในการเข้าถึง	รถรับจ้าง	จากถนนสายหลัก
รถประจำทาง			แยกช่วงสิงห์ ถึงถนนโชตนา	-
มุมมองระหว่าง การเข้าถึง			เข้าถึงได้ง่ายเนื่องจากไม่ซับซ้อนมากนัก	
ที่จอดพาหนะ			ที่จอดจักรยาน ที่จอดรถยนต์	
การรับรู้ของทางเข้า		มีป้ายบอกทางระยะสั้น	ป้ายบอกทางที่ชัดเจน สังเกตที่สำคัญ	

ตารางที่ 3.2 แสดงตารางสรุปการวิเคราะห์

หัวข้อหลัก	หัวข้อรอง	หัวข้อย่อย	รายละเอียด	การปรับปรุงหรือแก้ไข
ทางเข้าอาคาร	ทางเข้าสำหรับผู้ให้บริการ	ทางเดียวกัน	เข้าทางหลักด้านหน้า	ปรับทางเข้าสำหรับผู้ จนท.
	ทางเข้าสำหรับผู้รับบริการ	ทางเดียวกัน	เข้าทางหลักด้านหน้า	
ทิศทางการวางอาคาร	ความสัมพันธ์ระหว่างทิศทางการวางอาคารกับภูมิอากาศ	อาคารที่ตั้งโครงการ	ทิศเหนือ มองเห็นวิวอ่างเก็บน้ำและสนามกอล์ฟลานนาอากาศไม่ร้อน	
			ทิศตะวันออกมองเห็นวิวอ่างเก็บน้ำและสวนล้านนา ร.9	
			ทิศตะวันตก เป็นส่วนทางเข้าด้านหน้าอาคารและโดนแดดตอนเย็น	
			ทิศใต้ส่งผลกระทบต่อฟังก์ชันคือ โดนแดดเพียงวัน	
		อาคารโดยรอบ	ทัศนียภาพโดยรอบมีความโดดเด่นและไม่มีความสูงมาบดบังมุมมอง	
สถาปัตยกรรมเดิม	การสัญจรทั้งแนวตั้งและแนวนอน	การสัญจรทางนอน	ทางเข้าออกร่วมกันที่จุดเดียว	ปรับทางเข้า-ออก
		การสัญจรทางตั้ง	บันไดจุดเดียว	ลิฟท์คนพิการ
โครงสร้างงานระบบที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบผนังอาคาร	ผนังคอนกรีตเสริมเหล็ก	โครงสร้างเสา คาน	

จากการศึกษาและวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ ทำให้เกิดเกณฑ์และข้อกำหนดต่างๆ ในการปรับปรุงแก้ไขอาคารต่อไปนี้

1.ระบบปรับอากาศ

1.1 ตำแหน่งของระบบปรับอากาศ

1.2 ระบบควบคุมการทำงานของเครื่องปรับอากาศ

1.3 ติดตั้งระบบปรับอากาศ

2. การรื้อถอนและต่อเติมโครงสร้างของอาคาร

2.1 ลิฟท์คนพิการ

3. ระบบสุขาภิบาล

3.1ระบบน้ำดี

3.2 ระบบน้ำเสีย

4. ระบบความปลอดภัย

4.1 ระบบ CCTV เป็นระบบการบันทึกภาพในระบบ Digital

บทที่ 4

รายละเอียดโครงการ

4.1 วัตถุประสงค์ของการออกแบบ

- 4.1.1 แก้ปัญหาในเรื่องรูปแบบการนำเสนอให้มีความน่าสนใจ
- 4.1.2 แก้ปัญหาในอาคารเดิมที่ไม่มีการออกแบบกิจกรรมและการใช้สอยที่ดี

4.2 รายละเอียดโครงการ

โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 ส่วน คือ โถงทางเข้า ส่วนนิทรรศการ ส่วนบริการ ส่วนสำนักงาน งานระบบดังต่อไปนี้คือ

4.2.1 โถงทางเข้า ประกอบด้วย

- ส่วนพักผ่อน
- ประชาสัมพันธ์ และ ขายบัตร

4.2.2 นิทรรศการ

4.2.2.1 นิทรรศการถาวร

- วิถีชีวิต 6 เผ่า
- การอพยพ
- เอกลักษณ์ 6 เผ่า
- การพัฒนามนที่สูง
- พระราชกรณียกิจของพระราชวงศ์ในการพัฒนาชาวเขา

4.2.2.2 นิทรรศการชั่วคราว

4.2.3 สำนักงาน

- ห้องทำงานผู้อำนวยการ
- พื้นที่ทำงานฝ่ายธุรการ 2 ตำแหน่ง
- พื้นที่ทำงานฝ่ายบริหารงานทั่วไป 2 ตำแหน่ง
- พื้นที่ทำงานฝ่ายพิพิธภัณฑ์ 2 ตำแหน่ง
- พื้นที่ทำงานฝ่ายศูนย์ข้อมูล 3 ตำแหน่ง
- พื้นที่ส่วนกลาง
- ห้องประชุมเล็ก ขนาด 8 ที่นั่ง

4.2.4 บริการ

- ห้องน้ำหญิงและชาย

- ห้องน้ำคนพิการ
- ร้านกาแฟ
- ร้านจำหน่ายของที่ระลึก
- ที่จอดรถยนต์ และ จักรยาน

4.2.5 งานระบบ

- ลิฟท์ขนาดเล็ก
- งานระบบไฟฟ้า
- งานระบบสุขาภิบาล

1.ระบบระบายน้ำฝน

2.ระบบระบายน้ำทิ้ง

3.ระบบกำจัดน้ำโสโครก

- ระบบน้ำประปา
- ระบบรักษาความปลอดภัย
- งานระบบสัญญาณเตือนอัคคีภัย
- ระบบป้องกันอัคคีภัย
- ระบบดับเพลิง
- ระบบสื่อสาร
- ระบบเสียงและการควบคุม
- งานระบบปรับอากาศ

1.ประเภทแยกส่วน (Split Type) เป็นระบบปรับอากาศที่มีขนาดเล็กที่สุด ส่วนใหญ่จะใช้กับห้องขนาดเล็กเพราะสะดวกในการใช้งานและการดูแลรักษา

ส่วนประกอบที่ใช้พลังงาน

แยกออกเป็น 2 ส่วนคือ

- คอนเดนซิงยูนิตหรือคอยล์ร้อน อยู่ภายนอกห้อง ประกอบด้วยชุดท่อความร้อน พัดลม และคอมเพรสเซอร์
- แพนคอยล์ยูนิต หรือคอยล์เย็น จะอยู่ในห้อง ประกอบด้วยชุดท่อความเย็นและพัดลม โดยทั้งสองส่วนจะเชื่อมต่อกันด้วยท่อทองแดง

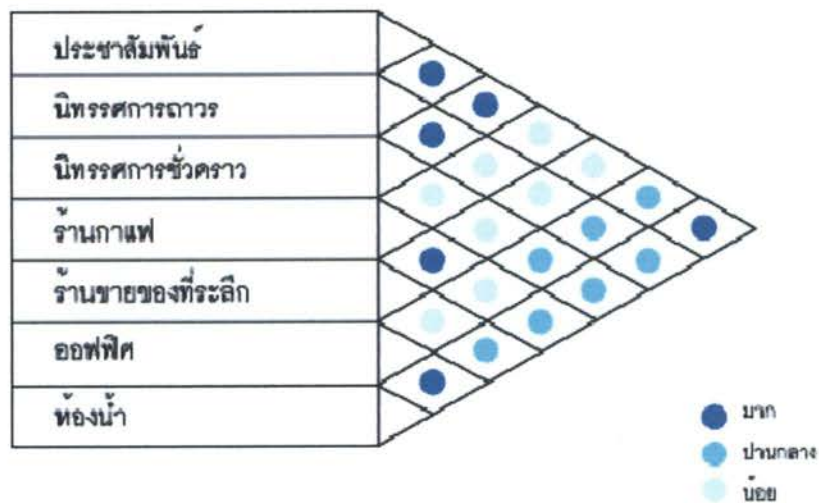
4.3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการออกแบบ

- 4.3.1 สามารถปรับเปลี่ยนโครงการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับชาวเขาที่มีความน่าสนใจ
- 4.3.2 สามารถสร้างความศรัทธาในตัว เป็นที่สนใจให้กับคนในท้องถิ่นและภายนอก

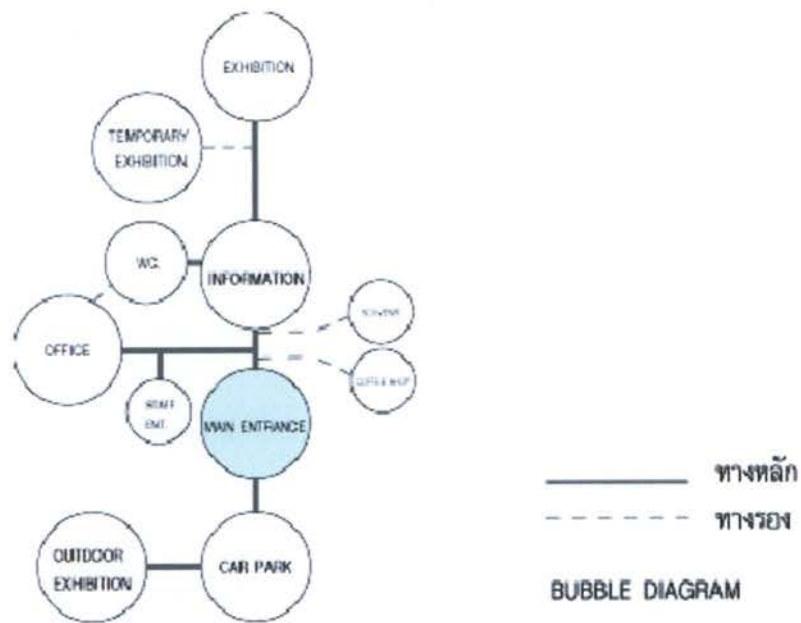
บทที่ 5

การออกแบบทางเลือก

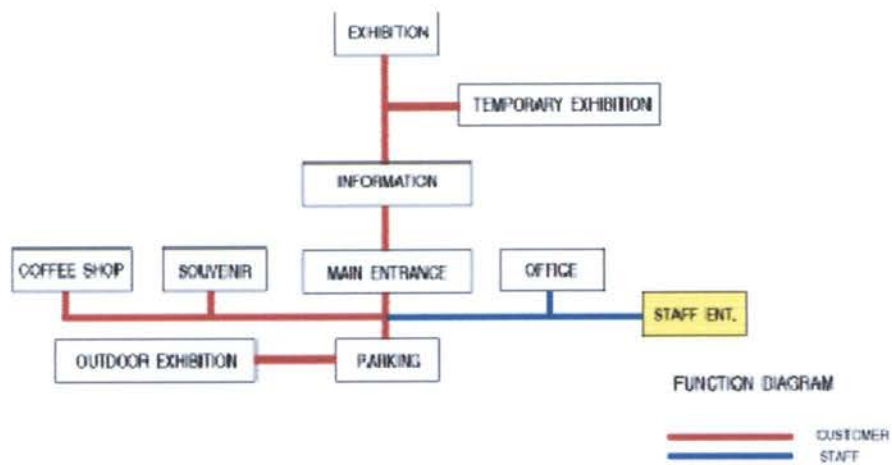
การออกแบบสถาปัตยกรรมภายในโครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เหมาะสมที่สุดกับผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ และที่ตั้งโครงการนั้น จำเป็นต้องทำการทดลองออกแบบ (Experimental Design) โดยการออกแบบทางเลือก (Schematic Design) เพื่อทดลองความเป็นไปได้ (Possibility) ในแบบต่างๆ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) หรือเป้าหมาย (Goal) เพื่อเปรียบเทียบหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาการออกแบบขั้นต่อไป โดยมีเกณฑ์ดังนี้



ภาพที่ 5.1 ตารางแสดงความสัมพันธ์ภายในโครงการ



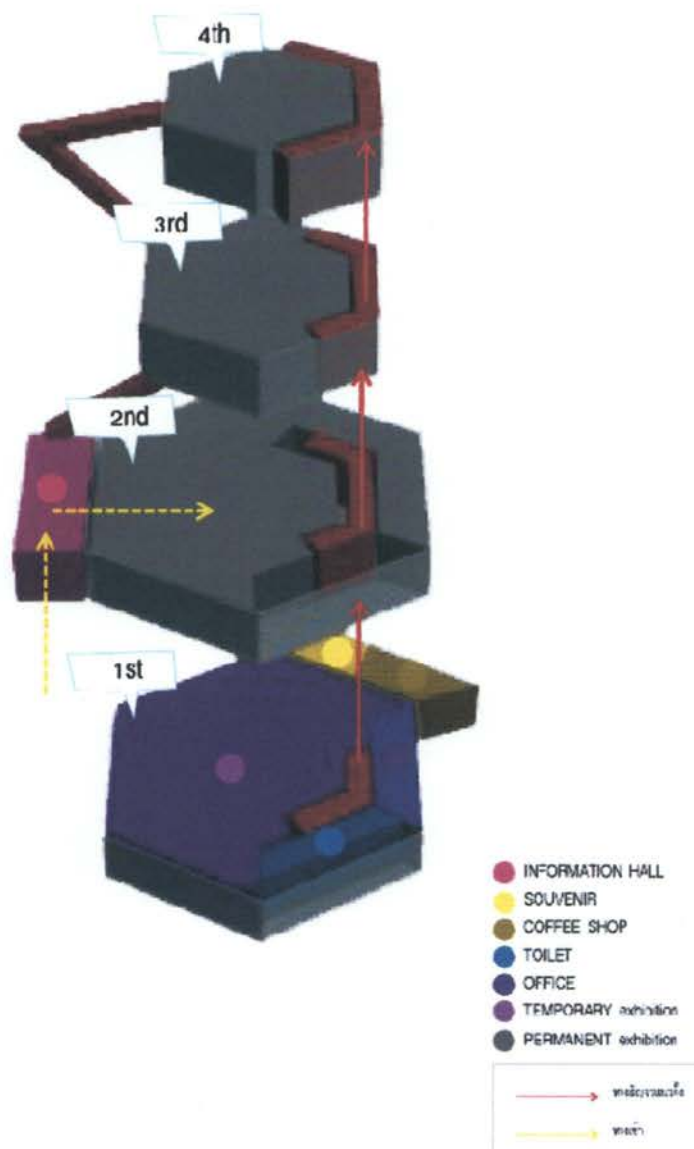
ภาพที่ 5.2 Bubble Diagram



ภาพที่ 5.3 Function Diagram

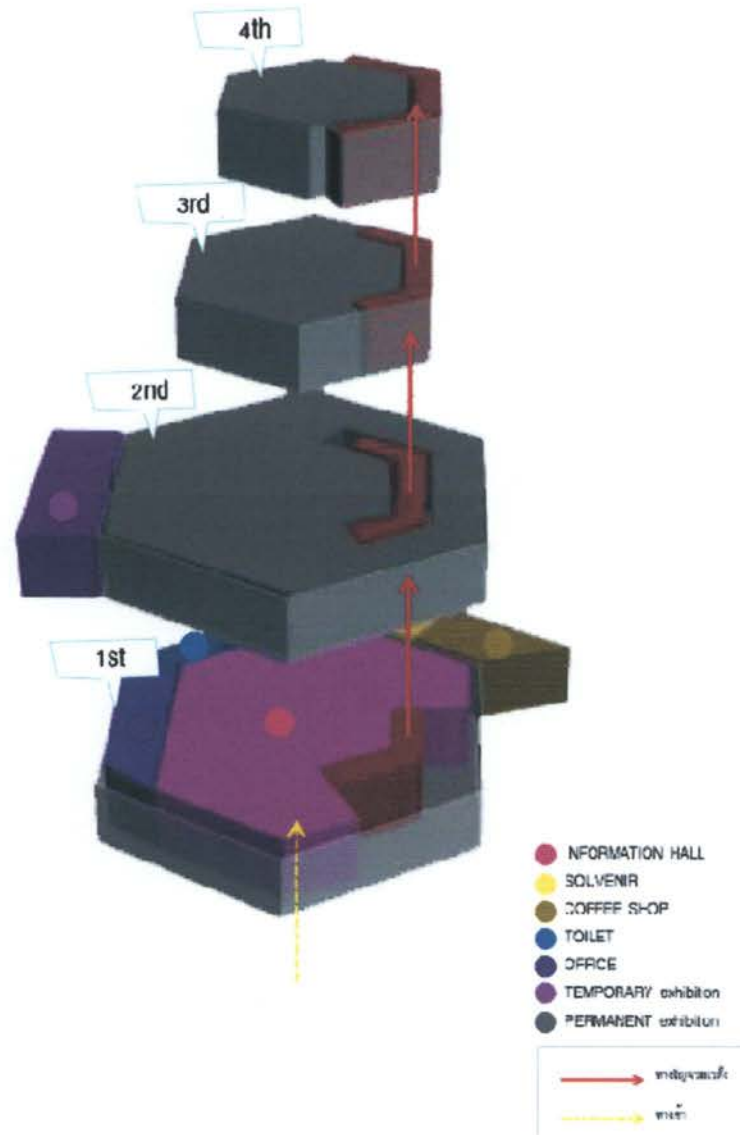
ได้ทดลองออกแบบมาทั้งหมด 3 แบบ ดังนี้คือ

1.1 ทางเลือกที่ 1



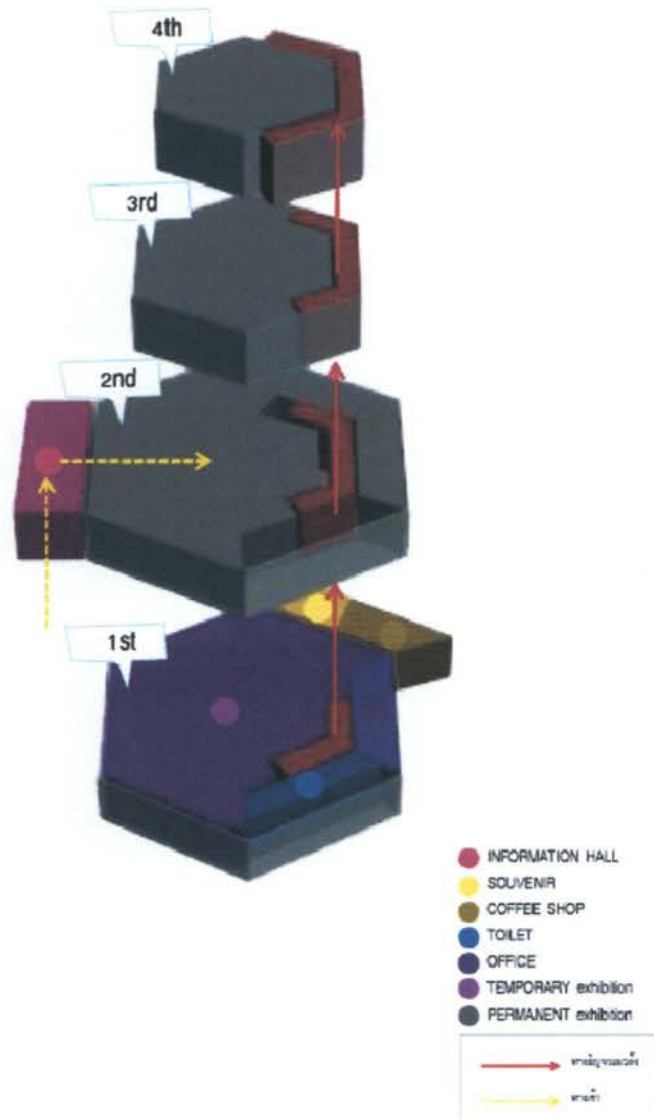
ภาพที่ 5.4 Schematic1

1.2 ทางเลือกที่ 2



ภาพที่ 5.5 Schematic2

1.3 ทางเลือกที่ 3



ภาพที่ 5.6 Schematic3

ตารางที่ 5.1 สรุปผลวิเคราะห์การออกแบบทางเลือก

หัวข้อ	รายละเอียด	จุดเด่น	จุดด้อย
ทางเลือกที่ 1	ทางเข้าโถงต้อนรับแยกออก จากอาคารไปอยู่ด้านข้าง เชื่อมต่อกับทาวเวอร์บันไดที่ ต่อเติมเพื่อเข้าชมจากด้านบน สู่ด้านล่าง	ทำให้ผู้ชมนิทรรศการ เดินไหลลงจากชั้นบน โดยไม่สวนทางกับผู้ เข้าชมที่เข้ามาใหม่	การสร้างทาวเวอร์ ขึ้นมาใหม่อาจจะไม่มี ความจำเป็นนัก การ จำกัดคนได้ยากเพราะ ทางเข้า 2 ทาง
ทางเลือกที่ 2	โถงต้อนรับอยู่ในอาคาร ใช้ทาง สัญจรปกติด้วยบันไดใน อาคาร	ทำให้เกิดการเชื่อมต่อ จากโถงไปยังส่วน ต่างๆของอาคารทำให้ ไม่เกิดการสับสนใน การเข้ามาใช้พื้นที่ใช้ ทางเข้าหลักทางเดียว	ผู้เข้าชมนิทรรศการ ต้องเดินสวนกัน ระหว่างกลุ่มที่ชมเสร็จ กับกลุ่มที่เข้าใหม่
ทางเลือกที่ 3	ทางเข้าโถงต้อนรับแยกออก จากอาคารไปอยู่ด้านข้าง เชื่อมต่อกับโถงจัดแสดงชั้น 2	มีทางเชื่อมเข้าออก ระหว่างส่วนโถง ต้อนรับและส่วน นิทรรศการโดยตรง	เกิดการแยกโซน ออกเป็น 2 โซนไม่ใช่ การกระจายจากโถง ไปสู่ส่วนต่างๆทำให้ สับสน ชั้นล่างไม่ถูกใช้

สรุปทางเลือกที่นำมาใช้

ทางเลือกที่นำมาใช้เพื่อออกแบบคือ ทางเลือกที่ 2 เนื่องจากเป็นการจัดให้มีการควบคุมทางเข้าออก
หลักเพียงทางเดียว เพื่อสามารถควบคุมทางสัญจรได้ง่าย เป็นการใช้โถงเป็นส่วนกลางในการกระจาย
ไปยังส่วนต่างๆของโครงการ

บทที่ 6

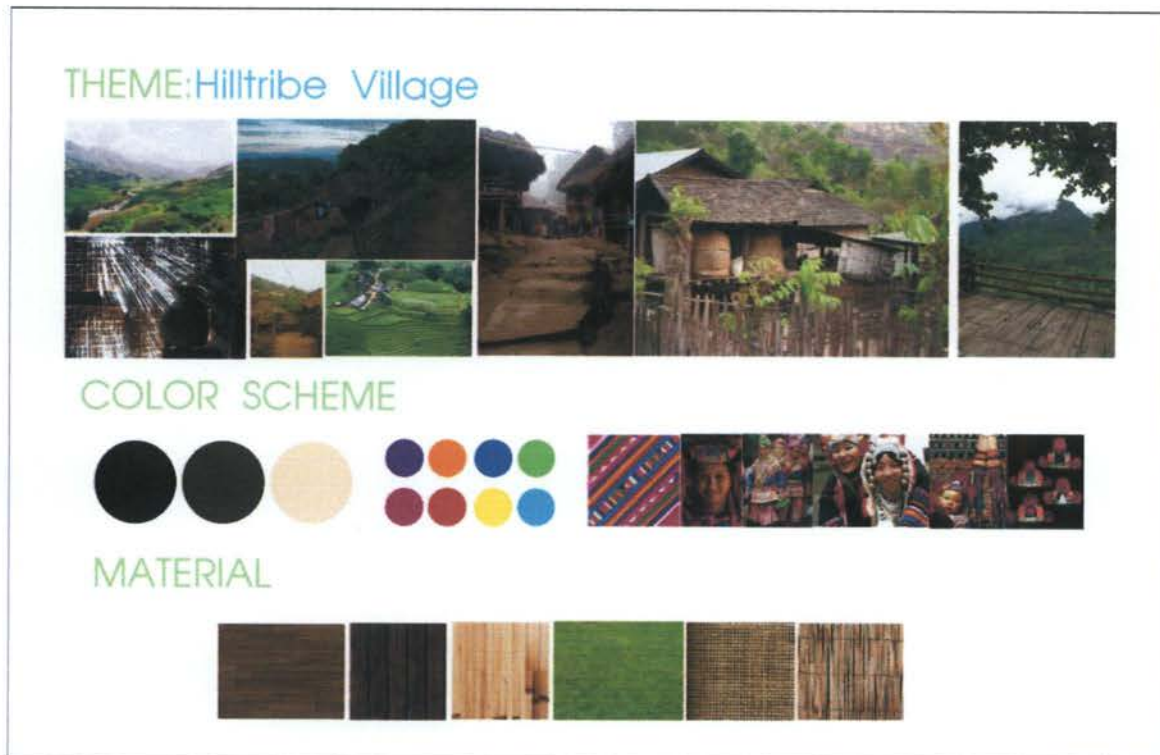
ผลงานการออกแบบ

ในงานสถาปัตยกรรมภายในนอกจากการออกแบบให้ตอบสนองกับผู้ใช้บริการและรับบริการ และเป็นการแก้ปัญหาของที่ตั้งโครงการให้สามารถใช้สอยได้อย่างเต็มประสิทธิภาพแล้ว การสร้างสรรค์ให้มีความแตกต่าง มีรูปแบบที่ชัดเจน จำเป็นต้องมีแนวความคิดในการออกแบบ(Design Concept)อันมาจากการศึกษาหลักการและกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในประเภท พิพิธภัณฑน์ สำหรับโครงการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑน์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่คือ TRIBAL ROUTE: เส้นทางอันแสดงออกถึงวิถีชีวิต

6.1 ที่มาและความสำคัญของแนวความคิดในการออกแบบ



ภาพที่ 6.1 แสดงการสังเคราะห์แนวความคิดในการออกแบบ



ภาพที่ 6.2 แสดงธีมในการออกแบบและวัสดุ

6.2 วัตถุประสงค์ของแนวความคิดในการออกแบบ

6.2.1 เพื่อสร้างสรรค์ที่ว่างภายในพิพิธภัณฑ์ให้เกิดการเรียนรู้และคล้อยตามไปกับเนื้อหา

6.2.2 เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นพิพิธภัณฑ์

6.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแนวความคิดในการออกแบบ

6.3.1 เพื่อกระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจในการเรียนรู้ภายในนิทรรศการ

6.3.2 เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์และสอดคล้องกับผู้ใช้

6.4 แนวความคิดกับการออกแบบ

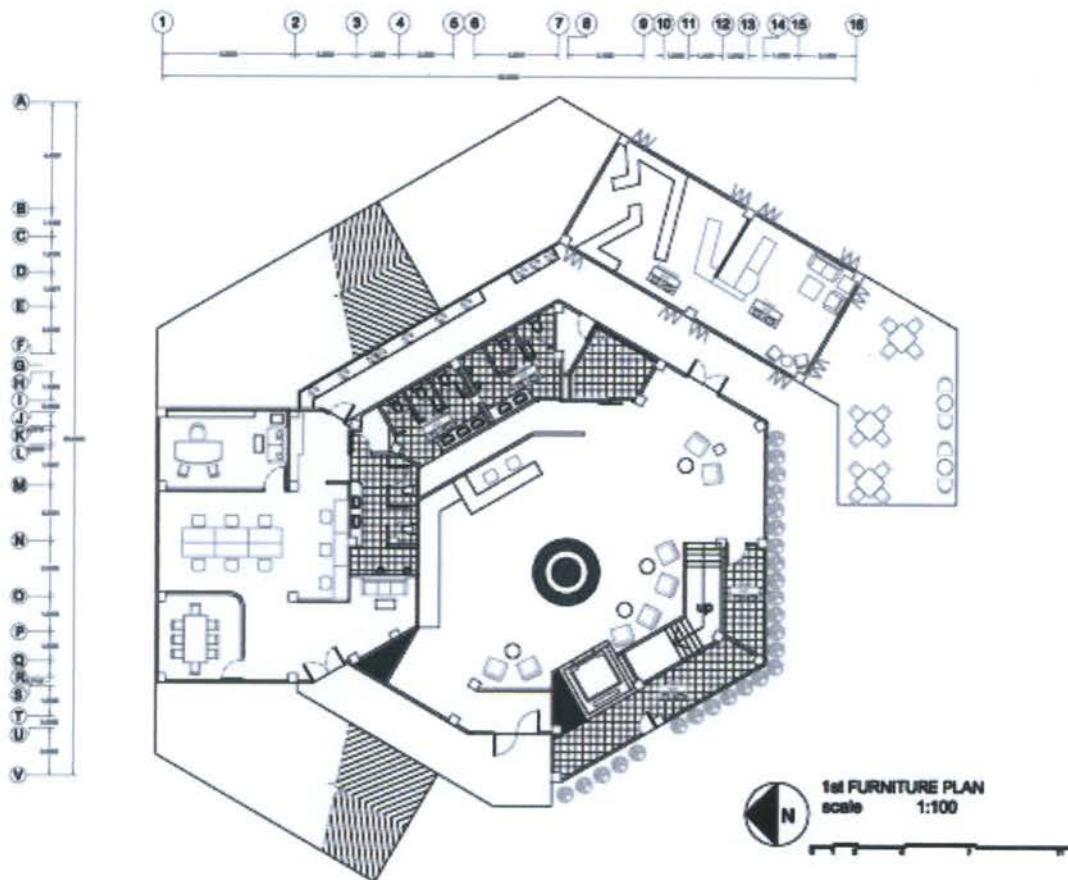
6.4.1 การออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับพฤติกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ให้ออกมาแล้วมีความผ่อนคลายและอิสระที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

6.4.2 การออกแบบที่ว่างให้ตอบสนองกับเรื่องราวที่จัดแสดงโดยใช้วัสดุและเอกลักษณ์ของชาวเขาเป็นส่วนประกอบ

จากเกณฑ์และข้อกำหนดต่างๆที่ได้จากการวิเคราะห์และแนวความคิดในการออกแบบที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเฉพาะของโครงการ ผู้การออกแบบพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น อันประกอบด้วยแบบทางสถาปัตยกรรมดังต่อไปนี้

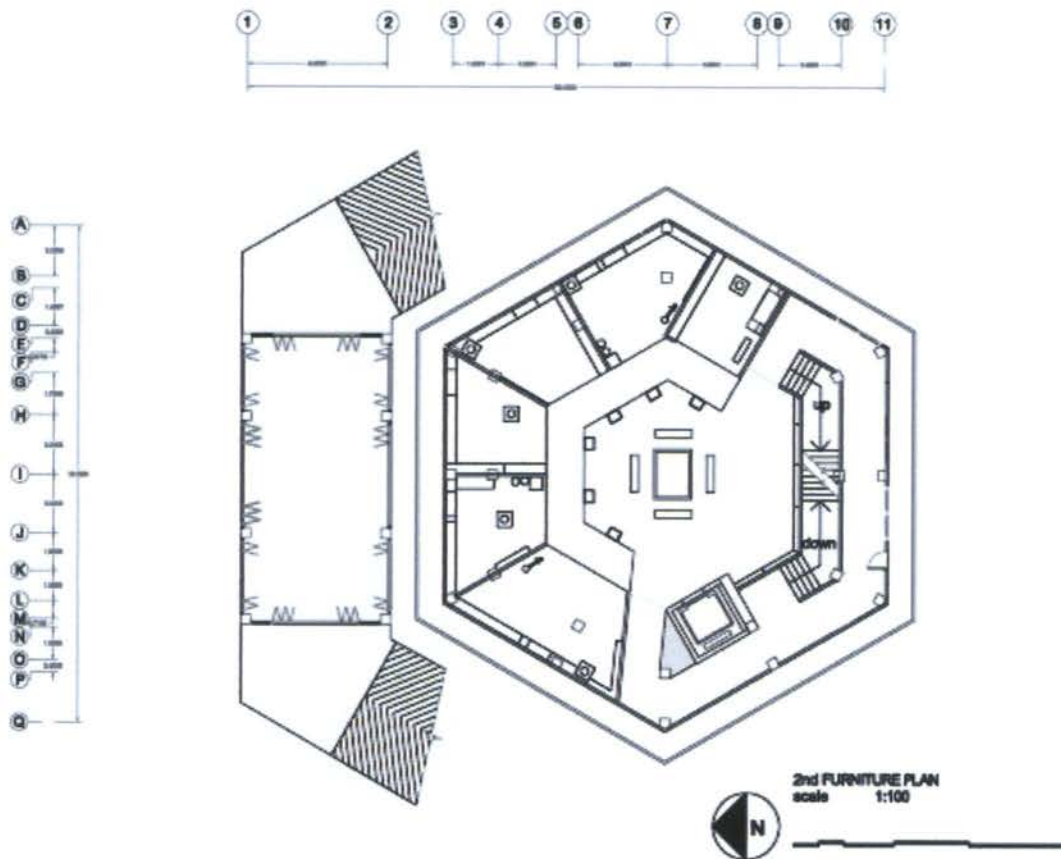
6.5 มังเครื่องเรือน (Furniture Plan)

6.5.1 มังเครื่องเรือนชั้น 1



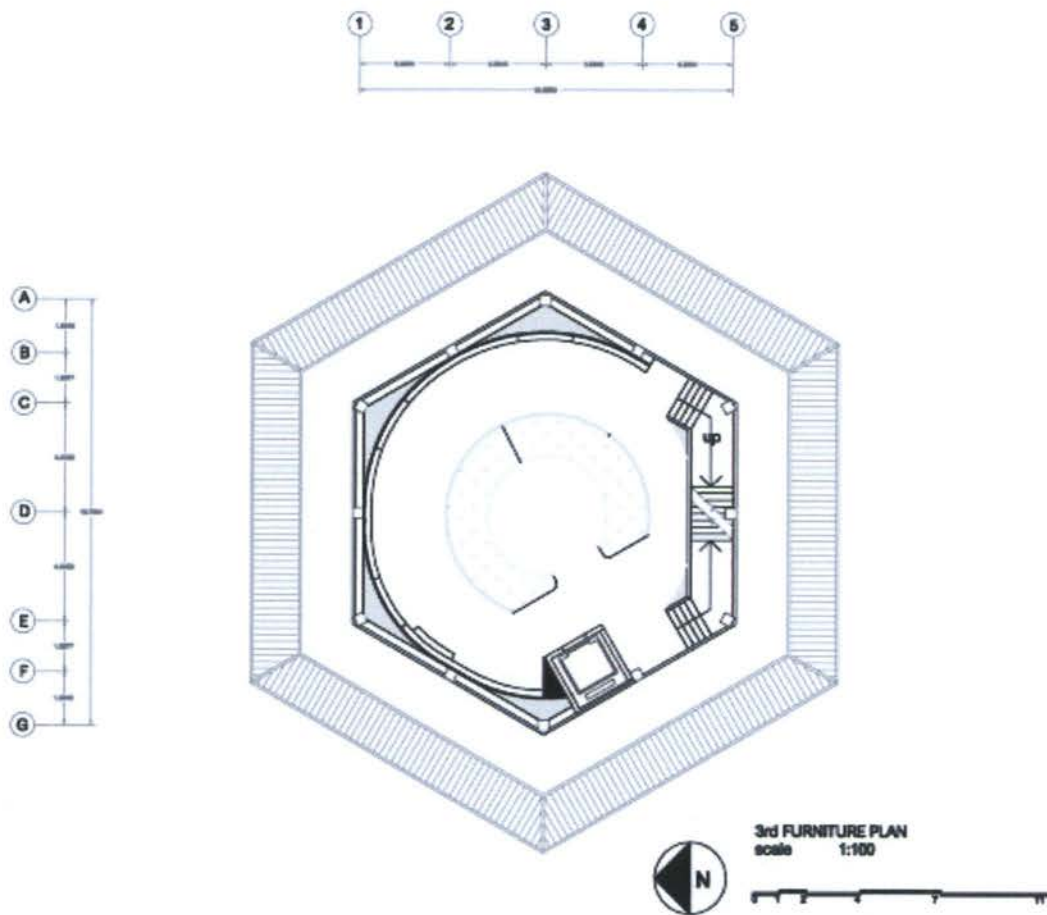
ภาพที่ 6.3 แสดงมังเครื่องเรือนชั้น 1

6.5.2 ผังเครื่องเรือนชั้น 2



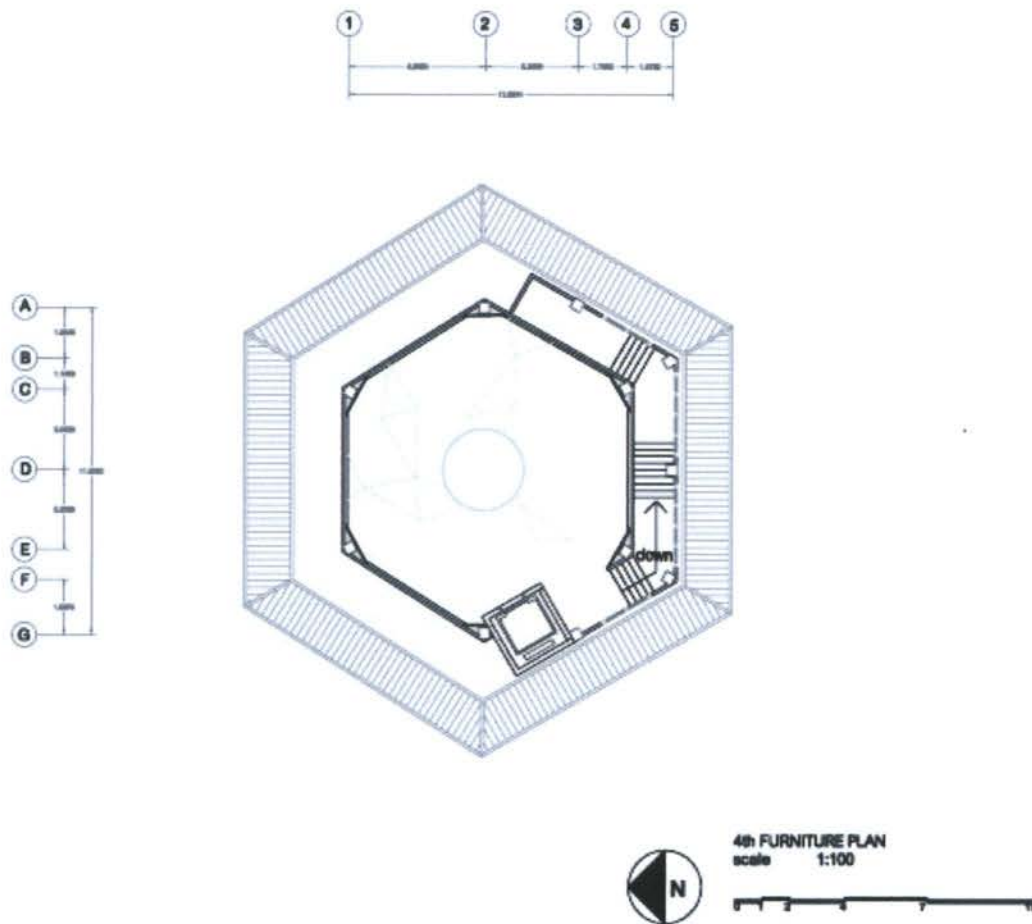
ภาพที่ 6.4 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 2

6.5.3 ผังเครื่องเรือนชั้น 3



ภาพที่ 6.5 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 3

6.5.4 ผังเครื่องเรือนชั้น 4



ภาพที่ 6.6 แสดงผังเครื่องเรือนชั้น 4

6.6 ทักษะภาพ(Perspective)



ภาพที่ 6.7 แสดงทัศนียภาพโถงพักผ่อน



ภาพที่ 6.8 แสดงทัศนียภาพโถงพักผ่อน



ภาพที่ 6.9 แสดงทัศนียภาพโถงพักคอย



ภาพที่ 6.10 แสดงทัศนียภาพสวนจัดแสดงเผ่าม้ง



ภาพที่ 6.11 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่าลีซอ



ภาพที่ 6.12 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่ามูเซอ



ภาพที่ 6.13 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงผ้าอาซา



ภาพที่ 6.14 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงผ้าเย้า



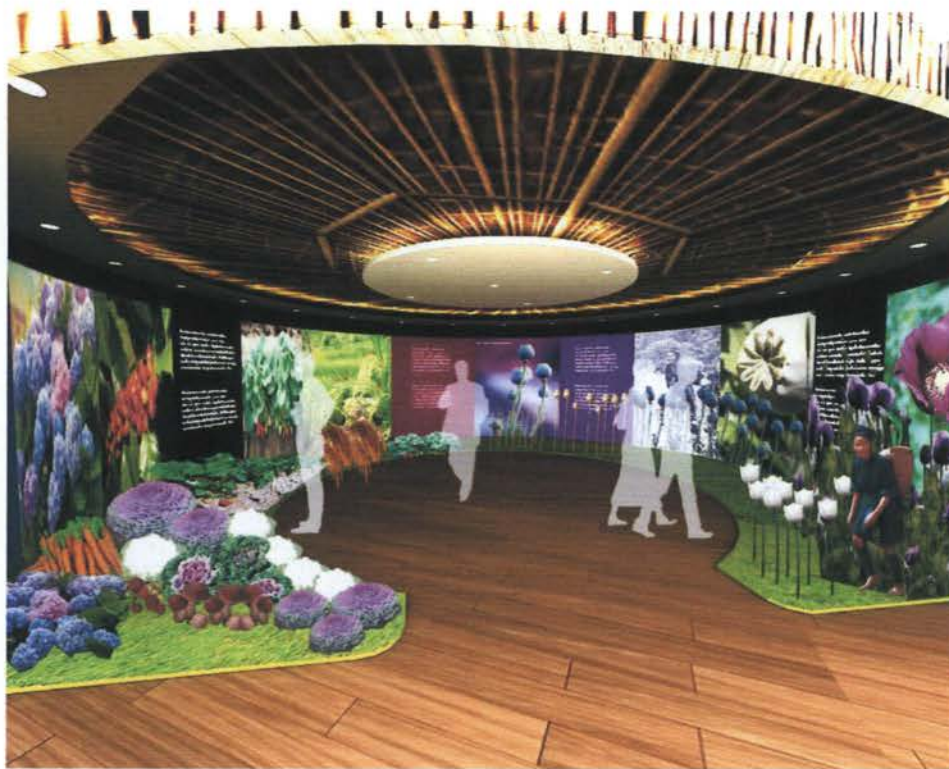
ภาพที่ 6.15 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงเผ่ากะเหรี่ยง



ภาพที่ 6.16 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงการอพยพ



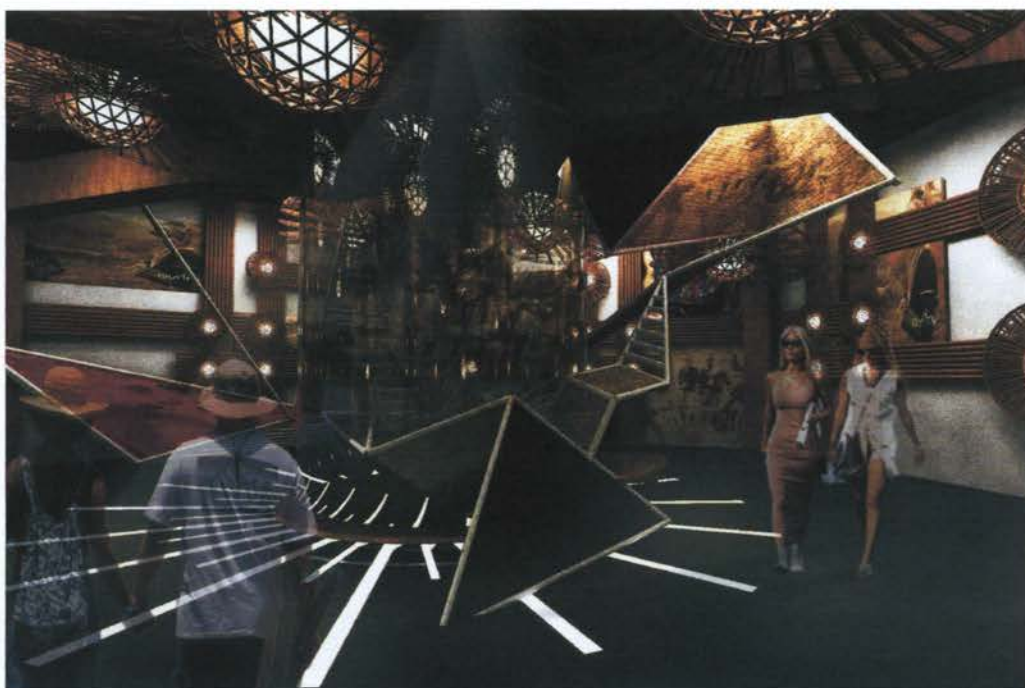
ภาพที่ 6.17 แสดงทัศนียภาพส่วนจัดแสดงการอพยพ



ภาพที่ 6.18 แสดงทัศนียภาพส่วนการพัฒนาบนดอย



ภาพที่ 6.19 แสดงทัศนียภาพส่วนการพัฒนาบนดอย



ภาพที่ 6.20 แสดงทัศนียภาพส่วนห้องภาพพระราชกรณียกิจ



ภาพที่ 6.21 แสดงทัศนียภาพส่วนห้องภาพพระราชกรณียกิจ



ภาพที่ 6.22 แสดงทัศนียภาพส่วนนิทรรศการชั่วคราว

บรรณานุกรม

สุนทรী พรหมเมศ. 2545. "ชาวเขาในประเทศไทย." กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

(อัตสำเนา)

พิพิธภัณฑสถานเฝ้าออนไลน์. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:

<http://www.hilltribe.org>

แผนที่และข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:

<http://cesd-thai.info/?lang=th&m=map-stats>

คุณรู้จักพิพิธภัณฑสถานใดแล้ว. 2553. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:

<http://www.thaimuseums.com/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=9>

เรือนชาวเขา. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:

<http://suebpong.rmutl.ac.th/Vernweb/tribe/hilltribe.htm>

นิรันดร์ วิริยะนันต์ศิริ. 2523. "พิพิธภัณฑสถานชาวเขาภาคเหนือ." วิทยานิพนธ์บัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ
ลาดกระบัง.

ภาคผนวก

การศึกษาเกี่ยวกับชาวเขาในภาคเหนือของไทย

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวเขา

ถ้าหากจะพิจารณาระยะเวลาของการอพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยแล้วก็อาจแบ่งชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทยออกเป็นสองพวกด้วยกันคือ ชนชาติที่เข้ามาอพยพอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก่อนชาติไทยซึ่งได้แก่พวกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และชนชาติซึ่งอพยพจากพม่า จีน และ ลาว เข้ามาอาศัยอยู่

ในภาคเหนือของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ซึ่งได้แก่ชาวเขาในตระกูลทิเบต - พม่า และจีนเดิม

ก่อนที่ชนชั้นไทยน้อย ไทยใหญ่ และลาวจะอพยพลงมาอาศัยอยู่เอเชียอาคเนย์ เจ้าของถิ่นเดิมของภูมิภาคนี้ได้แก่ชนชาติในตระกูลมอญ - เขมร หลังจากนั้นพวกเจ้าของถิ่นเดิมนั้นได้ถูกกลืนชาติไปบ้าง บางพวกได้อพยพไปทางตะวันออกเฉียงใต้ และมีบางพวกได้อพยพหลบหนีเข้าไปอาศัยอยู่ตามป่าเขา ชนพวกหลังนี้เองได้แก่ชาวเขตในตระกูลเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวเขาในภาคเหนือซึ่งสืบเชื้อสายจากตระกูลนี้ได้แก่ พวกละว้า ขอม ถิ่น ผีตองเหลือง และซาฮอ กล่าวอีกนัยหนึ่งชาวเขาในตระกูลเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เข้ามาอาศัย อยู่ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนชนชาติไทย เมื่อประมาณ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว

ชาวเขาพวกที่สองซึ่งอพยพมาจากพม่า จีน และ ลาว เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยภายหลังพวกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่ ชาวเขาในตระกูลทิเบต - พม่า และ จีนเดิมพวกแรกได้รับอิทธิพลของชาวทิเบตเป็นส่วนมาก ส่วนพวกหลังมีคุณสมบัติโดยทั่วไป คล้ายคลึงกับชนชาติจีนอยู่ไม่น้อย ถิ่นที่อยู่เดิมของชาวเขาในตระกูลทิเบต - พม่า ได้แก่ดินแดน ในตอนเหนือของพม่าและไทย สำหรับชาวเขาในตระกูลจีนเดิมนั้นเคยตั้งรกรากทำมาหากินอยู่ในมณฑลกวางเจา ยูนาน ฉวนหน่า และ กวางสีในประเทศจีน ชาวเขาเหล่านี้ได้อพยพลงใต้ ผ่านดงเกี้ยว ลาว และ พม่า เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย เมื่อประมาณ 100 ปี มาแล้ว

กล่าวโดยสรุปแล้วชาวเขาในประเทศไทยแบ่งออกเป็นสองพวก คือพวกที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณนี้มาก่อนชนชาติไทยกับพวกที่เพิ่งอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ 100 ปี ที่ผ่านมานี้เอง

การแบ่งชาวเขาเป็นสองพวก เช่นนี้ เป็นการพิจารณาในแง่ระยะเวลาการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ลักษณะเผ่าพันธุ์ของชาวเขา

กอร์ดอน ยัง (GORDON YOUNG) ซึ่งได้ใช้เวลาหลายปีในการเขาไปศึกษาค้นคว้า

เรื่องราวเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าหากใช้ทิศทางการอพยพเป็นหลักในการแยกประเภทชาวเขาในภาคเหนือแล้ว อาจแบ่งชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทยออกเป็น ๒ สาขา และใน สาขาใหญ่นี้ ประกอบด้วยชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จำนวน ๒๐ เผ่าด้วยกัน ดังต่อไปนี้

ก. ชนชาติที่อพยพจากทางทิศใต้ไปสู่ภูมิภาคทางเหนือ ชนพวกนี้เรียกว่าพวกเอเชียตะวันออกเฉียง

หรือเรียกเป็นคำเฉพาะในวิชาชาติพันธุ์วิทยาว่า "Austro-Asigtic" ตัวอย่างของชนชาตินี้ได้แก่พวกที่มีเชื้อสายเดียวกันกับเผ่าว่า (Wa) ซึ่งตกค้างอยู่ในภาคเหนือขณะนี้สาขาของพวกว่าซึ่งอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ละว้า ขอม ข่า ฮ่อ ถิ่น และผีตองเหลือง

ข. ชนชาติอพยพจากทิศเหนือไปสู่ภูมิภาคทางใต้ ชนชาติเหล่านี้ได้แก่ พวกจีนทิเบต (SINO-TIBETAN) ได้อพยพลงใต้ตามเส้นทางขนานกับการอพยพจากเหนือลงมาใต้ของชนชาติไทยแต่มาในระดับสูงกว่า ในขณะที่ชนชาติไทยอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม ชนพวกนี้ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม ชนพวกนี้ได้อพยพตามเส้นทางอันคดเคี้ยวซึ่งทำให้การเคลื่อนย้ายเป็นไปได้โดยลำช้า และได้เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ประมาณ ๑๐๐ ปีมานี้เอง พวกจีน - ทิเบต แยกสาขาออกไปเป็น ๒ พวก ดังต่อไปนี้

๑) พวกทิเบต - พม่า (TIBETO-BURMAN) ชนพวกนี้สืบเชื้อสายมาจากพวกโลโล-โนสุ (LOLO - NOSU) และมีลักษณะส่อแสดงว่าได้รับอิทธิพลของชนชาติทิเบตอยู่มาก ชาวเขาซึ่งมีเผ่าพันธุ์เดียวกันกับพวกนี้ก็คือ อีโก้ ลีซอ มูเซอ และ กะเหรี่ยง ยังได้แบ่งแยกเผ่าพันธุ์ย่อยลงไปอีก สำหรับพวกมูเซอนั้นประกอบด้วย มูเซอดำ มูเซอแดง มูเซอซี มูเซอเซและ ส่วนพวกกะเหรี่ยงนั้นประกอบด้วย กะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงเว และตองสู

๒) พวกจีนเดิม (MAIN CHINESE) ชนชาติในตระกูลจีนเดิมนี้อาจมีความใกล้ชิดกับชนชาติจีนเป็นอย่างมาก ชาวเขาซึ่งมีเผ่าพันธุ์เดียวกันกับชนพวกนี้ได้แก่ แม้ว เย้า และ จีนฮ่อ พวกแม้วนั้นมี พวกด้วยกัน คือ แม้วดำ แม้วขาว และแม้วกั้วมะบา สำหรับพวกจีนฮ่อมีถิ่นที่อยู่ในมณฑลยูนนานและมณฑลอื่น ๆ ในประเทศจีน ซึ่งเพิ่งมาตั้งหลักแหล่งบนภูเขา ในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงรายเมื่อไม่นานมานี้เอง พวกนี้ไม่ควรถือว่าเป็นชาวเขาใน ความหมายเช่นเดียวกับพวกชาวเขาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พวกฮ่อนี้ อาชีพและการศึกษา ทุกระดับและหลายคนได้เข้ามาอยู่บางจังหวัดในภาคเหนือของไทยมานานแล้ว และได้แต่งงานกับคนพื้นเมืองมีลูกหลานนี้ได้กลายเป็นคนไทยไปหมดแล้ว อย่างไรก็ตาม ฮ่อส่วนใหญ่ได้ละทิ้งถิ่นฐานเดิมของคนในบริเวณมณฑลยูนนาน มาระหว่างสงครามกลางเมืองในประเทศจีน และสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งได้เข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อมกับหน่วยทหารจีนคณะชาติภายหลังที่เกิดจากปะทะระหว่างทหารพวกนี้กับทหารพม่าพวกฮ่อเหล่านี้ก็อ้างสิทธิในการเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง

ในบรรดาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ตามที่กอร์ดอน ยังได้กล่าวไว้ นั้น มีชาวเขาเผ่าใหญ่ ๆ เพียง 6 เผ่า เท่านั้นที่ควรให้ความสนใจ และในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งทางกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ร่วมกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ กำลังดำเนินงานอยู่ในขณะนี้ นั้น ก็เกี่ยวข้องโดยตรงกับชาวเขา ๖ เผ่า ซึ่งได้แก่ แม้ว ลีซอ เย้า มูเซอ อีก้อ และ กะเหรี่ยง

2.2 สภาพทั่วไปของชาวเขา

บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพของชาวเขา หรือลาดเขาอันอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเกษตรกรรม ครั้นพื้นดินในบริเวณนั้นจัดซื้อขาดบิ่ยทำการเพาะปลูกไม่ได้ผลดี ชาวเขาจะอพยพไปทำมาหากินในบริเวณอื่นต่อไป ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้อาศัยการกระจายอยู่ตามเทือกเขาต่าง ๆ ในระดับความสูงที่แตกต่างกันไป

ระหว่าง 2,000 ถึง 5,000 ฟุต จากระดับน้ำทะเล ชาวเขาในตระกูลเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาศัยอยู่ตามเขาซึ่งมีความสูงไม่มากนักเป็นส่วนมาก ในทางตรงกันข้ามพวกชาวเขาในตระกูล ทิเบต - พม่า และจีนเดิมนั้น มักจะอาศัยอยู่ตามภูเขาสูงกว่าถิ่นที่อยู่ของชาวเขาในตระกูลเอเชีย ตะวันออก หมู่บ้านชาวเขาแทบทั้งหมดตั้งอยู่ในดินแดนกันดารห่างไกลเส้นทางคมนาคม ที่ตั้งหมู่บ้านของชนพวกนี้มักได้แก่บริเวณ

ยอดเขา ยอดสันเขา ลาดเขา หรือลาดสันเขา ที่ราบสันเขา ที่ราบสันเขา และที่ราบเชิงเขา โดยมีต้นน้ำลำธารรอยใกล้ ๆ เป็นส่วนมาก พวกกะเหรี่ยงเป็นชาวเขาเผ่าใหญ่ที่สุด ซึ่งอาศัยอยู่ทางบริเวณตะวันตกของภาคเหนือ ชาวเขา เผ่าอื่น ๆ อาศัยกระจายกันอยู่ตามเทือกเขาในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคเหนือ

จากบันทึกของจีนแจ้งว่า บรรพบุรุษของพวกแม้วอาศัยอยู่บนฝั่งแม่น้ำเหลืองเมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อน พวกนี้ถูกขับไล่ลงทางใต้โดยการรกดตันของพวกชาวจีน ปัจจุบันในมณฑลต่าง ๆ ของประเทศจีนคือ เกียงเจา กวางสี ฮุนาน และ ยูนาน มีแม้วอาศัยอยู่ประมาณ 2.5 ล้านคน รายงานจากการสำรวจ พ.ศ. 2508 - 09 สำหรับประเทศไทย ปรากฏว่ามีแม้วอยู่มากที่สุด ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน ตาก ก็มีแม้วอยู่จำนวนไม่น้อย ส่วนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำปาง พิชณุโลก และจังหวัดเลย มีอยู่ไม่มากนัก พวกแม้วนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนภูเขา ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลกว่า 5,000 ฟุตขึ้นไป

ส่วนพวกเย้านั้นตามบันทึกของจีนแจ้งว่าอยู่ในบริเวณทางตะวันออกเฉียงของมณฑลเกียงเจา เมื่อประมาณ 2,500 ปีก่อน จากประวัติของพวกเย้าดูเหมือนว่าพวกนี้จะทำการปรับปรุงวัฒนธรรมของ

ตนเข้ากับจีนได้มากกว่าพวกแมว แม้ว่าโดยปกติแล้วพวกเข่าจะคงรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ของตนอยู่ ในปัจจุบันยังมีพวกเข่าหลายกลุ่มอยู่ในประเทศจีน ในไทยพวกเข่ารวมกันในจังหวัด เชียงราย และมีบางกลุ่มอยู่ในจังหวัดน่าน ลำปาง เชียงใหม่ หมู่บ้านของพวกเข่าตั้งอยู่บนภูเขาที่สูงจากระดับน้ำทะเล

ประมาณ 3,000 – 5,000 ฟุต

สำหรับชาวเขาเผ่าลีซอ มูเซอ และอีก้อ นั้น พบมีอยู่ในตอนใต้ของยูนนาน และในบริเวณเทือกเขาของพม่ามากกว่าจำนวนที่มีอยู่ในประเทศไทย ในประเทศไทยนั้นพวกลีซอมีจำนวนมากที่สุดในจังหวัด เชียงใหม่ รองลงมาคือเชียงราย และมีจำนวนไม่มากนักในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พวกมูเซอมีจำนวนมากที่สุดในจังหวัดเชียงราย และมีจำนวนไม่น้อยในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนไม่มากนัก สำหรับพวกอีก้อ นั้นแทบทั้งหมดอยู่ในจังหวัดเชียงราย และในปัจจุบันก็เป็นชาวเขากลุ่มใหญ่ที่สุดในประเทศไทย พวกกะเหรี่ยงมีอยู่มากในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษาค้นคว้าของ กอร์ดอน ยัง ปรากฏว่าพวกลีซอนิยมตั้งหมู่บ้านบนสันเขาที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 5,000 ฟุต ขึ้นไป พวกอีก้อและมูเซอส่วนใหญ่ตั้งหมู่บ้านบนพื้นที่ที่สูงจากระดับน้ำทะเล 4,000 ฟุตขึ้นไป ส่วนกะเหรี่ยงนั้นไม่นิยมตั้งบ้านเรือนบนภูเขาสูง หมู่บ้านกะเหรี่ยงส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณหุบเขา หรือที่ราบเชิงเขาหรือเนินเขาเตี้ย ๆ ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเล 2,000 ฟุตลงมา

โดยสรุปแล้ว ชาวเขาส่วนใหญ่นิยมตั้งบ้านเรือนบริเวณที่มีความสูงตั้งแต่ 3,000 ฟุต และนิยมตั้งหมู่บ้านใกล้กับต้นน้ำลำธาร สำหรับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าใหญ่ที่สุดอยู่ตามหุบเขาหรือที่ราบเชิงเขาซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเล 2,000 ฟุตลงมา ลักษณะพิเศษประการหนึ่งในการตั้งถิ่นฐานของชาวเขาคือ ชาวเขาแทบทุกเผ่านิยมอพยพโยกย้ายบ้านเรือนอยู่เสมอ ไม่ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่ใดเป็นเวลานาน มีการอพยพจากท้องที่หนึ่งไปยังอีกท้องที่หนึ่งภายในประเทศ และอพยพเขาออกทางพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า

สภาพทางสังคม

ก. สภาพทางสังคมทั่วไป สังคมของชาวเขาเป็นสังคมที่แยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยวจากสังคมคนไทยในพื้นที่ราบทั้งนี้ เพราะชาวเขาส่วนใหญ่ อาศัยอยู่บนภูเขา ขาดเส้นทางคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอก

จะมีข้อยกเว้นอยู่บ้างก็เฉพาะแต่หมู่บ้านชาวเขาบางแห่งที่ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากหมู่บ้านของคนไทย แต่กระนั้นก็ดี การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชาวเขากับคนไทย ในพื้นราบก็ได้เป็นไปอย่างแน่นแฟ้น แต่

อย่างไรก็ดี ทั้งนี้ก็เพราะมีความแตกต่างกันหลายอย่าง ทั้งในด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และ ความเชื่อถือ และในสังคมของชาวเขาเองก็มิได้มีความสัมพันธ์กันอย่างไรก็ดี เพราะชาวเขาแต่ละเผ่าต่าง ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของงานอย่างแน่นแฟ้น การติดต่อกันระหว่าง คนต่างเผ่าอาจจะ มีบ้างในกรณีที่หมู่บ้าน ของคนสองเผ่าตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน

ชาวเขาทุกเผ่ามีความยึดมั่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชนร่วมเผ่า ความยึดมั่นอันนี้แสดง ออกมาอย่างชัดเจนในรูปของเครื่องแต่งกาย ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีทางศาสนา ชาวเขาตามหมู่บ้านไม่ว่าแห่งใด และไม่ว่าจะเป็นชาวเขาเผ่าใด จากการสังเกตลักษณะของบ้าน และ เครื่องแต่งกายก็จะทราบได้ทันทีว่าเป็นเผ่าใด พวกนี้พยายามรักษาลักษณะของเผ่าของตนเองได้โดย ไม่เปลี่ยนแปลง และจะแต่งงานกับคนเผ่าเดียวกันเท่านั้น ชาวเขาโดยทั่วไปไม่มีการแต่งงานข้ามเผ่า ยกเว้นเผ่ามุเซอ ลีซอ และอีก้อ ซึ่งอาจมีการแต่งงานกับคนกับคนเผ่าเดียวกันเท่านั้น ชาวเขาโดยทั่วไป ไม่มีการแต่งงานข้ามเผ่า ยกเว้นเผ่ามุเซอ ลีซอ และอีก้อ ซึ่งอาจมีการแต่งงานข้ามเผ่ากันบ้างเพราะ อยู่ในตระกูลสิบต-พม่า ด้วยกัน แต่ก็ไม่เกิดขึ้นบ่อยครั้งนัก

การประกอบกันเป็นครอบครัวของชาวเขา มีอยู่สองแบบ คือ แบบครอบครัวเดี่ยว

(NUCLEUS

FAMILY) และแบบครอบครัวผสม (EXTENDED FAMILY) ทั้งสองแบบนี้อาจจะเป็นในรูปเดี่ยวเมียเดียว (MONOGAMY) หรือเดี่ยวเมียหลายคน (POLYGAMY) ก็ได้ ครอบครัวเดี่ยวแบบเดี่ยวเมียเดียว นิยมปฏิบัติในหมู่พวก มูเซอ ส่วนมั่ว เย้า และลีซอ มีจำนวนไม่น้อยที่ผู้ชายมีภรรยามากกว่าหนึ่งคน ผู้ชายที่สามารถมีภรรยาได้หลายคนมักจะเป็นผู้มีฐานะดี เพราะ การมีภรรยา

แต่ละคนนั้นจะต้องจ่ายเป็นค่าตัวของผู้หญิงจำนวนมากพอๆ เมื่อเทียบกับฐานะทางเศรษฐกิจของชาวเขา อย่างไม่ดี

การมีภรรยาเพิ่มมากขึ้นนี้ก็นับว่าเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายชายมิใช่น้อย ยิ่งได้ภรรยาที่ขยันขันแข็งมาด้วย แล้วก็ยิ่งจะทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้นั้นดีขึ้นทั้งนี้เพราะชาวเขาหลายเผ่าถือว่าการมีภรรยาเพิ่มขึ้นก็ เท่ากับได้แรงงานเพิ่มขึ้นนั่นเองเพิ่มขึ้นนั่นเอง

ส่วนครอบครัวผสมนั้น เป็นแบบหลายครอบครัวอยู่รวมกันโดยประกอบด้วยครอบครัวของพ่อ แม่ และบุตรที่ยังไม่แต่งงาน กับครอบครัวของบรรดาบุตรชายที่แต่งงานแล้ว บุตรสาวที่แต่งงานแล้วจะ แยกเรือนของพ่อแม่ไปอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายชาย สมาชิกของครอบครัวผสมนี้อยู่ภายใต้ หลังคาเดียวกัน ภายในครัวเรือน หัวหน้าครอบครัวผสมมีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจตกลงใจเรื่องใด ๆ อาจมีการปรึกษาหารือระหว่างบุตรชายที่โต ๆ แล้วบ้าง แต่การตัดสินใจเป็นของหัวหน้าครอบครัว เมื่อหัวหน้าครอบครัวตายลงบุตรชายคนโตจะเป็นผู้รับหน้าที่สืบไป

ในสังคมของชาวเขาเผ่า ความผูกพันรั้วกับครอบครัวและความกตัญญูต่อบิดามารดา เป็นไปอย่างแน่นแฟ้นมาก ครอบครัวมีหน้าที่รับผิดชอบทุกด้าน คือเป็นสถาบันทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิต การศึกษา เพศ พิธีทางศาสนา และการพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวผสม หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ได้รับการเคารพและเป็นใหญ่ในกิจกรรมต่าง ๆ ของครัวเรือน เป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนาของบ้าน และการเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ

ในเรื่องเกี่ยวกับการถือครองที่ดินนั้น เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติกันในหมู่ชาวเขาทุกเผ่าว่า ผู้ใดเป็นคนหักล้างถางผิงผู้หนึ่งก็เป็นเจ้าของ ยิ่งกว่านั้นยังมีประเพณีอยู่ว่า ที่ดินที่เพาะปลูกแล้วและทิ้งร้างไว้ นั้น

ผู้ใดจะเข้าทำการเพาะปลูกในที่ดินผิงนั้นไม่ได้ เว้นแต่เจ้าของเดิมหรือต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าของเดิมก่อน เมื่อที่ดินนั้นกลับทำการเพาะปลูกได้อีก อาจจะเป็นระยะ 10 ปี เพราะนานกว่านั้น ครอบครัวที่เป็นเจ้าของที่ดินก็มีสิทธิกลับไปทำการเพาะปลูกอีก แต่ถ้ามีการย้ายหมู่บ้านไปไกลกว่าเดิม และเจ้าของคนก่อนได้ละทิ้งที่ดินนั้นไปแล้ว เพราะดินเสื่อมคุณภาพสิทธิการถือครองในที่ดินก็หมดไปด้วย

ข. ระบบการปกครองหมู่บ้าน ชาวเขาทุกเผ่าไม่ได้อยู่รวมกันในที่ดินที่ใดที่หนึ่งแต่อาศัยกระจัดกระจาย ทั่วไปตามเขา และแต่ละเผ่าก็มีได้มีผู้ใดเป็นหัวหน้าสูงสุดทำการปกครอง เพราะฉะนั้นหมู่บ้านแต่ละแห่งจึงเป็นสถาบันการปกครองอิสระที่ไม่ขึ้นต่อหมู่บ้านอื่น อาจจะมีช้อยกเว้นอยู่บ้างในกรณี ที่หัวหน้าของบางหมู่บ้านเป็นผู้ที่อาวุโสและมีอิทธิพลสูงได้รับความเคารพ นับถือมิเฉพาะส่วน แต่ชาวเขาในหมู่บ้านนั้นเท่านั้น อาจจะไปครอบคลุมไปถึงหมู่บ้านที่ใกล้เคียง อื่น ๆ ด้วย กรณี เช่นนี้ หัวหน้าหมู่บ้านหรือลูกบ้านอื่น ๆ ก็อาจจะมาขอคำปรึกษาหารือหรือคำแนะนำจากหัวหน้าหมู่บ้านที่ตนเคารพนับถือ

หมู่บ้านเป็นรากฐานการปกครองของชาวเขาที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้านได้แก่ หัวหน้าหมู่บ้าน รองลงมา ได้แก่ ผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งอาจจะมี 1 - 2 คน คณะที่ปรึกษาหรือสภาหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วยบรรดาผู้สูงอายุในหมู่บ้านนั้น ผู้มีความสำคัญอีกคนหนึ่งหมู่บ้าน ก็ได้แก่หมอผี ซึ่งอาจมีหลายคน ในหมู่บ้านบางแห่ง ในหมู่บ้านบางแห่งหมอผีอาจจะมีอิทธิพลสูงกว่าหัวหน้าหมู่บ้านก็ได้ ผู้มีความสำคัญอันดับสุดท้ายในหมู่บ้านก็คือ หัวหน้าครัวเรือน การเป็นหัวหน้านั้นไม่มีการสืบทายาทแต่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติ

บางอย่าง เฉพาะอย่างยิ่งความอาวุโส ในบางครั้งมีการแข่งขันกันเพื่อชิงตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแบ่งพวกขึ้นในหมู่บ้าน ถ้าหากมีการแตกแยกกันอย่างรุนแรงแล้ว ก็อาจจะมีแยกตัวไปตั้งหมู่บ้านใหม่ขึ้นได้

โดยทั่วไปแล้ว ลูกบ้านที่เป็นเพศชายอาวุโสจะทำการเลือกหัวหน้าของตนขึ้นถ้าหัวหน้าหมู่บ้านตาย ลาออก หรืออพยพไปจากหมู่บ้านก็มีการเลือกกันขึ้นใหม่โดยใช้วิธีเดียวกัน การเลือกหัวหน้าหมู่บ้านนั้น มักพิจารณาจากความสามารถ และความสามารถความชำนาญในการติดต่อกับบุคคลทั่วไป วิทยุฒิ ฐานะทางเศรษฐกิจ และการที่มีพี่น้อง มาก ๆ ในหมู่บ้านก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน การเลือกหัวหน้าหมู่บ้าน การเลือกหัวหน้าหมู่บ้านก็เป็นไปตามประชาติปไตย คือถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ การได้รับความสนับสนุนจากหัวหน้าศาสนาก็นับว่ามีความสำคัญมิใช่น้อย ในบางครั้งหัวหน้าศาสนาก็อาจได้รับเลือกเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วหัวหน้าหมู่บ้านคนนั้นก็เป็นผู้มีอิทธิพลสูงมากที่จะได้รับการยกย่องเคารพนับถือเป็นพิเศษจากลูกบ้าน

หัวหน้าหมู่บ้านมีหน้าที่รับผิดชอบในงานสำคัญของหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการปกครองหมู่บ้าน รักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ระวังบรรณภัยพิพาตต่าง ๆ ให้การต้อนรับแขกที่มาเยือนหมู่บ้านเลือกหาทำเลที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่คนกลางติดต่อระหว่างชาวเขากับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ตามหมู่บ้านที่ทางเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นสามารถติดต่อได้สะดวก หัวหน้าหมู่บ้านที่ทางเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นติดต่อได้สะดวก หัวหน้าหมู่บ้านจะได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และในบางครั้งทางเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นก็ได้ส่งผู้แทนไปร่วมเป็นสักขีพยาน ในการเลือกหัวหน้าหมู่บ้านของชาวเขาด้วย

หัวหน้าหมู่บ้านที่ปรึกษาสำหรับให้ข้อแนะนำต่าง ๆ เมื่อ ต้องการคณะที่ปรึกษาของหมู่บ้านมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย เฉพาะอย่างยิ่งในหมู่พวกลีซอ พวกนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินกรณีพิพาตต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และเป็นผู้ดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดงานพิธีกรรมที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องมีการร่วมมือกันทั้งหมู่บ้าน ในการตัดสินใจที่สำคัญ ๆ คณะที่ปรึกษาจะมีส่วนในการปรึกษาหารือ และแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ตามปกติลูกบ้านเพศชายที่อาวุโสจะร่วมอยู่ในคณะที่ปรึกษานี้ และบางคนก็เป็นหมอผีด้วย

สภาพทางเศรษฐกิจ

ก. การเกษตร ชาวเขาทุกเผ่าดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม แต่เป็นเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม คือใช้ที่ดินและแรงงานเป็นใหญ่แต่ใช้ทุนน้อย ชาวเขาทำการเพาะปลูกแบบโค่นไม้และเผาป่าหรือทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งได้ทำความเสียหายให้แก่ป่าไม้อันเป็นต้นไม้ลำธารที่สำคัญ ปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมหาศาล โดยที่การทำไร่เลื่อนลอยเป็นลักษณะสำคัญของการเกษตรของชาวเขา จึงจะขอพูดถึงวิธีการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาไว้สักเล็กน้อย

ดังนั้นที่ทราบกันว่าชาวเขาขาดความรู้ในการรักษาคุณภาพของดิน เมื่อทำการเพาะปลูกไว้สัก
ระยะหนึ่ง ความสมบูรณ์ของดินจะหมดไป วัชพืชจะขึ้นรากซึ่งทำให้ผลผลิตต่อไร่ลดลง เมื่อเป็นเช่นนี้
ชาวเขาก็จำเป็นต้องแสวงหาทำเลที่เพาะปลูกใหม่ เพื่อพบว่าบริเวณป่าแห่งใหม่ไหนเหมาะสม พื้นที่อุดม
สมบูรณ์ ชาวเขาก็จะตัดต้นไม้ทิ้งไว้ให้แห้งชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงจัดไปเผาถ้างในระหว่างเดือน
มีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม การเผาป่านี้กินเวลาหลายวัน เมื่อเข้าฤดูชาวเขาก็จะเริ่มลงมือเพาะปลูก
จะอยู่อย่างห่างไกลหมู่บ้านออกไปทุกที ในบริเวณบางแห่งกลิกรชาวเขาอาจกลับมาทำการเพาะปลูก
ในไร่ซึ่งได้ละทิ้งไปแล้วนั้นได้อีก หลังจากระยะ 10 - 15 ปี เมื่อดินกลับสมบูรณ์ขึ้น โดยความเน่าเปื่อย
ผุพังและการเกิดใหม่ของวัชพืชซึ่งเป็นโดยธรรมชาติ ในกรณีนี้ชาวเขาก็คงอยู่อาศัยในหมู่บ้านเดิม
ต่อไป อย่างไรก็ดี ชาวเขามักจะเคลื่อนย้ายไปหาทำเลที่อยู่ใหม่ เมื่อดินเพาะปลูกในหมู่บ้านเดิมหมด
ความอุดมสมบูรณ์

ดังนั้นการไร่เลื่อนลอยจึงมีอยู่สองลักษณะ ประการแรก ย้ายไปเฉพาะแต่ที่ดินที่เพาะปลูก ส่วน
หมู่บ้านยังคงอยู่ ณ ที่เดิม ประการหลังย้ายไปบริเวณใหม่ทั้งครอบครัวสัตว์เลี้ยงและเครื่องมือ กลิกรรม
การย้ายไปนั้นอาจไม่ไปในครอบครัว หรือไปเป็นกลุ่มในหมู่ญาติพี่น้อง บางครอบครัวก็ไปสมทบกับหมู่บ้าน
อื่น หรือบางทีก็พากันอพยพไปทั้งหมู่บ้านเพื่อหาทำเลที่ทำกินใหม่

พืชหลักของชาวเขาได้แก่ ข้าว ข้าวโพด และฝิ่น นอกนั้นก็ยังมีพืชชนิดอื่น ๆ อีก เช่น พริก มะเขือ
เครื่องเทศ พืชตระกูลถั่ว พักทอง พักเขี้ยว ยาสูบ ฯลฯ การปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชหลักนั้นไม่มีการปลูก
หมุนเวียนกับพืชชนิดอื่น ชาวเขาที่อาศัยอยู่บนเขาสูงจะปลูก ข้าวไร่ ส่วนชาวเขาที่อาศัยตามที่ราบหุบ
เขาเช่น พวกกะเหรี่ยง พวกนี้จะทำนาแบบขั้นบันได และปลูกข้าวนาดำ ข้าวไร่ปลูกได้ดีในบริเวณไหล่
เขาที่สูงกว่าจากระดับน้ำทะเล 800 ม. ไร่ข้าวแปลงหนึ่ง ๆ ไร่ปลูกได้ผลไม่เกินระยะ 2 - 3 ปี

ส่วนข้าวโพดปลูกหมุนเวียนกับฝิ่นในที่แปลงเดียวกัน เริ่มทำการเพาะปลูกในปลายเดือน เมษายน
โดยปลูกรวมไปกับพืชชนิดอื่น ๆ ด้วยการเก็บเกี่ยวทำในเดือนสิงหาคม หลังจากนั้นจึงทำการปลูกฝิ่น
เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน และจะสามารถกรีดยางฝิ่นได้ในระหว่างเดือนธันวาคม ถึง กุมภาพันธ์
หลังจากกลั่นฤดูปลูกฝิ่นแล้วก็เตรียมดินสำหรับการเพาะปลูกในปีต่อไป ในบรรดาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ
นั้น ชาวเขาเผ่ามั่วนับว่าเป็นเผ่าที่ปลูกฝิ่นมากที่สุด ดังนั้นฝิ่นจึงเป็นพืชที่นำรายได้เป็นเงินสดมาให้แก่
ชาวเผ่ามั่ว

กิจกรรมทางเศรษฐกิจอีกอย่างหนึ่งของชาวเขาก็ได้แก่การเลี้ยงสัตว์ที่พบเห็นทั่วไปในหมู่บ้าน
ชาวเขา ได้แก่ ไก่ สุกร วัว ม้า ล่อ ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงบางแห่งแถวจังหวัด แม่ฮ่องสอนมีการเลี้ยงช้าง
เพื่อนำไปรับจ้างชักลากจูง ให้กับบริษัทป่าไม้แถวนั้น ชาวเขาส่วนใหญ่เลี้ยงไก่และสุกร เพื่อนำไปใช้ใน

พิธีเช่นสังเวณี แต่ก็มีชาวเขาบางหมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านคนไทยในพื้นที่เลี้ยงสุกรไว้ขายให้กับพ่อค้า โดยทั่วไปแล้วการเลี้ยงสัตว์ของชาวเขามิได้เป็นมาของรายได้ที่สำคัญแต่อย่างใด

ข. อุตสาหกรรมภายในครอบครัว โดยที่ชุมชนของชาวเขาเป็นชุมชนที่แยกตัวโดดเดี่ยวขาดการติดต่อกับโลกภายนอก เพราะฉะนั้น ชาวเขาจึงจำต้องพึ่งตัวเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งอย่างในการดำรงชีวิต ผู้หญิงชาวเขาทุกเผ่ามีความชำนาญในการปั่นด้าย ทอผ้าและย้อมผ้าด้วยเปลือกไม้ ผ้าที่ทอขึ้นนี้ได้นำมาใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มยามใส่ของ ผ้าพันหัว นอกจากนี้จะทอผ้าเป็นแล้วผู้หญิงชาวเขา ก็ยังรู้จักการเย็บปักถวดยต่าง ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะผู้หญิงเข้ามีความสามารถ ในการปักถวดยเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมภายในครอบครัวดังกล่าวนี้ มิได้ทำเป็นสินค้าแต่อย่างใด คงผลิตเพื่อไว้ใช้เองเท่านั้น อาจมีข้อยกเว้นอยู่บ้างสำหรับชาวเขามิรายได้พิเศษ ก็อาจนำเครื่อง เสื้อผ้า ย้อม ที่ผลิตขึ้นไว้ใช้ในครอบครัวไปขายให้กับผู้ที่ขึ้นไปเยือน นอกจากนี้แล้วยังปรากฏว่าชาวเขาบางหมู่บ้านได้เข้ามาหาซื้อด้วยจากตลาดในตัวอำเภอเพื่อนำไปใช้ในการทอผ้า ไม่อาศัยด้ายที่ปั่นเองแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะการเดินทางเข้ามาหาซื้อทำได้ง่ายประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็เป็นเพราะด้ายที่ปั่นเองมีจำนวนไม่พอ และต้องใช้เวลาอย่างมากในการปั่นด้าย ช่างเงิน และช่างตีเหล็กนับได้ว่าเป็นช่างฝีมือที่สำคัญที่สุดในสังคมของชาวเขา เครื่องประดับที่ทำด้วยเงินและเครื่องมืออภิลกรรมสามารถผลิตขึ้นได้เองในหมู่บ้านชาวเขาบางเผ่า เช่น แม้ว และ มูเซอ จะมีช่างตีเหล็กประจำแทบทุกบ้าน ส่วนวัตถุดิบที่ใช้ต้องหาซื้อมาจากแหล่งอื่น โดยอาจจะต้องซื้อจากพ่อค้าพื้นเมือง ที่นำขึ้นไปขายหรือไม่ก็เดินทางลงมาหาซื้อจากตลาดในตัวเมือง

ชาวเขาทุกเผ่ารู้จักวิธีต้มกลั่นสุราเป็นอย่างดี เพราะสุราเข้าไปมีบทบาทสำคัญในสังคมของชาวเขามาก โดยเฉพาะในงานพิธีต่าง ๆ จะขาดสุราเสียไม่ได้ นอกจากนี้แล้วในการเช่นสรวงดวงวิญญาณผู้ล่วงลับไปแล้วก็ต้องอาศัยสุราเป็นหลัก ผู้หญิงชาวเขาบางเผ่า เช่นกะเหรี่ยง จะต้องแสดงฝีมือในการต้มกลั่นสุราให้บิดามารดาของฝ่ายเจ้าบ่าวดื่มเสียก่อนในพิธีแต่งงาน จึงกล่าวได้ว่าสุราเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในสังคมของชาวเขา

ค. การค้าขายแลกเปลี่ยน แต่เดิมนั้นการค้าขายของชาวเขาใช้ระบบแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้ากับสินค้า โดยชาวเขาทำการแลกเปลี่ยนสินค้ากับพวกพ่อค้าฮ่อ และพ่อค้าพื้นเมืองซึ่งนาน ๆ จะขึ้นไปติดต่อกับค้าขายกับชาวเขา ปัจจุบันนี้ชาวหันมาใช้ระบบเงินแทนการแลกเปลี่ยน ในนิคมชาวเขาบางแห่ง เช่นที่ นิคมเขาอำเภอแม่จัน จ. เชียงราย ปรากฏว่าชาวเขาเผ่าเข้าก้าวไปไกลถึงกลับตั้งร้านค้าย่อยขึ้นในหมู่บ้าน และในหมู่บ้านชาวเขาหลายแห่งที่อยู่ไม่ห่างไกลมากนัก จะมีพ่อค้าฮ่อซึ่งแต่งงาน

กับผู้หญิงชาวเขาเข้าไปตั้งร้านค้าย่อยขึ้นในหมู่บ้าน และในหมู่บ้านชาวเขาหลายแห่งที่อยู่ไม่ห่างไกลมากนัก จะมีพ่อค้าฮ่อก็เข้าไปมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อยในการนำสินค้าจำเป็นต่าง ๆ เข้าไปเสนอขายให้กับชาวเขา ขณะเดียวกันก็ติดต่อซื้อฝิ่นจากชาวเขาเพื่อนำไปจำหน่ายอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้พ่อค้าฮ่อ และพ่อค้าพื้นเมืองหลายคนได้เสนอสินค้าให้ชาวเขาในรูปแบบเครดิต ซึ่งเป็นผลให้ชาวเขาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังเช่น ชาวนาไทยประสบอยู่ในขณะนี้

นอกจากจะอาศัยสินค้าต่าง ๆ ที่มีพ่อค้านำไปจำหน่ายบนภูเขาแล้วชาวเขาบางคนก็ลงมาซื้อสินค้าถึงตลาดในตัวอำเภอก็มี ผู้ที่เคยเดินทางไปเที่ยวอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

คงจะได้พบเห็นชาวเขาที่ลงมาหาซื้อของบ่อย ๆ บางครั้งพวกนี้ก็นำของป่ามาขายให้พวกพ่อค้าด้วย ชาวเขาที่อาศัยอยู่ในบริเวณนิคมชาวเขาบางแห่ง เช่น ดอยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ทางกรมได้ส่งเสริมให้ปลูกพืชบางชนิด เช่น กาแฟ เป็นต้น แล้วนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายให้โดยไม่คิดค่าบริการใด ๆ ทั้งสิ้น นั้นเป็นการตัดพ่อค้าคนกลางไปได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันระบบการแลกเปลี่ยนทางการค้าระยะห่างสังคมชาวเขากับโลกภายนอก ได้กลายเป็นความต้องการทางเศรษฐกิจ ซึ่งชาวเขาไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แล้ว ตามข้อเท็จจริงพวกชาวเขาต้องพึ่งพาการค้าขายแบบนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าประเภทบริโภค เช่น เสื้อผ้า รองเท้า เกลือไม้ขีดไฟ เทียนไข ไฟฉาย ถ่านไฟฉาย และบางครั้งเป็นเครื่องมือและเครื่องประดับหรือวัตถุที่พวกเขาซื้อไปทำเครื่องมือเอง

ลัทธิความเชื่อถือผี

ส่วนใหญ่ชาวเขาทุกเผ่านับถือผี หรืออาจกล่าวได้ว่าศาสนาของชาวเขาเป็นศาสนาแบบลัทธิบูชาผี (ANIMISM) ซึ่ง ผนตก พ้าร้อง น้ำป่า ก็เกิดจากการกระทำของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติทั้งสิ้น วิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ นี้ชาวเขาทั่ว ๆ ไปเรียกรวม ๆ กันว่า " ผี " ที่พวกเขาเคารพยำเกรงและหวาดกลัวและจำเป็นต้องทำพิธี เช่น ไหว้รวงรวงกันอยู่เสมอ

อย่างไรก็ดีเกี่ยวกับประเภทของผีและรายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม เพื่อเช่นไหว้ผีชาวเขาแต่ละเผ่าก็ไม่เหมือนกัน แต่อาจกล่าวรวม ๆ ผีที่ชาวเขาเชื่อถือมีอยู่ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ผีดี ซึ่งชาวเขามักจะเรียกรวม ๆ กันว่า ผีใหญ่ ซึ่งอาจได้แก่บรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีประจำภูเขายักษ์ ใหญ่ ๆ ผีประจำหมู่บ้าน ผีครู และผีใหญ่อื่น ๆ ซึ่งอาจเทียบได้กับเทพเจ้าหรือพระเจ้าในลัทธิศาสนาอื่น ผีเหล่านี้ชาวเขาเชื่อกันว่าเป็นผู้ใหญ่ หรือให้ความคุ้มครองกันพวกเขา แต่ก็อาจให้โทษได้ถ้าพวกเขาปฏิบัติไม่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวข้อง

2. ผีร้าย ได้แก่ ผีมุงร้ายและคอยทำอันตรายแก่มนุษย์อยู่ทุกโอกาส ซึ่งได้แก่ ผีป่า ผีลำห้วย ผีตามทางเดิน รวมทั้งผีของมนุษย์ที่ตายปกติ เป็นต้น ผีเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวเขาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือบาดเจ็บล้มตายได้ง่าย ซึ่งจำเป็นต้องทำพิธีขับไล่ หรือเซ่นไหว้เพื่อให้พวกเขาปลอดภัย หรือหายเจ็บป่วย

ผู้ประกอบพิธีกรรมหรือทำพิธีเซ่นไหว้ในสังคมชาวนิยมเรียกกันว่า "หมดผี" ซึ่งมีอยู่หลายประเภทและบางประเภทอาจเรียกได้ว่าเป็นผู้นำทางศาสนา (หรือเป็นพระ) ในศาสนาของชาวเขาเผ่า นั้น ๆ แต่บางประเภทอาจมีหน้าที่เฉพาะการทำนายโชค และการรักษาโรคภัยด้วยการทำพิธีเซ่นไหว้ผี เพื่อพิธีเรียกขวัญให้ผู้ป่วยเท่านั้น แต่ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมเพื่อเซ่นไหว้ผู้ใหญ่ให้แก่คนทั้งหมู่บ้าน หมอผีประเภทหลังนี้ไม่อาจนับได้ว่าเป็นผู้นำทางศาสนา แต่อาจเทียบได้กับตำแหน่ง "แพทย์" ในสังคมของชาวเขา หมอผีประเภทแรกได้แก่ผู้อยู่ในตำแหน่ง โบโบหรือปู่จ้องของเผ่ามูเซอ ตำแหน่ง หมดเมืองของเผ่าลีซอ และตำแหน่งหมดผีใหญ่ของเผ่าเข้าเป็นต้น และโดยมากผู้ดำรงตำแหน่งของหมอผีประเภทนี้เป็นผู้ชาย

เกี่ยวกับลัทธิของชาวเขานี้ ถึงแม้ชาวเขาจะยังยึดถือปฏิบัติตามแบบดั้งเดิมของพวกเขายู่เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ได้มีความเปลี่ยนแปลงที่นับวันและมีมากยิ่งขึ้น จากการที่สังคมชาวเขาได้ติดต่อกับโลกภายนอก และลัทธิศาสนาของชนบทที่เจริญกว่า อาทิ เช่น ปัจจุบันมีความพยายามเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธ เข้าไปสู่ในหมู่บ้านชาวเขา ดังเช่น การดำเนินงานของคณะหมดสอนศาสนาของ ปรึกษาต่าง ๆ และโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งมีผลทำให้ชาวเขาค่อย ๆ เปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนา และพุทธศาสนา เพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น

2.3 ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคเหนือของไทย

2.3.1 ชาวเขาเผ่าม้ง

ประวัติการอพยพเคลื่อนย้าย

หลักฐานเก่าแก่ที่สุดตามประวัติศาสตร์จีนที่มีเอ่ยถึงชาวเขาเผ่าม้งคือเมื่อประมาณศตวรรษที่ 27 ก่อนคริสตกาล หรือประมาณ 4,000 กว่าปีมาแล้ว แม้กระนั้นก็ยังไม่มีหลักฐานใดที่กล่าวถึงแหล่งกำหนดดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าม้งแตกต่างกันไปหลายประการ แต่จากหลักฐานที่ปรากฏ พวกเขาได้อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเหลืองแล้วต่อมาได้มีการปะทะกับชาวจีน มีศึกสงครามกันอยู่เรื่อยมาและค่อย ๆ เคลื่อนตัวเข้าสู่ประเทศเวียดนาม ลาว และไทยในที่สุด

ประมาณกันว่าชาวเขาเผ่าม้งอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ.2393 โดยแยกเคลื่อนย้ายกันเข้ามาเป็น 3 เส้นทาง คือบริเวณชายแดนติดต่อกับประเทศลาว ที่จังหวัดเชียงราย น่าน และ เลย

ประชากรและการกระจายตัว

นับจนถึงปัจจุบัน ประชากรชาวเขาเผ่าม้งที่กระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย ยังไม่อาจยืนยันอย่างแน่ชัดถึงตัวเลขที่แน่นอนถูกต้องแต่มีแหล่งอ้างอิง หลายแห่งที่พอจะนำมาพิจารณาได้ แหล่งที่ 1 คือการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของชาวในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2508 – 2509 ซึ่งดำเนินการโดยวิธีแจงนับประชากรจากพื้นที่ที่สุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งเปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้านทั้งที่ได้ถ่ายจากถ่ายทางอากาศ และอีกแหล่งหนึ่งจากแห่งอ้างอิงหนึ่งคือทำเนียบหมู่บ้าน

ชาวเขาในประเทศไทย ประจำปี 2521 โครงการรวมข้อมูลชาวเขาของศูนย์วิจัยชาวเขา ซึ่งประกอบกับการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ครอบคลุมทุกหมู่บ้านของชาวเขาที่หน่วยงานราชการหนึ่งใดสามารถเข้าได้ ดังนั้นแต่ละแหล่งอ้างอิงจึงมีข้อจำกัดของตนเองอยู่บ้าง จึงขอเสนอการกระจายตัวของประชากรชาวเขาเผ่าม้งในจังหวัดต่าง ๆ จากทั้งสองแหล่ง

ในการจัดทำเนียบหมู่บ้านชาวเขาในประเทศไทย มีข้อจำกัดที่สำคัญคือหมู่บ้านหลายแห่ง หน่วยงานราชการ ไม่อาจเข้าถึงได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่อันตรายได้แก่บางพื้นที่ในเขตจังหวัดน่าน เชียงราย ตาก เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย นอกจากจังหวัดต่าง ๆ ที่นำมาเสนอในตารางนี้แล้ว ยังได้รับคำบอกเล่าจากชาวเขาเผ่าม้งเองว่าในท้องที่จังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดกาญจนบุรี ยังมีพวกเขาอาศัยอยู่บ้างจำนวนเล็กน้อย

การจัดแบ่งกลุ่ม

“แม้ว” เป็นชื่อที่พวกชาวจีนเรียกคนอื่น ๆ ก็เรียกตามจนติดปากมาถึงบัดนี้ แต่พวกเขา ไม่ชอบเรียกตัวเองว่า “แม้ว” “มิ่ง” หรือ “ม้ง” เป็นชื่อเดิมประจำเผ่านี้จริง ๆ

ชาวเขาเผ่าแม้วถูกจัดเข้าอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (SIN-TIBETAN) ในสาขาแม้ว – เย้า โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าแม้วในประเทศไทยได้ถูกนำไปอ้างอิงกันมากกว่าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย (SUB GROUP) คือ แม้วดำหรือแม้วน้ำเงิน (BLUE MEO) แม้วขาว (WHITE MEO) และแม้วกัวมะบา (SUB BAMEO) แต่จากคำยืนยันของชาวลาวลี้ภัย เมื่อประมาณ ปี 2518 ประเทศไทยจะมีเพียง 2 กลุ่มย่อย เท่านั้น คือแม้วดำ กับแม้วขาว ส่วนแม้วมะบาคงอยู่กันเพียงในประเทศลาวเท่านั้น

สำหรับแม้วดำหรือแม้วน้ำเงินนั้นแบ่งออกเป็นสาขาย่อย 3 สาขา คือ แม้วดอก แม้วลาย และแม้วดำ การแบ่งแม้วออกเป็น 3 เผ่า ดังกล่าวนี้นักโดยอาศัยความแตกต่าง ทางภาษา ความแตกต่างของเครื่องแต่งกาย ตลอดจนชื่อที่พวกเขาเรียกตัวเอง

แม้วดำ	เรียกตัวเองว่า	“ฮมุง จู้”
แม้วขาว	“	“ฮมุง ด้าว”
แม้วกัวมะบา	“	“ฮมุงกัวมะบา”

การจัดระเบียบทางสังคม

สำหรับชาวเขาเผ่าแม้วองค์การขั้นพื้นฐานที่สำคัญคือครอบครัว และแซ่สกุล มีระบบการนับถือ

ผู้อาวุโสกันอย่างเคร่งครัด โครงสร้างของครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย (EXTENDED FAMILY) มีรูปของครอบครัวเดี่ยว (NUCLEAR FAMILY) ที่แตกต่างออกมาจากครอบครัวขยาย และภายหลังได้เปลี่ยนรูปกลับเป็นครอบครัวขยายอีกในที่สุด ขนาดของครัวเรือนหนึ่ง ๆ โดยเฉลี่ยถ้านับตามการสำรวจ ในปี 2508 – 2509 ก็จะตกประมาณ 6.9 คน ถ้านับตามข้อมูลปี 2521 จะตกประมาณ 7.9 คนต่อครัวเรือน ในครอบครัวขยายเป็นใหญ่กว่าหญิง หัวหน้าครอบครัวชายเป็นใหญ่ภายในบ้าน ผู้อาวุโสฝ่ายชายเป็นบุคคลสำคัญภายในแซ่ อันเป็นลักษณะการปกครองแบบ PARTEIARCHY การแต่งงานนิยมแต่งงานกันภายในเผ่า (ENDO GAMY) แต่ห้ามมิให้มีการแต่งงานภายในแซ่สกุลเดียวกันหญิงและชาย มีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงานก็ได้ แต่เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่บ้านฝ่ายชาย

(PATRILOCAL) เป็นการออกจากแซ่สกุลเดิมของตนเอง และแม้จะมีการให้ความนับถือญาติทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง แต่การสืบ

เชื้อสายเขาจะนับทางฝ่ายชายฝ่ายเดียว เป็นแบบ PATRILINEAL โดยทั่วไปมักนิยมแต่งงานกันในแบบผัวเดียวเมียเดียว (MONOGAMY) แต่ก็มีรูปแบบ POLTYGAMY ปรากฏด้วยอันอาจเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจของชายนั้นด้วย

กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเกษตร

เป็นสังคมเกษตรกรรมในแบบการทำไร่เลื่อนลอย โดยการโค่นถางป่าและเผาเพื่อปลูกพืชจนเมื่อดินหมดความอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพย้ายถิ่นเสียครั้งหนึ่ง (แต่ในการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่อาจเนื่องมาจากปัจจัยอื่น ๆ ด้วยก็ได้) พืชหลักสามชนิดที่ชาวเขาเผ่าแม้วปลูกกันมาตั้งแต่เดิมนั้นคือ ฝิ่น ข้าว และ ข้าวโพด

พืช	ปลูก	เก็บเกี่ยว
1. กล้วยง (ใช้ทอผ้า)	ปลาย เม.ย.- ต้น พ.ค.	กรกฎาคม
2. ข้าวโพด	หลาย เม.ย.ต้น มิ.ย.	ปลาย ก.ค.- ก.ย.
3. ข้าวฟ่าง	หลาย เม.ย.ต้น มิ.ย.	ปลาย ก.ค. - ก.ย.
4. มัน	พฤษภาคม	ส.ค. - ก.ย.
5. อ้อย	พฤษภาคม	ต่างกันไป
6. ข้าว	พ.ค. - มิ.ย.	ก.ค. - ต.ค.
7. แดง	พ.ค. - มิ.ย.	ก.ค. - ต.ค.
8. ผักกาด	พ.ค. - มิ.ย.	ต่างกันไป
9. ฝิ่น	สิ้นเดือน ส.ค.	สิ้นเดือน ธ.ค. - ก.พ.
10. ยาสูบ	สิ้นเดือน มิ.ย.	สิ้นเดือน พ.ย.

นับตั้งแต่เดือนธันวาคม พวกเขาจะเริ่มมองหาพื้นที่ที่จะเพาะปลูกพืชในปีต่อไป และจะเริ่มถางถางที่นั่นนับแต่เดือนมกราคมไปจนถึงมีนาคม ก็พร้อมที่จะเผาได้ และเมื่อฝนเริ่มตกในเดือน เมษายน พวกเขาจะเริ่มการปลูกพืชธรรมชาติต่อไปให้ใหม่อีก

การจัดระเบียบหมู่บ้าน

ปัจจุบันระดับความสูงในการตั้งหมู่บ้านของชาวเขาเผ่ามั่ว มีความแตกต่างกันไป ตั้งแต่ระดับความสูงเกินกว่า 3,000 ฟุต ลงมาจนถึงระดับพื้นราบ ขนาดของหมู่บ้านโดยเฉลี่ยจะมีประมาณ 21 - 30

หลังคาเรือน ลักษณะของบ้านเป็นเรือนไม้ปลูกคร่อมลงบนพื้นดิน พวกเขาจะปลูกบ้าน หน้าไปตามลาดเขาภูมิประเทศที่เหมาะสมในการตั้งหมู่บ้านคือพื้นที่ลาดเขามีลำห้วยอยู่บริเวณใกล้เคียงเบื้องหลังลำห้วย

ออกไปมีแนวเขาสลับหว่างกันขวางอยู่ การจัดภายในตัวบ้านจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ต่างกันไประหว่างมั่วน้ำเงินกับมั่วชาวดังนี้

จำนวนสมาชิก 1 ครัวเรือน จะมีประมาณ 6 - 7 คน และเท่าที่ปรากฏจำนวนสมาชิกสูงสุดในบ้านหลังหนึ่งถึง 50 กว่าคนก็มี

ระบบการปกครองในหมู่บ้านจากหน่วยที่เล็กที่สุดคือ หัวหน้าครอบครัวมาสู่หัวหน้าครัวเรือน และผู้อาวุโสของแซ่สกุล ตามปกติถ้าในหมู่บ้านหนึ่งมีหลายแซ่สกุล ผู้มีอิทธิพลที่สุดในหมู่บ้านหรือกล่าวได้ว่าเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ก็ต่อผู้อาวุโสของแซ่สกุลที่มีสมาชิกมากที่สุด ในหมู่บ้านนั้น สำหรับกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในแซ่สกุลเดียวกัน ผู้อาวุโสของแซ่สกุลนั้นอาจตัดสินให้เสร็จสิ้นไปได้ แต่ในกรณีพิพาทระหว่างแซ่สกุล หัวหน้าหมู่บ้านจะต้องเชิญผู้อาวุโสแซ่สกุลอื่น ๆ มาร่วมในการพิจารณาด้วย และหากมีคำปรับใหม่อย่างไร ก็จะถูกแบ่งให้ผู้ร่วมตัดสินทุกคนรวมทั้งขณะคดีด้วย

ลักษณะบ้าน

ลักษณะที่เด่นประการหนึ่งของบ้านมั่ว คือการปลูกบ้านคร่อมลงบนดิน ซึ่งปฏิบัติ เหมือนกันทั้งมั่วน้ำเงินและมั่วชาวมั่ว แม้จะมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของรายละเอียดภายในบ้าน ระยะหลัง

ได้มีการนำเอาวัสดุสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการสร้างบ้าน จะพบว่าบ้านบางหลังมีการลาดซีเมนต์เป็นพื้น ในลักษณะที่ยังคงปลูกคร่อมดินอยู่ และในท้องที่บางแห่ง จะมีการจ้างช่างชาวไทยพื้นเมืองให้ปลูกบ้านในลักษณะสมัยใหม่ คือการยกพื้นมีใต้ถุนทั้งหลัง ถึงกระนั้นส่วนใหญ่เท่าที่พบเขายังคงรักษาบ้านหลังเก่าที่ปลูกตามประเพณีไว้ เพื่อประโยชน์สำคัญ คือใช้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี และเป็นที่ประกอบอาหาร และบ้านหลังเก่าก็มักจะอยู่ใกล้กับบ้านหลังใหม่นั้นเอง

โดยปกติ บ้านแม้วจะไม่มีรั้วรอบขอบชิด กันอาณาเขตบริเวณบ้าน ยกเว้นหมู่บ้านที่มีผลจา
การพัฒนา อย่างไรก็ตาม เขาก็จะมีการล้อมรั้วส่วนที่เป็นสวนเล็ก ๆ อยู่ติดกับตัวบ้าน เพื่อป้องกันการ
สัตว์เลื้อยเข้ารบกวนทำความเสียหายให้แก่พืชผลในสวนนั้น

ความเชื่อทางศาสนา

ชาวเขาเผ่าแม้ว มีการบูชาผีบรรพบุรุษ (ANCESTOR WORSHIP) แนวความคิดทางศาสนา
จัดอยู่ในระดับ ANIMISM และความเชื่อในเรื่องผีนี้เกี่ยวข้องกับชีวิตของเขาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย
บรรดาผีต่าง ๆ ตามความเชื่อของพวกเขา พอจะแบ่งโดยรวบรัดดังนี้

1. ผีฟ้า เป็นผีที่สิงสถิตย์อยู่บนฟ้า มาอิทธิพลเหนือนมนุษย์โดยตรง ผีฟ้าสำคัญที่น่าจะ
กล่าวถึงมีดังนี้

1.1 เหยอไซ้ว หน้าที่ตามคำบอกเล่ามักไม่แน่นอน แต่พอจะกล่าวรวม ๆ ได้ว่าเป็นผู้ดูแลโลก
กล่าวกันว่าผีเหยอไซ้วเป็นฟ้าร้อย และมีอาวุธเป็นสายฟ้า มีตำนานเล่ากันว่ากาลครั้งหนึ่งเหยอไซ้ว ได้
ลูกชายแต่ภรรยาของตนไม่มีน้ำนมจะเลี้ยงลูก ตนจึงไปขอน้ำนมจากชาวแม้วแต่ถูกปฏิเสธ จึงโกรธ
และ

ได้กล่าวสาปแช่งไว้ว่าถ้าหญิงแม้ว ให้ผู้อื่นที่มีโชคลูกของตนกินนม คนผู้นั้นจะต้องตาย จวบจนปัจจุบัน
ยังไม่มีผู้ใดกล้าฝ่าฝืนในเรื่องนี้เลย

1.2 ยู่วังตัวเต่ง มีหน้าที่สอบสวนวิญญาณ คนตายและเป็นผู้อนุญาตให้คนและสัตว์ไปเกิด
ใหม่ได้

1.3 ยงเหล่า เป็นผีฟ้าอีกตนหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่ไม่แน่ชัดนัก บ้างก็กล่าวว่าเป็นหัวหน้าผีฟ้า
ทั้งหมด

บ้างก็ว่าเป็นผู้มาเอาชีวิตคนไป

1.4 หนะสิอกลัก เป็นผีแม่ผีพ่อของทารก ก่อนที่จะมาเกิดยังโลกมนุษย์

1.5 กะยั้ง เป็นผีฟ้าผู้สามารถให้บุตรแก่คู่สามีบุตร ถ้าประกอบพิธีพิเศษขึ้น

2. ผีเรือน เป็นผีที่อยู่ในบ้านเรือน อันได้แก่ ผีประตู (หมายถึงประตูใหญ่) ผีเสาเรือน ผีเตา
ไฟ

ใหญ่ ผีเตาไฟเล็ก สี่อั้ง ผีบรรพบุรุษ ผีครู (ในกรณีมีคนในบ้านเป็นหมดผี) ผียา (ในกรณีมีคนใน
บ้านเป็นหมดยา) และอาจมีผีกลองด้วย ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีกลองที่มีผีกลองอยู่เพียงใบเดียวเพื่อ ใช้

ในพิธีศพและกลองนี้จะตกลอดสู่ลูกหลานต่อ ๆ ไป บางหมู่บ้านอาจไม่มีกลองชนิดที่ว่่านี้เลย เมื่อมีการตายเขาจะทำกลองขึ้นใช้ชั่วคราวและเมื่อเสร็จเขาก็จะทำลายทิ้งไปเลย

3. ผีทั่ว ๆ ไป อันได้แก่ ผีป่า ผีลำห้วย ผีหมู่บ้าน ผีไร่ ผีนา ผีถ้ำ ผีจอมปลอก เหล่านี้ ถ้าทำผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดมักจะโทษลั้มเจ็บป่วยจนถึงตายได้ จะต้องมีการเซ่นสรวงกันเป็นอย่างดีเป็นกรณี ๆ ไป กล่าวโดยทั่ว ๆ ไป ผีฟ้าและผีเรือนทักจะเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองมนุษย์ (ยกเว้นผีฟ้า ผู้คอยเอาชีวิตคน) แต่ถ้ามีการล่วงเกินหรือละเว้นไม่บูชาตามกำหนดอันควร ก็อาจให้โทษ ต่อมนุษย์ได้ ในทำนองเดียวกัน ผีทั่ว ๆ ไป ซึ่งมักให้โทษต่อมนุษย์แต่ถ้าได้มีการเซ่นสรวงที่ดีอาจช่วยทำให้ร่มเย็นเป็นสุขผลผลิตเพิ่มพูนขึ้นก็ได้ เช่น ผีไร่ ผีนา ผีหมู่บ้าน

ผีมีบทบาทสำคัญมากในด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บถึงแม้ว่าชาวเขาเผ่าแม้วจะมีวิธีการรักษาผู้เจ็บป่วยอยู่หลายวิธี แต่การใช้หมดผีเป็นผู้รักษานับเป็นวิธีที่นิยมกันอย่างขึ้นหน้าขึ้นตา หมดผี จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ หมดผีที่ผีเข้า ประเภทนี้เรียกกันว่านั่งเท่อหรือผีเข้า จะเป็นได้ก็โดยความประสงค์ของผีเท่านั้น กับหมดผีที่ใช้คาถา ประเภทนี้เรียกว่านั่งเก่อหรือผีเรือนเป็นการเรียนเอาจากคนที่เป็นหมดผีคาถาอยู่แล้ว ซึ่งใครที่อยากเป็นก็สามารถเรียนเอาได้ หมดผีที่มีความสามารถมาก ๆ อาจเป็นผู้ที่มีบทบาทในทางการปกครองก็ได้

ศิลปะงานฝีมือ และ นันทนาการ

ชาวเขาเผ่าแม้วรู้จักการทำผ้าใช้เอง การย้อมผ้าปักลายผ้า การทำเครื่อง การตีเหล็กถึงขั้นรู้จักทำอาวุธปืนใช้ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากจีนการทำกระดาษใช้เอง ในด้านนันทนาการชาวแม้วมีเครื่องดนตรี หลายชนิด นับตั้งแต่ แคน ซึ่งใช้ทั้งในงานศพ และงานบันเทิง (เพลงที่เป่าแคนใช้ในงานศพจะเอามาเป่าเล่นไม่ได้) เครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า หยั่ง ลักษณะคล้ายจ้องหนอง ใช้เป่าเป็นเพลงและเคยใช้เป็นเครื่องมือเรียกหญิงสาวให้ออกมาหาในเวลากลางคืน ชุดย้อมมีหลายแบบ รวมทั้งเพลงซึ่งมีมากมาย ลักษณะของการเต้นรำมีปรากฏเฉพาะเพศชายอัตันมีทั้งการ ฟ้อนแคน และการรำดาซ การโคน ลูกบอลผ้า

ระหว่างหนุ่มสาว และการเล่นช่างในวันรื่นเริงปีใหม่

ตัวอย่างการใช้ภาษาของชาวเขาเผ่าแม้ว

ชาวเขาเผ่าแม้วเป็นอีกชาติหนึ่งที่มีเพียงภาษาพูดโดยไม่มีตัวหนังสือใช้เสียงพยัญชนะมีมากกว่าเสียง และมีพยัญชนะหลายเสียงที่มีแหล่งกำเนิดเสียงต่างไปจากพยัญชนะไทย เสียงสระมีประมาณ 14-15 เสียง และเสียงวรรณยุกต์ประมาณ 7 - 9 เสียง ดังนั้นการใช้ตัวอักษรไทยเขียนภาษาแม้ว โดยใช้ 15

เสียง และเสียงวรรณยุกต์ประมาณ 7 – 9 เสียง ดังนั้นการใช้ตัวอักษรไทยเขียนภาษาแม่ โดยใช้หลัก
อักษรวิธีแบบไทยจึงความคลาดเคลื่อนจากเสียงที่แท้จริงอยู่มาก

ภาษาแม่ของชาวม้งมีความผิดเพี้ยนกับภาษาแม่ดำหรือแม่พม่าเงินอยู่บ้าน แต่ยังสามารถใช้ติดต่อ
ระหว่างกันได้เป็นที่เข้าใจ

2.3.2 ชาวเขาเผ่าเย้า

เย้าเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งในประเทศไทย เรียกตัวเองว่า เมี่ยน (MIEN) หรือ อิว เมี่ยน (IU
MIEN) แปลว่า มนุษย์ จีนเรียกพวกนี้ว่า เป้า แปลว่า สุนัข หรือ ป่าเถื่อน

การแบ่งกลุ่มย่อย

เย้าในประเทศไทยมีกลุ่มเดียว ไม่มีกลุ่มย่อย คือ พวกสูงเย้า (HUNG YAO) เป็นพวกที่พัน
ศีรษะด้วยผ้าแดง แต่ในประเทศจีน เย้าแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ตามลักษณะอาชีพ เสื้อผ้า เครื่องแต่ง
กาย ที่อยู่อาศัย และความเชื่อถือต่าง ๆ เช่น พวกแกนเย้า (PAN TAO) เป็นพวกที่สวมเสื้อผ้าสีน้ำเงิน
ล้วน

ถิ่นที่อยู่

เย้ามีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันออกมณฑลไคเวจ่า ยูนนาน ฮุนหน่า และกวางสีในประเทศจีน

ภาษา

เย้าเป็นพวกที่มีตระกูลภาษาอยู่ในกลุ่มจีน – ทิเบต (SINO – TIBETAN) คล้ายภาษาจีน ไม่มี
ภาษาเขียนเป็นของตนเอง ใช้ตัวอักษร จีนเขียนและอ่านออกเสียงเป็นภาษาเย้า มีเสียงสูง เสียงต่ำมาก
เป็นคำเดี่ยวโดด ๆ เย้าในประเทศบางส่วนรู้ภาษาจีนกลางหรือภาษาจีนฮ้ออ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี
เย้าใช้ภาษาจีนเขียนตำนาน บทเพลง คำสวด และคาถา ต่าง ๆ ตลอดจนบันทึกประวัติศาสตร์ความ
เป็นมาของเผ่าตน

จากการที่เย้าใช้ภาษาจีนเป็นภาษาเขียนแล้วอ่านออกเสียงเป็นภาษาเย้า จึงทำให้สามารถ
บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ได้ เย้าจึงจำเป็นต้องประดิษฐ์กระดาษขึ้นมาใช้เอง กระดาษที่เย้าทำขึ้นมานั้น ทำ
มาจากต้นไผ่ มีความสูงประมาณ ๔ – ๕ เมตร จะไม่ใช่อ่อนหรือแก่กว่านี้ เพราะเยื่อจะไม่เหนียวพอดี
นำไม้ไผ่มาตัดเป็นท่อน ๆ ระหว่างข้อต่อ ฝ่าเปลือกด้านในและด้านนอก เอาเฉพาะเยื่อตรงกลาง นำมา
ต้มประมาณ 1 คืน ใส่ปูนขาว 3 – 4 ลิตร หรือจะนำมาแช่น้ำในที่มืดชดเอาปูนขาวแล้วแต่น้ำและไม้
ถ้ากระทะใหญ่จะใส่ปูนขาว 3 – 4 ลิตร หรือจะนำมาแช่น้ำในที่มืดชดเอาปูนขาวโดยทิ้งไว้ 2 – 3 เดือนก็

ได้ เมื่อแช่หรือต้มแล้วนำมาล้างจนหมดกลิ่นปูนขาว แล้วนำมาทุบหรือตำให้ละเอียดเลือกหยาบ ๆ ทิ้ง เมื่อนำมารทุบหรือตำจนละเอียดแล้ว จะนำไปคลุกกับน้ำยา ยางไม้จะละลายในน้ำ จะทำให้ผงไม้มีความเหนียวและเกาะตัวกัน นำผ้ามาปูในที่เรียบสม่ำเสมอทั้ง เทผงไม้ที่คลุกแล้วลงไป ทิ้งไว้จนน้ำหมาด เลาะเอาผ้าออก นำกระดาษที่หมดแล้วไปตาก เมื่อแห้งดีแล้วก็นำมาใช้เขียนได้

ศาสนา

เข่าเป็นชาวเขาอีกเผ่าหนึ่งที่นับผี (ANIMISTS) นับถือสิ่งมีชีวิตลึกลับเหนือธรรมชาติ เชื่อว่าทุกแห่งในโลกมีผี เช่น ผีน้ำ ผีภูเขา ผีต้นไม้ ผีบ้าน ผีป่า ฯลฯ จำแนกผีเป็น 2 ชนิด คือ ผีดี และ ผีร้าย ในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ หมดผี ทั้งหมดติดต่อกับผี ต่าง ๆ ได้หมดผีจะเป็นผู้ที่รู้ว่าผู้ใดได้รับเคราะห์กรรมเช่นใด ด้วยอำนาจของผีตนใด ผีโกรธหรือชอบอย่างไรจึงจะพ้นเคราะห์ หมดผีจึงเป็นผู้นำ ทางศาสนาของพวกเข่าตั้งแต่เกิดจนตาย

อาชีพ

อาชีพของเข่าขึ้นกับการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย มีการโค่นถางและเผาป่า ปลูกฝิ่น ข้าวโพด มันฝรั่ง มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ม้า หมู ไก่ เป็ด วัว ควาย นอกจากนี้เข่านับว่ามีฝีมือในด้านการช่าง มากที่สุด เป็นช่างตีเหล็กฝีมือดี ทำกระดาษจากต้นข้าว และโดยเฉพาะเครื่องเงินสามารถประดิษฐ์ได้งดงามทั้งสร้อยคอ กำไล เช่น ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัด พะเยา

การอพยพ

ในประเทศไทยมีเข่าทั้งหมด ประมาณ 27,830 คน คิดเป็น 7075 เปอร์เซ็นต์ของชาวเขาทั้งหมดในประเทศไทย พวกนี้อพยพมาจากประเทศจีน เพราะการทำมาหากินฝืดเคือง และถูกรุกรานจากเจ้าของประเทศ จึงพากันอพยพลงมาทางใต้เข้าสู่เวียดนามเหนือ ลาว และ ไทย การอพยพของเข่าจากจีน ตอนใต้สู่เวียดนามและลาว ครั้งแรกนั้น มีความเห็นแตกต่างกันหลายกลุ่มบ้างก็มีความเห็นว่าการอพยพครั้งแรกเริ่มเมื่อตอนคริสต์วรรษที่ 13 เมื่อพวกจีนแผ่ขยายอำนาจลงมาทางใต้บางพวกมีความเห็นว่าเข่ากลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาสู่เวียดนามเหนือ และลาว อยู่ในระหว่าง คริสต์วรรษที่ 16 - 17 แต่บางคนกล่าวว่าเข่าอพยพเข้าสู่จังหวัดน่านในเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. 2448 นี้เอง

เข่าส่วนมากในประเทศไทย อพยพมาจากจังหวัดน่านมาในประเทศไทยลาวเมื่อประมาณ 100 ปี มานี้เอง โดยอพยพเข้ามาสู่จังหวัดน่าน และเชียงราย อันเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับชายแดน ลาว ก่อนที่จะกระจายไปอยู่ในจังหวัดอื่น ปัจจุบันอยู่กันหนาแน่นในจังหวัดเชียงราย พะเยา ลำปาง และมีกระจัดกระจายในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ และกำแพงเพชร

หมู่บ้าน

ที่ตั้งหมู่บ้าน

เข้านิยมตั้งหมู่บ้านบนไหล่เขา บริเวณต้นน้ำลำธารผ่าน ในระดับความสูง 2,000 – 3,000 ฟุต โดยปลูกบ้านเรียงรายไปตามมาไหล่เขาหันหน้าบ้านออกจากภูเขา มียอดเขาหรือสันเขาอยู่ทางเบื้องหลัง ไม่นิยมปลูกบ้านซ้อนกัน เพราะเข้าเชื่อกันว่าการที่ปลูกบ้านซ้อนกัน บ้านที่อยู่ด้วยหลังจะกีดขวางการเข้าสู่บ้านของผีน้ำในเวลากลางคืน ผีน้ำมีรูปร่างเหมือนพญางู และเป็นผีที่ให้ความชุ่มชื้นร่มเย็น นอกจากนี้เขายังมีความเชื่อว่าประตูบ้านที่เรียกว่า “ตัมแกงตาง” หรือประตูใหญ่จะต้องไม่มีสิ่งกีดขวาง และยังเชื่อว่าบ้านที่ปลูกสร้างอยู่ด้านหลังย่อมเป็นที่รองรับสิ่งที่ไม่ดีจากบ้านที่อยู่ด้านหน้า ดังนั้นจึงไม่ปลูกบ้านซ้อนกัน จึงทำให้หมู่บ้านไม่มีขนาดใหญ่ ประกอบกับบนภูเขาหาที่ราบหรือที่ลาดชัน มีเพียงเล็กน้อยที่จะปลูกบ้านเรียงรายกันไปตามยาวได้

การเกิดหมู่บ้านใหม่

เข้ามีความผูกพันทางแซ่สกุล เมื่อเกิดการขาดแคลนในการทำมาหากินก็จะอพยพไปหาที่ทำกินใหม่ โดยจะอพยพไปเป็นกลุ่ม ๆ มีผู้นำกลุ่มซึ่งอาจเป็นผู้อาวุโสของแซ่สกุล ในบางหมู่บ้านอาจมีอยู่รวมกันหลาย ๆ กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีผู้นำของตนเอง ซึ่งคือผู้นำกลุ่มในการอพยพนั่นเอง แต่ทุกกลุ่มจะขึ้นอยู่กับหัวหน้าหมู่บ้านเพียงคนเดียว ซึ่งจะเป็นผู้อาวุโสของกลุ่มต่าง ๆ หรือเป็นผู้นำของกลุ่มที่มีแซ่สกุลมากที่สุด เช่น แซ่เต็ง มีมาก ผู้อาวุโสของแซ่เต็งจะได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ตำแหน่งนี้อาจมีการสืบทอดทางสายโลหิตได้ ถ้าเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านว่าตระกูลนี้เป็นคนดี แต่ปัจจุบันจะคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่คุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด คือ

1. จบประถมปีที่สี่
2. อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี

ในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ เขาจะเลือกที่ที่ใกล้ ๆ ลำธาร หรือมีลำธารไหลผ่าน หรือเป็นธารน้ำตก

ขนาดหมู่บ้าน

หมู่บ้านมีขนาด โดยเฉลี่ยประมาณ 15 หลังคาเรือน มักมีการโยกย้ายบ่อย ๆ แต่จะย้ายไปไม่ไกลนัก มีหมู่บ้านบางแห่งที่ตั้งอยู่อย่าง ถาวรโดยไม่โยกย้ายไปไหน เช่น ที่ดอยผาแดง อำเภอเชียงคำ จังหวัด

เชียงราย

จำนวนประชากร

จากรายงานของกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ในรายชื่อหมู่บ้านชาวเขา ปี 2525

จำนวนหมู่บ้านและประชากรของชาวเขาเผ่าเย้าเท่าที่สำรวจได้มีดังนี้

จำนวนหมู่บ้าน 122 หมู่บ้าน

จำนวนหลังคาเรือน 1,608 , 2,139 ครอบครัวย

จำนวนประชากร 27,870 คน เป็นร้อยละ 7.75 ของจำนวนประชากรชาวเขาในประเทศไทย

อัตราเฉลี่ย 15 หลังคาเรือน : หนึ่งหมู่บ้าน

ประชากรเฉลี่ย 8.5 คน : หนึ่งหลังคาเรือน

จังหวัดพะเยามีเข้าอยู่มากที่สุด คือที่ตำบลผาซำงน้อย อำเภอปง มีหมู่บ้านรวม 5 หมู่บ้าน ประชากรประมาณ 7,000 คน นอกจากในเขตอำเภอปงแล้ว ยังมีชาวเข้าอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเทิง อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงของ อำเภอแม่จัน อำเภอเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย อำเภอฝาง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอวังเหนือ อำเภองาว อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอบัว อำเภอสา อำเภอเมือง อำเภอเชียงกลาง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน อำเภอสุโขทัย อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

บ้านเย้า

การเลือกสถานที่ปลูกบ้าน

บ้านเย้านิยมปลูกคร่อมดิน ใช้พื้นบ้าน ก่อนที่จะปลูกบ้านเย้าจะต้องเลือกก่อนว่ามีตรงไหนเหมาะจะปลูกบ้าน เพื่อเป็นสิริมงคลต่อครอบครัว เมื่อเลือกได้แล้วขุดหลุมประมาณ 3 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว แล้วเอาเมล็ดข้าวเปลือก 3 เมล็ดวางลงไปให้หัวชนกันเป็นรูปดอกจัน เอาถั่วหรือภาชนะอื่นใดครอบไว้โดยต้องระวังไม่ให้มดเข้าไปได้ ปิดให้แน่นหนา แล้วอธิษฐานเสี่ยงทายว่าที่ดินตรงนี้เหมาะสม หรือไม่ โดยกำหนดว่า อีก 3 วันจะมาเปิดดู ถ้าเปิดดูแล้วปรากฏว่าเมล็ดข้าวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแสดงผีไม่อนุญาตให้อยู่ ถ้าปลูกบ้านจะได้รับความเดือดร้อน

วัสดุในการสร้างบ้าน

ใช้วัสดุหลายชนิด ส่วนมากเป็นวัสดุหาง่ายในท้องถิ่น เช่น

หลังคา มุงด้วยใบหางายหรือหญ้าคาโดยใช้ไม้ผ่าหีบเป็นดับ ๆ ไม้เนื้อแข็งก็ใช้มุงหลังคาเหมือนกัน โดยใช้

ทำเป็นรูปกระเบื้อง แต่ปัจจุบันนิยมมุงสังกะสี

ฝาบ้าน ใช้ไม้แผ่นเป็นแผ่น ๆ ปัจจุบันใช้เนื้อแข็งหรือเนื้ออ่อนทุกชนิดที่ทำได้

เสาบาน ใช้ไม้เนื้อแข็ง

พื้นบ้าน ส่วนใหญ่นิยมใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้าน

ประตูบ้าน เดิมใช้ไม้ทำเป็นประตู แล้วมีกลอนทำด้วยไม้เปิดปิดได้ทั้งด้านในด้านนอก แต่ปัจจุบันทำ

ประตู ไม่มีกลอนเหล็ก ใ้สกุญแจ

การสร้างบ้านและพิธีขึ้นบ้านใหม่

วันที่ในการสร้างบ้านจะดูจากตำรา เมื่อได้วันที่แล้ว ในการลงมือสร้างบ้านจะมีญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนบ้านมาช่วยเหลือ ในการทำงานจะแบ่งงานกัน ผู้หญิงหาวัสดุมุงหลังคา ผู้ชายหาวัสดุอื่น ๆ เมื่อหาได้ครบทุกอย่างแล้วก็ลงมือสร้างบ้าน ในระหว่างก่อสร้างเจ้าของบ้านจะหุงหาอาหารมาเลี้ยงผู้มาช่วยเหลือ เมื่อสร้างเสร็จและหาวันที่ได้แล้ว ก็จะพาครอบครัวเข้าไปอยู่อาศัย โดยจะเชิญหมอดูผีซึ่งเรียกว่า "ชิบเมี้ยนเมี้ยน" มาทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยกระทำพิธีในบ้าน ในการทำพิธีจะฆ่าไก่หรือหมู 1 ตัว แล้วจุดไฟซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง ในการทำพิธีหมอดูผีจะสวดเชิญผีบรรพบุรุษของบ้านให้มาช่วยดูแล บุตรหลาน และจะเรียกผีอีก 2 ตัวมา ผี 2 ตัวนี้หมอดูผีจะเป็นผู้ถามผีฟ้าว่า ผีตัวใดถูกกับดวงชะตาของเจ้าของบ้าน ซึ่งจะช่วยกันรักษาเวลาเจ็บป่วยได้ จากนั้นหมอดูผีจะทำพิธีตั้งหิ้งบูชาผี "เมี้ยนป้าย" ในการตั้งหิ้งผีจะฆ่าไก่อีก 1 ตัว และจะต้องจุดธูปให้ผีทุกวันที่ 1 และ 15 ของเดือน จากนั้นก็จะร่วมกันรับประทาน อาหาร เป็นอันเสร็จพิธี เ้านิยมสร้างบ้านหน้าหนาว ตั้งแต่เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์

ข้อห้ามในการสร้างบ้าน

ปัจจุบันบ้านเข่ามีทั้งปลูกคร่อมดินและยกพื้นใต้ถุนสูงอย่างคนพื้นราบ แต่ตามประเพณีนิยมปลูกคร่อมดิน โดยหันหน้าออกไปทางส่วนที่ลาดต่ำของภูเขา ดังนั้นเข่าจึงมีการปรับระดับของพื้นบ้านให้เสมอกัน แล้วใช้ไม้แผ่นใหญ่วางกันดินไว้ กันดินไหลเวลาฝนตก ลักษณะบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลังคาสูงคลุมทั้งสี่ด้าน ฝาบ้านสูงไม่เกิน 2 เมตร ความกว้างยาวของบ้านไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับฐานะและจำนวนสมาชิกภายในบ้าน โถบเฉลียงบ้านเข่าจะมีขนาดปานกลาง กว้างประมาณ 8 เมตร ยาว 12 เมตร มีประตู 4 แห่ง คือ ประตูด้านข้างทางขวามือเรียก "จ้อแก้ง" เป็นประตูเข้าออก และมักใช้เป็นประตูเชิญแขก ประตูตรงข้ามจ้อแก้งเรียกว่า "ต้อยแก้ง" เข้าใช้ประตูนี้เดินจากบ้านหนึ่งซึ่งเป็นบ้านของสมาชิกที่ขยายออกไป อีกประตูคือประตูหน้าบ้าน "ตัมแก้ง" เป็นประตูสำคัญมาก มีความเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีและ

ความเชื่อถือ ประตุนี้มีขนาดเล็กปิดอยู่ตลอดเวลา จะเปิดเฉพาะกรณีพิเศษเท่านั้น เช่น ในกรณีคนตายจะเปิดประตูนี้เพื่อนำศพออกไป ออกไปเผาหรือฝังกรณีที่ลูกสาวจะเข้าพิธีแต่งงานจะต้องออกทางประตูนี้เพื่อไปประกอบพิธีที่บ้านเจ้าบ่าว ในกรณีนี้เข้าถือว่าลูกสาวได้ขาดจากการเป็นสมาชิกของครอบครัวหรือขาดจากสกุลเดิม หรือจะเปิดเมื่อรับลูกสะใภ้เข้าบ้าน และถ้าจะทำพิธีเชิญผีที่ตีเข้ามาในบ้านและให้ผีร้ายออกไป เขาก็จะเปิดประตูนี้เช่นกัน

เมื่อกล่าวถึงถึงประตูบ้านแล้วก็จะกล่าวถึงตัวบ้านด้วย บ้านเข้าแบบโบราณนั้นเมื่อเข้าประตูหน้าบ้าน (ตัมแก้ง) ไปทางด้านขวามือจะเป็นที่หุงต้ม ด้านซ้ายมือจะเป็นเตาต้นอาหารสัตว์ ถัดจากเตาต้มอาหารสัตว์ ทางซ้ายมือของตัวบ้านจะต่อยื่นออกมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าใช้เป็นซั๊กล้างแล้วจะคั่นด้วยประตูข้างบ้าน (ง่อแก้ง) ถัดจากประตูจะมีที่พักแขกสร้างยื่นออกไปจากตัวบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเหมือนที่ซั๊กล้าง กลางบ้านจะมีห้องผี ไกลประตูหลังจะมีครกตำข้าว ทางด้านขวามือของบ้านจะกันเป็นห้องนอนตลอดโดยแบ่งเป็นห้อง ๆ

ปัจจุบันมีการก่อสร้างคนไทยพื้นราบ บางบ้านจะยกพื้นใต้ถุนสูงและแยกครัวออกจากตัวบ้าน บางบ้านสร้างแบบคร่อมดิน แต่แบ่งครัวออกต่างหาก นับเป็นวิวัฒนาการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยที่เห็นได้ชัดของชาวเขาเผ่านี้ ส่วนยุ้งข้าวนิยมสร้างไกลจากตัวบ้านมาก ต้องอยู่ด้านหน้าบ้านหลังคาต้องต่ำกว่าหลังคาบ้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวเขาเผ่านี้มีความเชื่อว่าผียุ้งข้าวเป็นผีดุร้าย อยู่ใกล้บ้านหรือ ในบ้านไม่ได้ จะทำให้สมาชิกที่บ้านไม่สบาย คอกสัตว์จะอยู่เรียงรายข้างบ้าน หน้าบ้าน ส่วนหลังบ้านจะไม่มีสิ่งก่อสร้างใด ๆ

เพราะมีความเชื่อจะดีเขว้างป็นำให้ความชุ่มชื้นในเวลากลางคืนดัง

ตามประเพณีของเข่าเมื่อมีกรณีดังต่อไปนี้ ห้ามบุคคลภายนอกเข้าบ้าน คือ

1. มีคนป่วย
2. มีเด็กเกิดใหม่ อาจกินเวลา 1 - 3 วัน ยกเว้นหมดผี คนทำคลอด คนให้นม (ในกรณีแม่เด็กไม่สามารถให้นมได้) จนกว่าหมดผีจะทำพิธีเลี้ยงผี (ทิมเมี้ยนคู้) เสร็จ
3. มีพิธีเลี้ยงผีใหม่
4. มีพิธีฝังศพ มีกำหนด 2 วัน พิธีนี้จะกระทำเมื่อสมาชิกของบ้านไปพบญาติใหม่ จะเลี้ยงผีเสตาะเคราะห์ทำบุญให้

2.3.3 ชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง

ความเป็นมา

ชาวเขาในประเทศไทยแบ่งออกเผ่าใหญ่ ๆ คือกระเหรี่ยง แม้ว มูเซอ เย้า ลีซอ และอีกก็มีกระเหรี่ยงมากที่สุด มากกว่าจำนวนรวมของ 5 เผ่าที่เหลือ แต่กลับไม่มีใครระบุได้ชัดเจนว่ากระเหรี่ยงมีมากที่สุด มากกว่าจำนวนรวมของอีก 5 เผ่าที่เหลือ แต่กลับไม่มีใครระบุได้ชัดเจนว่ากระเหรี่ยงมาจากไหน

นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่า เดิมทีชาวกระเหรี่ยงอาศัยอยู่แถบบริเวณต้นแม่น้ำสาละวิน ไน้ แล้วจึงอพยพผ่านเรื่อยมา เข้าสู่พม่าและไทย แต่คำบอกเล่านี้ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน

ที่ชัดเจนคือบันทึกของมิชชันนารีอเมริกันแบบดิสต์ ซึ่งไปทำงานกับชาวกระเหรี่ยงในพม่าในราวศตวรรษที่ 24 ว่ามีชาวกระเหรี่ยงอยู่เป็นจำนวนมากในพม่าสมัยนั้น คณะมิชชันนารี ชาวอเมริกัน นายโปรแตสตันนี่เองที่นำตัวอักษรพม่ามาปรับปรุงใช้ตัวอักษรสำหรับกระเหรี่ยง และทำให้กระเหรี่ยงจำนวนมากด้าวจากการเป็นผู้ไม่มีการศึกษามาเป็นผู้รู้หนังสือ กระทั่งถึงขนาดเรียนจบปริญญาจากมหาวิทยาลัย

3. ลักษณะบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐาน

หมู่บ้านกระเหรี่ยงส่วนมากตั้งแต่กระจัดกระจายตามไหล่เขา แต่ละหมู่บ้านมีขนาดราว 20 - 30 หลังคาเรือน แต่มักจะมีขนาดเล็ก 3 - 4 หลังคาเรือน ก็ถือเป็นหมู่บ้านตามประเพณีได้ และมีหัวหน้าหมู่บ้านของตนเอง หมู่บ้านใครหมู่บ้านมัน จึงมีอาณาเขตของหมู่บ้านกำหนดได้ชัดเจนและติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง อาณาเขตนี้หมายถึงที่ตั้งบ้านเรือนและพื้นที่ทำไร่ข้าวทั้งหมด ซึ่งถือเป็นสิทธิ์ตามประเพณีไม่ว่าจะอยู่ในเขตป่าสงวนหรือไม่ก็ตามก็มีกระเหรี่ยงอาศัยอยู่ก่อนแล้ว มาประกาศเป็นป่าสงวนในภายหลังต่างหาก จากภาพรวมของหมู่บ้านทั้งหมู่บ้าน มุ่งมามองถึงบ้านแต่ละหลังเป็นบ้านยกพื้นสูงกว่าเมตร หลังเล็ก ๆ พอดีสำหรับพ่อ-แม่-ลูก อาจเรียกว่าเป็นกระท่อมกับไม้ไผ่ มุงหญ้าคาหรือตองติง เป็นกระท่อมแบบที่ทุกคนในหมู่บ้านช่วยกันสร้างเสร็จได้ในวันเดียว และเมื่อสร้างเสร็จใหม่ ๆ นั้น หอมกลิ่นผิวดินชื้นใจ มีอยู่เพียงห้องเดียว เตาไฟอยู่ในห้องเกือบกลางบ้านเตาไฟ-บนกระบะดิน-ซึ่งเป็นที่ปรุงอาหารและแหล่งให้ความอบอุ่น ยามเหน็บหนาว ไฟจากกองฟืน ฟืนจากราวป่า

บ้านและสมาชิกในบ้านของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง : สะกอ

บ้านกระเหรี่ยงเป็นบ้านแบบยกพื้น มีห้องเดียวซึ่งเป็นห้องเอนกประสงค์ กล่าวคือ เป็นห้องรับแขก

ห้องครัว ห้องอาหาร และห้องประกอบพิธีกรรม สำหรับครอบครัวที่มีบุตรสาวโตแล้วอาจกันท้ายห้อง เป็นแบบลับหรือฉากกัน แต่ไม่ถือเป็นอีกห้องหนึ่ง กลางห้องมีเตาไฟซึ่งสร้างอยู่บนกระเบื้องดินเหนียวเตาไฟเป็นที่เก็บพันธุ์พืช และตากแห้งเมล็ดพืชต่าง ๆ จากไร่ นา เช่น พริก และ ข้าวโพด เป็นต้นพ้นจากประตูห้องออกมาข้างนอก จะเป็นชานบ้านด้านในคือด้านที่อยู่ภายใน ชายคาบ้านซึ่งจะเป็นระดับพื้นเดียวกันกับห้องข้างใน เป็นที่พักแรมของแขกเยี่ยมซึ่งเป็นคนต่างเผ่า ถัดออกมาจะเป็นนอกชานส่วนนอกซึ่งจะลดระดับลงจากชานในประมาณ 1 คืบ บ้านไต่ลงจากบ้านจะมี 2 แห่ง จากชานนอกและชานใน

วัสดุ : วัสดุสร้างบ้านกะเหรี่ยงเป็นวัสดุที่หาได้จากในท้องถิ่นนั้น ส่วนมากจะใช้เสาไม้จริงซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นบ้านและฝาบ้านเป็นไม้ไผ่ซึ่งลับและตีแผ่เป็นฟาก หลังคาที่มุงด้วยหญ้าคาแห้งเย็บเป็นต้นหรือมุงด้วยตองตึง

อย่างไรก็ดี เมื่อความเชื่อบางประการเกี่ยวกับบ้านหมดไป ชาวกะเหรี่ยงก็เริ่มนิยมหันมาสร้างบ้านด้วยไม้จริงทั้งหลัง โดยใช้ไม้เลื้อยเป็นแผ่น หลังคาที่มุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสีมุงหลังคา แต่ลักษณะ

และพฤติกรรมเช่นนี้ยังมีไม่มากนัก

ทำเลที่ตั้ง : หมู่บ้านกะเหรี่ยงมักจะไม่อยู่สูงบนเนินเขาเหมือนชาวเขาเผ่าอื่น กะเหรี่ยงมักจะสร้างบ้านกันอยู่ตามแถบลาดไหล่เขาหรือในหุบเขาใกล้แหล่งน้ำ

ข้อนิยมและข้อห้ามในการสร้างบ้านและเลือกทำเลที่ตั้ง : บ้านแต่ละหลังของชาวกะเหรี่ยงจะไม่มีรั้วบ้านของพ่อตาแม่ยายนั่นเอง

สมาชิกและความสัมพันธ์ในครัวเรือน

ขนาดของครัวเรือน : ครัวเรือนของกะเหรี่ยงเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก คือมีสมาชิกในครัวเรือนราว 5 - 6 คน แต่ในบางครัวเรือนก็จะมีบิดามารดาทางฝ่ายภรรยา อาศัยอยู่ด้วย

รูปแบบของครอบครัว : โดยทั่วไปแล้วครอบครัวกะเหรี่ยงมีรูปแบบเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) คือประกอบด้วย พ่อ - แม่ - ลูก แต่นอกจากนี้ก็ยังมียุทธวิธีรูปแบบของครอบครัวขยาย (Extended Family)

ปรากฏอยู่ด้วย เนื่องจากการที่บุตรชายต้องไปอยู่ทางครอบครัวของภรรยาเป็นระยะเวลาหนึ่งนั่นเอง และสำหรับบุตรสาวคนสุดท้ายก็ต้องอยู่กับบิดามารดาตลอดไปแม้จะแต่งงานแล้วก็ตาม

การแต่งงาน : ชาวกะเหรี่ยงไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกเผ่าเพราะประเพณี ความเชื่อที่แตกต่างกัน หนุ่มสาวมีอิสระในการเลือกคู่ครองตามใจของตน เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะต้องไปอาศัยอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปี จึงจะแยกบ้านได้หรือจนกว่าจะมีเขยอีกคนเข้ามา ซึ่ง หมายถึงการที่น้องสาวของภรรยาแต่งงานบ้านนั่นเอง เมื่อแต่งงานกันแล้วจะอยู่ด้วยกันแบบผัวเดียวเมียเดียวตลอดไป

การอยู่ร้าง : การละทิ้งหรืออยู่ร้างกันมักเกิดขึ้นในสังคมกะเหรี่ยง ซึ่งถือ ระบบผัวเดียว - เมียเดียว แม้ว่าคู่สมรสของตนจะมีข้อบกพร่องก็ตาม เช่น การติดฝิ่น

การสืบเชื้อสาย : กะเหรี่ยงไม่มีนามสกุล มีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายมารดา (Matrilinal) แต่ก็ยังให้ความสำคัญต่อบิดามารดาของฝ่ายชายอยู่ ในปัจจุบัน ชาวกะเหรี่ยงเริ่มมีการชื่อนามสกุล เช่น กะเหรี่ยงบนภูเขาแม่ฮ่องสอนหรือเชียงใหม่ ในกรณีเช่นนี้ บุตรจะใช้นามสกุลตามบิดา อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในด้านความเชื่อและพิธีกรรม ในครัวเรือนแล้ว ก็ต้องนับสืบเชื้อสายทางฝ่ายมารดาอยู่ตามเดิม

สมาชิกและเครือญาติ : ในครอบครัวของกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ผู้นั้นจะมีแค่ พ่อ - แม่ - ลูก แต่ในบางครัวเรือนซึ่งบุตรเขยยังอยู่ด้วย จะมีสมาชิก 3 รุ่นคน คือ

- | | |
|-------------|-------------|
| 1. ตา | 2. ยาย |
| 3. ลุง | 4. ป้า |
| 5. น้ำ | 6. อา |
| 7. พ่อ | 8. แม่ |
| 9. พี่ชาย | 10. พี่เขย |
| 11. น้องชาย | 12. น้องสาว |
| 13. พี่สาว | 14. น้องสาว |
| 15. หลานชาย | 16. หลานสาว |

การตั้งชื่อและเรียกชื่อ : เมื่อเด็กอายุ 10 วัน พ่อแม่จะตั้งชื่อให้เด็ก หรือบางทีก็ให้ผู้อาวุโสฝ่ายภรรยาเป็นผู้ตั้งชื่อให้เด็ก ชื่อของกะเหรี่ยง หากเป็นหญิงจะมีคำว่า "หน่อ" นำหน้าหากเป็นชาย จะมีคำว่า "พะ" หรือ "จอ" นำหน้า ซึ่งคำนำหน้านี้นี้ เป็นคำแสดงความเป็นเพศหญิงหรือชายนั่นเอง ในปัจจุบัน อาจไม่ใช้คำนำหน้าเหล่านี้แล้ว ก็ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับฝ่ายชาย

นอกจากจะตั้งชื่อให้เด็กแล้ว เด็กคนนั้นก็อาจจะมีชื่อเล่นที่พ่อแม่หรือญาติ อาวุโสเรียกก็ได้ แต่คนอื่น ๆ จะไม่เรียกชื่อนี้ ชื่อของชาวกะเหรี่ยง ส่วนมากจะมีความหมายคือแปลเป็นภาษาไทยได้ เช่น ชน หน่อ พอวา (พอ-ดอกไม้, วา-ชาว) พะลาซอ (พะ- คำแสดงเพศชาย . ลา- เดือน . ซอ-ใหม่)

3.2 หน้าที่และความรับผิดชอบในครัวเรือน

ความรับผิดชอบ : เรื่องราวต่าง ๆ ภายในบ้านนั้น ถือเป็นเรื่องของทางฝ่ายหญิง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบพิธีกรรมแสดงความนับถือต่อวิญญาณของบรรพบุรุษ ชาวกะเหรี่ยงถือว่าฝ่ายหญิงเป็นเจ้าของบ้าน แม้ว่าในการสร้างบ้านนั้นจะเป็นของฝ่ายชายก็ตาม อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงเรื่องเกี่ยวกับการงานนอกบ้าน เช่น งานในไร่ นา การค้าขาย การต้อนรับแขกที่มาเยี่ยม ก็เป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย

หน้าที่ : ในครัวเรือนกะเหรี่ยงนั้น มีงานหลายอย่างที่ระบุแบ่งตามเพศไว้โดยอีกเพศหนึ่งจะทำไม่ได้เลย เช่น งานทอผ้า พิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ถือเป็นงานของฝ่ายหญิง ส่วนการล่าสัตว์ การป็นขึ้นลิดรอนกิ่งต้นไม้ในไร่ การสร้างบ้าน ถือเป็นงานของฝ่ายชาย

ส่วนงานอื่น ๆ มักจะช่วยกันทำ แม้ว่างานบ้านนั้น ฝ่ายหญิงจะทำมากกว่า เช่น การตักน้ำตำข้าว หาฟืน หุงหาอาหาร แต่เมื่อฝ่ายหญิงป่วยหรือต้องเลี้ยงดูทารก ฝ่ายสามีก็จะช่วยทำงานนั้นทันทีสำหรับงานกำจัดวัชพืชในไร่นานั้น ทุกคนจะช่วยกันทำงานนี้

กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process) มีบทบาทอย่างมากในการอบรมสั่งสอนให้ชาวกะเหรี่ยงเรียนรู้บทบาทและหน้าที่ของตนในครัวเรือนและในสังคมมานับตั้งแต่เกิดมาจนเติบโตใหญ่ขึ้น

3.3 งานบ้าน

การทำความสะอาดบ้าน : บ้านกะเหรี่ยงมีห้องเดียว พื้นบ้านเป็นฝาไม้ไผ่ซึ่งทำให้มีช่องห่าง หลังจากกินอาหารเสร็จแล้ว พ่อบ้านแม่บ้านจะใช้ไม้กวาดที่ทำขึ้นเองอย่างง่าย ๆ กวาดเศษอาหารลงร่องที่พื้นไปหมด สำหรับการถูบ้านนั้นยังทำได้ยากอันเนื่องมาจากแหล่งน้ำอยู่ไกลและการขึ้นบ้านก็มีการล้างเท้าก่อน

การจัดภายในบ้าน : ช่างเตาไฟนอกจากเป็นที่กินอาหารแล้ว ยังเป็นที่พักผ่อนหลับนอนอีกด้วย ปลายเท้าหรือส่วนติดฝาบ้านด้านล่าง ของห้องจะเป็นหิ้งยาววางถ้วยชาม และวัสดุในบ้าน พื้นวางอยู่ใต้หิ้งนี้ ด้านในของห้องมีกระบุงซึ่งมีฝาปิดสำหรับเก็บเสื้อผ้า ซึ่งมีอยู่ไม่กี่ชุด กระบุง ใสเกลือจะวางอยู่ข้างเตาไฟด้านที่ติดฝา ส่วนที่วางกระบอกน้ำจะอยู่นอกห้องบริเวณชานในของห้อง

เครื่องใช้และการเก็บ : เครื่องใช้ต่างๆ นั้นจะเก็บอยู่ในห้อง นอกจากวัสดุการเกษตรบางอย่าง เช่น จอบ ผาน ไถ จะเก็บไว้ที่ชานบ้าน มีดฟันไร่จะเหน็บไว้ที่ข้างฝาห้อง พวกเสื้อผ้าต่างๆ จะมีกระบุงเก็บ ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหารก็วางไว้บนหิ้งในห้องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ จะมีการทำเพดานห้องอย่างง่าย ๆ เพื่อไว้เก็บเครื่องใช้บางอย่าง เช่น เสื้อ หรือเก็บเมล็ดพันธุ์จากไร่นาด้วย

งานเกี่ยวกับอาหาร : กะเหรี่ยงจะกินข้าวซ้อมมือเป็นส่วนใหญ่โดยการตำด้วยครกกระเดื่องและตำพอสำหรับการบริโภคแต่ละวัน เพื่อป้องกันการขึ้นราของข้าวสารเนื่องจากความชื้นของภูเขา หน้าที่ในการประกอบอาหารมักจะเป็นฝ่ายหญิง แต่สามีก็สามารถและเต็มใจที่จะช่วยภรรยาเสมอ อาหารของกะเหรี่ยงมักจะเป็นแกงป่าแบบง่าย ๆ โดยมีผัก พริก และเกลือเป็นส่วนประกอบ อาหารประเภทโปรตีน จากเนื้อสัตว์จะมีไม่บ่อยครั้งนัก ขึ้นอยู่กับโอกาสที่หาเนื้อสัตว์มาได้จากป่าและลำธารเพราะไก่และหมูที่เลี้ยงไว้ นั้นมุ่งเลี้ยงสำหรับเป็นสัตว์ในพิธีกรรม อาหารที่ขาดไม่ได้ในแต่ละวันจึงได้แก่น้ำพริก และอาหารในแต่ละมื้อนั้นจะบริโภคให้หมด ไม่เก็บไว้

การต้อนรับแขก : หน้าที่ในการต้อนรับแขกนั้นเป็นของฝ่ายสามี โดยบุตรภรรยา จะไม่เข้าววงสนทนาด้วยนอกจากจะเป็นแขกที่เป็นเฝ้าเดียวกัน สถานที่รับแขกก็อาจเป็นที่ชานในกรณีที่เป็นแขกต่างเฝ้าและเป็นอาหารกลางวัน แต่หากเป็นยามค่ำคืนแขกเยี่ยมที่คุ่นเคยหรือเป็นเฝ้าเดียวกันจะเข้าไปนั่งคุยข้างกองไฟในห้องโดยที่นั่งของแขกจะเป็นด้านในของกองไฟ หากถึงเวลาอาหารเจ้าของบ้านจะจัดอาหารมาให้แขกได้กินก่อน หลังจากนั้นทางฝ่ายเจ้าของบ้านจึงจะกินอาหาร

บริเวณนอกบ้าน : การทำความสะอาดนอกบ้านมักมี แต่ไม่ค่อยจะมีเศษอาหารเหลืออยู่เนื่องจากกลายเป็นอาหารของหมูซึ่งเลี้ยงปล่อย แต่ก็มีเฝ้าหมูอยู่ใต้ถุนบ้านสำหรับขังหมูยามค่ำคืน ส่วนวัวควายนั้นมักจะเลี้ยงปล่อยกินเองอยู่ในป่าใกล้หมู่บ้าน และ

ในบางวันจึงจะนำมาผูกมัดไว้ข้างบ้าน สำหรับไก่ก็เลี้ยงปล่อยเช่นกัน แต่ในยามเย็นจะโปรยข้าวเปลือกเรียกไก่มาจับใส่ไว้ในกระชู่ใส่ไก่และเอาวางไว้บนชั้นแคบ ๆ ข้างบ้าน ข้างบ้านกะเหรี่ยงบางหลัง อาจทำสวนครัวเล็ก ๆ ปลูกพริกและพืชสวนครัวบางชนิด เช่น แตง พักทอง ส่วนผู้ชำนักร้างนั้นก็สร้างไว้ใกล้ ๆ บ้านแต่บางครัวเรือนอาจมีที่เก็บข้าวเปลือกอยู่บนบ้านเลย

เสื้อผ้าและการแต่งกาย

ลักษณะเครื่องแต่งกาย : หญิงโสดชาวกะเหรี่ยงจะสวมเสื้อผ้าชุดทรงกระสอบสีขาวมีลวดลายสีอื่นเล็กน้อยแถบกลางตัวและชายเสื้อด้านที่กรอมเท้า เมื่อแต่งงานแล้วจะต้องเปลี่ยนเป็นแต่งกาย 2 ท่อน คือเป็นเสื้อสั้นแต่เอวสีดำหรือน้ำเงินเข้มมีปักลวดลายด้วยลูกเต๋อย และซิ่นสีแดง ส่วนผู้ชายจะสวมเสื้อครึ่งท่อนสีแดง สวมกางเกงแบบพื้นเมืองของไทย ภาคเหนือซึ่งได้รับวัฒนธรรมนี้มานานแล้ว เสื้อผ้าทั้งหมดนี้จะทอจากฝ้าย

การผลิตเครื่องนุ่งห่ม ฝ้ายที่นำมาทอเสื้อผ้า ผ้าหม่ม ถุงย่าม จะเป็นฝ้ายที่ปลูกอยู่ในไร่ข้าว แต่ในปัจจุบันบางครั้งจะซื้อฝ้ายดิบจากในเมืองมาทอเสื้อผ้าใช้ซึ่งจะไม่ทนทานเหมือนฝ้ายจากไร่ หน้าที่ในการทอเสื้อผ้านี้เป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงเท่านั้น

การทำความสะอาด : การอาบน้ำซักผ้าจะกระทำที่ลำธาร การซักผ้าใช้ฟาดกับหินหรือใช้หินทุบเสื้อผ้านั้น โดยไม่มีสบู่หรือผงซักฟอกแต่ประการใด อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ผงซักฟอกก็เริ่มแพร่หลายเข้าไปมีบทบาทในสังคมชาวเขาบ้างแล้ว

การเก็บรักษาและซ่อมแซม : เสื้อผ้าที่ซักแล้วจะนำมาตากที่ริ้วสวนข้างบ้านหรือตากบนราวไม้ไผ่ที่ริมชานบ้านด้านนอกสุด เมื่อแห้งสนิทแล้วก็จะเก็บไว้ในกระบุงเก็บเสื้อผ้าหรือพาดแขวนไว้กับฝาบ้านในห้อง หากมีการชำรุดฉีกขาดก็จะเย็บซ่อมแซมด้วยเข็มเย็บผ้าที่มีอยู่

สารเคมี

ของดั้งเดิมตามประเพณี ชาวกะเหรี่ยงรู้จักการนำมูลค้างคาวมาละลายน้ำกรองแล้วตากแห้ง จะได้ดินประสิวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสารผสมเป็นดินปืน ใช้ในปืนเก็บสำหรับการล่าสัตว์ นอกจากนี้ในการเปื้อปลาในลำห้วยก็มีการนำโลดดิน มาทุบแล้วแช่น้ำให้ปลาเมาลอยขึ้นมา สำหรับการย้อมสีฝ้ายที่นำมาทอเป็นเสื้อผ้านั้น ชาวกะเหรี่ยงจะใช้รากไม้เปลือกไม้บางชนิดมาเป็นสารสำหรับย้อมสี

ที่ใช้ในปัจจุบัน : เมื่อสังคมกะเหรี่ยงมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ก็มีการนำสารเคมีเข้าไปใช้ นับตั้งแต่สบู่ ผงซักฟอก และสารที่ใช้ในการเกษตร เช่น ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง ฯลฯ ซึ่งในการใช้นี้ยังขาดความเข้าใจต่ออันตรายของสารเคมีเหล่านั้น

การเลี้ยงเด็ก

สถานภาพของเด็ก : ในวัยทารกนั้นเด็กกะเหรี่ยงจะมีความเสมอกันในด้านการยอมรับการเลี้ยงดู แต่เมื่อโตขึ้น ความแตกต่างของเพศจะทำให้เกิดบทบาทและหน้าที่ซึ่งแตกต่างกันไป

การให้นมและอาหาร : เด็กกะเหรี่ยงจะถูกเลี้ยงดูด้วยนมมารดาจนกว่าจะเอาอย่างเข้าปีที่สองหรือจนกว่ามารดาจะมีบุตรใหม่ ส่วนอาหารอย่างอื่นนั้น ได้แก่การที่มารดาจะเคี้ยวข้าวจนละเอียดจึงคายให้ทารกซึ่งอาจจะมีอายุ 6 - 7 เดือน อย่างไรก็ตามมีข้อห้ามทั้งมารดาและทารก ไม่ให้บริโภคอาหารบางอย่าง เช่น ไข่ จนกว่าทารกนี้จะอดนม

เด็กพิการหรือทุพพลภาพ : ไม่มีข้อรังเกียจใด ๆ ต่อเด็กที่พิการในสังคมกะเหรี่ยงรวมทั้งเด็กแฝดด้วย

การอุ้ม/การสะพาย : พี่สาวหรือมารดาจะใช้ผ้ามัดสะพายเด็กไว้ข้างหลังในการพาไปยังที่ต่าง ๆ เช่น พาไปไร่หรือเดินเล่น แต่ในบางครั้งเมื่ออยู่ใกล้ ๆ บ้านก็อาจอุ้มเด็กเข้าเอวไว้ก็ได้

การอาบน้ำทารกและเด็ก : มารดาจะเป็นผู้อาบน้ำให้ทารก แต่บิดาก็สามารถช่วยทำหน้าที่นี้ได้ การอาบน้ำให้แก่ทารกไม่ได้ทำบ่อยนัก เมื่อเด็กโตขึ้นจะอาบน้ำเอง แต่ก็ไม่มีการใช้ผ้าเช็ดตัวแต่อย่างใด

3.4 การปฏิบัติต่อสมาชิกในครัวเรือน

การอบรมสมาชิกและการลงโทษ : บิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ทุกคนมีหน้าที่และบทบาทในการอบรมสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเด็ก ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อเด็กทำผิด จะถูกตำหนิตำได้ แต่จะไม่มีกรตีเด็กเพราะเชื่อว่าอาจทำให้ขวัญเด็กออกจากตัวทำให้ไม่สบายได้

การปฏิบัติต่อสมาชิกอาวุโสในครัวเรือน : ผู้อาวุโสในครัวเรือนซึ่งได้แก่ บิดามารดาของฝ่ายภรรยา จะได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูงและอบอุ่นใกล้ชิด ถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องยกย่องผู้อาวุโสนี้

แม้กระทั่งในการตัดสินใจต่าง ๆ ก็จะต้องปรึกษาหารือ และเชื่อกฟังความคิดเห็นของผู้อาวุโสในบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อาวุโสที่เป็นผู้หญิง

การปกครองในครัวเรือน : ฝ่ายหญิงเป็นเจ้าของบ้าน เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่อดวงวิญญาณหรือผีปู่ย่าตายาย ส่วนฝ่ายชายจะมีอำนาจตัดสินใจในการทำงานนอกบ้าน การรับแขก การติดต่อกับคนและสังคมภายนอก ในสังคมกะเหรี่ยงจึงมีลักษณะประนีประนอมอยู่อย่างมาก ในระหว่างสามีภรรยา

3.5 เศรษฐกิจในครัวเรือน

การครอบครองทรัพย์สินและการใช้จ่าย : ทรัพย์สินในครัวเรือนเป็นสมบัติร่วมกันของสามีภรรยา แต่ของบางอย่างจะเป็นของผู้ผลิต เช่น หัตถกรรม แม้แต่เด็ก ๆ ก็สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางอย่างได้ เช่น เงินที่ได้จากการขายของป่า บางครั้งพ่อแม่อาจให้ไก่หรือหมูแก่ลูกของตน ทำให้สัตว์เลี้ยงนั้นก็กลายเป็นสมบัติส่วนตัวของลูก ส่วนในเรื่องของการใช้จ่ายนั้น ส่วนมากฝ่ายชายจะเป็นผู้ตัดสินใจ แต่ก็มักจะสอบถามความคิดเห็นของฝ่ายหญิงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เป็นการใช้จ่ายที่เป็นจำนวนมาก เช่น การซื้อข้าววัวควาย

การทำเครื่องมือเครื่องใช้และของเล่น : ฝ่ายชายหรือผู้เป็นบิดาจะเป็นผู้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในครัวเรือน เช่น กระบอกรน้ำ ครกกระเดื่อง ฯลฯ รวมทั้งของเล่นของบุตร ซึ่งมักจะเป็นของเล่นง่าย ๆ จากวัสดุในท้องถิ่นนั้น บางครั้งมารดาก็จะช่วยทำของเล่นให้บุตรสาวเป็นเครื่องทอผ้าจำลอง ซึ่งเป็นเป็นการถึงภาระหน้าที่ในอนาคตด้วย

การพนันและสิ่งเสพติด : เมื่อมีงานศพ ชาวกะเหรี่ยงส่วนมากนิยมเล่นไพ่ แต่หากไม่ใช่งานศพพฤติกรรมดังกล่าวนี้ จะเป็นที่รักเกียจของคนในหมู่บ้าน ส่วนสิ่งเสพติดที่สำคัญมีอยู่เพียงอย่างเดียวคือ ฝิ่น โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว การสูบฝิ่นในระยะแรก เป็นการสูบเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยอันเกิดจากการทำงานหนักในไร่มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปปรับจ้างในไร่ฝิ่นของชาวเขาเผ่ามั่ว ฝ่ายชายที่มีครอบครัวแล้วต้องทำงานหนักในการหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้มีโอกาสติดฝิ่นมากกว่าชายโสดซึ่งหากชายหนุ่มคนใด ติดฝิ่น ก็จะทำให้ครอบครัวแตกแยกเนื่องจากเป็นภาพที่รังเกียจของหญิงสาว โดยทั่วไป สำหรับการดื่มสุรานั้น จะดื่มในเวลาพิธีกรรมเท่านั้น

3.6 อุบัติเหตุจากเครื่องใช้ในบ้าน

เครื่องมือเครื่องใช้ที่มีโอกาสเกิดอุบัติเหตุ : เครื่องมือการเกษตรและของมีคมต่าง
อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้บ้างในบางครั้ง เช่น มีบาด แต่ก็ไม่มีบ่อยนัก

การป้องกันอุบัติเหตุ : บิดามารดาจะตักเตือนบุตรของตนในการใช้เครื่องมือของมี
คมต่าง ๆ แต่ไม่มีมาตรการใด ๆ เป็นพิเศษ

3.7 ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับสังคม

การที่ครอบครัวกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวที่มีความเสมอภาคกันในระหว่างหญิงและชาย รวมถึงการ
นับญาติทางฝ่ายหญิง มีผลสะท้อนต่อสังคมกะเหรี่ยงทำให้เกิดการยอมรับนับถือกันข้ามไปสู่
หมู่บ้านอื่น ๆ ที่เป็นเผ่าเดียวกัน ในแต่ละหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน
เจ้าของบ้านต่างมีสิทธิในการประชุมแสดงความคิดเห็นและร่วมกันปรึกษาหารือในเรื่องราวต่าง ๆ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อาวุโสทุกคนในหมู่บ้านจะได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้านทุกคน

4. การแต่งงาน

เพราะถือสาในเรื่องชู้สาว การไปไหนต่อไหนเป็นข้อห้าม และการถูกเนื้อต้องตัวกัน เป็น
ความผิด จึงมีการแต่งงานของผู้หญิงกะเหรี่ยงที่แยกแยะชัดเจน

สาวโสด สวมชุดทรงกระสอบสีขาว ยาวเกือบคลุมเท้า ทอเองด้วยมือโดยเครื่องทอแบบ
ง่าย ๆ ตามประเพณี

หญิงแต่งงานแล้ว สวมเสื้อครึ่งตัวถึงแค่เอวสีดำ ประดับประดาด้วย ลูกเดือยหรือฝ้ายสี
และสวมผ้าสั้นยาวคลุมเท้าสีแดง

ดังนั้นเอง จึงมองเห็นเด่นชัดว่าหญิงกะเหรี่ยงนั้นเป็นสาวหรือมีเจ้าของแล้ว

ไม่มีการหลอกหลวงหรือการย้อมแมวขาย เพราะแม้กระทั่งการได้เสียก่อนแต่งงานก็ถือเป็น
ความผิด ต้องลงโทษปรับใหม่

การมีชู้ โทษถึงไล่ออกนอกหมู่บ้าน

ผู้ชายสวมเสื้อแดง และสวมกางเกงแบบคนไทยภาคเหนือ ซึ่งเรียกว่า " เดี่ยวสะตอ " หรือ
สวมสะโพ่งแบบวัฒนธรรมแบบพม่า

แต่ในปัจจุบันหันมานิยมสวมกางเกงขายาว ผู้ชายเปลี่ยนแปลงก่อนเสมอ

5. ความเชื่อหลักและค่านิยม

ความเชื่อหรือศาสนาของชาวกะเหรี่ยงมีอยู่ 3 แบบใหญ่ ๆ คือ ถิ่นผี ถิ่นคริสต์ และ ถิ่นพุทธ เกือบร้อยละเก้าสิบถิ่นผี มีผีอยู่ทุกหนทุกแห่งในป่า ในไร่ นา ในลำธาร ผีโกรธก็จะลงโทษให้เจ็บป่วย ต้องเลี้ยงผีด้วยเหล้าและไก่เป็นการขอสมมาลาโทษ

ผีและวิญญาณ จึงเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมและค่านิยมหลายประการ

- การอยู่อย่างผัวเดียวเมียเดียว ตราบจนตายจากกัน ไม่ประพฤตินิดในลูกเมียใคร
- การเลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่เฒ่ากับความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษคือ ผีบ้านผีเรือนที่คอยคุ้มครองดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข
- การลักขโมยเป็นความผิด ไม่มีใครเห็น แต่ผีและวิญญาณย่อมมองเห็นได้และ ลงโทษ ฯลฯ

- ความเชื่อหลายประการเหล่านี้ จึงทำให้สังคมกะเหรี่ยงเป็นสังคมที่อยู่กันอย่างสงบ และ

รักใคร่กลมเกลียวกัน สันโดษและสมถะ

6. ลักษณะนิสัย

ชาวกะเหรี่ยงเป็นคนรักสงบและนุ่มนวล

หากมีการกระทำผิด จะมีการประชุมกันก่อน ลักษณะการลงโทษเริ่มจากการตักเตือนไปถึงการปรับไหม ชั้นร้ายแรงที่สุดคือ ไล่ออกนอกหมู่บ้าน ไม่มีการใช้กำลังทำร้ายหรือเช่นฆ่าเลย แม้แต่การทะเลาะวิวาทก็หาได้ยาก และผู้ที่ใช้กำลังจะเป็นผู้ผิดเสมอ โดยไม่มีข้อยกเว้นเห็นใจ การแสดงออกที่ก้าวร้าวจึงไม่ใช่ลักษณะนิสัยของกะเหรี่ยง แม้แต่การตีลูกก็ไม่กระทำ ดังนั้นเมื่อครูตีลูกของตน ชาวกะเหรี่ยงจึงรู้สึกเป็นความไม่ถูกต้องและไม่พอใจ แต่ความไม่พอใจในทุกเรื่องราวจะถูกเก็บไว้ในใจ ไม่มีการใช้กิริยาวาจาที่ก้าวร้าวหรือ กระทบกระแทกแตกดัน ชาวกะเหรี่ยงมักจะหลีกเลี่ยง ความขัดแย้งหรือความไม่พอใจโดยการปลีกตัวหนีเสมอ ด้วยเหตุนี้เอง ชาวกะเหรี่ยงใน

อดีตจึงมักจะโยกย้าย หมู่บ้านเมื่อมีกรณีขัดแย้งกับคนไทยพื้นราบในภาคเหนือ (คนเมือง) หนีความขัดแย้งไปอยู่ในป่าเขาไกลออกไป ซึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่มีโอกาสอีกแล้ว เพราะความจำกัดของพื้นที่ทำกิน ชาวกะเหรี่ยงมักเก็บจำความรู้สึกและเกรงใจคน หากคนจากโลกภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านและทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หากเป็นความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จะไม่มีใครมาต่อว่าเลย แต่ความไม่พอใจจะเก็บซ่อนไว้อย่างเงียบ ๆ

หรือเมื่อมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ครู นักพัฒนา เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ก็จะได้รับ การต้อนรับเป็นอย่างดี แต่ก็ถูกเฝ้ามองอย่างเงียบ ๆ ด้วย เป็นการมองอย่างพินิจพิจารณาถี่ถ้วนถึงการกระทำทุกอย่างทั้งในหน้าที่และนอกหน้าที่ มองทั้งการทำงานและการใช้เวลาส่วนตัวกระทั่งเมื่อแน่ใจ ซึ่งอาจใช้เวลาราว 1 ปี จึงจะมีพฤติกรรมแสดงออกที่ชัดเจนถึงการยอมรับและยกย่องนับถือในกรณีที่อาศัยตักจากโลกพื้นราบนั้นประพฤติตนดี และไม่ขัดต่อจารีตประเพณีของกะเหรี่ยงเลย จึงเป็นคำอธิบายได้แน่ชัดว่า ครูที่ตั้งใจสอน แต่เลิกงานแล้วตั้งวงเหล้า หรือวงไพ่กับเพื่อน ๆ มักได้รับการเมินเฉยจากชาวบ้านหลายคน

7. ประเพณีที่สำคัญ

ด้วยความเชื่อต่อผี และวิญญาณ ชาวกะเหรี่ยงจึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมเลี้ยงผี หมายถึงการตันเกล้า หม่าไก่ - แกง เอาส่วนหนึ่งของเกล้าและแกงไก่มาทำพิธีกรรม และมัดมือทุกคนผู้ร่วมพิธีนั้นด้วยฝ้ายดิบ

ประเพณีที่สำคัญที่สุดคือประเพณีปีใหม่ ซึ่งจะมีขึ้นในราวเดือนกุมภาพันธ์ โดยหัวหน้าหมู่บ้านตามประเพณีจะระบุนวันให้ทราบล่วงหน้า แต่ละปีไม่ตรงกัน และแต่ละหมู่บ้านก็อาจมีวันปีใหม่ไม่ตรงกัน เพราะเป็นพิธีที่หมายถึงการเริ่มต้นของฤดูกาลเกษตรกรรมนั่นเอง หลังจากพิธีปีใหม่ผ่านพ้นคือการเริ่มต้น ฟันไร่ - ไร่ข้าวบนภูเขา

พิธีปีใหม่ ทุกหลังคาเรือนจะหมักเกล้าต้มเกล้าจากข้าวสุก หม่าไก่ หรือหมูแกงเป็นอาหาร และเตรียมฝ้ายดิบไว้ผูกข้อมือทุกคน หัวหน้าหมู่บ้านตามประเพณีจะเริ่มทำพิธีในบ้านของตนเป็นหลังแรก แล้วจึงจะไปทำพิธีให้ทุกหลังในหมู่บ้าน ซึ่งกว่าจะครบครันอาจกินเวลาถึง 3 วัน 3 คืน

พิธีคือการรินเหล้าและนำเนื้อไก่มาบวงสรวงต่อผี และ วิญญาณ จากนั้นมีการดื่มเหล้าตาม ประเพณี แล้วจึงถึงการมัดข้อมือด้วยฝ้ายดิบพร้อมกับคาถาอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งมี รายละเอียดมากมาย

ประเพณีแต่งงาน – คือความหวังที่รอคอยของหนุ่มสาว

เจ้าบ่าวอาจมาจากหมู่บ้านอื่น มาแต่งงานและอยู่กับเจ้าสาวในบ้านและ ในหมู่บ้านของฝ่ายหญิง (เจ้าสาว) มาแต่ตัว สวมเสื้อผ้าเก่า ๆ เป็นหน้าที่ของเจ้าสาวที่จะต้องทอเสื้อผ้าและจัดหากางเกง พร้อมทั้งผ้าโพกหัวกับย่ามไว้ให้เจ้าบ่าวของเธอ ทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องฆ่าหมูฆ่าไก่ เพื่อทำพิธีกรรม บอกต่อผีบรรพบุรุษ และเป็นอาหารเลี้ยงแขก หากมีฐานะดีก็อาจฆ่าวัวสักตัวหนึ่ง หรือหลายตัวก็ได้

ค่าสินในวันแต่งงานจึงมีแต่เสียงเพลงอวยพรจากวงเหล้า และวงอาหารแต่ไม่มีการเมาเกินเหตุเลย เหล้าและอาหาร มิใช่มีเพียงบ้านเจ้าสาวเท่านั้น แต่มีที่บ้านญาติพี่น้องของเจ้าสาวทุกหลัง บางที่มี ทั้งหมู่บ้าน เป็นประเพณีที่สนุกประทับใจ และเป็นไปตามจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนซึ่งมีรายละเอียดมากมาย

แล้วก็มาถึงสิ่งที่ไม่มีความรื่นรมย์ – ประเพณีงานศพ

เก็บศพไว้ 3 วัน (หรือ 7 วัน) บนบ้านของผู้ตาย ก่อนจะนำไปฝัง (หรือบางกรณีจะเผา) ที่ป่าช้าของหมู่บ้าน ญาติสนิทยอมโคกเศรำ มีเพลงสวดศพ – ชีท่างให้วิญญาณ ขณะเดินเรียงเดี่ยว ซ้ำ ๆ รอบศพ หนุ่มสาวจากหลายหมู่บ้านมาสบสายตากับเพลงทอดไม้ตรีขณะเดินเรียงเดี่ยวซ้ำ ๆ รอบกองไฟบนลานดินใกล้บ้านคนตายตลอดค่าคืนอันหนาวเย็น แล้วจะห่อศพด้วยเสื้อไม้ไผ่สาน คลุมด้วยผ้าห่มนำไปฝัง ของใช้ส่วนตัวของผู้ตายจะถูกทำลายและฝังพร้อมศพหรือวางไว้บนตอไม้ ใกล้หลุมศพ เพื่อวิญญาณจะได้นำไปใช้ในโลกลงหน้า

ทุกประเพณีมีรายละเอียดอยู่มากมายซึ่งครูหรือผู้จะไปทำงานกับกะเหรี่ยงจะได้เรียนรู้ด้วยตาและหัวใจ

8. อาชีพและความเป็นอยู่

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยงคือการปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ปลูกข้าวในนาดำแบบ ขึ้นบันไดและในไร่ข้าวแบบไร่หมุนเวียนสวนพืชผักสวนครัวนั้นปลูกผสมอยู่ในไร่ข้าว และมีในสวน ช้างบ้านอาชีพรองคือ การหาของป่า – ลูกก้อ (เกาลัดชนิดหนึ่ง) เปลือกไม้ และสัตว์ป่า รวมทั้ง การรับจ้าง ทำงานให้คนต่างเผ่าในหมู่บ้านใกล้เคียงส่วนการทอผ้า ทอเสื่อ มักทอใช้มากกว่าทอขาย แต่ในปัจจุบันก็มีการทอเพื่อขายเป็นรายได้เสริมเพิ่มขึ้น วัว – ควาย – หมู – ไก่ ก็พอจะนำรายได้มาสู่เจ้าของบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัวและหมู ซึ่งจะมีพ่อค้าจากพื้นราบขึ้นไปหาซื้อถึงบน

ภูเขา แต่ไถ่นั้นมักจะเลี้ยงไว้ทำพิธีกรรมมากกว่า หรืออาจแบ่งขายให้ชาวกะเหรี่ยงด้วยกันที่ขาดแคลนไถ่สำหรับทำพิธีกรรมเลี้ยงผี

ด้วยอาชีพเกษตรกร ชีวิตจึงเรียบง่าย ข้าว - พริก - ฝ้าย - ยาสูบ ผลิตได้เพียงพอก็พอใจ มีเงินสดเล็กน้อยสำหรับซื้อเกลือมาใส่แกง ความเป็นอยู่เป็นไปอย่างสงบสันโดษและสมถะ ทุกคนช่วยกันทำงานนาร่นาและในบ้าน นอกจากการทอผ้าซึ่งเนบพาทกำหนดเฉพาะผู้หญิง และการจักสานกับเข้าปลาล่าสัตว์เป็นเนบพาทเฉพาะผู้ชาย ผู้หญิง อาจทำงานบ้านมากกว่า เช่น หาฟืน ตักน้ำ ต้มน้ำ รุงอาหาร และเลี้ยงลูก แต่ผู้ชายก็ทำได้และเต็มใจช่วยภรรยาของตนเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามภรรยาเจ็บป่วยหรือมีบุตรซึ่งยังดื่มนมแม่อยู่

ชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยง จึงสงบสุขอยู่ในขอบเขตของปัจจัยสี่อย่างแท้จริง ตลอดมาจนกว่าจะถูกทำลายโดยวิบัติกรรมจากโลกภายนอก

2.3.4 ชาวเขาเผ่ามูเซอ

1. บทนำ

“มูเซอ” หรือ “ล่าหู่” เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย คำ “มูเซอ” เป็นคำในภาษาชานหรือไทยใหญ่ โดยที่คนชานหรือไทยใหญ่ได้แบ่งชาว “ล่าหู่” ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ “มูเซอ” และ “ก๊วย” คำ “มูเซอ” คำชานหมายถึงถึง มูเซอดำ มูเซอแดง และ มูเซอเผดเล ว่าหมายถึง “ล่าหู่”

ทั่ว ๆ ไป ได้แก่ มูเซอดำ มูเซอแดง และ มูเซอก๊วย (Bradley: 1997 :: 17)

1.1 การแบ่งกลุ่มย่อย วอกล์เกอร์ (1970 : 40) ได้แบ่งมูเซอออกเป็น 23 กลุ่มย่อย แต่ที่พบในประเทศไทยด้วยกัน 11 กลุ่ม คือ มูเซอแดง มูเซอเผดเล มูเซอกูเลา มูเซอล่าบ้าน มูเซอฉีบาเกี้ยว มูเซอบาหลา ปูโหล ล่าล่า และกลุ่มที่อพยพเข้ามาใหม่อีก 2 กลุ่ม คือ มูเซโก๊ซี และ มูเซอเวหะ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความแตกต่าง ในเรื่องการแต่งกายอย่างเห็นได้ชัด สำหรับมูเซอเผดเลได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ มูเซอพะคอ มูเซอนะมือ และ มูเซอหะลอ ทั้ง 3 กลุ่ม นี้มีลักษณะการแต่งกายที่คล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างเพียงผิวเผินในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนมูเซอฉีบาเกี้ยวและ มูเซอฉีบาหลาทั้ง 2 กลุ่ม นี้จัดอยู่ในกลุ่มมูเซอฉีเรียกตัวเองว่า “ล่าหู่ฉี” หรือมูเซอเหลือง หรือมูเซอก๊วย

1.2 ถิ่นที่อยู่ มูเซอแต่ละกลุ่มมีถิ่นฐานที่อยู่แตกต่างกัน มูเซอคำมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันตก

เฉียงเหนือของยูนนาน และตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า สำหรับมูเซอแดงมีถิ่นเดิมอยู่ในพม่า ส่วนมูเซอเผดเลมีถิ่นเดิมอยู่ที่ซุนนิง (Shunning) ในยูนนานตอนต้นแม่น้ำทิง (Nsm Ting) พวกนี้เรียกตัวเองว่าล่าหู่ นะมวยหรือ ล่าหู่ นะ อีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ มูเซอกูเลาเรียกตัวเองว่า “ล่าหู่” หรือ “ล่าหู่กูเลา” พวกนี้อ้างตัวเองว่า

เป็นมุเซอชาวหรือล่าหู่พู (Lewis, 1980 : 5) หลุ่หนีไม่ปรากฏประวัติการอพยพ แต่พบว่ากลุ่มนี้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาประมาณ 50 ปี ล่วงมาแล้ว มุเซณีหรือมุเซอภัย มีถิ่นเดิมอยู่ทางตอนใต้ของเชียงตุง ประเทศพม่า ยูนนานประเทศจีน พม่า ลาว และไทย

1.3 ภาษา มุเซอพูดภาษาทิเบต - พม่า (Tibeto - Burman) บางคำคล้ายภาษาพม่า ลีซอ และอีก้อ บางคำก็มีจันตอมาจากภาษาชานและภาษาจีน อย่างไรก็ตาม ภาษามุเซอแต่ละกลุ่ม ก็ยังยึดเหนี่ยวกันอยู่บ้างแต่ก็ใกล้เคียงและเกี่ยวกันกันอยู่ นักภาษาศาสตร์ได้แบ่งภาษามุเซอ ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มภาษามุเซอดำ และกลุ่มภาษามุเซอภัย ในแต่ละกลุ่มภาษายังแย่งได้หลายภาษาถิ่นย่อยที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ กลุ่มภาษามุเซอดำแบ่งออกเป็นภาษา ถิ่นมุเซอดำ มุเซอแดง และมุเซอเฉล ส่วนกลุ่มภาษามุเซอภัยแบ่งออกเป็นภาษาถิ่นมุเซอณีบาเกียว และ มุเซอณีบาหลา

(Lewis, I < Bfradley, I , 159) และในการติดต่อระหว่างมุเซอ กลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งอีก้อลีซอ พวกนี้จะใช้ภาษามุเซอดำเป็นภาษากลาง "Lingua Franca" (Bradley, 14,35, Lewis, 2) เป็นที่น่าสังเกตว่า พวกมุเซอไม่ค่อยจะเรียนภาษาชาวเขาเผ่าอื่น โดยมากชาวเขาเผ่าอื่นมักจะมาเรียนภาษามุเซอ ทั้งนี้อาจจะเพราะพวกนี้มีการติดต่อกันอยู่เสมอในทางการค้าระหว่างชนเผ่ามุเซอกับเผ่าอื่น เช่น อีก้อ ลีซอ รวมทั้งชาวจีนฮ่อโดยใช้ภาษามุเซอเป็นสื่อกลาง

1.4 ศาสนา การนับถือศาสนาของพวกมุเซอก็คือเหมือนกันทั้งหมด มีการนับถือผีต่าง ๆ เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีน้ำ ผีป่า ฯลฯ ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว คือ กือซา ซึ่งไม่เหมือนกับชาวเขากลุ่มที่นับถือผีอื่น ๆ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของแต่ละกลุ่ม อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง นอกจากพวกที่นับถือผีแล้วยังมีมุเซอบางพวกที่นับถือศาสนาคริสต์นิกาย ซึ่งก็มีจำนวนประมาณร้อยละ 33 ของจำนวนมุเซอทั้งหมด (Lewis, 10) พวกนี้จะมีโบสถ์เป็นศาสนสถานสำหรับประกอบพิธีทางศาสนาของส่วนรวม ส่วนพวกที่นับถือผีนั้นเฉพาะพวกมุเซอแดง ปรากฏว่ามีวัดเป็นที่ประกอบศาสนกิจของส่วนรวม ซึ่งแตกต่างจากชาวเขาเผ่าเดียวกัน ส่วนมุเซอเฉลมีลานเต้นรำ (จะคี่ก้อ) เป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

1.5 อาชีพ

ในประเทศไทยมีมุเซอทั้งหมดประมาณ 29,807 คน หรือ 8.4 ของจำนวนชาวเขาทั้งหมด แต่ละกลุ่มอพยพเข้ามาในประเทศไทยในระยะเวลาที่ต่างกัน การเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทยประมาณว่าเริ่มขึ้นราว พ.ศ.2418 (Schrock ; 365) กล่าวคือ มุเซอแดงอพยพจากพม่าเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณเกือบหนึ่งศตวรรษ ส่วนมุเซอเฉล อพยพจากยูนนานเข้ามาเมื่อประมาณ 60 ปีล่วงมาแล้ว มุเซอณีเพิ่มอพยพเข้ามาเมื่อ 30 กว่าปีมานี้เอง อาจถือได้ว่ามุเซอณีเป็นกลุ่มที่ขอบอพยพย้ายถิ่นมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ดังคำกริยาเปรียบเปรยที่มุเซอพูกันเองว่า มุเซอณีตรงกับกริยา " ณีเว " แปลว่า กำ (มือ) แต่มุเซอดำ (ล่าหู่ณะ) ตรงกับกระยา "นะเว" แปลว่า เหยียบ นั่นคือการเหยียบลงย่อมจะมั่นคงกว่า

การกำมือ บรรดามูเซอที่มีอยู่ในประเทศไทยนี้จะตั้งถิ่นฐานที่อยู่ในที่ต่าง ๆ กัน มูเซอแดงมีอยู่มากในจังหวัด เชียงใหม่ ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงรายและทางตอนเหนือของจังหวัด ตาก มูเซอดำพบมากในจังหวัดเชียงใหม่และตอนเหนือของจังหวัดเชียงราย มูเซอเผดเลพบมากในจังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก และแถบบริเวณอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สำหรับ มูเซอผีมีอยู่ในอำเภอแม่จัน อำเภอแม่เมาะ อำเภอแม่สรวย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และอำเภอแม่ อาย จังหวัดเชียงใหม่

2. หมู่บ้าน

2.1 ที่ตั้งหมู่บ้าน

มูเซอชอบตั้งบ้านเรือนล้านเขาที่ลาดและบางครั้งก็อยู่ในที่สูงชันหรือใกล้กับแหล่งน้ำซับหรือ ลำธาร

บางหมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ สำหรับพวกมูเซอผีนั้นเป็นกลุ่มที่อยู่ต่ำกว่ามูเซอกลุ่มอื่น ๆ อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่ง คือในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน มูเซอบางกลุ่ม มักจะตั้งบ้านเรือนอยู่บน ล้านเขาที่ลาดยาวขึ้นไปทางเบื้องสูงให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะมูเซอเชื่อว่าผู้ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่มีลักษณะ ทางภูมิศาสตร์อย่างนี้ ย่อมจะมีความยั่งยืนเหมือนตั้งล้านเขา ในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านจะเป็นผู้เลือก หรือ บางครั้งยึดของภรรยาหัวหน้าหมู่บ้านจะมีหน้าที่อันนี้ อนึ่งในการตั้งหมู่บ้านที่มีอายุใสของมูเซอแดงนั้น ชุมชนที่จะต่อตั้งหรือสถาปนาเป็นหมู่บ้านได้นั้นจะต้องประกอบด้วย "ปู่จอง" หรือ "ตู่บู" หรือ "พ่อคู้" ผู้เป็น หัวหน้าทางศาสนาช่างตีเหล็ก และหัวหน้าหมู่บ้านจึงจะถือว่าเป็นหมู่บ้านตามทัศนะของมูเซอ ถ้าหากว่าขาด สิ่งหนึ่งใดชุมชนนั้นก็มิใช่หมู่บ้าน คงเป็นชุมชนธรรมดา หรือชุมชนที่ขึ้นต่อหมู่บ้าน คงเป็นชุมชนธรรมดา หรือ ชุมชนที่ขึ้นต่อหมู่บ้าน ที่มีองค์ประกอบครบอย่างข้างต้น

2.2 การเกิดหมู่บ้านใหม่

เนื่องจากหมู่บ้านมูเซอมีลักษณะทางสังคมที่ผูกพันกันอย่างหลวม ๆ แต่ละครัวเรือนมีอิสระที่จะ แยกตัว

ออกไปจากหมู่บ้านได้ทุกเวลา จึงเป็นเหตุให้หมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่มักจะแตกแยกกระจายจัดกระจายเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ได้อีก

สาเหตุหนึ่ง คือพวกนี้มักจะขัดแย้งและทะเลาะวิวาทกันเองอยู่เสมอ รวมทั้งการไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ระหว่าง ผู้นำของหมู่บ้าน ก็อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดหมู่บ้านใหม่ ได้เช่นกัน

การก่อตั้งหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้นำคนสำคัญของหมู่บ้านเป็นผู้เลือกพื้นที่ในการ ก่อตั้งหมู่บ้าน โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้อาวุโสคนอื่น ๆ นายยะป่า ผู้นำคนสำคัญในการก่อตั้งหมู่บ้านมูเซอ เผดเลบ้านห้วยโป่ง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อเลือกสถานที่ปลูกสร้างบ้านได้แล้ว หมอผีจะ

ทำพิธีเสี่ยงทายโดยขอข้าวสารจำนวน 1 - 2 เม็ดจากทุกครัวเรือนที่จะมาอยู่ร่วมกัน ใส่กองรวมไว้ในหลุมซึ่งลึกประมาณ 1 คืบ โดยมีใบไม้รองรับและปิดไว้อย่างมิดชิดพร้อมกับสวดคาถาเสี่ยงทายว่า ถ้าสถานที่นี้เป็นสถานที่ดี ที่เหมาะสมให้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านได้ ก็ขอให้เมล็ดข้าวสารที่กอง รวมกันไว้นั้นยังคงอยู่ในสภาพเดิมไม่แตกกระจาย แล้วหมอมือก็กลับไปนอนฝันก่อนนอนก็ภาวนาขอให้ฝันแต่ในสิ่งที่ดีงาม รุ่งเช้าจึงกลับไปดูที่หลุมข้าวสารนั้น ถ้าเป็นไปตามคำเสี่ยงทายจึงก่อตั้งเป็นหมู่บ้านได้ แต่ถ้าเมล็ดข้าวสารแตกกระจายก็จำเป็นต้องเลือกสถานที่ใหม่ นายยะปายังเล่าให้ฟังว่า ในระหว่างการเดินทางไปเลือกพื้นที่ก่อตั้งหมู่บ้านนั้น ต้องเป็นเส้นทางที่เดินทางด้วยความสะดวก ไม่พบสัตว์ป่าใด ๆ ในระหว่างทางโดยเฉพาะงูและอ้น ซึ่งจะทำให้ต้องเปลี่ยนเส้นทางใหม่ (แต่ในปัจจุบันลักษณะการเสี่ยงทายเช่นนี้ไม่ค่อยพบเนื่องจากพื้นที่ก่อตั้งหมู่บ้านหาได้ยากลำบาก) เมื่อเลือกพื้นที่ก่อตั้งหมู่บ้านได้แล้ว ขึ้นต่อไปผู้นำการก่อตั้งกระทำพิธีเช่นไหว้เจ้าที่เจ้าทางเพื่อขออนุญาตก่อตั้งหมู่บ้าน โดยทำเป็นกระทงเล็ก ๆ เสี่ยงไว้บนปลายไม้ มีเทียนซีผึ้ง 8 คู่ และข้าวสารเล็กน้อยใส่ไว้ในกระทงเป็นเครื่องบูชา ต่อจากนั้นสมาชิกทุกคนช่วยกันตัด ถาง ต้นไม้ บริเวณกว้างเพื่อรอการเผา และหลังจากเผาแล้วจึงปรับพื้นที่ให้อยู่ในสภาพเหมาะสม

การก่อตั้งหมู่บ้านหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้นำคนสำคัญของหมู่บ้านเป็นผู้เลือกพื้นที่ในการก่อตั้งหมู่บ้าน โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้อาวุโสคนอื่น ๆ นายยะป้า ผู้นำคนสำคัญในการก่อตั้งหมู่บ้านมุเซอ เมเลบ้านห้วยโป่ง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ได้เล่าให้ฟังว่าเมื่อเลือกสถานที่ปลูกสร้างบ้านได้แล้ว หมอมือจะทำพิธีเสี่ยงทายโดยขอข้าวสารจำนวน 1 - 2 เม็ดจากทุกครัวเรือนที่จะมาอยู่ร่วมกัน ใส่กองรวมไว้ในหลุมซึ่งลึกประมาณ 1 คืบ โดยมีใบไม้รองรับและปิดมิดชิดพร้อมกับสวดคาถาเสี่ยงทายว่า ถ้าสถานที่นี้เป็นสถานที่ดี มีเหมาะสมให้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านได้ ก็ขอให้เมล็ดข้าวสารที่กอง รวมกันไว้นั้นยังคงอยู่ในสภาพเดิมไม่แตกกระจาย แล้วหมอมือก็กลับไปนอนฝันก่อนนอนแต่ในสิ่งที่ดี งาม รุ่งเช้าจึงกลับไปดูที่หลุมข้าวสารนั้น ถ้าเป็นไปตามคำเสี่ยงทายจึงก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน

2.3 ขนาดของหมู่บ้าน

ขนาดของหมู่บ้าน มุเซอ ก็เหมือนกับหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอื่น กล่าวคือ หมู่บ้านจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กย่อมขึ้นอยู่กับกรเข้ามารวมตัวและการถอนตัวออกไปของหลังคาเรือนในหมู่บ้านนั้น โดยอาศัยเหตุผลที่เกิดจากทางด้านเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างกัน ความพอใจ ความเจ็บไข้ นอกจากนี้อาจจะมีเหตุผลอย่างอื่นอีก โดยเฉลี่ยแล้ว

หมู่บ้านหนึ่งจะมีขนาด 21.5 หลังคาเรือน

2.4 เครื่องหมายประจำหมู่บ้าน

บนเส้นทางที่จะเข้าสู่หมู่บ้านมุเซอไม่ไกลนักจะมีรั้วไม้ไผ่กั้นอยู่ ใช้สำหรับป้องกันมิให้สัตว์เลี้ยงภายในหมู่บ้านออกมาพ่นพางหรือหากินไกลหมู่บ้าน สิ่งนี้มิใช่แสดงให้เห็นเราทราบว่ามีหมู่บ้าน

หมู่เขอลแล้ว เพราะบางหมู่บ้านก็ไม่มีรั้วไม้ไผ่กันไว้แบบนี้ ดังนั้น สิ่งที่จะแสดงหรือเป็นเครื่องหมายอย่างชัดเจนที่ทำให้เราทราบว่ากำลังเข้าสู่หมู่บ้านหมู่เขอลแล้ว นั่นก็คือก่อนที่จะถึงหมู่บ้านหมู่เขอลจะมีศาลาหรือม้านั่งยาวไม่มีหลังคาตั้งอยู่สำหรับให้ผู้ที่เดินผ่านไปมานั่งพักผ่อน ศาลานี้ทำด้วยไม้ไผ่ตั้งอยู่บนพื้นดินมีหลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่บางหมู่บ้านก็มุงด้วยไม้ไผ่ที่ผ่าซีก วางเรียงกันโดยมีไม้ไผ่ที่ผ่าซีกอีกเช่นกันวางเรียงประกอบอยู่ด้านบน ศาลานี้มีขนาดพื้นที่ประมาณ 8 - 10 ตารางเมตร ภายในศาลามีม้านั่งยาวทำด้วยฟากไม้ไผ่หรือไม้ไผ่ผ่าซีก ตั้งอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ 75 เซนติเมตร ใกล้กับศาลาทองสองด้านมีเสากลม ๆ สูงประมาณ 1.50 เมตรตั้งอยู่ ตรงปลายเสาทั้งสองต้นนี้จะมีรอยตากเป็นร่องรอบเสาประมาณสามวง บนยอดเสาหลักเป็นรูปตัวเลขเจ็ดแบบอารบิกแต่กลับด้าน เสาทั้งสองต้นนี้พวกหมู่เขอลถือว่าเป็นสัญลักษณ์ และถือเป็นเครื่องหมายแทนผืนดอยและผืนน้ำ ติดกับเสาตอจะจะมีไม้ปักอยู่ใช้สำหรับวางเครื่องเช่นสรวง ซึ่งการเช่นสรวงตอแบบนี้จะมีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น คือในวันที่มีการทำบุญฉลองศาลาที่สร้างขึ้นใหม่

ศาลาและเสาตอในปีหนึ่ง ๆ จะมีการสร้างขึ้นใหม่อย่างน้อยสองครั้งโดยจะสร้างขึ้นพร้อมกันในวันที่เป็นมงคลฤกษ์คือวันแรม 1 ค่ำ หลังจากวันเข้าพรรษาหรือวันแรม 1 ค่ำ หลังจากออกพรรษา ส่วนในวันขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ หมู่เขอลจะไม่สร้างศาลาและเสาตอเลย ทั้งนี้ก็เพราะในการสร้างศาลาและเสาตอนั้นเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะมีการฆ่าหมูเลี้ยงกัน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองศาลาและเสาตอ ดังนั้น การที่จะฆ่าสัตว์ในวันศีลเป็นข้อห้าม จึงมีการหลีกเลี่ยงสร้างศาลาและเสาตอในวันดังกล่าวเสีย ในการสร้างศาลาและเสาตอของหมู่เขอลแต่ละครั้งจะไม่สร้างขึ้นซ้ำในที่เดิม จะสร้างในที่แห่งใหม่เรื่อย ๆ ไป หนึ่งในการสร้างศาลานี้พวกผู้ชายในหมู่บ้านอย่างน้อยบ้านละหนึ่งคนจะต้องมาช่วยกันสร้าง สำหรับผู้หญิงก็มีหน้าที่ในการจัดเครื่องอาหารสำหรับเลี้ยงผี และเลี้ยงฉลอง การสร้างศาลาใช้เวลาประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง แต่ก่อนที่จะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านและปู่จ้อง จะทำพิธีสวดแบบขัยมงคลคาถาเช่นผีต่าง ๆ และเทวราชกือชา ระหว่างนั้นก็มีการตีฆ้อง กลอง และฉาบ เมื่อสวดเสร็จแล้วก็รับประทานอาหาร หลังจากรับประทานอาหารแล้วทุกคนจะนำด้ายมามัดมือซึ่งกันและกัน โดยถือว่าเป็นการบายศรีสู่ขวัญของกลุ่มหมู่บ้านตนเอง ขณะที่มีการมัดมือนั้นส่วนมากจะไม่พูดอะไรเลย แต่ก็มีบางคนพูดเหมือนกัน โดยมากมักจะพูดว่า " ออญุดะเว "

ซึ่งแปลว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีการฉลองศาลาใหม่ก็เสร็จสิ้นลง หนึ่งในพิธีดังกล่าวจะมีการยิงปืนอีกด้วย ศโดยถือเป็นการยิงสลุต การยิงปืนนี้เขาจะไม่ยิงในขณะที่หัวหน้าหมู่บ้านและปู่จ้องกำลังสวดอยู่ นอกจากนี้ก็มีการสร้างศาลาและเสาตอในวันสำคัญของพวกหมู่เขอลที่เรียกว่า " วันก้อทราย " หรือวัน " เซก้อศีลหญิง " เป็นวันประกอบพิธีกรรมภายในบริเวณหอยเห่ หรือ " วัด " และมีการกินแจ่วร่วมกันหลังจากพิธีบวงสรวง

2.5 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่งในหมู่บ้านหมู่เซอแฉเอได้แก่ “เซมือ” “จะคิเอ” และซาปี “เซมือ” หรือ ศาสนาผีหมู่บ้านเป็นศาลเล็ก ๆ ตั้งอยู่เหนือหมู่บ้าน หากจากหมู่บ้านประมาณ 30 เมตร เป็นที่ตั้งสถิตของผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน ซึ่งหมายถึงสมาชิกและสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ศาลนี้มีลักษณะเป็นไม้แผ่นหลักสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง 1 ฟุต โดยประมาณ (บางแห่งมีลักษณะเป็นไม้ทรงกลมตั้งอยู่บนเสาไม้เสาเดียว) ทำเป็นจวนรองตั้งอยู่บนเสาไม้ 4 เสา สูงจากพื้นดินประมาณ 1.50 เมตร มีรั้วล้อมรอบอย่างแข็งแรง ศาลผีนี้ปุजारหรือแก่ลู่เป็นผู้ปลูกสร้าง ซึ่งต้องกระทำในวันศีลหรือวันพระ หรือวันเสื่อ (ล่าถุย) การปลูกสร้าง “เซมือ” กระทำในโอกาสต่าง ๆ คือ (1) ปลูกสร้างใหม่แทนศาลผีอันเก่าที่ชำรุดทรุดโทรม (2) เมื่อเปลี่ยนผู้นำทางศาสนาคนใหม่ และ (3) เมื่อก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ซึ่งกระทำขึ้นหลังจากสร้างลานต้นรำ

ก่อนที่จะทำการปลูกสร้างเซมือ ปุजारต้องทำพิธีเซ่นไหว้ขออวมิตก่อนเช่นเดียวกับการสร้างหมู่บ้าน เมื่อปลูกสร้างหมู่บ้าน เมื่อปลูกสร้างเซมือแล้ว แก่ลู่รวบรวมข่าวสารจากทุกหลังคาเรือนนำไปเซ่นไหว้ โดยวางข่าวสารไว้บนจวนรองพร้อมกับสวดคาถาอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลหมู่บ้านให้ช่วยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน และสมาชิกหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดีและเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา เช่นวันพระ วันปีใหม่ วันกินข้าวใหม่ แก่ลู่ จะทำพิธีเซ่นไหว้ทุกครั้งไป

3. บ้านมูเซอ

3.1 การเลือกสถานที่ปลูกบ้าน

บ้านมูเซอมักจะปลูกเรียงรายกันไปทั้งสองฟากถนนที่ตัดผ่านกลางหมู่บ้านเป็นแนวยาวไปตามสันเขา ในบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านจะไม่มีต้นไม้ใหญ่เลย การปลูกบ้านของมูเซอก็จำเป็นที่จะเสี่ยงทายหาสถานที่ปลูกบ้านเหมือนชาวเขาเผ่าอื่น แต่ไม่มีพิธีรีตองมากนักและการเสี่ยงทายหาที่ปลูกบ้านนี้จะมีเฉพาะบางหมู่บ้านเท่านั้นเอง วิธีการเสี่ยงทายมีดังนี้ ก่อนที่จะลงมือเสี่ยงทายที่เจ้าของบ้านจะไปหาปูจองเสี่ยงก่อน เพื่อให้ปูจองกำหนดหรือหาฤกษ์ดีให้ เมื่อรู้ว่าฤกษ์ดีวันไหนก็ลงมือเสี่ยงทายในวันนั้น โดยทำการแฉ้วถางสถานที่ที่ตนคิดว่าจะปลูกสร้างบ้านเมื่อแฉ้วถางเสร็จก็เอากะบอกไม้ไผ่ยาวประมาณหนึ่งคืบมาสองกระบอก ใช้มีดถากทำให้สวมกันได้ เอาข่าวสารใส่ไว้ในกระบอกไม้ไผ่จำนวนหนึ่ง พอถึงกลางคืนก่อนเข้านอนก็เอากะบอกไม้ไผ่ดังกล่าวไปวางไว้ตรงที่แฉ้วถาง เมื่อเข้านอนก็พยายามสำรวจจิตให้เกิดความฝันในทางที่ดี ถ้าหากว่าฝันดี พอรุ่งเช้าก็ไปดูกระบอกไม้ไผ่ ถ้ากระบอกไม้ไผ่ยังอยู่ที่เดิมก็แสดงว่าปลูกสร้างบ้านได้ และเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว อย่างไรก็ตามวิถีการเสี่ยงทางนี้นับวันก็จะมีการปฏิบัติลดน้อยไปทุกที เพราะพวกมูเซอมีการติดต่อกับชาวพื้นราบมากขึ้น ความเชื่อที่เคยมีอยู่ก็หมดไป ส่วนพวกที่อยู่ห่างไกลมาก ๆ ก็มีการปฏิบัติกันอยู่บ้าง

3.2 วัสดุที่ใช้ปลูกสร้างบ้าน

ส่วนมากนิยมใช้ไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง หรือไม้ก่อ เพราะเป็นไม้ที่สามารถหาได้ง่ายในบริเวณใกล้เคียง ส่วนหลังคาก็นิยมใช้หญ้าคา ไม้ไผ่ผ่าซีกและใบไม้ชนิดหนึ่งลักษณะเหมือนใบปาล์ม ส่วนวัสดุที่มูเซอไม่นำมาใช้ในการปลูกสร้างบ้านได้แก่ไม้ " ทะโล๊ะ " และไม้ที่ถูฟ้าผ่า เพราะว่าเป็นสิริมงคล แต่โดยความเป็นจริงแล้วไม้ชนิดนี้เป็นไม้เนื้ออ่อนมาก แตกและผุง่าย

3.3 การสร้างบ้านและพิธีขึ้นบ้านใหม่

ในการสร้างบ้านพวกมูเซอในหมู่บ้านจะมาช่วยกันทำ สำหรับเจ้าของบ้านก็จัดเตรียมอาหารมื้อกลางวันเลี้ยงผู้ที่ช่วยเหลือ บ้านมูเซอจะต้องสร้างเสร็จภายในวันเดียว มิฉะนั้นถือว่าผิดจารีต การสร้างบ้านของมูเซอจะไม่กระทำกันในวันขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ การที่จะปลูกบ้านในวันไหนวันนั้นมูเซอหรือหัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นผู้เลือกวันให้ เมื่อสร้างบ้านเสร็จก็มีการทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ในวันแรกจะมีการนำเอากระบองไม้ไผ่ใส่น้ำไปตั้งไว้บนบ้านทั้งนี้เขาเชื่อว่าน้ำเป็นเครื่องหมายของความร่มเย็นเป็นสุขวันที่สองมีการฆ่าไก่เป็นอาหารโดยถือว่าไก่เป็นเครื่องหมายของความอุดมสมบูรณ์ ในวันที่สามเจ้าของบ้านจะจุดเทียนให้สว่างไสวทั่วบริเวณบ้าน เพราะเชื่อว่าไฟเป็นเครื่องหมายแห่งแสงสว่างที่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่และเป็นสิริมงคลแก่ผีเรือน เป็นการปิดป่ามิให้ผีร้ายมารังควาญ เมื่อเสร็จพิธีแล้วก่อนที่เจ้าของบ้านจะเข้าไปอยู่อาศัยก็จะให้ปูจองขึ้นไปอยู่ก่อน เพราะเชื่อว่าเป็นคนนำมาซึ่งโชคลาภและเป็นสิริมงคล จากนั้นเจ้าของบ้านก็เข้าไปอยู่อาศัยได้

แต่สำหรับมูเซอแฉะแล่นั้น การกำหนดวันปลูกสร้างบ้านเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครัวเรือน โดยการศึกษากับผู้เฒ่าทางศาสนา ผู้สูงอายุหรือเพื่อนบ้าน เมื่อสร้างบ้านเสร็จ หมอผีนำเชลวติดไว้ที่มุมห้องภายในบ้านเพื่อป้องกันผีร้าย และกระทำพิธีไล่ผี โดยหมอผี (หนี่ตีซอ) เป็นผู้ดำเนินการ ในขั้นแรกก่อไฟที่เตาไฟบนบ้านพักและทำพิธีบูชา ห้องผีเรือน (บ่อป่า) จากนั้นหมอผีจุดเทียนไขพร้อมกับสวดคาถาไล่ผีจากภายในบ้าน ออกมานอกบ้านโดยต้องมีข้าวสารและน้ำ เพื่อประกอบพิธีไล่ผีด้วย ในระหว่างการประกอบพิธี มีผู้เป่าแตร (หน่อกุ่มา) อยู่ในบ้านพัก ซึ่งมูเซอเชื่อว่าเสียงของ

หน่อกุ่มาเป็นเสียงดนตรีเพียงชนิดเดียวที่ติดต่อกับ " กือซา " ได้

เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว เจ้าของบ้านจึงขนย้ายสิ่งของต่าง ๆ เข้าอยู่อาศัยในบ้านได้

3.4 ลักษณะบ้าน

บ้านมูเซอแต่ละกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยแม้แต่มูเซอในกลุ่มเดียวกันแต่อยู่ในสภาพที่ต่างกันก็ยังมีมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นการที่จะเจาะจงให้เป็นกรณีเฉพาะลงไปว่าแบบแปลนบ้านของมูเซอเป็นอย่างไร ย่อมเป็นการกระทำได้ยาก ดังนั้นแบบแปลนบ้านที่นำมากล่าวนี้จึงอยู่ในขอบข่ายเท่าที่ได้พบเห็นมา อย่างไรก็ตามก็ยังมีเพียงส่วนน้อย

เท่านั้นที่ทำให้เรื่องแบบแปลนขาดความสมบูรณ์

โดยทั่วไปบ้านมูเซอเป็นแบบยกพื้น สูงจากพื้นดินประมาณ 1.50 เมตร หลังคามุงด้วยหญ้าคา และไปไม้ชนิดหนึ่งมีลักษณะเหมือนใบปาล์ม เรียกว่าใบก่อ ตวบ้านและบ้านที่หาได้ไม่วิเวณใกล้เคียง หลังคาบ้านเป็นแบบทรงสูงไม่คลุมตัวเหมือนชาวเขาเผ่าอื่น หลังคาบ้านของมูเซอแฉะ และมูเซอแดงจะแตกต่างกัน คือ หลังคาบ้านของมูเซอแดงไม่มีกันสาดกันฝน และมีชายคายื่นออกมาจากตัวบ้านเพียงเล็กน้อย เวลาเกิดฝนตกหนักทั่วทั้งบ้านจะเปียกหมด ส่วนบ้านของมูเซอแฉะ มีกันสาดและมีชายคายื่นออกไปจากตัวบ้านมาก สามารถกันฝนได้การที่มูเซอแดงมีหลังคาบ้านแบบนี้ก็เนื่องจากความเชื่อในตำนานอันเก่าแก่ของมูเซอที่เล่าสืบต่อกันมา และเป็นสาเหตุที่ทำให้พวกเขาทำหลังคาบ้านแบบนี้ ในตำนานนั้นได้กล่าวถึง พี่น้องสองคนหญิงชาย เมื่อคนที่ซึ่งเป็นผู้หญิงได้แต่งงานก็นำสามีมาอยู่ร่วมด้วยกับน้องชาย วันหนึ่งสามีออกไปล่าสัตว์ได้เอ็งมาตัวหนึ่งก็แบ่งเนื้อให้น้องภรรยา ต่อมาสามีภรรยาคู่นี้ไปเฝ้าไร่เสียหลายวัน ระหว่างนั้นน้องชายก็ออกล่าสัตว์ได้เเม่นซึ่งมีขนยาวมาตัวหนึ่ง ก็นำมาฆ่ารับประทานและเก็บขนของมันไว้ เมื่อสามีภรรยากลับมาเห็นขนเเม่น ก็คิดว่าตัวคงโตกว่าเอ็งและคงใหญ่เท่าช้าง จึงถามน้องชายว่าเขาเนื้อสัตว์ตัวนั้นไปไว้ที่ไหนหมดไม่เก็บไว้ให้บ้าง น้องชายก็บอกว่ารับประทานหมดแล้ว พี่สาวโกรธมากกล่าวหาว่าน้องชายเป็นคนใจดำ จึงหนีออกจากบ้านไป ฝ่ายน้องชายก็ได้แต่เฝ้าคอยว่าเมื่อไหร่พี่สาวจะกลับมา ในที่สุดก็คิดว่าถ้าพี่สาวกลับมาเมื่อไหร่ก็จะทำกันสาดบ้าน หลังคาบ้านของมูเซอแดงจึงไม่มีกันสาดดังที่เราเห็นกันทุกวันนี้

บ้านมูเซอมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 4 เมตร ยาว 6 เมตร โดยประมาณ มีบันไดทำด้วยท่อนไม้ตากเป็นคั่น ๆ พาดวางเรียงกันประมาณ 1-4 ต้น เมื่อขึ้นบ้านมูเซอสิ่งแรกที่พบก็คือชานบ้าน ชานบ้านมูเซอเป็นฟากไม้ไผ่มีความกว้างเท่ากับตัวบ้านใช้เป็นที่ตากของและวางสิ่งของ ด้านขวามือของชานบ้านมีหิ้งตั้งอยู่ บนหิ้งจะมีกระบอกล้างไม้ไผ่ใส่น้ำต้ม ถัดจากชานบ้านเข้าไปทางด้านในก็เป็นห้อง ถ้าเป็นบ้านของมูเซอแดงก็จะเป็นห้องสโงใหญ่มีประตูทางเข้าอยู่ค่อนข้างไปทางด้านซ้ายมือ ห้องนี้กันด้วยฝาไม้ไผ่ ภายในห้องสโงใหญ่นี้จะมีห้องนอนที่มีประตูและฝักันอย่างมิดชิดประมาณสองห้อง หรือหนึ่งห้องแล้วแต่ขนาดของครอบครัว สำหรับที่โล่งภายในห้องสโงใหญ่จะมีเตาไฟตั้งอยู่หนึ่งเตา ใช้สำหรับทำอาหารและต้มน้ำ แยกที่มาเยี่ยมเยียนก็จะใช้สถานที่นี้เป็นที่สนทนากัน บางทีก็ใช้เป็นที่พักหลบนอนของแขกด้วย เหนือเตาไฟมีแคร่แขวนอยู่เป็นชั้น ๆ ใช้สำหรับวางสิ่งของและเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ อนึ่งบ้านใดที่มีครอบครัวขนาดใหญ่ก็จะทำห้องครัวไว้ต่างหากโดยจะสร้างห้องครัวไว้ถัดจากชานหน้าบ้าน เวลาจะเดินจากบ้านไปหาครัวก็ต้องผ่านชานหน้าบ้านเสียก่อน สำหรับบ้านของบุคคลที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่น ปู่จูงและหัวหน้าหมู่บ้านจะมีธงทางวาวปักอยู่บนเสาสูงเพื่อแสดงตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน ส่วนบ้านมูเซอแฉะนั้นมี 2 ลักษณะ คือ บ้านที่ไม่มีห้องผีเรือน (บ่อปา) กับบ้านที่มีห้องผีเรือน บ้านที่ไม่มีห้องผีเรือน มักจะเป็นบ้านที่มีขนาดเล็ก มีสมาชิกไม่มากนัก และเป็นบ้านที่ปลูกสร้างมาไม่นาน การมีห้องผีเรือนต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง จึงอาจเป็นปัญหาสำหรับบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีนัก ดังนั้นในระยะแรกบ้านเหล่านี้จำเป็นต้องเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับเครือญาติของตนที่มีห้องผีเรือน เพื่อเข้า

ประกอบพิธีกรรมร่วมกัน แต่อย่างไรก็ดีการประกอบพิธีรักษาพยาบาลเบื้องต้นเมื่อสมาชิกเกิดเจ็บป่วย หัวหน้าครัวเรือนจะใช้เสากลางบ้าน (แอ่ตา) เปรียบเสมือนเสาเอกตั้งอยู่ด้านในของบ้านเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม

สำหรับบ้านที่มีห้องผีเรือน (บ่อปลา) มักจะแบ่งห้องโถงใหญ่ออกเป็น 2 ส่วน (มีบางบ้านที่มีสมาชิกไม่มากนักจะเป็นห้องโถงห้องเดียว) โดยมีฝาไม้ไผ่กันอยู่เพียงครึ่งห้องโถงทั้งสองห้องมีเตาไฟ (คาคี้อ) ตั้งอยู่ ห้องแรกใช้เป็นที่รับรองแขกและให้แขกพักผ่อนนอน หรือใช้เป็นที่พักของบุตรที่แต่งงานแล้ว ห้องถัดไปเป็นห้องนอนของเจ้าของบ้าน โดยแบ่งออกเป็นส่วนสำคัญดังนี้ บริเวณหน้าห้อง "บ่อปลา" เรียกว่า "หน้าฮ้อ" เป็นบริเวณที่วางเครื่องบูชาด้านข้างของ "บ่อปลา" เรียกว่า "ฮ้อฮ้อป้า" เป็นที่นอนของเจ้าของบ้าน ทั้ง 2 แห่งนี้ ห้ามผู้อื่นเข้าไปนั่งหรือนอนลงเป็นอันตราย ส่วนด้านถัดมาตรงประตู เรียกว่า "ฮ้อจี้ลี้" เป็นบริเวณที่รักแขกผู้มาเยือน จึงนั่งได้บริเวณนี้เท่านั้น ส่วนด้านตรงข้ามที่นอนของเจ้าของบ้านเรียกว่า "ฮ้อฮ้อป้า" เป็นที่สำหรับเด็กนอน หรือบุตรที่ยังมิได้แต่งงาน และยังใช้เป็นที่ประกอบอาหารด้วย

3.5 บริเวณบ้าน

ของมูเซอโดยรอบมักจะมีสิ่งปลูกสร้าง บางบ้านก็ทำเล้าไก่ หลังเล็ก ๆ ยุ่งข้าว และโรงพิน บางบ้านก็จะมีที่ตำข้าวอยู่ในบริเวณ ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ตำข้าวถ้าเป็นญาติพี่น้องก็มิใช้ร่วมกัน นอกจากนี้บริเวณบ้านมิใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์

3.6 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน

บ้านของมูเซอทุกครอบครัวจะมีหิ้งสำหรับบูชาผีบรรพบุรุษ หรือผีเรือน " หิ้งบูชาผีเรือน " หิ้งนี้ตั้งอยู่บนหัวนอนของหัวหน้าครอบครัว บนหิ้งผีมีถ้วยตะไลใบเล็ก ๆ ใส่ข้าวสาร มีเทียนขี้ผึ้งปักอยู่บนภาชนะจักสานคล้ายตะกร้าใบเล็ก ๆ นอกจากนี้ก็มีธูปและสำลี ซึ่งมูเซอถือว่าเปรียบเสมือนเป็นดอกไม้เสียบอยู่บนปลายไม้เล็ก ๆ ฝาตรงกลางออกเป็นแฉก ๆ เวลาเกิดการเจ็บป่วยขึ้นมาในครอบครัวก็มีการทำพิธีบูชาบวงสรวง เมื่อหายเจ็บป่วยแล้วก็มีการทำพิธีเรียกขวัญ ให้กลับสู่ตัวผู้ป่วยนั้น โดยจะเชิญครอบครัวอื่น ๆ มาร่วมรับประทานอาหาร ผู้ที่มาในงานเลี้ยงนั้นจะนำเทียนและสำลีมามอบให้เจ้าของบ้านด้วย สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนดังดอกไม้ ธูปเทียน หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว หัวหน้าหมู่บ้านก็จะกล่าวคำสวดเป็นอันเสร็จพิธี สำหรับพวกมูเซอที่นับถือศาสนาคริสต์ย่นนั้นจะไม่มีหิ้งบูชา

มูเซอแตงนั้นนอกจากจะมีห้องบูชาแล้ว ที่มุมห้องทุกแห่งจะมี เฉลว เพื่อป้องกันมิให้ผีร้ายเข้ามารังควาญได้ " ฉลว " นี้จะมีการนำมาเปลี่ยนใหม่ทุก ๆ ปี ประมวลเดือนมีนาคม มีการเชิญหมอดผีให้มาทำพิธีเปลี่ยนให้ พิธีนี้เรียกว่า " ยอเตอ-แม่เหาะ " หรือพิธีไล่ผีร้ายประจำปี ในการทำพิธีนั้น หมอผีจะเอาไข่หนึ่งใบขว้างข้ามหลังคาจากที่สูงไปหาที่ต่ำเพื่อเป็นการเสี่ยงทายว่าผียังมีอยู่หรือว่าไปแล้ว ถ้าหากว่าไข่แตกก็แสดงว่าผีไปแล้ว จากนั้นเอาหญ้า 5 ชนิดที่พวกมูเซอเรียกว่า " หยือ " " ปะลา " " ซิปู " และ " อะยอ " มัดรวมกันติดกับก้านทั้ง 5 ชนิดนี้ถือว่าเป็นพืชชนิดแรกที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา เมื่อมัดรวมกันแล้วก็ขว้างข้ามหลังคา ถ้าหากว่าทางด้านก้านไม้ขึ้นไปทางตรงข้ามกับทิศทางที่ขว้างมาก็แสดงว่าผีไปแล้วอีกเช่นกัน นอกจากนี้ในพิธีนั้น

ยังมีการนำเอาเครื่องเงินใส่ในภาควางไว้สำหรับเป็นทางให้แก่ผี มีเทียนขี้ผึ้ง มีการนำเอาเงาดันกล้วยมาทำเป็นรูปช้างและม้า โดยเชื่อว่าจะเป็นพาหนะสำหรับให้ผีเดินทางออกไปจากบ้าน หมอผีเอาข้าวตอกขวางป่าบ้าน เพื่อเป็นการลงโทษผีและเป็นอาวุธขับไล่ผี เมื่อทำพิธีเหล่านี้ครบทุกอย่างแล้วก็เสร็จพิธีเปลี่ยน " เฉลว " เฉพาะที่บ้าน จากนั้นก็มีการทำพิธีนี้อีกที่ลำห้วยลำธาร โดยทำศาลาเล็ก ๆ ตั้งคร่อมลำห้วยหรือลำธาร ให้เจ้าของบ้านนั่งในศาลานั้น ส่วนหมอผีจะยืนอยู่บนฝั่งหมอผีจะเอาใบตองทำเป็นรูปกรวยใส่ข้าวสารและเทียนไปวางไว้เพื่อเป็นการให้ทานแก่ผีห้วย และผีตอย ถ้าทานให้แก่ผีห้วยก็จะนำกรวยใบตองนั้นไปปักไว้ในน้ำ แต่ถ้าทานให้แก่ผีตอยก็นำไปปักที่พื้นดิน ในลำห้วยหรือลำธารนั้นจะมีการสร้างแพเล็ก ๆ บนแพเล็ก ๆ จะมีบ้านเล็กวางอยู่ เพื่อให้เป็นพาหนะให้ผีเดินทางหนีไป นอกจากนี้หมอผีก็จะเอาข้าวตอกปนกับทรายขวางป่าศาลาเพื่อเป็นการลงโทษขับไล่ผี เมื่อทำทุกอย่างครบแล้วพิธีเปลี่ยน

" เฉลว " ใหม่ก็เป็นอันเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์

สำหรับบ้านมุเซอแฉลว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบ้านได้แก่ " บ่อปลา " มีลักษณะเป็นห้องเล็ก ๆ สร้างอยู่บริเวณมุมห้องด้านใน ห้องนี้เป็นที่อยู่ของผีเรือน ซึ่งเป็นตัวแทนของเทพเจ้าก้อชา ภายในห้องบรรจุด้วยตะกร้า (ก้าหุ) ซึ่งใส่ข้าวตอกไว้จนเต็ม มีถ้วยเล็ก ๆ ทำด้วยไม้ไผ่ และถ้วยตะไลสำหรับใส่น้ำ ข้าวสุก เนื้อหมู (เรียกว่า ก้อถาแค) เป็นเครื่องบูชาส่วนสำคัญต่อมาได้แก่ เตาไฟ (คาคซี) มีลักษณะเป็นกองดินสี่เหลี่ยม โดยมีเหล็ก 3 ขา (อ้าคือ) วางอยู่บนเตาใช้สำหรับเป็นที่รองรับภาชนะหุงต้มเตาไฟนี้ มุเซอแฉลวถือเป็นสถานที่ให้ชีวิตแก่สมาชิกในบ้าน ปัจจุบันมีบางบ้านที่นำเตาถ่านจากชาวพื้นราบขึ้นไปใช้แทนเหล็กสามขาเหนือเตาไฟมีแคร่ไม้แขวนไว้เรียกว่า " ชูปา " ซึ่งเป็นที่เก็บเมล็ดพันธุ์พืชบางชนิด และเป็นที่วางสิ่งของ

ส่วนบ้านมุเซอฉี มีหิ้งผีที่มีลักษณะเป็นตะกร้าเล็ก ๆ ซึ่งเป็นหิ้งบูชาผีเรือน ตั้งอยู่มุมด้านในของห้องเจ้าของบ้าน

3.7 สุขลักษณะบ้าน

บ้านมุเซอแฉลวถึงแม้ว่าจะไม่มีหน้าต่าง หรือช่องลม แต่ก็มีลักษณะที่โปร่งตาอยู่บ้าง ไม้ทึบหรือเหม็นอับจนเกินไป อย่างไรก็ตามยังคงไม่ถูกสุขลักษณะอยู่นั่นเอง ส่วนบ้านของมุเซอแฉลวนั้นมีคันทึบ อากาศถ่ายเทได้ยาก ทำให้หายใจอึดอัด และเนื่องจากบ้านมุเซอทุกแห่งมีเตาไฟอยู่ คันทึบย่อมทำให้สิ่งของและเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้านดำ แต่ในอีกแง่หนึ่ง การที่สิ่งของต่าง ๆ ถ้าถูกรวมคันทึบนาน ๆ ก็เป็นการป้องกันแมลงต่าง ๆ ได้ มุเซอจะวางสิ่งของไว้เกะกะไม่ค่อยเป็นระเบียบ ส้วมก็ไม่มี ต้องอาศัยบริเวณป่าใกล้เคียงทำให้เชื้อโรคแพร่ได้ง่าย บริเวณบ้านก็ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ทุกชนิด ไม่มีน้ำชำระความสะอาด เว้นแต่น้ำฝนจะชะล้างสิ่งสกปรกทุกชนิดลงไปสู่เบื้องล่างของเนินเขา

การนับวันและสัปดาห์ของมุเซอมี 12 วัน และใน 12 วัน นั้นมีวันพระหรือวันศีล 1 วัน คือ วันเสื่อ หรือ " ล่า ญี่ " มุเซอบางกลุ่ม เช่น มุเซอแดง มุเซอกุ๊ย นับวันพระตามปฏิทินทอติ 2 วัน วันข้างขึ้น 15 ค่ำ และวันข้างแรม 14 หรือ 15 ค่ำ

วันต่าง ๆ ของมุเซอมี

วันเสื่อ	= ล่า ญี่
วันกระต่าย	= เทาะ ญี่
วันงู	= ล่อ ญี่
วันตาย	= ซื่อ ญี่
วันม้า	= อี-มู่ (อิม) ญี่
วันแกะ	= ย่อ ญี่
วันลิง	= เหมาะะ ญี่
วันไก่	= ก๊ะ ญี่
วันหมา	= ฟือ ญี่
วันหมู	= หะ ญี่
วันหนู	= พะ ญี่
วันวัว	= ญู่ ญี่

4. ลักษณะการแต่งกาย

มุเซอแต่ละกลุ่มย่อมมีลักษณะการแต่งกายชุดประจำเผ่าที่แตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่นิยมพ

ผ้าพื้นสีดำ

เป็นหลัก และตกแต่งด้วยผ้าสีแดง สีฟ้า สีเหลือง และสีขาว พร้อมกับเย็บปักถักร้อยลายดอกต่าง ๆ ปัจจุบันชุดแต่งกายประจำเผ่าเหล่านี้จะเห็นได้ชัดในลักษณะการแต่งกายของผู้หญิง แต่ละกลุ่มย่อย ส่วนผู้ชายจะหันมาแต่งกายตามแบบอย่างของชาวไทยพื้นราบ เป็นบางส่วน สำหรับพวกที่หันมานับถือคริสต์ศาสนาในปัจจุบันไม่นิยมแต่งกาย ในชุดประจำเผ่า เว้นแต่ในวันสำคัญทางศาสนา หรือ เมื่อมีการจัดงานแสดงในสถานที่ต่าง ๆ

มุเซอดำ พวกนี้เรียกตัวเองว่า " ล่า ญี่นะ " มีรายงานว่า เป็นมุเซอกลุ่มแรกที่มีผู้สำรวจพบในเขตอำเภอฝาง และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวกันว่าพวกมุเซอดำนี้เป็นมุเซอบริสุทธ์ดั้งเดิมที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่ตั้งรกรากอยู่ในยูเนียนและพม่า และในระหว่างกลุ่มชนเผ่ามุเซอด้วยกันมักจะยกย่องให้ " มุเซอดำ " เป็นต้นตระกูลของพวกตน มุเซอดำเกือบทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นพวกที่นับถือคริสต์ศาสนา และไม่ค่อยนิยมแต่งกายชุดประจำเผ่าตามประเพณีดั้งเดิมเว้นเฉพาะในงานสำคัญ ๆ ทางศาสนา เช่น งานแต่งงาน งานฉลอง คริสต์มาส และงานปีใหม่มุเซอ เป็นต้น เท่าที่พบเห็น ชุดประจำเผ่าของผู้ชายมุเซอดำจะสวมกางเกงขากว้างตัวหลวม ๆ เป็นผ้าพื้นสีดำ ขลิบปลายขาทางแกงด้วยผ้าสีแดง และใส่เสื้อสีดำตัวหลวม

แขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมโลหะเงิน 4 เม็ด ใช้ผ้าสีแดงขลิบตามขอบแขน ชายเสื้อ ตัวเสื้อด้านหน้า และไหล่ เพื่อตกแต่งให้เกิดลวดลายบนตัวเสื้อ แต่ไม่นิยมสวมเครื่องประดับ ส่วนชุดผู้หญิง โดยปกติแล้วเป็นชุดสีดำ ตัวเสื้อยาวตลอดเกือบถึงข้อเท้า คอเสื้อจะป้ายไปทางด้านข้าง ไม่ผ่าหน้า ปัจจุบัน เปลี่ยนไปบ้าง เสื้อบางชุดนิยมผ่าหน้าตลอดและผ่าด้านข้างของตัวเสื้อสูงขึ้นมา พร้อมกับตกแต่งลวดลายบนตัวเสื้อด้วย ผ้าสีต่าง ๆ เพื่อความสวยงาม และรุ่งผ้าขึ้นสีดำ ตกแต่งลวดลายลงบนผ้าขึ้นด้วยพื้นสีต่าง ๆ

มุเซอแดง พวกนี้เรียกตัวเองว่า " ล่าหู่ " หรือ " ล่าหู่ญี " เป็นมุเซอกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ผู้ชายมุเซอแดงสวมเสื้อคอกลมสีดำ แขนยาว ทรงกระบอกถึงข้อมือ ตัวเสื้อยาวแค่อว ผ่าหน้า ชายเสื้อด้านข้างและหลังผ่าขึ้นมามากเล็กน้อยพร้อมกับกุนร้อยผ่าไว้ด้วยไหม เป็นลวดลายสลัปลีต่างกัน สานเสื้อด้านหน้าเดินเส้นเป็นลวดลายสลักลือล้อมรอบด้วยรูปดอกสามเหลี่ยมติดกันไปตั้งแต่รอบคอลงมา เรียกว่า " อาชะแล้ ดีเลอ " และ นิยมติดเหรียญเงิน " พูเหมะ " เป็นแถวยาวเรียงติดทับลงบนลายผ้าด้านหน้าและรอบคอสวมกางเกงขาก๊วยสีดำ และเย็บต่อระหว่างปลายขาของกางเกงทั้งสองเป็นเป้ากางเกง ด้านบนเย็บทางติดไว้ด้วยแถบผ้าสีขาว เรียกว่า " ท่ากอ " เพื่อความสะดวกในการผูกมัดกับเอว แต่เดิมเป็นผ้าสีดำตลอดตัว ปัจจุบันเปลี่ยนไปและนิยมประดิษฐ์ลวดลายดอกโดยนำผ้าสีต่าง ๆ เย็บขลิบไว้ที่ปลายขาของกางเกง เรียกว่า " ฮาคือมือ " และจะผูกผ้าพันแข้ง " คือดอกอ " สีดำมีแถบผ้าสีขาว เย็บทาบติดไว้ตรงรอยต่อเย็บเป็นลวดลายดอกสีต่าง ๆ ชุดนี้มักจะเก็บไว้ใส่ในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนา โดยปกติประจำวันมักจะใส่ชุดเก่า ๆ หรือชุดแบบอย่างคนไทยพื้นราบ ส่วนผู้หญิงมุเซอแดง สวมเสื้อคอกลมสีดำรูป แขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อยาวแค่อว ตรงคอเสื้อตะขีบเอวทั้งสอง สานเสื้อด้านหน้าและกลางหลัง ชายเสื้อ รอบตัวปลายแขนเสื้อและด้านแขน จะเย็บทาบติดไว้ด้วยแถบผ้าสีแดงพร้อมกับประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ ด้วยผ้าหลายสีอย่างสวยงาม ประดับด้วยเหรียญเงินขนาดใหญ่ เย็บทาบติดเป็นกระดุมเสื้อเรียงลงมาเป็นเครื่องหมาย แสดงความเป็นหญิงสาว และเป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้สวมใส่ ด้านหลังมีเหรียญเงินรูปีเจาะรูเย็บติดไว้บนตัวเสื้อเป็นแถวยาวจากคอเสื้อลงมา ตัวเสื้อด้านหน้า ด้านหลัง และแขนเสื้อทั้งสองยังมีกระดุมเงินเย็บประดับไว้ เพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับตัวเสื้อ ผู้หญิงมุเซอแดงจะสวมผ้ารุ่งขึ้นสีดำ มีแถบผ้าสีแดงเย็บทาบติดไว้ทั้งด้านบน และด้านล่าง พร้อมกับเย็บปักลวดลายดอกต่าง ๆ กัน ซึ่งชุดนี้มักจะเก็บไว้สวมใส่ในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนา เช่นกัน และในการทำงานแต่ละวันจะสวมใส่ชุดเก่ากว่านี้ และไม่นิยมประดับประดาเครื่องประดับต่าง ๆ บนตัวเสื้อ

มุเซอแดง

พวกนี้เรียกตัวเองว่า " ล่าหู่ชะ " หรือ " มุเซอดำ " เช่นกัน แต่เป็นคนละกลุ่มกับมุเซอดำแม่ที่สืบเชื้อสายมาจากญวนและพม่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพวกนี้แต่งกายด้วยเสื้อผ่าชุดดำโดยตลอดทั้งหญิงและชายก็เป็นได้ คำว่า " แดง "

เป็นคำดั้งเดิมซึ่งไม่อาจสืบประวัติคำได้ แต่มีรายงานว่าเป็นคำเรียกของมุขอแดงที่ใช้เรียกชนกลุ่มนี้ และเมื่อครั้งที่ยังตั้งรกรากอยู่ในญวน พวกนี้เรียกตัวเองว่า " ล่าหู่มะมือ " สำหรับพวกมุขอแดงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย เรียกชื่อต่าง ๆ กันคือ มุขอพะคอค มุขอหะลอล และ มุขอหะมือ ทั้ง 3 กลุ่มมีลักษณะการแต่งกายแบบอย่างเดียวกัน แต่มีความแตกต่างแต่เพียงผิวเผินในเรื่องการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พวกนี้อาศัยอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก และกำแพงเพชร

มุขอแดงเป็นพวกที่นิยมแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าทั้งหญิงและชาย ชุดของผู้ชายเป็นเสื้อกางเกงสีดำ ตัวเสื้อคอกลมแขนยาวทรงกระบอกตัวหลวม ๆ ยาวเลยเอวลงไปเล็กน้อย ผ่านหน้าตลอด ไม่มีสาบเสื้อ ตรงตะเข็บด้านหน้าทั้งสองเย็บเป็นกระเป๋าช้อนอยู่ภายใน ตัวเสื้อขั้บในตลอดด้วยผ้าสีฟ้าหรือสีเขียวอ่อน ไม่มีลวดลายบนตัวเสื้อ มีบางคนนำกระดุมโลหะเงินมาเย็บเรียงเป็นแถวอย่างเป็นระเบียบลงบนตัวเสื้อด้านหลัง เวลาสวมใส่จะมีเชือกทำเป็นห่วงเล็ก ๆ ผูกติดกับกระดุมโลหะเงินที่คอเสื้อ แต่ไม่มีรั้งดุม และมักจะมิเข็มขัดเย็บติดตรงหน้าอกของตัวเสื้อ สวมกางเกงขาก๊วยยาวถึงน่อง เป้าหลวม ๆ หย่อนลงมา เท่ากับขากางเกง ขอบกางเกงด้านบนเย็บทาบติดไว้ด้วยแถบผ้าสีขาว เพื่อความสะดวกในการผูกมัด กางเกงทรงนี้มีสภาพคล่องตัวมากในการสวมใส่ในสภาพท้องที่ที่เป็นป่าและภูเขาสูง มักจะมีเข็มขัดทำด้วยผ้าสีแดงหรือผ้าลายดอกเย็บเป็นช่องยาว เพื่อไว้เป็นที่ผูกช้อนสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ผูกติดไว้ที่เอวและใช้ชายผ้ากางเกงตลบทับไว้ สวมผ้าพันแข้งสีดำยาวถึงข้อเท้า ซึ่งปลายผ้าพันแข้งขลิบไว้ด้วยเศษผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ นิยมสวมรองเท้ายางหุ้มข้อสีน้ำตาล ซึ่งนอกจากจะมีความสะดวกในการเดินทางแล้ว ยังช่วยทำให้เกิดเสียงดัง พับ - พับ เป็นที่สนุกสนานในระหว่างการเต้นรำเพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณีอีกด้วย

ผู้หญิงมุขอแดงสวมเสื้อคอกลมแขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อหลวม ๆ ยาวปิดเข่า ผ้าข้างจากเอวลงไปถึงชายเสื้อ ใช้ผ้าสีขาว สีเหลือง เย็บช้อนเหลี่ยมกันเป็นแผ่นกว้างประมาณ 2 นิ้ว เย็บทาบติดเป็นแนวยาวตรงสาบเสื้อ ชายเสื้อด้านหน้าและรอยผ้าด้านข้าง และเย็บเป็นแนวขวางตรงปานหน้าและเอว ส่วนชายเสื้อด้านหลังเย็บทาบเย็บติดด้วย แผ่นผ้าที่มีขนาดกว้างประมาณ 4 - 6 นิ้ว ที่แขนเสื้อใช้แถบผ้าสีแดงสลับกับสีขาว สีน้ำเงิน และสีเหลือง เย็บทาบติดไว้ตลอดแขน บางคนนำกระดุมโลหะเงินเย็บประดับไว้บนตัวเสื้อตลอดตัว เพื่อความสวยงาม บางคนใช้ผ้าสีขาวเย็บทาบไว้เป็นปล้อง ๆ บนแขนเสื้อ ผู้หญิงมุขอแดงจะสวมกางเกงคล้ายกับของผู้ชาย แต่เป้ากางเกงสั้นกว่ามาก และ มักจะสวมผ้าพันแข้งซึ่งมีแถบผ้าสีขาวเย็บทาบติดไว้ทั้งตอนบนและล่าง และนิยมใช้ผ้าขนหนูพันรอบศีรษะ โดยให้ชายผ้าตลบไปด้านหลังคล้ายหมวก ในยามว่างผู้หญิงมุขอแดงมักจะตัดเย็บเสื้อผ้าชุดใหม่เตรียมไว้ทุกปี เพื่อไว้ใส่ในงานสำคัญ ๆ เช่น พิธีกินปีใหม่ ส่วนชุดเก่าไว้ใส่ตามประจำวันและในระหว่างไปทำงานในไร่

มุขอกุเลา

พวกนี้เรียกตัวเองว่า " ล่าหู่ " หรือ " ล่าหู่ กุเลา " หรือ " ล่าหู่พู " หรือ มุขอขาว เป็นชนเผ่ามุขอกกลุ่มย่อยอีก กลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะการแต่งกายคล้ายกับมุขอดำ " ล่าหู่ นะ " โดยดูจากชุดแต่งกายของ

ผู้ชาย และเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา พวกนี้จะสวมใส่ชุดขาว โดยเฉพาะผู้หญิงสูงอายุ ผู้ชายมุเซอกุเลาใส่เสื้อสีดำแขนยาวถึงข้อมือ ตัวเสื้อแค่อว ปลายแขนเสื้อขลิบไว้ด้วยผ้าสีแดง ประดับด้วยโลหะเงินบนตัวเสื้อด้านหน้า สวมกางเกงขาถี่ทรงหลวม ๆ ใช้ผ้าสีแดงคาดเอว ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อสีดำรัดรูป แขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อสั้นเหนือเอว ฝ่าหน้าตลอด มีแผ่นเหรียญเงินเย็บติดบนสาบเสื้อด้านหน้า แทนกระดุม ใช้ผ้าสีแดงเย็บเป็นลวดลายเส้นที่ปลายแขนเสื้อ ต้นแขน สาบเสื้อ หน้าอก และคอเสื้อ นุ่งผ้าซิ่นสีดำและใช้ผ้าสีแดงเย็บทาบติดเป็นช่วง ๆ ตอนบนส่วนชายผ้าซิ่นใช้เศษผ้าสีต่าง ๆ เช่น ขาว แดง น้ำเงิน เย็บเป็นลวดลายดอกต่าง ๆ อย่างสวยงาม

มุเซอณี

พวกนี้เรียกตัวเองว่า " ล่าหู่ณี " จัดอยู่ใน กลุ่มมุเซอเหลือง หรือมุเซอกุย แบ่งออกด้วยกันเป็น 2 กลุ่ม คือ มุเซอณีบาทลา และมุเซอณีบาเกียว

มุเซอณีบาทลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นพวกที่นับถือคริสต์ศาสนา ไม่มีเครื่องแต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ แถบผ้าสีเหลืองเย็บทาบติดไว้ ผู้ชายใส่เสื้อดำ กางเกงแบบคนในรัฐฉาน ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อดำฝ่าหน้าตลอด ตกแต่งด้วยแถบผ้าสีแดง ประดับด้วยกระดุมโลหะเงิน เมื่อกำลังรจพบในประเทศไทย ผู้ชายแต่งกายตามแบบอย่างชาวไทยพื้นราบ ส่วนผู้หญิงสวมเสื้อคอกลมแขนยาวรัดรูป และนุ่งผ้าซิ่นตามแบบอย่างของชาวไทยใหญ่

ส่วนมุเซอณีบาเกียวที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น ไม่พบว่ามียุบบ้านมุเซอณีบาเกียวแท้ ๆ ที่มีอยู่นั้นเป็นหมู่บ้านที่อยู่ผสมรวมกันระหว่าง มุเซอณีบาเกียว มุเซอแดง และชาวลีซอ บางครั้งพวกนี้ก็เรียกตัวเองว่า " ว่าหู่ณี " หรือ มุเซอแดง ซึ่งมีลักษณะการแต่งกายคล้ายแบบอย่างเดียวกัน แต่บางขณะจะแต่งกายคล้ายแบบอย่างชาวลีซอ โดยเฉพาะชุดแต่งกายของผู้หญิงสูงอายุ

สำหรับชุดแต่งกายประจำเผ่าที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น ผู้ชายใส่เสื้อสีดำแขนสามส่วน ตัวเสื้อยาวแค่อว ปกเสื้อจะป้ายจากซ้ายไปขวา และมีกระดุมโลหะเงิน ประดับไว้บนตัวเสื้อด้านหน้ารอบคอ และด้านหลัง ปลายแขนเสื้อและขอบเสื้อด้านหน้าจะขลิบไว้ด้วยผ้าพื้นสีต่าง ๆ ส่วนกางเกงมีลักษณะคล้ายแบบอย่างของชาว " ลีซอ " คือได้กางเกงขาถี่ทรงหลวม ๆ เป้าหย่อน ตัดเย็บด้วยผ้าพื้นสีต่าง ๆ เช่น สีน้ำเงิน สีฟ้า ที่นิยมได้แก่ สีเขียว

ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อคอกลมสีดำ แขนยาวคล้ายหญิงมุเซอแดงเพียงแต่สีแถบฟ้าคาดตรงหน้าอกเสื้อ และไม่มีแถบผ้าเย็บติดที่ชายเสื้อ และมักสวมปลอกคอโลหะเงินพร้อมด้วย ใสดุ่มหูด้วยโลหะเงินเช่นกัน

ส่วนผ้าซิ่นนั้นจะมีแถบผ้าสีขาวเย็บทาบติดไว้ทางชายผ้าซิ่น และทางตอนบนก็จะเป็นแถบผ้าสีน้ำเงิน เย็บปักเป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกับมุเซอแดง

2.3.5 ชาวเขาเผ่าลีซอ

1. บทนำ

ลีซอเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย มีภูมิลำเนาเดิมอยู่บริเวณต้นแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ในประเทศทิเบตและทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนานประเทศจีนตามประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า ลีซอได้เกิดการสู้รบกับชนเผ่าอื่นหลายครั้ง และได้อพยพกระจัดกระจายลงมาทางใต้เข้าไปในประเทศอินเดีย พม่า และไทย สำหรับการอพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกเข้ามากระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2464 และได้ตั้งหมู่บ้านลีซอแห่งแรกบนภูเขาในท้องที่จังหวัดเชียงราย

ลีซอ เรียกตนเองว่า บิซู จัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน - ทิเบต (sino-Tibetan) สาขาทิเบต - พม่า (Tibeto - Barman) แบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ลีซอลาย (Flowery - Lisu) และ ลีซอดำ (Black Lisu or Independent Lisu) แต่นักมนุษยวิทยาบางท่านได้แบ่งลีซอเป็น 3 กลุ่มย่อย โดยมีลีซอขาว (white Lisu) เพิ่มขึ้นอีกกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตามข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลีซอขาวยังไม่มี สำหรับลีซอในประเทศไทย ส่วนมากเป็นลีซอลาย ลีซอดำมีอยู่บ้างเพียงไม่กี่คน

การกระจายตัวและข้อมูลเกี่ยวกับประชากรของลีซอในประเทศไทยเท่าที่รวบรวมได้จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องในปี พ.ศ. 2525 มีรายละเอียดดังนี้

ลีซอกระจายตัวอยู่ในท้องที่ 9 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำปาง ตาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และกำแพงเพชร

จำนวนหมู่บ้าน 105 หมู่บ้าน

จำนวนหลังคาเรือน 2,833 หลังคาเรือน

จำนวนประชากร 16,783 คน

จำนวนร้อยละ 4 ของประชากรชาวเขาทั้งหมดในประเทศไทย

อัตราเฉลี่ย 1 หมู่บ้าน 27 หลังคาเรือน

เฉลี่ยจำนวน 1 หลังคาเรือน มี 6 คน

2. หมู่บ้าน

2.1 ที่ตั้งและขนาดของหมู่บ้าน

ก. ที่ตั้งหมู่บ้าน

มีผู้กล่าวว่าลีซอนิยมตั้งหมู่บ้านบนภูเขาระดับความสูง ตั้งแต่ 4,000 - 5,000 ฟุต ขึ้นไป ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้อาจเป็นลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านของลีซอในอดีต เพราะในปัจจุบันเราจะพบเห็นหมู่บ้านลีซอหลายแห่งที่ตั้งอยู่บนเนินเขาหรือที่ราบเชิงเขา เช่น ลีซอบ้านคลองลาน จ.กำแพงเพชร ซึ่งมีระดับความสูงไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากลีซอมีการอพยพเคลื่อนย้ายครอบครัวกันอยู่ทุกปี

ที่ตั้งหมู่บ้านแต่ละแห่งจะพบว่าต้องมีแหล่งน้ำอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้ ๆ หมู่บ้าน อาจเป็นลำห้วย บ่อน้ำ ชั้บ หรือบ่อน้ำที่ขุดลึกลงไปใต้ดินก็ได้ ลิซอไม่นิยมตั้งหมู่บ้านอยู่ไกลแหล่งน้ำ เพราะ จะไม่สะดวกในการนำน้ำมาใช้ ดังนั้น ในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน แหล่งน้ำจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ลิซอ ต้องคิดพิจารณาเป็นอันดับแรก

ลักษณะอีกประการหนึ่งของที่ตั้งหมู่บ้านลิซอ คือ มักจะตั้งเป็นกลุ่มก้อนในผืนเดียวกัน อย่างไรก็ตามก็อาจจะมีจีนฮ้อ มูซอ อีก็้อ ตั้งบ้านเรือนอยู่ปะปนในหมู่บ้านอยู่บ้าง แต่ถ้าหากตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้ชิดกับหมู่กะเหรี่ยงหมู่บ้านคนไทยพื้นเมืองหรือ กับชาวเขาเผ่าอื่น ก็จะมีลักษณะแยกหมู่บ้าน เป็นกลุ่มอยู่ต่างหากเป็นหมู่บ้านเฉพาะลิซอ ทั้งนี้เพราะชนบประเพณี ความเชื่อถือ ของลิซอยังมีอยู่อย่างเคร่งครัดพอสมควร แนวความคิดในด้านชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินก็แตกต่างไปจากชาวเขาเผ่าอื่นด้วย

ข. ขนาดของหมู่บ้าน

หมู่บ้านมีขนาดเล็กใหญ่ไม่เท่ากันขนาดเล็กที่สุดมีเพียง ๓ หลังคาเรือนอยู่ในท้องที่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ขนาดหมู่บ้านที่ใหญ่มากประมาณ 100 หลังคาเรือนเศษ มีหลายแห่ง เช่น หมู่บ้านสหกรณ์ทุ่งกู่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านคอยช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านลิซอคลองลาน กิ่ง อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร

หมู่บ้านลิซอขนาดกลางมีจำนวนหลังคาเรือนระหว่าง 15-50 หลังคาเรือนนั้นเมื่ออยู่มาสำหรับจำนวนหลังคาเรือนของแต่ละหมู่บ้าน ตัวเลขไม่ค่อยคงที่ เพราะมีการอพยพย้ายที่อยู่กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะหลังจากที่พวกเขาได้เก็บเกี่ยวผลผลิตประจำปี เสร็จสิ้นแล้ว

2.2 ศาลา

ก. ศาลาข้างทางเข้าหมู่บ้าน

ทางเข้าหมู่บ้านลิซอทุกแห่งจะมีศาลาปลูกสร้างขึ้นไว้ จึงกล่าวได้ว่าศาลาเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของลิซอ ลิซอจะปลูกสร้างศาลาไว้ข้างทางโดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ไม่ห่างไกลจากหมู่บ้านเท่าใดนัก (ประมาณ 100-500 เมตร) แต่บางแห่งก็ปลูกสร้างศาลาไว้ไกล เดินทางประมาณ 1 ชั่วโมงก็มี รูปร่างศาลามีลักษณะเป็นเพิงหมาแหงนหันหน้าออกไปยังทางเดินหรือถนน มีที่นั่งพักปูด้วยฟากไม้ไผ่หรือปูด้วยกระดาน บริเวณข้างศาลาอาจจะมียุงเล็ก ๆ ทำด้วยกระดาษสา มีสีลันต่าง ๆ กัน รวมทั้งรูป เทียน ปักอยู่ในกะบะสานด้วยไม้ไผ่ หรือปักอยู่บนแท่นไม้สำหรับบูชาผี

การปลูกสร้างศาลา โดยมากจะปลูกสร้างเมื่อมีพิธีกรรมบูชาผี เป็นการทำบุญตามประเพณีอย่างหนึ่งของเขา และการเซ่นไหว้บูชาผีที่ศาลาริมทางนี้จะกระทำเนื่องในโอกาสมีพิธีกินข้าวใหม่ พิธีทำบุญต่ออายุให้กับผู้ป่วย หรือพิธีกรรมอย่างอื่นซึ่งหมอผีได้เข้าทรงวิญญาณ และวิญญาณผีบรรพบุรุษได้แนะนำให้มีผู้มีความทุกข์ร้อนได้สร้างศาลาขึ้นเพื่อความสุข ความเจริญของตนเอง ของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งญาติพี่น้องด้วย

ข. ศาลาภายในหมู่บ้าน

ภายในหมู่บ้านบางแห่ง อาจพบเห็นศาลาในลักษณะเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้วจำนวน 1-2 แห่งก็ได้ ศาลาภายในหมู่บ้านใช้เป็นที่นั่งพักผ่อน นั่งสนทนากัน ผู้หญิงจะใช้เป็นที่นั่งสำหรับเย็บปักเสื้อผ้า เด็ก ๆ จะมาเล่นกัน ณ ที่นี้ รวมทั้งเป็นสถานที่พบปะกันระหว่างผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านกับแขกผู้มาเยือนด้วย ศาลาในหมู่บ้านจึงมีประโยชน์เอนกประสงค์ อย่างไรก็ตามศาลาในหมู่บ้านที่ปลูกสร้างขึ้นก็มีเหตุผลเช่นเดียวกับการปลูกสร้างศาลา นอกหมู่บ้านที่อยู่ริมทางเขาหมู่บ้าน คือ เป็นการทำบุญต่ออายุคนเฒ่าคนแก่หรือผู้ป่วย หรือเรียกขวัญก็ได้ ซึ่งหมอผีได้แนะนำให้ปลูกสร้างขึ้น

2.3 สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

หมู่บ้านลิซอทุกแห่งจะมีศาลผีประจำหมู่บ้าน ศาลผีดังกล่าวนี้จะตั้งอยู่บนเนินเขาสูงกว่าหมู่บ้านเล็กน้อย ถ้าหากไม่มีเนินเขาก็อาจจะตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านก็ได้ ลิซอเรียกศาลผีประจำหมู่บ้านว่า อาปาหมือ (อาปา=ปู่, หมือ = คนเฒ่าคนแก่, ฮี = บ้าน) อาจรวมคำได้ว่า "บ้านของผู้เฒ่า" ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ปกติเขามักจะล้อมรั้วด้วยไม้ไผ่หรือปึกไม้ไผ่ห้ามผู้หญิงเข้าไปในบริเวณดังกล่าว แต่บางแห่งห้ามเฉพาะหญิงที่แต่งงานแล้ว ส่วนเด็กหรือหญิงสาวเขาไปได้ ทั้งนี้แล้วแต่ความเชื่อถือของแต่ละหมู่บ้าน

2.4 สุขลักษณะของหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านลิซอแทบทุกแห่งจะมีการเลี้ยงสัตว์ไว้ เช่นหมู ไก่ สุนัข บางแห่งก็มีการเลี้ยงวัวด้วย สัตว์เลี้ยงมักจะเลี้ยงในลักษณะที่ปล่อยให้หากินเอง และให้อาหารเช้าเย็นเป็นเวลา คอกสัตว์จะปลูกสร้างขึ้นไว้สำหรับให้สัตว์พักผ่อนหลบแดดฝน และเป็นທີ່สำหรับนอนกลางคืนด้วย

มูลของสัตว์ ทั้งหมู ไก่ วัว มักจะพบเห็นอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน เวลาฝนตกจะชะล้างสิ่งเหล่านี้ลงสู่ที่ต่ำหรือลงไปในลำห้วย อย่างไรก็ตามการรักษาความสะอาดของหมู่บ้านในบางแห่งที่ได้รับการพัฒนาจากราชการก็ได้ปรับปรุงดีขึ้น โดยเขาช่วยกันกวาดสิ่งปฏิกูลให้หมดไป ล้อมรั้วบริเวณบ้านของแต่ละบ้าน เลี้ยงสัตว์ด้วยการขังอยู่ในคอก และใช้ประปาด้านน้ำธรรมชาติกันบ้างแล้ว

สำหรับเรื่องส้วม โดยมากยังใช้ป่าหรือท้องทุ่งใกล้หมู่บ้านเป็นที่บรรเทาทุกข์ การใช้ส้วมอย่างถูกสุขลักษณะมีอยู่บ้างบางครอบครัวในบางหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนเรือโรคภัยไข้เจ็บของสมาชิกในหมู่บ้านนั้นเมื่ออยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้เรื่องเชื้อโรค บางทีก็เชื่อว่าเจ็บป่วยเพราะถูกผีกระทำ

หากจะสังเกตลักษณะหมู่บ้านลิซอที่เขาบุกเบิกจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นกันเองจะพบว่าลักษณะหมู่บ้านไม่เป็นระเบียบ ปลูกสร้างบ้านกันอย่างไม่เป็นแถวเป็นแนว คุระเกะระกะ ไปหมดบุคคลภายนอกที่เดินทางเขาไปพบเห็นหมู่บ้านแล้วอาจมีความรู้สึกนึกคิดตั้งคำถามว่า ทำไมเขาจึงไม่ปลูกสร้างบ้านให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเมื่อเขาไปดำเนินงานด้านการพัฒนาแล้วเหตุใดจึงไม่จัดระเบียบหมู่บ้านให้ดีขึ้น

ข้อเท็จจริงเรื่องนี้ ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีของเขา ผีของหมู่บ้านคือผีอาปาหมุฮี (ผีประจำหมู่บ้าน) ผีของแต่ละครอบครัวคือผีบรรพบุรุษที่จะต้องเคารพบูชาเช่นไหว้ และมีข้อห้ามการปลูกสร้างบ้านคือ-

- 1) การปลูกสร้างบ้าน จะต้องให้ประตูบ้านอยู่ในแนวหรือทิศทางที่ไม่ตรงกับประตูของศาลผีประจำหมู่บ้าน
- 2) หิ้งบูชาผีภายในบ้านและประตูบ้านของแต่ละครอบครัว จะอยู่ในแนวตรงกันตามยาวไม่ได้
- 3) ในบางแซ่สกุล ผู้ที่เป็นบุตรหลานหรือญาติพี่น้องที่อยู่ในลำดับชั้น (Generation) ที่ต่ำกว่าจะปลูกสร้างบ้านอยู่ในแนวอนตามขวางเป็นแนวเดียวกันกับผู้ที่มีอาวุโสซึ่งอยู่ในลำดับชั้นที่สูงกว่าไม่ได้ เช่น ตระกูลหรือแซ่สกุลเบี่ยอูสฉี (อีเหิน) หรือเรียกกันในภาษาไทยว่า ลีมี

ด้วยสาเหตุแห่งความเชื่อที่เขายังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เราจึงพบเห็นบ้านของ ลีชอปลูกสร้างกันอย่างไม่เป็นแถวเป็นแนวจนถึงทุกวันนี้

2.5 สุสาน

ลีชอไม่มีสุสานเป็นส่วนรวมของหมู่บ้าน ไม่มีพื้นที่หรือบริเวณใกล้หมู่บ้านที่กำหนดขึ้นเฉพาะสำหรับเก็บศพหรือกระดูกของคนตาย เมื่อมีคนตายลีชอจะนำไปฝังหรือเผาแล้วแต่กรณีสถานที่ฝังศพหรือฝังกระดูกอาจจะเป็นเนินเขา ลันเขา หรือริมห้วยก็แล้วแต่ว่าคนตายเป็นเด็กหรือเป็นผู้ใหญ่มีครอบครัวแล้วหรือยังไม่มี ถ้ามีแล้วมีบุตรชายหรือไม่ เป็นคนหนุ่มหรือแก่ ตายดีหรือตายร้ายอย่างไร การนำเอาศพหรือกระดูกไปฝังไว้ที่ใด นั้นย่อมขึ้นอยู่กับประเพณีความเชื่อที่ได้ปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมาจากบรรพบุรุษของเขา

2.6 จีนฮ้อในหมู่บ้านลีชอ

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งในหมู่บ้านลีชอคือ มักจะมีชาวจีนฮ้อตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ด้วยจีนฮ้อบางคนได้แต่งงานกับหญิงลีชอ บุตรหลานที่เกิดมาก็กลายเป็นลีชอไปในที่สุด แต่บางคนทำตัวเป็นพ่อค้านำสินค้าชนิดต่าง ๆ มาขายให้กับลีชอ ขณะเดียวกันจีนฮ้อก็มารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรบางชนิดจากคนในหมู่บ้าน แล้วนำไปขายให้กับพ่อค้าในเมืองอีกทอดหนึ่ง

ลีชอหลายแซ่สกุลสืบเชื้อสายบรรพบุรุษมาจากจีน การที่มีชาวจีนฮ้ออาศัยอยู่ในหมู่บ้านจึงไม่มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องเชื้อชาติหรือ เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือแต่อย่างใด จีนฮ้อบางคนจะทำตัวเป็นพ่อค้า แต่บางคนก็มีอาชีพการเกษตรเช่นเดียวกับลีชอ มีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ จีนฮ้อบางแห่งจะปลูกบ้านโดยใช้ดินเหนียวผสมกับฟางข้าวทำเป็นฝานบ้าน ทำให้ลีชอบางคนเลียนแบบนำไปใช้ในปลูกสร้างบ้านของตนด้วย

3. บ้าน

บ้านลีชอหลังหนึ่งอาจจะมีหนึ่งครอบครัวหรือสองครอบครัวก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะครอบครัวว่าเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยาย

ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สมาชิก คือ บิดา มารดา บุตร

ครอบครัวขยาย ประกอบด้วย สมาชิก คือ บิดา มารดา บุตร บุตรยหรือบุตรสะใภ้ ซึ่งมีตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไป แต่อาศัยอยู่ในบ้านหลังคาเรือนเดียวกัน

ในหมู่บ้านลี้ซอแห่งหนึ่ง ๆ จะพบว่า มีจำนวนครอบครัวเดี่ยวมากกว่าจำนวนของครอบครัวขยาย ทั้งนี้เพราะการอยู่รวมกันเป็น 2 ครอบครัว นั้นบุตรชายหรือบุตรสาวในครอบครัวได้ทำการสมรสซึ่งคู่สมรสได้เขามาอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน และเมื่อถึงเวลาอันสมควรแล้วคู่สมรสทั้งสองมักจะขอแยกครอบครัว ไปปลูกสร้างบ้านเป็นของตนเองต่างหาก กลายเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวต่อไป

3.1 ลักษณะบ้าน

บ้านลี้ซอแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ.-

ก. บ้านอยู่คร่อมกับดิน ลี้ซอเรียกว่า หมี่ซาฮี

ข. บ้านแบบยกพื้น ลี้ซอเรียกว่า คะซาฮี

- บ้านอยู่คร่อมกับดิน เขาจะยกพื้นเฉพาะที่นอกและที่รับแขก เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่ามั่ว และเย้า แบบอย่างของบ้านคล้ายกับบ้านของชาวจีน เตาไฟอยู่ภายในบ้านทางด้านซ้ายมือหรือขวาก็ได้ ประตูบ้านโดยมากอยู่ระหว่างกึ่งกลางของฝาบ้านด้านหน้า

- บ้านแบบยกพื้น เขาจะยกพื้นบ้านสูงจากพื้นดินประมาณ 2-3 เมตร มีบันไดพาดสำหรับเดินขึ้นลงทางด้านข้างของบ้าน ที่นอนแลที่รับแขกไม่ยกพื้นให้สูงขึ้นต่างหาก แต่โดยปกติพื้นบ้านมักจะสร้างให้มีความสูงต่ำเป็น 2 ชั้น พื้นบ้านด้านในจะสูงกว่าพื้นบ้านด้านนอกประมาณ 15-25 เซนติเมตร

ในหมู่บ้านลี้ซอบางแห่งปลูกสร้างบ้านแบบยกพื้นทุกหลังคาเรือน บางแห่งก็ปลูกสร้างบ้านอยู่คร่อมกับดินทั้งหมด แต่บางแห่งมีทั้งบ้านแบบยกพื้นและบ้านแบบอยู่คร่อมกับดิน สอบถามเหตุผลว่าเพราะเหตุใดจึงมีการปลูกสร้างบ้านไม่เหมือนกัน คำตอบที่น่าจะเป็นเหตุผลได้เพียงพอก็คือบ้านแบบยกพื้น ต้องสิ้นเปลืองวัสดุและแรงงานในการปลูกสร้างมากกว่าบ้านแบบอยู่คร่อมกับดิน หากพื้นที่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านแห่งนั้นยังพอที่จะหาวัสดุในการปลูกสร้างบ้านได้ไม่ยากนัก ประกอบกับผู้เป็นเจ้าของบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจการครองชีพไม่ยากจนเกินไป เขาก็อาจจะปลูกสร้างบ้านแบบยกพื้น แต่ถ้าหากวัสดุท้องถิ่นที่ใช้ในการปลูกสร้างบ้านหาได้ยาก อยู่ไกลมาก แม้เขาจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็อาจจะปลูกสร้างบ้านแบบอยู่คร่อมกับดิน

3.2 วัสดุที่ใช้ในการปลูกสร้างบ้าน

เสาบ้าน

นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งหรือไม้ไผ่ หากในท้องที่นั้นหาไม้เนื้อแข็งได้ง่ายเขาก็จะใช้ไม้เนื้อแข็งทำเสาบ้าน ไม้ที่นิยมคือไม้ก่อและไม้มะกอก บางบ้านหาไม้เนื้อแข็งมาไม่ได้ก็อาจจะใช้ไม้ไผ่ลำโต ๆ มาใช้ทำเสาบ้านก็ได้

หลังคาบ้าน

เขาจะใช้ไม้รวกทำโครงหลังคาบ้าน มุงหลังคาด้วยหญ้าคา บางบ้านก็ใช้ไม้ไผ่ครึ่งซีก
คว่ำ หายประกบกันเป็นหลังคา บางบ้านก็มุงด้วยใบตองตึง ครอบคร้วใดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็หันมาใช้
กระเบื้องหรือสังกะสีมุงหลังคากันบ้างแล้ว

ฝาบ้าน

โดยทั่วไป เขานิยมใช้ไม้ไผ่ลำโต ๆ สับเป็นฟาก แล้วนำมาทำเป็นฝาขัดแตะ หากเขาหาไม้
เนื้ออ่อนหรือไม้เนื้อแข็งได้โดยไม่ยาก ก็จะนำไม้ดังกล่าวแปรรูปเป็นไม้กระดานแล้วนำมาทำเป็นฝาบ้าน บางแห่ง
นิยมใช้ดินเหนียวผสมฟางก่อสร้างเป็นฝาบ้านซึ่งมีลักษณะมีดทับ แต่มีความคงทนแข็งแรง และอากาศในบ้านไม่
ร้อนมากนัก ฝาบ้านบางแห่งใช้อิฐซีเมนต์บล็อกก็มี เช่นที่ หมู่บ้านทุ่งจ้อ ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

พื้นบ้าน

หากเป็นบ้านแบบอยู่คร่อมกับดิน เขาจะทุบดินให้แน่นและกลบเกลี่ยให้ราบเรียบเสมอกัน
ไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ ถ้าหากเป็นบ้านแบบยกพื้นจะปูด้วยไม้ไผ่สับฟาก หรืออาจจะใช้ไม้กระดานปูพื้นก็มี

ประตูบ้าน

นิยมใช้กระดานทำเป็นประตูมีกลอนทำด้วยไม้เป็นเปิดได้ทั้งด้านในและด้านนอกข้อที่นำ
สังเกตคือ ประตูบ้านของแต่ละบ้านจะต้องอยู่ในแนวตรงกับหิ้งงูขาคีภายในบ้าน (ยกเว้นบ้านบางบ้าน
ทำประตูไว้ด้านข้างอีกหนึ่งประตูเพื่อใช้เป็นทางเข้าออกได้สะดวกขึ้น

ปัจจุบันจะพบว่า ขณะที่เจ้าของบ้านไม่อยู่ เขาจะใช้กุญแจที่ซื้อจากตลาดนำมาใส่ไว้ที่ประตู
บ้านก็จะใส่กลอนเหล็กด้านในประตูบ้านในเวลากลางคืน ทั้งนี้เพื่อป้องกันขโมย หรือภัยอันตรายที่อาจ
เกิดขึ้นได้

3.3 โครงสร้างบ้าน

3.4 เลือกปลูกสถานที่ปลูกสร้างบ้าน

ลักษณะเป็นพวกที่นับถือผี การเลือกสถานที่แห่งใดเป็นที่ปลูกสร้าง จึงต้องมีการเซ่นไหว้ผี และมี
พิธีการ เสี่ยงทางว่า ผีต้องการให้เขาปลูกสร้างบ้าน ณ ที่นั้นหรือไม่ โดยปฏิบัติดังนี้คือ.-

ขั้นแรก นำเอาข้าวเปลือกที่สมบูรณ (ไม่เสียไม่ลีบ) เท่ากันจำนวนสมาชิกในครัวเรือ
รวมกับข้าวเปลือกที่เป็นตัวแทนของสัตว์เลี้ยงชนิดละ 1 เมล็ดเช่น บุคคลในครอบครัวมี 5 คน และเลี้ยง
หมู ไก่ ม้า ไว้ด้วยก็จะใช้ข้าวเปลือก 5 เมล็ด - หมู 1 ไก่ 1 ม้า 1 รวมเป็น 8 เมล็ด (สำหรับแช่สกุล เช่น
แช่สกุลเป็ยอุสฉี จะเพิ่มข้าวเปลือกอีก 1 เมล็ดสำหรับใช้แทนผีด้วย)

ขั้นที่ 2

ข้าวเปลือกที่นำมาใช้แก่เปลือกด้วยมือห้ามใช้ครกตำนำไปสีด้วยเครื่องสีข้าว

ชั้นที่ 3 ชุดหลุมตรงพื้นที่บริเวณที่ต้องการปลูกสร้างบ้าน เป็นหลุมกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง

กกลางประหลุมแล้วนำเอาข้าวสารที่แก่เปลือกแล้วมาเรียงวางล้อมรอบไม้ที่ปักอยู่

ชั้นที่ 4 เจ้าของบ้านหรือผู้อาวุโสที่เป็นผู้ชาย ทำพิธีด้วยการจุดธูป 2 ดอก ใช้น้ำ 4 ถ้วยวางไว้ข้างหลุม แล้วอธิษฐานว่าหากเป็นพื้นดินดี ผียินยอมให้ปลูกสร้างบ้านอาศัยอยู่ได้ ขอให้ข้าวสารเรียงเม็ดอยู่เต็ม เสร็จพิธีอธิษฐานแล้วใช้ถ้วยครอบปากหลุมไว้ให้มิดชิด

ชั้นที่ 5 รอเวลาให้ผ่านไป 1 ชั่วโมง หรือนานกว่านั้น อาจได้ถึง 1 วันก็ได้แล้วมาเปิดถ้วยครอบดู

ชั้นที่ 6 ถ้าหากข้าวสารเรียงเม็ดอยู่อย่างเดิม แสดงว่าผียินยอมให้ปลูกสร้างบ้าน ณ ที่นั้นได้ ถ้าข้าวสารไม่เรียงอยู่ที่เดิม อยู่กระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบ (อาจมีเม็ด แผลงลากไปก็ได้) แสดงว่าผีไม่ต้องการให้ปลูกสร้างบ้าน ณ ที่นั้น ซึ่งเขาจำเป็นต้องเลือกที่ปลูกสร้างบ้านใหม่ต่อไป

3.5 การปลูกสร้างบ้าน

พิธีขอมักจะปลูกสร้างบ้านกันหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นระยะเวลาระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม วัสดุสร้างบ้าน เจ้าของบ้านและญาติพี่น้องจะช่วยกันหามาจากป่าหรือซื้อมาให้พร้อม เมื่อเตรียมสิ่งของพร้อม แล้วต้องให้หมตผีหรือผู้อาวุโส ในหมู่บ้านกำหนดวันว่าวันใดเป็นวันดีในการปลูกสร้างบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลสำหรับครอบครัว หลังจากได้วันที่ดีที่กำหนดไว้แล้ว จึงขอแรงจากสมาชิกในหมู่บ้านเพื่อช่วยกันปลูกสร้าง เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหารมี ข้าวมี ข้าว หมู ไก่และสุรามากินเลี้ยงกันในขณะที่ปลูกสร้างและหลังจากสร้างเรียบร้อยแล้ว การปลูกสร้างกัน ฝ่ายชายจะขึ้นไปบนหลังคาเพื่อผูกมัดไม้และมุงหลังคาบ้าน ฝ่ายหญิงอยู่บนพื้นดินช่วยสิ่งอุปกรณ์และหย่าคาให้ฝ่าย ส่วนเด็กไม่มีหน้าที่ช่วยเหลือแต่อย่างใด

3.6 ข้อห้ามบางประการ

- ไม้บางชนิดลิขสิทธิ์ขอมานิยมนำมาสร้างบ้าน คือ ไม้ที่ถูกฟ้าผ่าและไม้ที่แห้งตายเองเขา เชื่อว่าหากนำไม้ดังกล่าวมาสร้างบ้าน จะเป็นอัปมงคล

- บ้านที่อยู่อาศัย หากมีวัวหรือสุนัขขึ้นหลังคาบ้านถือเป็นกลางร้าย เจ้าของบ้านต้องทำ

พิธีเช่นไหว้ บูชาผี เพื่อป้องกันมิให้เกิดเคราะห์กรรมหรือเกิดเหตุร้ายแก่สมาชิกในครอบครัว

- สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ใกล้ ๆ บ้าน เช่น ฝรั่ง ฝรั่งโพด คอกหมู เล้าไก่ คอกม้า คอกวัว คอกกระต่ายตำข้าว โรงตีเหล็ก จะปลูกสร้างให้อยู่ตรงกับประตูบ้านไม่ได้ เนื่องจากแนวตรงประตูบ้านนั้น ตรงกับหิ้งบูชาผีภายในบ้าน สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ จะอยู่ตรงกับประตูบ้านไม่ได้ เนื่องจากแนวตรงประตูบ้าน

นั้นตรงกับหิ้งบูชาผีภายในบ้าน สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ จะอยู่ตรงกับประตูก็เสมือนว่าเป็นเครื่องกีดขวางทางเดินหรือทางออกของผี ผีย่อมไม่ชอบ เมื่อผีไม่ชอบ ผีย่อมโกรธ และเขาเชื่อกันว่าเมื่อผีโกรธผีมีพลังเหนือเหตุผลเหนือธรรมชาติ สามารถทำให้สมาชิกในบ้านเจ็บป่วยหรือตายลงได้

3.7 หิ้งบูชาผีภายในบ้าน

เนื่องจากลี้ซอมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีอยู่ค่อนข้างเคร่งครัด ภายในบ้านของลี้ซอทั่วไปจึงมีหิ้งบูชาผี

ของบรรพบุรุษตั้งอยู่ หิ้งบูชา ผีจะต้องติดฝาบ้านด้านใน อยู่ตรงกับประตูบ้าน สูงเหนือศีรษะเล็กน้อย

ในวันศีล (15วัน/ครั้ง) ลี้ซอจะหยุดงานกันทั้งหมดบ้าน แต่ละบ้านจะมีการไหว้บาบรรพบุรุษ โดยเปลี่ยนน้ำในถ้วยที่ตั้งอยู่ หิ้งบูชาผีจะตั้งอยู่ติดฝาบ้านด้านใน อยู่ตรงกับประตูบ้าน สูงเหนือศีรษะเล็กน้อย

3.8 พิธีกรรมเลี้ยงผีดิน

ในปีหนึ่ง ๆ หลังจากผ่านพ้นระยะเวลาปีใหม่ใหญ่หรือปีใหม่น้อย ไปแล้วไม่นานนักบางที่ก็อยู่ช่วงระยะเวลาปีใหม่ใหญ่กับปีใหม่น้อย แต่ละบ้านมักจะมีพิธีเลี้ยงผีดิน พิธีกรรมดังกล่าวนี้จะกระทำภายในบ้าน และต้องทำพิธีเวลากลางคืน โดยเขาจะใช้กระบอบไม้ไผ่กระทุ้งพื้นดิน เสียงดังตึง ๆ เป็นจังหวะ หากเป็นบ้านแบบยกพื้น จะทุ้งพื้นดินบริเวณเตาไฟ ผีที่ทำพิธีอาจจะเป็นหัวหน้าครอบครัวของบ้านนั้น ญาติพี่น้องหรือเพื่อนเขาจะต้องสวดไปด้วยระยะเวลาที่ขึ้นอยู่กับผู้กระทำพิธีอาจจะช้าหรือเร็วไม่ข้อกำหนด โดยปกติจะใช้เวลาระหว่าง 15 - 60 นาที จุดประสงค์ของการทำพิธีเลี้ยงผีดังกล่าวนี้ก็เพื่อนี้ก็เพื่อความสุขความเจริญของสมาชิกภายในบ้านมีอายุยืนนาน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง ซึ่งบางบ้านจะทำพิธีทุกปี บางบ้านไม่ทำบางบ้านจะทำเมื่อมีคนเจ็บป่วยบางบ้านกระทำเพราะหมอผีแนะนำ

ลี้ซอมีข้อห้ามเกี่ยวกับเรื่องนี้คือ ขณะที่บ้านใดกำลังมีพิธีกรรมเลี้ยงผีดินในบ้านเขา ห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปบ้าน ปกติประตูบ้านปิดอยู่ หากเราเปิดเข้าเปิดเข้าไปจะมีคนเฝ้าที่ข้างประตูภายในบ้าน 2 คน อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ อยู่ข้างซ้ายคนหนึ่ง ถ้าหากคนข้างนอกเปิดประตูเข้าไปเขาก็จะยกมือบอกให้รู้ว่าห้ามเข้า ดังนั้นถ้าผู้ใดจะเข้าบ้านต้องเข้าไปก่อนทำพิธีหรือเข้าไปหลัง ดังนั้นถ้าผู้ใดจะเข้าบ้านต้องเข้าไปก่อนทำพิธีหรือเข้าไปหลังงานเสร็จพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว

3.9 การอพยพเคลื่อนย้ายบ้าน

ลีสขออพยพเคลื่อนย้ายกันบ่อย สาเหตุการอพยพมีหลายประการ เช่น ประการแรกเนื่องจากย้าย

ติดตามบิดามารดาของตนเอง หรือบิดามารดาของภรรยา หรือญาติพี่น้อง ประการที่สองเกิดความขัดแย้งหรือมีเรื่องบาดหมางใจกันกับครอบครัวอื่นที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ประการที่สามที่ดินทำมาหากินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประการที่สี่ ถูกรังแกหรือถูกรบกวนจากชนเผ่าอื่นอยู่เสมอ ฯลฯ การย้ายบ้าน หากมิใช่เป็นการย้ายอยู่อย่างฉุกเฉิน ลีสจะต้องไปทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษเดินทางไปอยู่กับตนในหมู่บ้านแห่งใหม่ ทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษภายในบ้านเพื่ออัญเชิญผีบรรพบุรุษหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือหัวหน้าบ้าน หลังจากนั้นเขาจะขายบ้านให้กับผู้อื่นหรือมอบให้กับญาติพี่น้อง หรือซื้อบ้านแล้วขนย้ายไปปลูกสร้างกันใหม่ เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ เมื่อลีสขอย้ายบ้านไปอยู่หมู่บ้านแห่งใด มักจะไม่ได้แจ้งย้ายออกหรือแจ้งย้ายเข้าต่อเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นของทางราชการอย่างถูกต้องตามกฎหมายของบ้าน

4. การแต่งกาย

ชาวลีสขอแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสดใส เข้ากับห้องฟ้าสีครามและปาเขาที่ล้อมรอบตัว ผู้หญิงชาวลีสขอทั้งเด็กและผู้ใหญ่นุ่งกางเกงขาวคลุมเข่าสีดี สวมเสื้อคลุมทับสีฟ้า เขียวม่วง เป็นเสื้อแขนยาว คอป้าย รอบคอเป็นผ้าสีดำต่อด้วยแถบถ้าวีสี่ต่าง ๆ ทั้งด้านหลังและด้านหน้ามีทั้งสีแดง เหลือง เขียว ส้ม ขาว ฟ้า ดำ แถวริ้วสีสวยงามเหมือนรุ่งกินน้ำนี้ติดที่รอบต้นแขนทั้งสองข้างด้วย ตัวแขนเสื้อเป็นผ้าสีแดงสดสีเดียวกับผ้าพันแข้ง ซึ่งปลายด้านล่างของผ้าพันแข้งมีแถบผ้าสีฟ้าหรือเขียวปักลาย สวยงามประดับอีกด้วย รอบเอวพันด้วยผ้าสีดำจนดูเควดคอตก ตัวงหน้าของหญิงชาวบีสขอมักประดับด้วยตุ้มหูเงิน คล้อง ด้วย "สร้อยคาง" ที่ร้อยเชือกตุ้มหูทั้งสองข้าง ปลายตุ้มหูประดับด้วยไหมพรมทำเป็นพู่สีแดงชวนให้ ดวงหน้าเด่นยิ่งขึ้น หญิงลีสขอเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยสาวนิยมไว้ผมยาว รอบเป็นมวยไว้ด้านหลัง ผูกด้วยผ้าพันคอบาง ๆ สีแดง ชมพู เหลือง แทนโบว์ เพื่อประดับผม หญิงสูงอายุมักใส่เสื้อคลุมสีทึบ เช่น น้ำเงิน หรือฟ้าเข้ม และไม่ประดับด้วยแถบริ้วมากเหมือนหญิงสาว

ผู้ชายลีสขอนุ่งกางเกงขาวาวคลุมเข่าเล็กน้อย นิยมใช้สีเขียว ฟ้า และน้ำเงิน ใส่เสื้อแขนยาว คอป้าย สีดำ สวมผ้าพันแข้งสีดำเชิงฟ้าหรือเขียว เสื้อผ้าของผู้ชายลีสขอกับมุเซอดูคล้ายกัน ต่างกันที่ผู้ชายลีสขอจะนุ่งกางเกงสีน้ำเงินเข้ม และเสื้อของผู้ชายมุเซอจะประดับด้วยริ้วสวยงามรอบแขนกับคอ และติดกระดุมเงินรอบคอ จนถึงไหล่ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แต่เสื้อชายลีสขอจะประดับด้วยกระดุมเงินกับพู่ไหมพรมสีแดงที่กระดุมเสื้อด้านหน้า ไม่มีริ้วรอบแขนกับคอ ซึ่งเสื้อเต็มยศชนิดนี้

แล้วคนอื่น ๆ จึงจะนั่งไล่ชิงช้าได้ ประเพณีการไล่ชิงช้าได้ ประเพณีการไล่ชิงช้านี้จะทำกันสามวันจึงจะเสร็จพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วชิงช้าก็จะถูกปล่อยทิ้งไว้ให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านต่อไป ใครจะไปทำลายหรือแตะต้องไม่ได้เป็นอันขาด

ศาลผี (หมีชา ลอเอ๊ะ)

ศาลผีนี้ตั้งอยู่ในป่าใกล้หมู่บ้าน แต่อยู่นอกเขตประตูลกซ้อ อีก่อสร้างศาลผีนี้ขึ้นเพื่อเป็นนำนักของผีป่าที่ผ่านไปมาทางนี้ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าในธรรมชาติมีภูตผีอยู่มากมาย และเมื่อสัญจรไปมาผ่านทางหมู่บ้าน ไม่มีที่พักพิงก็จะหาทางเข้าไปในหมู่บ้าน แล้วเข้าไปสิงอยู่ตามบ้านเรือนหรือตามรณสงคนจะทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น ดังนั้นเพื่อป้องกันอันตรายจากผีพวกนี้ อีก่อสร้างที่พักอาศัยให้ในป่านอกหมู่บ้าน และมีการเซ่นสรวงกันทุกปี ศาลนี้แม้จะไม่มีข้อห้ามมาจับต้อง แต่ปกติอีก่อสร้างซึ่งเป็นพวกที่กลัวผีอย่างที่สุด ก็จะไม่ยอมเข้าไปใกล้โดยไม่จำเป็น เพราะกลัวว่าผีจะทำอันตรายให้เจ็บป่วยหรือตายได้

ลักษณะบ้านอีก่อสร้าง

โดยทั่ว ๆ ไปแล้วอีก่อสร้างนิยมปลูกบ้านตามแนวขนานกับความลาดชันของสันเขาการปลูกบ้านจะปลูกเป็นแถวยาวไปตามสันเขา หมู่บ้านเล็ก ๆ อาจมีเพียงสองแถวซ้อนกัน โดยมีช่องว่างทางเดินไว้ตรงกลางสันเขา ถ้าหมู่บ้านขนาดใหญ่ก็จะมีหลาย ๆ แถว แต่ดูแล้วไม่ค่อยเป็นระเบียบนัก

บ้านอีก่อสร้างจะปลูกอยู่ไม่ห่างจากลานสวากอดมากนัก ตัวบ้านมีลักษณะยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร ในพื้นบ้านชั้นครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งใช้พื้นดินที่ตัดให้ราบเป็นพื้นบ้านและใช้ผนังภูเขาด้านหนึ่งเป็นฝาบ้าน บ้านทำด้วยไม้ไผ่เป็นส่วนมาก โดยมีเสาทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝาและพื้นทำด้วยผ้าดิบเป็นฟาก หลังคามุงด้วยหญ้าคาคลุมยาวลงมาเกือบจดพื้นดินเพื่อกันลมซึ่งจะพัดแรงอยู่เกือบตลอดปี ขนาดของบ้านอีก่อสร้างจะเล็กใหญ่ตามฐานะ บ้านอีก่อสร้างมีบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ชั้นบันไดจะเป็นจำนวนคี่เสมอมีประมาณ 3 - 5 ชั้น การถือเลขคี่นี้ก็เพราะอีก่อสร้างถือว่าเลขคู่เป็นเลขไม่ดี ดังจะเห็นได้จากการที่อีก่อสร้างไม่ชอบปลูกแฝดเป็นต้น บ้านอีก่อสร้างทุกหลังจะมี ครกตำข้าวอยู่ บริเวณบันไดหลังบ้าน ครกตำข้าวนี้ห้ามตำครกเปล่า ๆ เล่น และห้ามตำข้าวในช่วงเวลาหลังพระอาทิตย์ตกไปจนถึงรุ่งสาม (ประมาณ 3-4 นาฬิกา) ทั้งนี้เพราะอีก่อสร้างเชื่อว่าการตำข้าวเช่นนี้จำทำให้ภูมิจีปีศาจได้ยินแล้วเข้ามาในหมู่บ้าน ส่วนบางคนก็เชื่อว่าผีจะบันดาลให้สัตว์ เช่นเสือเข้ามาทำร้ายคนในหมู่บ้าน

ภายในบ้านอีก่อสร้างจะแบ่งออกเป็น 2 ห้องนอน มีเตาไฟอยู่ห้องละ 1 เตา ห้องแรกติดอยู่กับประตูด้านหน้าเป็นห้องนอนของฝ่ายชาย อีกห้องหนึ่งถัดเข้าไปข้างในเป็นห้องนอนของฝ่ายหญิงชนเผ่าอีก่อสร้างมีข้อห้ามสามัคคีภรรยาที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน นอนรวมในห้องเดียวกันตลอดคืน ภายในบ้านอีก่อสร้างไม่

เตียงนอน แต่นิยมนอนบนพื้นฟากที่ปูลาดด้วยเสื่อเปลือกไม้ในบางครั้งเรือนที่มีบุตรชายนอนรวมกับผู้
อาวุโสมาก ๆ ก็อาจทำเตียงนอนหรือยกแคร่ให้เป็นที่นอนของผู้อาวุโสอันเป็นการแสดงความเคารพ
เหนือเตาไฟในห้องผู้หญิงจะมีหิ้งเก็บของ ส่วนบริเวณตรงข้ามห้องนอนทั้งสองจะเป็นที่รับแขกและ
นั่งเล่น นอกจากนี้ยังเป็นที่ยกสิ่งของต่าง ๆ อีกด้วย ห้องนอนของฝ่ายชายห้ามผู้หญิงเข้าไปเหยียบย่ำ
แต่เดินผ่านมาทางหลายเท่าได้

การเลือกสถานที่ปลูกบ้าน

ในการสร้างบ้านอีกก่อนนั้นจะให้ห้อยมะ (หัวหน้าพิธีกรรม) เลือกสถานที่ก่อนต่อจากนั้นก็ให้
ชาวบ้านเลือกสถานที่สร้างบ้านของตัวเองตามความพอใจ แต่ส่วนมากไม่ชอบให้มีจอมปลวกอยู่หน้า
บ้านเพราะเชื่อกันว่าไม่ดี แต่บางคนกล่าวว่าจอมปลวกนั้นถ้าอยู่หน้าบ้านก็ไม่เป็นไร แต่สำคัญก็คือ
จะต้องไม่อยู่ในที่สร้างบ้าน ในสมัยก่อนเมื่อจะปลูกบ้านที่ใดจะต้องทำพิธีขอพื้นที่จากผีเจ้าที่เสียก่อน
โดยวิธีขุดหลุมวางข้าวสารไว้ 3 เม็ด พร้อมกับอธิษฐานเสี่ยงทายแล้วทิ้งไว้ 1 คืน ในวันรุ่งขึ้นหากพบว่า
เมล็ดข้าวยังอยู่ในสภาพ เดิมก็เชื่อว่าผีอนุญาตให้ปลูกบ้านในพื้นที่นั้นได้ ถ้าหากเมล็ดเคลื่อนย้ายไปไม่
ว่าด้วยเหตุใด ก็ตามก็เชื่อว่าผีเจ้าที่ไม่อนุญาต ซึ่งบุคคลนั้น ๆ จะต้องหากพื้นที่ใหม่ต่อไปการเสี่ยงทาย
เช่นนี้คล้ายกับวิธีของชาวเขาเผ่าแม้ว

อีกอบบางหมู่บ้านบอกว่า ได้มีการซื้อที่ดินเพื่อปลูกบ้านโดยการใช้จ่ายเงิน ข้าวสาร น้ำ และไขไก่
ที่ยังไม่ได้พักเป็นการแลกเปลี่ยนแก่ผีเจ้าที่ หัวหน้าครัวเรือนหรือบุตรชายคนโต จะเป็นเสี่ยงทายด้วยการ
โยนไขลงในหลุมที่ขุดเตรียมไว้สำหรับฝังเสาเอก ถ้าไขแตกก็ถือว่าเป็นนิมิตดีหากไขไม่แตกหรือแตกแต่มี
เลือกบ่นออกมาด้วยก็เชื่อว่าผีไม่อนุญาตให้ปลูกบ้านในพื้นที่นั้นได้ หากผู้ใดขัดขืนก็จะประสบความหายนะ

หมู่บ้านอีกที่ที่ตั้งใหม่ ณ ที่ใดก็ตามชาวบ้านจะต้องช่วยกันปลูกสร้างบ้านให้แก่หัวหน้า
พิธีกรรมก่อนคนอื่น ทั้งนี้เพราะบุคคลผู้นั้นมีความสำคัญต่อหมู่บ้านอย่างยิ่ง ในการสร้างบ้านจะเริ่มด้วยพิธี
ยกเสาเอก ก่อนเสาอื่นเพื่อเป็นที่สถิตของหิ้งผีบรรพบุรุษ ในพิธียกเสาเอกนี้ให้หัวหน้าครัวเรือนหรือ
บุตรชายคนโตเป็นผู้ทำพิธีเป็นผู้ทำพิธี โดยใช้ข้าวสาร น้ำ เกลือ และแร่เงิน อย่างละเล็กละน้อยใส่ลงไป
ในหลุมก่อนฝังเสา รวมทั้งไขไก่ 1 ฟอง เครื่องบวงสรวงนี้เชื่อกันว่าทำให้ผีเสาเรือนพอใจ เมื่อยกเสาเอก
แล้ว จึงเอาหิ้งผีบรรพบุรุษ (อะพีเปาะเลาะ) ไปผูกติดไว้กับชื่อที่เสาเอก ในการอัญเชิญหิ้งผีบรรพบุรุษนี้
จะต้องเช่น สุนัข 1 ตัว หมูหรือไก่อีก 1 ตัว สุราและข้าวสารอีกอย่างละเล็กละน้อยเครื่องเช่นที่เหลือจาก
พิธีนี้ใครจะกินก็ได้ เนื้อหมูและเนื้อสุนัขจะนำไปปรุงอาหารเลี้ยงผู้อาวุโสและชาวบ้านที่มาช่วยกันสร้าง
บ้าน ห้ามนำไม้บางประเภทมาสร้างบ้าน คือไม้ที่มีเปลือกทกให้คัน ไม้ที่ถูกฟ้าผ่า ไม้ที่ถูกไฟไหม้ และ
ไม้ยืนตายทั้งต้น เชื่อกันว่าไม่เหล่านี้หากนำมาสร้างบ้านจะทำให้เจ้าของบ้านเดือนร้อนและพบกับ

ความหายนะ นอกจากนี้การปลูกสร้างทุกชนิดยังไม่ให้เอาส่วนปลายยอดของไม้ปักลงดิน เพราะเป็นการผิดขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ห้ามมีบุคคลต่างสกุลปลูกบ้านบนเขาระหว่างบ้านสองหลังที่เป็นพี่น้องกัน อย่างไรก็ตามก็ตีหลักดังกล่าวอีกบางคนอาจไม่เชื่อถือ และมีพวกที่อ้างกฎเกณฑ์ข้อห้ามก็มีอาชญาเหตุผลมาอธิบายได้ว่าจะมีผลร้ายอย่างไร เพียงแต่ว่าการฝ่าฝืนข้อห้ามเป็นการลบหลู่ต่อความเชื่อและประเพณีที่บรรพบุรุษยึดถือสืบมาคนที่เคร่งครัดยังคงปฏิบัติตามและบางคนยังเชื่อมากไปอีกว่าอีกก็ต้องสร้างบ้านตามแบบอีกก่อเท่านั้น ถ้าผู้ใดสร้างบ้านผิดแบบเชื่อว่าผีเรือนและผีบรรพบุรุษจะทำให้เป็นบ้า

แรงงานในการสร้างบ้าน อีกร้อยแบ่งการทำงานในการสร้างบ้านออกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายชายมีหน้าที่ในการจัดหาไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็งและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างบ้านต่าง ฝ่ายหญิงมีหน้าที่ไปหาหญ้าคนมาตากให้แห้งและคาให้เป็นตับ เอาไว้สำหรับมุงหลังคาการลงมือสร้างบ้านทั้งหมดจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย ก่อนจะสร้างบ้านจะมีการหาฤกษ์ขันธ์ย้าย สิ่งของเข้าไปในบ้านก่อน และในการสร้างบ้านจะต้องสร้างให้เสร็จพอดีกับวันได้ฤกษ์ เมื่อสร้างเสร็จจะต้องขนของเข้าไปทันที

การขึ้นบ้านใหม่

เมื่อสร้างบ้านเสร็จแล้ว หลังจากขนของเข้าบ้านเพื่อเอาฤกษ์แล้ว หัวหน้าครอบครัวก็จะให้หีมะหวาดวันฤกษ์ดีในการขึ้นบ้านใหม่หรือการทำบุญบ้านอีกครั้งหนึ่ง อาจจะประมาณ 10 - 15 วัน หลังจากการสร้างบ้านแล้วอื่นมาร่วมรับประทานอาหารเย็นด้วย พอถึงเวลารับประทานอาหาร หัวหน้าหมู่บ้านจะเชิญหีมะมาทำการเลี้ยงผีในที่ต่าง ๆ ภายในบ้าน โดยมีเครื่องเช่นต่าง มาทำการเลี้ยงผีในที่ต่าง ๆ ภายในบ้าน โดยมีเครื่องเช่นต่าง ๆ ดังนี้ สุราหนึ่งขวด ข้าวเปลือกหนึ่งกำมือ ข้าวสารหนึ่งกำมือ ทั้งข้าวเปลือกและข้าวสารจะบรรจุในกระบอกไม้ไผ่ และน้ำหนึ่งกระบอกนำไปเลี้ยงผีที่ธรณีประตูเพื่อขออนุญาตเข้าไปอยู่ในบ้าน เสร็จแล้วหัวหน้าครอบครัวจะทำหน้าที่เลี้ยงผีบรรพบุรุษด้วยหมู ไก่ และสุรา เมื่อเสร็จจากพิธีเลี้ยงผีแล้วก็จะเชิญผู้อาวุโส ญาติพี่น้องและชาวบ้านร่วมรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน

หิ้งผีบรรพบุรุษ

ภายในบ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สุดคือ หิ้งผีบรรพบุรุษ (อะทิเปาะเลาะ) ซึ่งอีกรู้ชื่อว่าเป็นที่สถิตของผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีบรรพบุรุษนี้ถือเป็นผีที่สำคัญมากซึ่งจะต้องเซ่นไหว้ปีละหลาย ๆ ครั้ง พิธีกรรมทั้ง 9 ครั้งนี้จะต้องมีการเซ่นบวงสรวงผีบรรพบุรุษทุกครั้ง บางพิธีกรรมจะต้องไหว้อย่างน้อย 2

ครั้งก็มี การเลี้ยงผีบรรพบุรุษนี้ส่วนมากแล้วนิยมให้แม่บ้านเป็นผู้นำเครื่องเช่นไปบวงสรวง ถ้าบ้านไหน แม่บ้านตายก็จะใช้ลูกสะใภ้คนโตหรือพ่อบ้านแทนได้

3. การแต่งกาย

เดิมชาวอีเก้อปลูกฝ้าย ทอผ้า และปลูกต้นครามไว้ใช้ย้อมผ้าเอง หญิงอีเก้อจะเตรียมเสื้อผ้าไว้ ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว แม้แต่เวลาเดินทางไปไร่ ไปป่า ก็จะมีชุดไปด้วย ปัจจุบันการปลูกฝ้าย ทำไม่ค่อยได้ผล เพราะป่าไม้ใหญ่ที่จะบุกเบิกทำไร่ใหม่มีน้อยลง จึงใช้วิธีซื้อด้ายมัดมาทอเป็นผ้าเอง แล้วย้อมเอง (อีเก้อบ้านอาแบบนิยมเอาผ้าที่ทอแล้วไปย้อมที่บ้านคนเมืองที่รับย้อมผ้าบอกว่าติดทนดี) จากนั้นจึงเอามาตัดเย็บเป็นกระโปรง กางเกง และเสื้อของสมาชิกทุกคนในบ้าน

เครื่องแต่งกายของหญิงอีเก้อ

ผู้หญิงนุ่งกระโปรงสีดำ เป็นกระโปรงเอวรูต ขอบกระโปรงจะอยู่ต่ำกว่าเล็กน้อย ชายกระโปรง อยู่เหนือเข่า หรือเสมอกับตัวเสื้อมีสองชั้น หญิงมีเรือนจะใส่เสื้อตัวใน ลักษณะคอคล้ายผ้าแถบของ หญิงไทยโบราณ ตัดด้วยผ้าสีดำ ประดับด้วยแถบสีต่าง ๆ เช่น ขาว เขียว บอกลาย ที่แขนสองข้างติด ผ้าแถบสีต่าง ๆ และปักลาย ด้านหน้าและด้านหลังของตัวเสื้อปักลายงดงาม ซึ่งจะเห็นว่าอีเก้อไทย อีเก้อพม่า และอีเก้อจีน มีลวดลายของเสื้อตัวในและตัวนอกต่างกัน และมีกระดุมเงินแผ่นกลมแบบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 - 3 นิ้ว ประดับด้านหน้า

หมวกของหญิงอีเก้อไทย พม่า และจีน ต่างกันอย่างชัดเจน หมวกหญิงอีเก้อพม่ามี 2 แบบ เป็น แบบหัวด้านหน้ากลม ด้านหลังเป็นแผงตั้งสั้น ๆ คล้ายเรดาร์ มักทำด้วยเงินแท้ มีน้ำหนักเบา มีผ้าดำ ปักลวดลายคลุมหมวกเงินอีกชั้นหนึ่ง กับหมวกที่ประดับด้วยลูกกลมโลหะ

เด็กหญิงจะใส่หมวกต่างจากหญิงสาวคือ เป็นหมวกผ้าสวมครอบศีรษะเลย เพราะเด็กหญิง ผมนสั้น แต่ก็ประดับประดาอย่างงดงามเช่นเดียวกัน

หมวกของหญิงอีเก้อจีน โดยปกติใช้ผ้าโพกผมแทนหมวก ผู้เขียนยังไม่แน่ใจว่าในงานพิธีใหญ่ ๆ หญิงอีเก้อจีนจะใส่ชุดประจำเผ่าเต็มยศหรือไม่ (จะหาโอกาสศึกษาต่อไป)

เครื่องแต่งกายของอีเก้อชาย

ผู้ชายอีเก้อนุ่งกางเกงสีดำ ทรงคล้ายกางเกงของชาวนาภาคเหนือ แต่ตัดช่วงเอวและชายแคบ กว่า เสื้อแขนกระบอกยาว ผ่าด้านหน้า มีลายประดับที่เชิงด้านหน้าและด้านหลังของตัวเสื้อลวดลาย เสื้อของอีเก้อไทย พม่า จีน ต่างกันอย่างชัดเจน

ปัจจุบันการแต่งกายชาวอ็อกเปลี่ยนไปบ้าง ผู้หญิงนิยมใส่เสื้อยืดสีสด โดยเฉพาะสีแดง
กับกระโปรงแบบเดิม อาจใส่เสื้อตัวนอกแบบอ็อกทับอีกชั้นหนึ่ง หรือไม่ได้ก็ได้ แต่ยังคงสวมหมวก
แบบอ็อกอยู่ ผู้ชายมักนุ่งกางเกงแบบอ็อกกับเสื้อยืดสีสด และผู้ชายนิยมใส่หมวกชนิดต่าง ๆ ที่ซื้อจาก
ในเมืองประดับด้วยกิบส์ต่าง ๆ สวอยงาม หรือโพกหัวตามประเพณีของเผ่า นอกจากนี้ผู้ชายอ็อกนิยม
เลี่ยมฟันทองอย่างน้อยส่วนที่เป็นเขี้ยว 2 ซี่ บางคนใส่ฟันทองด้านหน้าที่สี่ซี่

ประวัติผู้เขียน



สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้



ชื่อ-นามสกุล	น.ส.ภัตสร กลิ่นรอด
รหัสนักศึกษา	114911202029-6
ภาควิชา	สถาปัตยกรรมภายใน
คณะ	สถาปัตยกรรมศาสตร์
วัน/เดือน/ปี เกิด	29/06/2531
ที่อยู่	79/1 ซ.ลาดปลาเค้า24 แขวงจระเข้บัว เขตลาดพร้าว กทม. 10230
e-mail	race_sienna@hotmail.com
ประวัติการศึกษา	โรงเรียนทับทอง อ.1-ป.6 โรงเรียนลาดปลาเค้าพิทยาคม ม.1-ม.6 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี